

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 1

з навчальної дисципліни

«Організація заходів у сфері цивільного захисту»

Тема 1.1: «Оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення цивільного захисту»

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

визначити законодавчу основу стосовно організації та реалізації заходів у сфері цивільного захисту;
вміти використовувати основні засоби оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність слухачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

План лекції:

Вступ	8 хв.
1. Загальні положення про оповіщення у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій	25 хв.
2. Шляхи забезпечення оповіщення у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій	25 хв.
3. Інформування у сфері цивільного захисту	20 хв.
Закінчення	2 хв.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Методичні рекомендації з питань організації та реалізації заходів цивільного захисту в органах виконавчої влади на підприємствах, в установах і організаціях: методичний посібник. Київ: Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, 2015 – 372 с.
3. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрійшин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Додаткова:

4. ДСТУ 3891-99 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять.

5. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник. / За ред. канд. психол. наук, доцента В.П. Садкового. – Харків: УЦЗУ, 2009. – 367 с.
6. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: учебник в 3-х частях: часть 2 . Инженерное обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: в 3-х книгах: книга 2. Оперативное прогнозирование инженерной обстановки в чрезвычайных ситуациях. / Под общ. ред. С.К. Шойгу / [Г.П. Саков, М.П. Цивилев, И.С. Поляков и др.]. – М.: ЗАО «ПАПИРУС», 1998. – 166 с.
7. Цивільний захист: Конспект лекцій для студентів соціально-економічного і гуманітарного освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» / Уклад.: Д. В. Зеркалов – К.:НТУУ «КПІ», 2013. – 50 с.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

ВСТУП

Організація заходів у сфері цивільного захисту – нормативна дисципліна циклу природничо-наукової, професійної та практичної підготовки здобувачів освітнього ступеня «магістр» за спеціальностями 8.17020101 «Цивільний захист», 8.17020102 «Управління у сфері цивільного захисту», 8.17020201 «Охорона праці (в галузі цивільного захисту)», 8.17020301 «Пожежна безпека», 8.17020302 «Управління пожежною безпекою».

Метою викладання навчальної дисципліни «Організація заходів у сфері цивільного захисту» є підготовка фахівців здатних застосовувати на практиці теорію прийняття управлінських рішень і методи експертних оцінок; організовувати моніторинг надзвичайних ситуацій та аналізувати його результати; розробляти короткострокові й довгострокові прогнози розвитку ситуації; застосовувати методи аналізу й оцінки ризику; розуміти проблеми стійкого розвитку, аналізувати ризики, що пов'язані з діяльністю людини, застосовувати методи раціоналізації діяльності з метою зниження антропогенного впливу на природне середовище й забезпечення безпеки особистості та суспільства; розробляти та надавати пропозиції (рекомендації) з підвищення рівня безпеки об'єкта.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 195 (180) годин, з них 90 годин аудиторних. Це означає, що загальна кількість занять складає 45, з них 22 лекції та 23 практичних заняття. Навчальна дисципліна складається з 4-х модулів: «Система моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій», «Детерміновані методи прийняття рішень», «Прийняття рішень в умовах невизначеності», «Основи теорії ризиків».

По завершенні кожного модуля необхідно буде написати модульну контрольну роботу. Завершується вивчення навчальної дисципліни екзаменом.

Основні заходи цивільного захисту

Реалізація завдань та принципів організації цивільного захисту забезпечується виконанням основних заходів цивільного захисту до яких належать:

- оповіщення та інформування населення у сфері цивільного захисту функціональних та територіальних підсистем;
- укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту;
- заходи з евакуації;
- інженерного захисту територій;
- радіаційного і хімічного захисту населення і територій;
- медичного, біологічного і психологічного захисту, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення;
- забезпечення техногенної безпеки;

- забезпечення пожежної безпеки;
- реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків;
- моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій;
- прогнозування ризику виникнення надзвичайних ситуацій;
- підготовки органів управління та сил цивільного захисту, фахівців та персоналу з питань цивільного захисту;
- планування заходів цивільного захисту.

Порядок організації та виконання заходів цивільного захисту встановлюється розпорядчими документами відповідного органу виконавчої влади або керівником підприємства установи, організації.

Організація заходів цивільного захисту в центральних органах виконавчої влади визначаються в положенні про цей орган.

Положення визначає основи організації цивільного захисту, основні заходи цивільного захисту в центральному апараті міністерств та відомств, їх територіальних органів та організаціях, що їм підпорядковані.

Організація заходів цивільного захисту в територіальних підсистемах здійснюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування здійснюється відповідно з розробленими положеннями у яких визначаються заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту відповідних місцевих державних адміністрацій.

Організація заходів цивільного захисту суб'єкта господарювання (підприємства (державні і приватні), установи і організації, навчальні заклади тощо) здійснюється підрозділами (посадовими особами) з питань цивільного захисту, які створюються (призначаються) керівниками зазначених суб'єктів господарювання з урахуванням таких вимог:

- у суб'єктах господарювання, віднесених до відповідних категорій цивільного захисту, з чисельністю працюючих понад 3 тисячі осіб створюються підрозділи з питань цивільного захисту;
- у суб'єктах господарювання, а також закладах охорони здоров'я із загальною чисельністю працюючих та осіб, які перебувають на лікуванні, від 200 до 3 тисяч осіб та у суб'єктах господарювання, віднесених до другої категорії цивільного захисту, призначаються посадові особи з питань цивільного захисту;
- у навчальних закладах з денною формою навчання з чисельністю 500 і більше осіб, які навчаються, призначаються посадові особи з питань цивільного захисту;
- у суб'єктах господарювання з чисельністю працюючих до 200 осіб призначаються особи з питань цивільного захисту за рахунок штатної чисельності суб'єкта господарювання.

Відповідальність за організацію та стан цивільного захисту, за постійну готовність сил і засобів до проведення аварійно – рятувальних та інших невідкладних робіт (далі – АРІНР) несе керівник підприємства, установи та організації.

На об'єкті залежно від характеру його виробничої діяльності для забезпечення заходів ЦЗ створюються спеціалізовані служби цивільного захисту (ланки, команди, груп,) : енергетики, захисту сільськогосподарських тварин і рослин, інженерні, комунально-технічні, матеріального забезпечення, медичні, зв'язку і оповіщення, протипожежні, торгівлі та харчування, технічні, транспортного забезпечення, охорони громадського порядку. На них покладаються виконання спеціальних заходів і забезпечення дій формувань при проведенні РІНР.

Керівництво службами здійснюють їх начальники, які призначаються наказом керівника об'єкта, з числа начальників відділів, цехів, на базі яких вони створені.

На невеличких об'єктах господарської діяльності служби ЦЗ не створюються, їх функції при проведенні необхідних заходів цивільного захисту виконують структурні органи управління цих об'єктів.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОПОВІЩЕННЯ У РАЗІ ЗАГРОЗИ АБО ВНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Центральні та місцеві органи виконавчої влади повинні надавати населенню оперативну і достовірну інформацію про стан захисту населення і території від НС техногенного і природного характеру, про виникнення НС, методи та способи захисту, про вжиті заходи щодо забезпечення захисту.

Оповіщення про загрозу виникнення НС і постійне інформування населення про перебіг подій і зміну обстановки здійснюють за допомогою завчасно створених загальнодержавної і територіальних автоматизованих систем центрального оповіщення, систем оповіщення на об'єктах господарювання, локальних систем оповіщення в зонах можливого катастрофічного затоплення, у районах розміщення радіаційно- і хімічно небезпечних підприємств, інших об'єктів підвищеної небезпеки. У системі оповіщення використовують технічні засоби загальнодержавної і галузевих систем зв'язку, радіо- і телемереж та інших засобів передавання інформації.

Оповіщення – це доведення до органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення сигналів і повідомлень про загрозу та виникнення НС.

Система оповіщення має бути своєчасно створена на загальнодержавному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях, підтримуватися в постійній готовності до оповіщення населення про НС та постійного інформування його про наявну обстановку.

Система оповіщення – це комплекс організаційно-технічних заходів, апаратури та технічних засобів (зв'язку, мережі радіомовлення та телебачення).

Система централізованого оповіщення у сфері ЦЗ забезпечує можливість циркулярного та вибіркового оповіщення посадових осіб центральних та місцевих органів виконавчої влади, керівників підприємств, установ та організацій, а також населення.

На потенційно небезпечних підприємствах створюються локальні або об'єктові системи оповіщення працівників та населення прилеглих територій, а також інших підприємств, організацій, установ, які можуть опинитися в зоні ураження в разі виникнення на них НС. Локальні системи сполучені з регіональними системами централізованого оповіщення.

Для прийому повідомлень ЦЗ на підприємствах, в установах і організаціях встановлюють гучномовці, які підключаються до міської (районної) радіотрансляційної мережі. У будинках та квартирах репродуктор слід тримати постійно увімкненим.

Оповіщення керівного складу об'єкта може здійснюватися за допомогою телефону за списком, або ж за допомогою розсилок як транспортом, так і пішки. Оповіщення населення покладається на оперативних чергових відповідних територіальних органів управління ЦЗ, а також можуть залучатися сили і засоби МВС.

Оповіщення населення у разі будь-якої НС здійснюється за єдиним сигналом: «УВАГА ВСІМ!» Сигнал доводиться до населення уривчастим звучанням електросирен, гудками підприємств, транспорту тощо.

За цим сигналом населення повинно ввімкнути радіо- і телемовлення та уважно слухати інформацію (повідомлення), що передаються територіальними органами ЦЗ, потенційно небезпечними підприємствами.

На пунктах управління, звідки здійснюється оповіщення, заздалегідь розроблено і закладено в систему варіанти текстів для передавання повідомлення в різних можливих ситуаціях у мирний час та на період війни.

Встановлено такі сигнали оповіщення населення в мирний час у разі НС:

- «Аварія на атомній електростанції»;
- «Аварія на хімічно небезпечному об'єкті»;
- «Землетрус»;
- «Затоплення»;
- «Штормове попередження».

Сигнали оповіщення населення у воєнний час такі:

- «Повітряна тривога». Цим сигналом населення попереджають про небезпеку ураження від застосування противником зброї. По радіо передається текст: «Увага! Увага! Повітряна тривога! Повітряна тривога!» За сигналом об'єкти припиняють роботу, транспорт зупиняється і все населення укривається в захисних спорудах;

- «Відбій повітряної тривоги». За цим сигналом населення залишає захисні споруди і повертається на свої робочі місця і в житлові приміщення;

- «Радіаційна небезпека» – подається в населених пунктах і в районах, в напрямку яких переміщується радіоактивна хмара, що утворилась від вибуху ядерного боєприпасу;

- «Хімічна тривога» – подається у разі загрози або безпосереднього виявлення хімічного чи/або бактеріального нападу (зараження).

Формалізований зміст тексту повідомлення органу ЦЗ про надзвичайну ситуацію в разі аварії на хімічно небезпечному об'єкті може бути такий:

*«УВАГА! Говорить штаб цивільного захисту міста _____
Громадяни! Сталася аварія на _____ із викидом небезпечної хімічної речовини _____. Хмара зараженого повітря поширюється в напрямку _____ Населенню, що проживає на вулицях _____, необхідно перебувати у приміщеннях, провести герметизацію квартир (будинків). Населенню, що проживає на вулицях _____, негайно залишити житлові будинки, приміщення підприємств, установ, організацій та вийти в район _____. Отриману інформацію сповістити сусідам. Надалі діяти відповідно до вказівок органу цивільного захисту».*

2. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПОВІЩЕННЯ ПРО ЗАГРОЗУ АБО ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій полягає у своєчасному доведенні такої інформації до органів управління цивільного захисту, сил цивільного захисту, суб'єктів господарювання та населення.

Оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій забезпечується шляхом:

1) функціонування загальнодержавної, територіальних, місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, спеціальних, локальних та об'єктових систем оповіщення;

2) централізованого використання телекомунікаційних мереж загального користування, у тому числі мобільного (рухомого) зв'язку, відомчих телекомунікаційних мереж і телекомунікаційних мереж суб'єктів господарювання в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а також мереж загальнонаціонального, регіонального та місцевого радіомовлення і телебачення та інших технічних засобів передавання (відображення) інформації;

3) автоматизації процесу передачі сигналів і повідомлень про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій;

4) функціонування на об'єктах підвищеної небезпеки автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення;

5) організаційно-технічної інтеграції різних систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій та автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення;

б) функціонування в населених пунктах, а також місцях масового перебування людей сигнально-гучномовних пристроїв та електронних інформаційних табло для передачі інформації з питань цивільного захисту.

Встановлення *сигнально-гучномовних пристроїв та електронних інформаційних табло покладається на органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання*. Місця встановлення сигнально-гучномовних пристроїв та електронних інформаційних табло визначаються органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання.

Оператори телекомунікації, телерадіоорганізації зобов'язані забезпечити підключення технічних засобів мовлення до автоматизованих систем централізованого оповіщення з установленням спеціального обладнання для автоматизованої передачі сигналів та повідомлень про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій.

Порядок організації оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту визначається положенням, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

3. ІНФОРМУВАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Інформацію з питань цивільного захисту становлять відомості про надзвичайні ситуації, що прогнозуються або виникли, з визначенням їх класифікації, меж поширення і наслідків, а також про способи та методи захисту від них.

Органи управління цивільного захисту зобов'язані надавати населенню через засоби масової інформації оперативну та достовірну інформацію, зазначену в частині першій цієї статті, а також про свою діяльність з питань цивільного захисту, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі.

Інформація має містити дані про суб'єкт, який її надає, та сферу його діяльності, про природу можливого ризику під час аварій, включаючи вплив на людей та навколишнє природне середовище, про спосіб інформування населення у разі загрози або виникнення аварії та поведінку, якої слід дотримуватися.

Оприлюднення інформації про наслідки надзвичайної ситуації здійснюється відповідно до законодавства про інформацію.

Лекцію підготував:

викладач кафедри управління та організації
діяльності у сфері цивільного захисту,
капітан служби цивільного захисту

Ю.Є. Харламова

Обговорена та схвалена на засіданні кафедри «__» серпня ____ р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 2

з навчальної дисципліни

«Організація заходів у сфері цивільного захисту»

Тема 1.1: **«Організація та реалізації заходів з укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту»**

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

визначити основні принципи організації та реалізації заходів з укриття населення у захисних спорудах.

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність слухачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

План лекції:

Вступ	8 хв.
1. Організація та реалізація заходів щодо укриття працівників у захисних спорудах цивільного захисту центральними органами виконавчої влади	20 хв.
2. Організація та реалізація заходів щодо укриття працівників у захисних спорудах цивільного захисту Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями органами місцевого самоврядування	20 хв.
3. Організація та реалізація заходів щодо укриття працівників у захисних спорудах цивільного захисту на підприємствах, установах та організаціях	10 хв.
4. Приведення захисних споруд у готовність до використання за призначенням.	
Порядок укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту	20 хв.
4.1. Приведення захисних споруд у готовність до використання за призначенням.	
Закінчення	2 хв.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Методичні рекомендації з питань організації та реалізації заходів цивільного захисту в органах виконавчої влади на підприємствах, в установах і організаціях: методичний посібник. Київ: Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, 2015 – 372 с.
3. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрійшин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Додаткова:

4. ДСТУ 3891-99 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять.
5. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник. / За ред. канд. психол. наук, доцента В.П. Садкового. – Харків: УЦЗУ, 2009. – 367 с.
6. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: учебник в 3-х частях: часть 2 . Инженерное обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: в 3-х книгах: книга 2. Оперативное прогнозирование инженерной обстановки в чрезвычайных ситуациях. / Под общ. ред. С.К. Шойгу / [Г.П. Саков, М.П. Цивилев, И.С. Поляков и др.]. – М.: ЗАО «ПАПИРУС», 1998. – 166 с.
7. Цивільний захист: Конспект лекцій для студентів соціально-економічного і гуманітарного освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» / Уклад.: Д. В. Зеркалов – К.:НТУУ «КПІ», 2013. – 50 с.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

Вступ

Укриття в захисних спорудах – основний і найбільш надійний спосіб захисту від усіх вражаючих факторів. Цей спосіб передбачає застосування системи захисних споруд, які відповідають можливому характеру обстановки і вимогам захисту категорій населення.

Комплекс заходів щодо укриття населення включає завчасне будівництво захисних споруд, а також пристосування наявних приміщень для захисту населення та підтримання їх у готовності до використання. Крім того, передбачається організація прискореного будівництва частини споруд для укриття всього населення при загрозі нападу супротивника.

Будівництво і накопичення фонду захисних споруд, а також пристосування і використання для укриття населення різних будівель і споруд, підвальних й інших заглиблених приміщень, метрополітенів, гірничих виробок і природних пустот є найважливішими інженерно-технічними заходами цивільного захисту (ІТЗ ЦЗ) та створення матеріальної бази для організації захисту населення від НС мирного і воєнного часу.

До захисних споруд цивільного захисту належать:

1) *сховище* - герметична споруда для захисту людей, в якій протягом певного часу створюються умови, що виключають вплив на них небезпечних факторів, які виникають внаслідок надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів;

Сховища забезпечують комплексний захист укритих людей від дії факторів ураження надзвичайних ситуацій. Сховища, які знаходяться в зонах можливого виникнення масових пожеж і в зонах можливого осередку небезпечних та шкідливих хімічних речовин (НХР), забезпечують також захист укритих людей від високих температур, отруєння продуктами горіння і ураження НХР.

Сховища повинні забезпечувати можливість безперервного перебування в них людей на протязі двох діб.

Герметизація сховищ виконується для виключення проникнення всередину сховищ отруйних речовин, радіоактивної пилі, біологічних аерозолів, газоподібних продуктів горіння при пожежах і затікання повітряної ударної хвилі, а гідроізоляція - для виключення проникнення ґрунтових і поверхневих вод.

Приміщення, які пристосовуються під сховища, повинні мати герметичність, при якій величина підпору p в залежності від кратності повітрообміну K в них при герметичних отворах і закритих клапанах вентиляційної системи повинна бути не нижче показників.

Вентиляція і опалення. Сховища оборудуються механічними системами припливної і припливно витяжної вентиляції для підтримання допустимих тепловологих і газових параметрів повітря на протязі всього часу перебування в них людей. Система вентиляції сховищ повинна забезпечувати нормальну її

роботу по режиму чистої вентиляції на протязі 48 годин і в режимі фільтровентиляції 12 годин.

В сховищах, що розташовані в зонах можливих масових пожеж або сильної загазованості території шкідливими речовинами від вторинних факторів, передбачається режим повної ізоляції з регенерацією внутрішнього повітря з розрахунковою тривалістю режиму на протязі 6 годин.

Сховища оборудуються центральним опаленням в виді самостійного відгалуження від загальної опалювальної мережі об'єкту або будинків.

Для забезпечення водою сховище обладнується підключенням до зовнішньої водопровідної мережі доповідної мережі водопроводом. На вводі водопровідної мережі встановлюється запірна арматура. На випадок виходу із строю зовнішніх водопровідних мереж передбачається ємності для аварійного запасу води.

В сховищах встановлюються промивні туалети з відводом стічних вод в зовнішню каналізаційну мережу через самостійні випуски (самопливом або шляхом перекачування) з встановленням засувки в середині сховища і аварійного резервуару для збору фекалій.

Електрозабезпечення сховища виконується від зовнішньої мережі міста або суб'єкта господарювання.

В сховищах великої місткості або на групу близько розташованих сховищ робиться захисна дизельна електростанція (ДЕС) на випадок виходу із строю зовнішнього джерела електрозабезпечення. Освітлення приміщень в сховищі повинно відповідати встановленим нормам. В сховищах без ДЕС використовуються місцеві джерела освітлення. Освітленість приміщень в цих випадках не нормується.

Сховища повинні мати телефонний зв'язок і радіотрансляційну точку.

В сховищах передбачаються:

- приміщення для укриття людей і фільтровентиляційної установки;
- місця для розміщення баків з водою, переносної печі і ємності з відходами;
- вхід і аварійний лаз (якщо головний вхід розміщається в зоні завалу).

Під сховища можуть бути пристосовані:

- підвальні поверхи виробничих, допоміжних і адміністративно-побутових будівель і споруд;
- окремо розташовані заглиблені споруди виробничого, господарського і побутового призначення;
- пішохідні тунелі, вентиляційні галереї і тунелі, пустоти в великих фундаментах тощо;
- підвали в житлових будівлях.

Сховища, що обладнуються в пристосованих приміщеннях існуючих будівлях і спорудах, повинні максимально задовольняти вимогам, які пред'явлені до сховищ, що спеціально будуються. Ці сховища можуть бути з конструкціями

посилення із довговічних матеріалів (метал, залізобетон, цегли, каменю) або із дерева.

Внутрішнє обладнання таких сховищ може бути промислового виробництва або простішого типу, виготовлене силами місцевих об'єктів господарювання.

2) *протирадіаційне укриття* - негерметична споруда для захисту людей, в якій створюються умови, що виключають вплив на них іонізуючого опромінення у разі радіоактивного забруднення місцевості;

Протирадіаційні укриття забезпечують захист людей від дії іонізуючих випромінювань при радіоактивному забрудненні місцевості при неперервному перебуванні в них розрахункової кількості людей на протязі 1-2 діб.

В зоні можливих слабких руйнувань протирадіаційні укриття (ПРУ) забезпечують також захист від обвалення окремих елементів будинків, для чого їх несучі конструкції повинні бути розраховані на тиск в фронті ударної хвилі повітря, що дорівнює 0,2 кг/см².

3) *швидкоспоруджувана захисна споруда цивільного захисту* - захисна споруда, що зводиться із спеціальних конструкцій за короткий час для захисту людей від дії засобів ураження в особливий період.

Швидкоспоруджувані захисні споруди цивільного захисту встановлюється аналогічно як для сховищ, що будуються в мирний час. Місткість сховищ визначається наявністю вільних місць для їх будівництва і приймається, як правило, від 50 до 300 чоловік.

Швидкоспоруджувані захисні споруди оснащуються найпростішими засобами забезпечення повітрям, водою, каналізацією, освітленням і зв'язком.

Для будівництва швидкоспоруджуваних захисних споруд можуть бути використані серійні елементи промислового і цивільного будівництва, інші конструкції, а також спеціальні залізобетонні елементи і лісоматеріали.

Для захисту людей від деяких факторів небезпеки, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій у мирний час, та дії засобів ураження в особливий період також використовуються споруди подвійного призначення та найпростіші укриття.

Споруда подвійного призначення - це наземна або підземна споруда, що може бути використана за основним функціональним призначенням і для захисту населення.

Найпростіше укриття - це фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, що знижує комбіноване ураження людей від небезпечних наслідків надзвичайних ситуацій, а також від дії засобів ураження в особливий період.

Укриттю підлягають:

1) у сховищах:

- працівники найбільшої працюючої зміни суб'єктів господарювання, віднесених до відповідних категорій цивільного захисту та розташованих у зонах можливих значних руйнувань населених пунктів, які продовжують свою діяльність в особливий період;

- персонал атомних електростанцій, інших ядерних установок і працівники суб'єктів господарювання, які забезпечують функціонування таких станцій (установок);
- працівники найбільшої працюючої зміни суб'єктів господарювання, віднесених до категорії особливої важливості цивільного захисту та розташованих за межами зон можливих значних руйнувань населених пунктів, а також працівники чергового персоналу суб'єктів господарювання, які забезпечують життєдіяльність міст, віднесених до відповідних груп цивільного захисту;
- хворі, медичний та обслуговуючий персонал закладів охорони здоров'я, які не підлягають евакуації або не можуть бути евакуйовані у безпечне місце;

2) у протирадіаційних укриттях:

- працівники суб'єктів господарювання, віднесених до першої та другої категорій цивільного захисту та розташованих за межами зон можливих значних руйнувань населених пунктів, які продовжують свою діяльність у воєнний час;
- працівники суб'єктів господарювання, розташованих у зонах можливих руйнувань, небезпечного і значного радіоактивного забруднення навколо атомних електростанцій;
- населення міст, не віднесених до груп цивільного захисту, та інших населених пунктів, а також населення, евакуйоване з міст, віднесених до груп цивільного захисту і зон можливих значних руйнувань;
- хворі, медичний та обслуговуючий персонал закладів охорони здоров'я, розташованих за межами зон можливих значних руйнувань міст, віднесених до груп цивільного захисту, і суб'єктів господарювання, віднесених до категорій цивільного захисту, а також закладів охорони здоров'я, які продовжують свою діяльність у воєнний час;

3) у швидкостроєвуваних захисних спорудах цивільного захисту, найпростіших укриттях та спорудах подвійного призначення

- населення міст, віднесених до груп цивільного захисту, яке не підлягає евакуації у безпечне місце, а також інших населених пунктів.

Для вирішення питань щодо укриття населення в захисних спорудах цивільного захисту центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання завчасно створюють фонд таких споруд.

Порядок створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту та ведення його обліку визначається Кабінетом Міністрів України.

Проектування, будівництво, пристосування і розміщення захисних споруд та об'єктів подвійного призначення здійснюються згідно з нормами, які розробляються відповідно до Закону України "Про будівельні норми".

Вимоги щодо утримання та експлуатації захисних споруд визначаються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Утримання захисних споруд цивільного захисту у готовності до використання за призначенням здійснюється суб'єктами господарювання, на балансі яких вони перебувають (у тому числі споруд, що не увійшли до їх статутних капіталів у процесі приватизації (корпоратизації), за рахунок власних коштів.

У разі використання однієї захисної споруди кількома суб'єктами господарювання вони беруть участь в утриманні споруди відповідно до укладених між ними договорів.

Захисні споруди цивільного захисту можуть використовуватися у мирний час для господарських, культурних і побутових потреб у [порядку](#), що визначається Кабінетом Міністрів України.

З моменту виключення захисної споруди із фонду споруд цивільного захисту вона втрачає статус захисної споруди цивільного захисту. Володіння, користування та розпорядження спорудами, які втратили статус захисних споруд цивільного захисту, здійснюється відповідно до закону.

Захисні споруди цивільного захисту державної та комунальної власності не підлягають приватизації (відчуженню).

Захисні споруди у мирний час можуть передаватися в оренду для задоволення господарських, культурних та побутових потреб із збереженням цільового призначення таких споруд, крім тих, що перебувають у постійній готовності до використання за призначенням, а саме:

- 1) в яких розташовані пункти управління;
- 2) призначених для укриття працівників суб'єктів господарювання, що мають об'єкти підвищеної небезпеки;
- 3) розташованих у зонах спостереження атомних електростанцій та призначених для укриття населення під час радіаційних аварій.

Особливості оренди захисних споруд визначаються [типовим договором оренди](#), який затверджується Кабінетом Міністрів України.

Контроль за готовністю захисних споруд цивільного захисту до використання за призначенням забезпечує центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки, спільно з відповідними органами та підрозділами цивільного захисту, місцевими державними адміністраціями.

ФОНД ЗАХИСНИХ СПОРУД

Для вирішення питань щодо укриття населення в захисних спорудах цивільного захисту центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання завчасно створюють фонд таких споруд.

Фонд захисних споруд підтримується в стані необхідної готовності в мирний час.

Створення фонду захисних споруд здійснюється шляхом:

- комплексного освоєння підземного простору міст та інших населених пунктів для взаємопогодженого розміщення у ньому споруд та приміщень соціально-побутового, виробничого та господарського призначення з урахуванням необхідності пристосування та використання частини приміщень для захисту населення;
- пристосування під захисні споруди підвальних та інших заглиблених приміщень, цокольних та наземних поверхів існуючих будівель та споруд і таких, що будуються;
- будівництва заглиблених сховищ та протирадіаційних укриттів, які розташовані окремо від об'єктів виробничого призначення;
- масового будівництва в особливий період швидкостроюванних захисних споруд цивільного захисту;
- пристосування під сховище метрополітенів;
- пристосування для захисту населення підземних гірничих та інших виробок і природних порожнин;

Основними напрями накопичення фонду захисних споруд є:

- будівництво сховищ для найбільшої працюючої зміни підприємств, що продовжують роботу у воєнний час;
- будівництво швидкостроюванних захисних спорудах в особливий період;
- будівництво захисних споруд на правах індивідуальної та колективної власності;
- дообладнання підвалів та інших заглиблених споруд;
- пристосування підземного простору міст;
- пристосування гірничих виробок та природних порожнин;
- пристосування метрополітенів тощо.

Порядок створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту, ведення його обліку, використання у мирний час для господарських, культурних і побутових потреб визначається Кабінетом Міністрів України.

Проектування, будівництво, пристосування і розміщення захисних споруд та об'єктів подвійного призначення здійснюються згідно з нормами, які розробляються відповідно до Закону України "Про будівельні норми".

Центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту визначає вимоги щодо утримання та експлуатації захисних споруд.

Захисні споруди цивільного захисту державної та комунальної власності не підлягають приватизації (відчуженню).

У мирний час захисні споруди можуть передаватися в оренду для задоволення господарських, культурних та побутових потреб із збереженням цільового призначення таких споруд, крім тих, що перебувають у постійній готовності до використання за призначенням, а саме:

- в яких розташовані пункти управління;

- призначених для укриття працівників суб'єктів господарювання, що мають об'єкти підвищеної небезпеки;
- розташованих у зонах спостереження атомних електростанцій та призначених для укриття населення під час радіаційних аварій.

Особливості оренди захисних споруд визначаються типовим договором оренди.

Центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки, спільно з відповідними органами та підрозділами цивільного захисту, місцевими державними адміністраціями забезпечує контроль за готовністю захисних споруд цивільного захисту до використання за призначенням.

У період мобілізації та воєнний час нарощування фонду захисних споруд здійснюється шляхом будівництва швидкоспоруджувальних захисних споруд відповідно до завдань щодо заходів цивільного захисту, передбачених у мобілізаційних планах центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування.

1. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ЩОДО УКРИТТЯ ПРАЦІВНИКІВ У ЗАХИСНИХ СПОРУДАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЦЕНТРАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Відповідно до повноважень, центральні органи виконавчої влади які реалізують державну політику у відповідній сфері суспільного життя, здійснюють такі заходи щодо укриття у захисних спорудах цивільного захисту:

- визначають за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування загальну потребу у захисних спорудах цивільного захисту для суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;
- забезпечують створення, утримання та використання фонду захисних споруд цивільного захисту підприємствами, установами та організаціями, що належать до сфери їх управління;
- розробляють і затверджують галузеві норми та правила щодо створення захисних споруд цивільного захисту, доводять їх вимоги до відома підлеглих організацій та здійснюють контроль за їх виконанням;
- здійснюють контроль за створенням захисних споруд цивільного захисту та підтриманням їх у стані постійної готовності до використання;
- організують та ведуть облік фонду захисних споруд цивільного захисту підприємств, установ та організацій, що належать до сфери їх управління, та захисних споруд цивільного захисту державної власності, що перебувають на балансі суб'єктів господарювання приватної форми власності;
- організовують проведення технічної інвентаризації фонду захисних споруд цивільного захисту суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;

- виключають за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, сховища та протирадіаційні укриття з фонду захисних споруд цивільного захисту.

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства:

- реалізує спільно із ДСНС єдину технічну політику щодо проектування та будівництва захисних споруд;
- розглядає та затверджує в установленому порядку нормативно-правові акти та державні стандарти щодо проектування і будівництва захисних споруд;
- розглядає та погоджує пропозиції щодо переліку захисних споруд, що необхідно будувати за державні кошти.

Порядок укриття працівників та службовців центрального апарату міністерств та підпорядкованих підрозділів у захисних спорудах цивільного захисту визначається розпорядчим документом центрального органу виконавчої влади.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ЩОДО УКРИТТЯ ПРАЦІВНИКІВ ТА НАСЕЛЕННЯ У ЗАХИСНИХ СПОРУДАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ МІСЦЕВИМИ ДЕРЖАВНИМИ АДМІНІСТРАЦІЯМИ

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування організовують і здійснюють наступні заходи щодо укриття населення:

- організовують виконання вимог законодавства щодо створення, використання, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту;
- визначають загальну потребу фонду захисних споруд для відповідної території, враховуючи необхідність укриття різних категорій населення;
- забезпечують розроблення місцевих програм щодо створення, реконструкції захисних споруд;
- планують та організовують роботи з дообладнання або спорудження в особливий період підвальних та інших заглиблених приміщень для укриття населення;
- приймають рішення про подальше використання захисних споруд цивільного захисту державної та комунальної власності;
- ведуть облік фонду захисних споруд цивільного захисту;
- здійснюють контроль за утриманням та станом готовності захисних споруд цивільного захисту;
- організовують проведення технічної інвентаризації захисних споруд цивільного захисту, виключення їх за погодженням з центральним органом

виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, з фонду таких споруд.

Крім того органи місцевого самоврядування приймають рішення про подальше використання захисних споруд цивільного захисту державної та комунальної власності у разі банкрутства (ліквідації) суб'єкта господарювання, на балансі якого вона перебуває, та безхазяйних захисних споруд.

Потреба в захисних спорудах цивільного захисту визначається органами виконавчої влади для робітників та службовців підвідомчих підприємств, установ, організацій і населення, що проживає на цій території. Виходячи із потреб, проектними організаціями розробляються схеми розміщення захисних споруд у складі проектів (схем) планування міст, мікрорайонів, кварталів у містах, населених пунктів у сільській місцевості.

Заходів щодо забезпечення населення захисними спорудами включають в себе:

- збереження та підтримання у готовності до використання наявного фонду захисних споруд а саме:
 - розроблення та погодження з відповідним органом з питань надзвичайних ситуацій і затвердження річних планів щодо підтримання наявного фонду захисних споруд цивільного захисту в готовності до використання за призначенням, передбачивши для цього необхідні кошти;
 - приведення до належного стану сховищ, протирадіаційних укриттів та усіх захисних споруд цивільного захисту, забезпечення безаварійної експлуатації сховищ усіх класів і груп. та здійснення систематичного контролю за ходом проведення цих робіт;
 - здійснення контролю за утриманням захисних споруд цивільного захисту, недопущення розукомплектування та передачі їх в користування іншому підприємству (організації) без збереження захисних функцій і погодження з органом управління з питань надзвичайних ситуацій обласної державної адміністрації;
 - здійснення перевірки захисних споруд цивільного захисту, особливо на об'єктах підвищеної безпеки, із залученням спеціалістів заінтересованих управлінь, відділів та установ області;
- освоєння підземного простору міст для розміщення об'єктів соціально-побутового, виробничого та господарського призначення з урахуванням можливості пристосування їх для укриття населення
 - проведення обстеження та інвентаризації об'єктів підземного простору міст та інших підземних споруд для використання їх у якості захисних споруд цивільного захисту;
 - розроблення заходів щодо освоєння підземного простору міст та населених пунктів для захисту і життєзабезпечення населення;
 - попередній набір гірничих виробок (ділянок), що рекомендуються до використання у якості захисних споруд;
 - проведення робіт щодо розміщення захисних споруд у пристосованих виробках, штреках, штольнях, галереях тощо;

- проведення робіт щодо пристосування під захисні споруди паркінгів, підвальних та інших заглиблених приміщень, цокольних та наземних поверхів існуючих будівель та споруд і таких, що будуються;
- пристосування під сховище метрополітенів (розміщення населення передбачається на платформах станцій, у потягах, що стоять біля платформи, у перегінних тунелях, тупиках, з'єднувальних вітках);
- взяття на облік та дообладнання існуючих поглиблених споруд, які не були обліковані, та тих, що побудовані;
- здійснення необхідних підготовчих заходів для прискореного будівництва швидкоспоруджуваних захисних споруд в особливий період.

Фонд захисних споруд для найбільшої працюючої зміни підприємств повинен створюватися на території підприємств або поблизу їх, для решти населення у районах житлової забудови. Захисні споруди розміщуються у межах збору людей, які укриваються.

В органах виконавчої влади, місцевого самоврядування, на об'єктах підвищеної небезпеки, об'єктах з масовим перебуванням людей заздалегідь розробляється порядок дій населення при прогнозованих загрозах виникнення надзвичайних ситуацій, аварій, катастроф, пожеж, епідемій тощо та інформація, яка буде передаватися під час оповіщення.

Порядок приведення в готовність наявного фонду захисних споруд цивільного захисту

Захисні споруди повинні приводитись у готовність до прийому осіб, що укриваються, у терміни, які не перевищують 12 годин, а захисні споруди, розташовані у 30-кілометровій зоні від атомних станцій, повинні утримуватись у постійній готовності до прийому осіб, що укриваються.

Режим постійної готовності захисної споруди передбачає:

- справність несучих огорожувальних конструкцій і захисних пристроїв захисної споруди;
- надійну герметичність захисної споруди і справний стан фільтровентиляційної системи, які забезпечують нормативну тривалість перебування осіб, що укриваються, у зоні ураження, у зоні пожежі, а також, при відповідному обладнанні, у зоні катастрофічного затоплення;
- справність санітарно-технічного та іншого обладнання і готовність його до роботи, наявність нормативних аварійних запасів води, паливних та мастильних матеріалів, майна, необхідного для життєзабезпечення осіб, що укриваються;
- підготовленість персоналу з обслуговування захисних споруд;
- пожежну безпеку;
- належний санітарний стан приміщень.

У загальному випадку для підготовки захисної споруди до прийому людей необхідно виконати такі підготовчі роботи:

- відкрити опечатані приміщення, розконсервувати і задіяти все обладнання і прилади;

- відкрити всі входи для прийому осіб, що будуть укриватися;
- закрити (задріти) технологічні прорізи (вантажні люки, вентиляційні отвори тощо);
- закласти виступаючі над поверхнею землі прорізи в огорожувальних конструкціях протирадіаційних укриттів;
- провітрити і при необхідності здійснити дезінфекцію приміщень;
- винести з приміщень громіздке устаткування, матеріали і вироби, що перешкоджають розміщенню людей;
- розчистити підходи до захисних споруд, встановити написи-показники "Вхід";
- установити і підключити репродуктори (гучномовці) та телефони;
- установити нари і лавки для розміщення людей, при цьому необхідно зберегти максимальну місткість захисної споруди;
- перевірити системи постачання повітря, водопостачання, каналізації і електропостачання, справність пристроїв для вимкнення;
- перевірити герметичність сховища;
- забезпечити необхідний запас медикаментів;
- забезпечити необхідний запас продуктів харчування;
- заповнити баки питною водою;
- забезпечити захисну споруду відсутнім інструментом, приладами, матеріалами.

Термін проведення необхідних робіт у всіх випадках не повинен перевищувати встановлений відповідними нормативними актами. Ці й інші необхідні заходи заносяться до Плану приведення захисної споруди у готовність, що складається завчасно, з призначенням відповідальних осіб суб'єкта, на балансі якого знаходиться захисна споруда.

Формування з обслуговування захисних споруд забезпечуються засобами індивідуального захисту, радіаційної і хімічної розвідки, спеціальної обробки, зв'язку, медичним майном та інструментом відповідно до норм оснащення формувань з обслуговування захисних споруд.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ З УКРИТТЯ ПРАЦІВНИКІВ ТА НАСЕЛЕННЯ У ЗАХИСНИХ СПОРУДАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ, УСТАНОВАХ ТА ОРГАНІЗАЦІЯХ

На підприємствах, установах та організаціях організовують і здійснюють наступні заходи щодо укриття населення:

- створюють у мирний час за узгодженням з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування, у сфері підпорядкування яких вони перебувають, захисні споруди цивільного захисту;

- забезпечують дотримання вимог законодавства щодо створення, зберігання, утримання, використання та реконструкції захисних споруд цивільного захисту;
- вживають заходів щодо підтримання у готовності захисних споруд цивільного захисту до використання за призначенням;
- здійснюють облік захисних споруд цивільного захисту, які перебувають на балансі (утриманні);

Захисні споруди на потенційно небезпечних об'єктах та зонах можливого забруднення (зараження) повинні забезпечувати захист від радіаційного випромінювання, небезпечних хімічних речовин, небезпечних біологічних агентів і продуктів згоряння.

Утримання захисних споруд цивільного захисту у готовності до використання за призначенням здійснюється суб'єктами господарювання, на балансі яких вони перебувають (у тому числі споруд, що не увійшли до їх статутних капіталів у процесі приватизації (корпоратизації), за рахунок власних коштів.

У постійній готовності до використання за призначенням повинні утримуватись захисні споруди на атомних електростанціях, у зонах спостереження навколо них, на об'єктах підвищеної небезпеки і запасних пунктах управління.

Захисні споруди на атомних станціях, інших потенційно небезпечних об'єктах утримуються в постійній готовності до використання за прямим призначенням.

У разі використання однієї захисної споруди кількома суб'єктами господарювання вони беруть участь в утриманні споруди відповідно до укладених між ними договорів.

На підприємствах, в установах, організаціях, житлово-експлуатаційних організаціях, домоуправліннях розробляються схеми прив'язки укриттів найпростішого типу і вказівки щодо проведення робіт для керівників будівельних організацій.

У мирний час захисні споруди можуть використовуватися для господарських, культурних та побутових потреб. Підприємства, установи та організації будь якої форми власності, на балансі яких перебувають захисні споруди цивільного захисту, забезпечують збереження конструкцій і обладнання, а також підтримку їх у стані, необхідному для приведення в готовність до приймання людей в строки до 12 годин.

Захисні споруди (їх основні приміщення) можуть використовуватися для потреб підприємства як:

- виробничі приміщення, віднесені за показником вибухопожежної та пожежної небезпеки до категорій Г і Д згідно з нормами визначення категорій приміщень, будинків і зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою, що затверджуються ДСНС, у яких проводяться роботи, не пов'язані з технологічними процесами, внаслідок яких виділяються шкідливі рідини, пари і гази, небезпечні для людей, і які не потребують природного

освітлення (крім захисних споруд, розміщених у житлових будинках та у будинках і спорудах громадського призначення);

- складські приміщення, віднесені в установленому порядку за показником вибухопожежної та пожежної небезпеки до категорій Г і Д, для зберігання майна і матеріалів (у вбудованих захисних спорудах виключно за наявності окремого входу);

- приміщення для розміщення аварійних (ремонтних) та чергових служб;
- допоміжні (підсобні) приміщення лікувальних закладів;
- гаражі або стоянки автомобілів та автокарів (якщо це передбачено проектом будівництва захисної споруди і не потребує перепланування її основних і допоміжних приміщень);

- приміщення для проведення навчальних занять;
- приміщення для культурного обслуговування населення;
- виставкові зали;
- приміщення для торгівлі і громадського харчування (магазини, зали їдалень, буфети, кафе тощо);
- спортивні приміщення (тири, зали для проведення спортивних занять);
- приміщення для побутового обслуговування населення (ательє, пункти прокату, приймальні пункти тощо).

Підприємство під час використання захисної споруди для власних потреб забезпечує:

- збереження захисних властивостей споруди як в цілому, так і окремих її елементів;

- герметизацію та гідроізоляцію всієї захисної споруди;

- збереження робочого стану інженерно-технічного та спеціального обладнання, засобів зв'язку та оповіщення;

- належне утримання захисної споруди відповідно до вимог інструкції щодо утримання захисних споруд цивільної оборони у мирний час, яка затверджується ДСНС.

4. ПРИВЕДЕННЯ ЗАХИСНИХ СПОРУД У ГОТОВНІСТЬ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ. ПОРЯДОК УКРИТТЯ НАСЕЛЕННЯ У ЗАХИСНИХ СПОРУДАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.

Приведення захисних споруд у готовність до використання за призначенням

Режим постійної готовності захисної споруди передбачає:

- справність несучих огорожувальних конструкцій і захисних пристроїв захисної споруди;
- надійну герметичність захисної споруди і справний стан фільтровентиляційної системи, які забезпечують нормативну тривалість перебування осіб, що укриваються, у зоні ураження, у зоні пожежі, а також, при відповідному обладнанні, у зоні катастрофічного затоплення;
- справність санітарно-технічного та іншого обладнання і готовність його до роботи, наявність нормативних аварійних запасів води,

паливних та мастильних матеріалів, майна, необхідного для життєзабезпечення осіб, що укриваються;

- підготовленість персоналу з обслуговування захисних споруд;
- пожежну безпеку;
- належний санітарний стан приміщень.

Заходи щодо підготовки сховищ та укриттів до прийому людей, що укриваються, включають:

- підготовку проходів до захисної споруди, установлення показників і світових сигналів «Вхід»;
- відкриття всіх входів для приймання людей, які укриваються;
- звільнення приміщень від зайвого майна і матеріалів;
- установлення в приміщеннях нар, меблів, приладів та іншого необхідного устаткування і майна (при цьому необхідно зберігати максимальну місткість захисної споруди);
- проведення розконсервації інженерно-технічного обладнання;
- зняття звичайних дверей, пандусів і легких екранів із захисно-герметичних і герметичних дверей;
- перевірку справності захисно-герметичних і герметичних дверей, ставень та їх затворів;
- закриття всіх захисно-герметичних пристроїв у технологічних прорізах (вантажні люки і прорізи, шахти ліфтів тощо);
- закриття і герметизацію повітрозабірних і витяжних отворів і повітроводів системи вентиляції мирного часу, які не використовуються для вентиляції сховищ (укриттів);
- перевірку стану і звільнення аварійного виходу, закриття захисно-герметичних воріт, дверей, ставень;
- перевірку працездатності систем вентиляції, опалення, водопостачання, каналізації, енергопостачання і вимикальних пристроїв;
- розконсервацію обладнання захищених дизель електростанції (ДЕС) і артезіанських свердловин;
- заповнення, за необхідністю, ємностей пально-мастильних матеріалів;
- перевірку сховища на герметичність;
- відкриття санвузлів, які не використовувались у мирний час;
- перевірку аварійних запасів води для питних і технічних потреб, підключення мереж сховища до зовнішнього водопроводу і поповнення аварійних запасів води, розміщення бачків для питної води;
- перемикання системи освітлення приміщень на режим сховища (укриття);
- встановлення і підключення репродукторів (гучномовців) і телефонів;
- перевірку і доукомплектування, якщо буде потрібно, інструментом, інвентарем, приладами, засобами індивідуального захисту;
- провітрювання приміщень ЗС ЦЗ, домагаючись у разі потреби зниження CO₂ та інших шкідливих газів до санітарних норм.

На видних місцях у спорудах вивішуються сигнали оповіщення цивільного захисту, правила користування засобами індивідуального захисту, покажчики приміщень дизельних і фільтровентиляційних, місць розміщення санітарних вузлів, пунктів роздачі води, санітарних постів, медичних пунктів, входів і виходів.

- Час на проведення заходів встановлюється керівником об'єкта для кожної захисної споруди окремо, однак він не повинен перевищувати час, встановлений проектом.
- Роботи з підготовки виконує особовий склад формувань з обслуговування захисних споруд під керівництвом і контролем начальників районних (міських) відділів управління ДСНС України в області.
- Формування з обслуговування захисних споруд забезпечуються засобами індивідуального захисту, радіаційної і хімічної розвідки, спеціальної обробки, зв'язку, медичним майном та інструментом відповідно до норм оснащення формувань з обслуговування захисних споруд.
- Заходи щодо приведення захисної споруди в готовність, строки їх виконання, необхідні сили та засоби, відповідальні виконавці відображаються в плані приведення ЗС ЦЗ в готовність до приймання людей, які укриваються (додаток 5). План затверджується керівником організації і підлягає щорічному корегуванню, а також перевірці реальності його виконання.
- Захисні споруди повинні приводитись у готовність до прийому осіб, що укриваються, у терміни, які не перевищують 12 годин, а захисні споруди, розташовані у 30-кілометровій зоні від атомних станцій, повинні утримуватись у постійній готовності до прийому осіб, що укриваються.

4.1. ПОРЯДОК УКРИТТЯ НАСЕЛЕННЯ У ЗАХИСНИХ СПОРУДАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Заповнення захисних споруд проводиться за сигналами оповіщення цивільного захисту. Для швидкого заповнення захисної споруди особи, що укриваються, повинні заздалегідь вивчити маршрути руху. Напрямок руху до захисних споруд від місць масового перебування людей місцева влада (керівництво об'єкту господарювання) повинна зазначити покажчиками маршруту руху, вивішеними чи намальованими на видимих місцях.

У нічний час написи, покажчики і входи мають бути освітлені або дубльовані світловими покажчиками.

Особи, що укриваються, повинні прибувати у захисну споруду із засобами індивідуального захисту та дводобовим запасом продуктів у поліетиленовій упаковці (якщо вони не закладені у захисній споруді) та мати при собі найнеобхідніші речі. Забороняється приносити у захисну споруду легкозаймисті

речовини або речовини, що мають сильний запах, а також громіздкі речі, приводити тварин.

Заповнювати захисні споруди необхідно організовано, без паніки. Розміщують людей у відсіках особовий склад формувань з обслуговування захисних споруд. Осіб, що прибули з дітьми, розміщують в окремому відсіку чи у місці, спеціально відведеному для них. Дітей, людей похилого віку і людей із поганим самопочуттям розміщують у медичній кімнаті або біля огорожувальних конструкцій і ближче до повітроводів. Розміщення здійснюється, як правило, за виробничим або територіальним принципами (цех, бригада, будинок), місця розміщення таких груп позначають табличками відповідного змісту.

Особи, що укриваються, під час перебування у захисній споруді повинні виконувати усі вказівки командира і особового складу формування, що стосуються перебування у споруді, надавати їм необхідну допомогу.

Закриття захисно-герметичних та герметичних дверей сховищ і зовнішніх дверей ПРУ виконується за командою керівника ЦЗ об'єкта або, не чекаючи його команди, після заповнення усієї місткості захисної споруди, командиром формування з її обслуговування.

За наявності тамбур-шлюзів заповнення може продовжуватись методом шлюзування і після їх закриття.

При шлюзуванні закриваються внутрішні двері тамбур-шлюза, відкриваються зовнішні двері, і тамбур-шлюз заповнюється. Контролер біля зовнішніх дверей закриває їх і подає сигнал контролеру внутрішніх дверей на їх відкриття. Особи, що укриваються, заповнюють сховище, після чого внутрішні двері закриваються. Цикл шлюзування повторюється.

Робота двокамерного шлюзу організовується так, щоб за час пропускання людей із першої камери у сховище друга камера заповнювалася.

Вихід і вхід у сховище для проведення розвідки здійснюється через вхід з вентильованим тамбуром. При поверненні із зони забруднення у вентильованих тамбурах проводиться часткова дезактивація одягу, взуття, протигазів, верхній одяг залишається в тамбурі.

Під час перебування людей у захисній споруді контролюються такі параметри повітряного середовища: температура, вологість, вміст у повітрі двоокису вуглецю, окису вуглецю і кисню.

Для оцінювання стану здоров'я осіб, що укриваються при різних рівнях факторів перебування у захисній споруді необхідно керуватись таким:

- температура повітря від 0 град. С до 300 С, концентрація двоокису вуглецю до 3%, кисню - до 17%, окису вуглецю - до 30 мг/куб.м є допустимими і не потребують проведення додаткових заходів;
- температура повітря у діапазоні 31-330 С, концентрація двоокису вуглецю 4%, кисню - 16%, окису вуглецю - 50-70 мг/куб.м потребують обмеження фізичних навантажень і посилення медичного спостереження за станом здоров'я.

Параметри основних факторів повітряного середовища, шкідливі для подальшого перебування осіб, що укриваються, у захисній споруді:

- температура повітря - 34 град. С і вище; концентрація двоокису вуглецю - 5% і вище;
- вміст кисню в повітрі - 14% і нижче; вміст окису вуглецю - 100 мг/куб.м і вище.

При досягненні такого рівня одного або декількох факторів необхідно вжити усіх можливих заходів для відповідної зміни параметрів повітряного середовища або вирішити питання про виведення осіб, що укриваються, із захисної споруди.

У захисній споруді забороняється палити, шуміти, запалювати без дозволу газові лампи, свічки, не слід ходити по приміщеннях без особливої потреби, необхідно дотримуватись дисципліни, якнайменше рухатися. Слід організувати позмінний відпочинок людей на місцях, обладнаних для лежання. Для повноцінного відпочинку можна тримати у захисній споруді або брати з собою легкі підстилки і невеликі подушки з поролону, губчатої гуми або іншого синтетичного матеріалу.

Оповіщення осіб, що укриваються, про обстановку поза захисною спорудою і про сигнали та команди здійснюється керівником групи (ланки) з обслуговування захисної споруди або безпосередньо по радіотрансляційній мережі. Вихід із захисної споруди здійснюється за командою «Відбій» (після уточнення обстановки у районі захисної споруди, а також у випадках вимушеної евакуації у порядку, який устанавлюється командиром групи (ланки) з обслуговування захисної споруди).

Вимушена евакуація із захисної споруди проводиться:

- при пошкодженнях захисної споруди, які виключають подальше перебування у ній осіб, що укриваються;
- при затопленні захисної споруди;
- при пожежі у захисній споруді і утворенні у ній небезпечних концентрацій шкідливих газів;
-

п

ри досягненні граничнодопустимих параметрів повітряного середовища.

Евакуація із заваленої захисної споруди.

Для евакуації осіб, що укриваються, при заваленні основних та аварійних виходів спочатку потрібно з'ясувати можливість евакуації через оголовок аварійного виходу.

У захисних спорудах, розміщених у гірничих виробках, для евакуації використовують один із стволів, що обладнаний драбинами для виходу людей. Відкриття завалених захисно-герметичних дверей малоімовірно, тому необхідно спробувати зняти їх важелем або гвинтовим домкратом. Отвір у полотні дверей можна улаштувати за допомогою зубила або ножівки.

У разі необхідності пробиття отворів в огорожувальних конструкціях необхідно визначити за планом споруди оптимальне місце улаштування отвору як з точки зору мінімального обсягу робіт, так і з точки зору евакуації.

За відсутності аварійних виходів необхідно завчасно ззовні стіни вирити траншею і засипати її піском, місце евакуації зсередини окреслити прямокутником.

Захисні споруди відкривають ззовні у разі утворення суцільних завалів і неможливості осіб, що укриваються, самостійно евакуюватися, для чого задіюються спеціалізовані рятувальні формування.

Лекцію підготував:

викладач кафедри управління та організації
діяльності у сфері цивільного захисту,
капітан служби цивільного захисту

Ю.Є. Харламова

Обговорена та схвалена на засіданні кафедри «__» серпня ____ р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 2

з навчальної дисципліни

«Організація заходів у сфері цивільного захисту»

Тема 1.1: **«Організація та проведення заходів з евакуації»**

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

визначити принципи організації та проведення заходів з евакуації.

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність слухачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

План лекції:

Вступ	8 хв.
1. Органи з евакуації, їх склад та основні завдання	10 хв.
2. Основні заходи щодо підготовки та проведення евакуації	10 хв.
3. Загальний порядок проведення евакуації	10 хв.
4. Особливості організації та проведення заходів з евакуації в центральних органах виконавчої влади	10 хв.
5. Організація та здійснення заходів з евакуації Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування	10 хв.
6. Організація та проведення евакуації на підприємствах, установах та організаціях	20 хв.
6.1. Органи з евакуації підприємств, установ та організацій, призначення, склад та основні завдання.	
6.2. Особливості проведення евакуаційних заходів на об'єктах економіки (господарювання) розташованих у зонах можливого виникнення надзвичайних ситуацій	
Закінчення	2 хв.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Методичні рекомендації з питань організації та реалізації заходів цивільного захисту в органах виконавчої влади на підприємствах, в установах і організаціях: методичний посібник. Київ: Державна служба

України з надзвичайних ситуацій, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, 2015 – 372 с.

3. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрійшин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Додаткова:

4. ДСТУ 3891-99 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять.
5. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник. / За ред. канд. психол. наук, доцента В.П. Садкового. – Харків: УЦЗУ, 2009. – 367 с.
6. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: учебник в 3-х частях: часть 2 . Инженерное обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: в 3-х книгах: книга 2. Оперативное прогнозирование инженерной обстановки в чрезвычайных ситуациях. / Под общ. ред. С.К. Шойгу / [Г.П. Саков, М.П. Цивилев, И.С. Поляков и др.]. – М.: ЗАО «ПАПИРУС», 1998. – 166 с.
7. Цивільний захист: Конспект лекцій для студентів соціально-економічного і гуманітарного освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» / Уклад.: Д. В. Зеркалов – К.:НТУУ «КПІ», 2013. – 50 с.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

ВСТУП

Евакуація - організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення.

Евакуація проводиться на державному, регіональному, місцевому або об'єктовому рівні.

Залежно від обстановки, що склалася та особливостей надзвичайної ситуації встановлені такі види евакуації:

- обов'язкова;
- загальна або часткова;
- тимчасова або безповоротна.

Обов'язкова евакуація населення проводиться у разі виникнення загрози аварії з викидом радіоактивних і небезпечних хімічних речовин, катастрофічного затоплення місцевості та землетрусів, масових лісових і торф'яних пожеж, зсувів, інших геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів, збройних конфліктів.

Загальна евакуація населення проводиться із зон радіоактивного та хімічного забруднення, катастрофічного затоплення населених пунктів у разі руйнування гідротехнічних (гідрозахисних) споруд, хвиля прориву яких може досягнути зазначених населених пунктів менше ніж за чотири години.

Часткова евакуація проводиться для вивезення категорій населення, які за віком чи станом здоров'я у разі виникнення надзвичайної ситуації не здатні самостійно вжити заходів щодо збереження свого життя або здоров'я, а також осіб, які відповідно до законодавства доглядають (обслуговують) таких осіб. Часткова евакуація може проводитися також для інших категорій населення за рішенням відповідних органів і посадових осіб.

Часткова евакуація населення проводиться на підставі рішення місцевої держадміністрації або посадової особи, яка має повноваження щодо прийняття такого рішення.

Евакуація у залежності від обставин може бути тимчасова або безповоротна.

Для проведення загальної евакуації населення залучаються наявні транспортні засоби відповідної адміністративної території, а в разі виникнення безпосередньої загрози життю або здоров'ю населення - додатково транспортні засоби суб'єктів господарювання та громадян.

Часткова евакуація населення проводиться з використанням транспортних засобів, що експлуатуються згідно з графіком роботи.

Залучення додаткових транспортних засобів під час проведення часткової евакуації населення здійснюється за рішенням місцевої держадміністрації або посадової особи, яка має повноваження щодо прийняття такого рішення.

Суб'єктові господарювання або громадянину, транспортні засоби яких залучалися для здійснення заходів з евакуації населення, компенсується.

вартість наданих послуг і розмір фактичних (понесених) витрат за рахунок коштів, що виділяються з відповідного бюджету на ліквідацію загрози виникнення надзвичайної ситуації або наслідків надзвичайної ситуації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Евакуація матеріальних і культурних цінностей проводиться у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, які можуть заподіяти їм шкоду, за наявності часу на її проведення, що визначається на підставі інформації суб'єктів моніторингу, спостереження, лабораторного контролю та прогнозування надзвичайних ситуацій.

Перелік, обсяги та черговість проведення евакуації матеріальних і культурних цінностей визначаються органами державної влади, суб'єктами господарювання, громадськими об'єднаннями та громадянами, у віданні або власності яких перебувають зазначені цінності, та враховується під час планування заходів з евакуації.

Приймання, перевезення, розміщення, облік та зберігання евакуйованих матеріальних і культурних цінностей здійснюється органом, відповідальним за організацію проведення евакуації, у визначеному законодавством порядку.

Організація проведення евакуації та підготовка районів для розміщення евакуйованого населення і його життєзабезпечення, а також зберігання матеріальних і культурних цінностей покладаються на Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві держадміністрації, органи місцевого самоврядування та керівників суб'єктів господарювання.

Рішення про проведення евакуації приймають:

- ❖ на державному рівні - Кабінет Міністрів України;
- ❖ на регіональному рівні - Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації;
- ❖ на місцевому рівні - районні, районні у містах Києві чи Севастополі державні адміністрації, відповідні органи місцевого самоврядування;
- ❖ на об'єктовому рівні - керівники суб'єктів господарювання;

1. ОРГАНИ З ЕВАКУАЦІЇ, ЇХ СКЛАД ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ.

У разі виникнення радіаційних аварій рішення про евакуацію населення, яке може потрапити до зони радіоактивного забруднення, приймається Радою міністрів Автономної Республіки Крим та місцевими держадміністраціями на підставі висновку санітарно-епідеміологічної служби відповідно до прогнозованого дозового навантаження на населення або за інформацією суб'єктів господарювання, які експлуатують ядерні установки, про випадки порушень у їх роботі.

У невідкладних випадках, зокрема у разі безпосередньої загрози життю та здоров'ю населення, рішення про проведення екстреної евакуації населення приймає керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, а за його відсутності - керівник аварійно-рятувальної служби, який першим прибув у зону надзвичайної ситуації та має повноваження для прийняття таких рішень.

У разі виникнення надзвичайної ситуації під час перевезення пасажирів різними видами транспорту відповідальність за їх евакуацію покладається на підприємства, установи, організації, що здійснюють транспортні перевезення, та сили цивільного захисту.

Значні обсяги, складність організації і проведення евакуаційних заходів висувають підвищені вимоги щодо створення органів з евакуації та їх своєчасній і якісній підготовці до проведення евакуації населення.

Для планування, підготовки та проведення евакуації у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих держадміністраціях, органах місцевого самоврядування та на об'єктах господарювання утворюються тимчасові органи з евакуації.

До тимчасових органів з евакуації належать:

- комісії з питань евакуації (республіканська, обласні, міські, районні у містах та інших населених пунктах і об'єктові)
- комісії з питань евакуації міністерств (відомств) і організацій;
- збірні пункти евакуації (ЗПЕ) міські і об'єктові;
- проміжні пункти евакуації (ПрПЕ);
- приймальні пункти евакуації (ППЕ) міські і об'єктові;
- оперативні групи (ОГ) (у невідкладних випадках);
- групи управління на маршрутах пішої евакуації населення;
- адміністрації пунктів посадки (висадки) населення на транспорт (з транспорту).

Персональний склад органів з евакуації визначається рішенням керівників відповідних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а на об'єктах – наказами керівників підприємств, установ та організацій не залежно від форм власності і підпорядкування.

Особи, які перебувають у запасі і мають мобілізаційний припис до складу органів з евакуації не призначаються.

Склад комісій та інших органів з евакуації, а також їх функцій і права визначаються положенням про ці органи, які затверджуються керівниками місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і організацій відповідно.

Час на розгортання і підготовку органів з евакуації усіх рівнів до роботи не повинен перевищувати чотирьох годин з моменту отримання розпорядження про проведення евакуації.

Комісії з питань евакуації створюються у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих держадміністраціях, органах місцевого самоврядування та на об'єктах господарювання, де планується евакуація населення, робітників та службовців і відповідають за:

- розроблення і коригування планів евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей на відповідному рівні;

- організацію і контроль розроблення планів евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей у підвідомчих організаціях та на підвідомчих територіях;
- підготовку населення до здійснення заходів з евакуації;
- підготовку органів з евакуації до виконання завдань;
- здійснення контролю за підготовкою проведення евакуації;
- організація всебічного забезпечення заходів з евакуації і контроль за їх проведенням;
- приймання і розміщення евакуйованого населення, матеріальних і культурних цінностей та першочергове життєзабезпечення евакуйованого населення;
- облік і забезпечення зберігання матеріальних і культурних цінностей.

Керівник комісії з питань евакуації та її персональний склад призначаються органом, за рішенням якого утворені органи з евакуації.

Як правило, комісії з питань евакуації очолюють, заступники керівників центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та організацій, які відповідають за планування, організацію, проведення евакуації, приймання і розміщення населення.

До складу комісій з питань евакуації призначаються особи із числа керівного складу центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та організацій, працівники підрозділів з питань надзвичайних ситуацій, транспортних органів, органів освіти, охорони здоров'я, спеціального забезпечення, внутрішніх справ, зв'язку та інші, представники військових комісаріатів, окрім осіб, які підлягають призову на військову службу по мобілізації.

Секретарями комісій з евакуації Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської місцевих державних адміністрацій призначаються працівники органу управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення.

Для ведення діловодства комісій з питань евакуації і технічної роботи призначається робочий апарат зі співробітників адміністрацій територіальних органів управління. Робочий апарат комісій з питань евакуації комплектується за напрямками роботи і може складатися, з урахуванням місцевих умов, з декількох груп:

- з обліку населення, яке вивозиться та виведеного населення;
- евакотранспортної;
- з обліку, прийому та розміщення евакуйованого населення у безпечних районах;
- забезпечення заходів з евакуації тощо.

Для розроблення планів і організації безпосереднього прийому, розміщення та забезпечення евакуйованого із зон надзвичайних ситуацій (далі - НС) населення, у безпечних районах до складу комісій з евакуації, формованих при органах місцевого самоврядування, можуть включатися представники місцевої адміністрації, а також підприємств, об'єднань, установ, організацій сфери матеріального виробництва або невиробничої сфери, незалежно від їхньої організаційно - правової форми (далі - об'єктів економіки).

На об'єктах господарювання, що потрапляють у зони можливих надзвичайних ситуацій, з чисельністю працюючого персоналу менш як 50 осіб комісії з питань евакуації не утворюються, а призначається відповідальна особа, що виконує функції комісії.

Всі комісії з питань евакуації підпорядковуються безпосередньо керівникам відповідних органів виконавчої влади (суб'єктів господарювання) за рішенням яких утворені органи евакуації і працюють у тісній взаємодії з підрозділами з питань цивільного захисту Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міської державної адміністрації.

У безпечних районах комісії з питань евакуації органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та об'єкти розробляють плани прийому, розміщення і першочергового життєзабезпечення евакуйованого населення, які також оформлюються у вигляді розділів плану реагування на надзвичайні ситуації.

У невідкладних випадках у складі комісій з питань евакуації утворюються оперативні групи, що розпочинають роботу з моменту прийняття рішення про проведення евакуації населення.

Завдання оперативних груп:

- оповіщення, збір, облік і організація посадки населення на транспорт за місцем перебування (за місцем проживання або роботи);
- розподіл населення по транспортних засобах, формування евакуаційних колон (ешелонів) і супровід їх за маршрутами евакуації;
- здійснення контролю за ходом проведення евакуації та інформування вищестоящих органів з евакуації;
- організація та підтримка громадського порядку у зоні їхньої відповідальності.

Збірні пункти евакуації (далі - ЗПЕ) призначаються для збору і реєстрації евакуйованого населення, формування евакуаційних колон і ешелонів, відправлення їх до пунктів посадки на транспорт та вихідні пункти руху пішки і відправлення евакуйованого населення у безпечні райони.

ЗПЕ розміщується поблизу залізничних станцій, морських і річкових портів, пристаней, поблизу маршрутів пішої евакуації, у місцях, що забезпечують умови для збору людей.

ЗПЕ забезпечуються прямим зв'язком з районною комісією з евакуації, адміністрацією пункту посадки на транспорт, вихідним пунктом руху пішки, комісії з питань евакуації, які розташовані у безпечних районах, а також транспортними органами.

Кількість ЗПЕ і їхня пропускна здатність визначається з урахуванням чисельності населення, яке евакуюється, кількості маршрутів евакуації, пунктів посадки на транспорт і інтенсивності відправлення з них автоколон, ешелонів, судів. Для розміщення ЗПЕ використовуються різні громадські будинки і споруди.

На ЗПЕ або у безпосередній близькості від нього для захисту населення підготовляються наявні захисні споруди (сховища, підвали та інші заглиблені приміщення), обладнуються найпростіші вкриття.

ЗПЕ створюється поблизу кожної станції (пункту) посадки на транспорт і маршруту евакуації пішим порядком для забезпечення відправлення із розрахунку один ЗПЕ - 5-6 поїздів за добу або комплектування та підготовки до маршу двох (по 500 чіл.) піших колон у годину.

ЗПЕ повинен забезпечувати одночасне розміщення людей не менш чим на один поїзд (судно, колону).

Кожному ЗПЕ привласнюється порядковий номер.

До збірного пункту евакуації прикріпляються організації, працівники яких з непрацюючими членами сімей і рештою населення, яке не зайняте у виробництві, евакуйовується через цей збірний пункт евакуації.

За збірним пунктом евакуації закріплюється:

- об'єкти економіки;
- захисні споруди цивільної оборони (цивільного захисту), які розташовані неподалік;
- медичні установи;
- організації житлово-комунального господарства;
- пункти посадки, з яких організовується вивіз населення та маршрути пішої евакуації;

Для забезпечення роботи ЗПЕ призначається робочий апарат із числа співробітників територіальних органів виконавчої влади, установ і організацій, на базі яких розгортається ЗПЕ.

Приймальні пункти евакуації (далі – ППЕ) створюються для організації, приймання, обліку прибуваючих піших колон, евакуаційних ешелонів, автоколон з евакуйованим населенням, матеріальними і культурними цінностями з послідувачим їх відправленням до місць постійного (тимчасового) розміщення (зберігання) у безпечних районах.

Приймальні пункти евакуації (ППЕ) розгортаються у пунктах висадки евакуйованого населення. Місцями для розгортання ППЕ можуть бути школи, клуби та інші громадські і адміністративні будинки, що забезпечують тимчасове розміщення людей у будь-яку погоду, та можливість обігріву зимою.

На приймальних пунктах евакуації при необхідності обладнуються протирадіаційні укриття цивільного захисту для евакуйованого населення, матеріальних і культурних цінностей, розгортаються медичні пункти.

В залежності від кількості населення, яке прибуває, і часу його прибуття на ППЕ передбачається організація харчування та постачання питної води. Для цього

можуть бути використані стаціонарні пункти громадського харчування - їдальні, кафе тощо, а при їхній відсутності - рухомі пункти харчування.

Чисельність персоналу ППЕ визначається з урахуванням чисельності населення, яке прибуває при евакуації, і обсягу заходів щодо його забезпечення.

Негайна (невідкладна) евакуація населення із зон НС здійснюється, як правило, без розгортання ЗПЕ. Їх завдання у цих випадках покладаються на оперативні групи, за якими закріплюються відповідні адміністративно-територіальні одиниці.

Проміжні пункти евакуації (далі – ПрПЕ) створюються з метою:

- короткочасного розміщення населення за межами зон можливих руйнувань у безпечних районах населених пунктів, які розташовані поблизу залізничних, автомобільних та водних шляхів сполучення і обладнаних протирадіаційними і протихімічними укриттями;
- реєстрації і проведення при необхідності дозиметричного і хімічного контролю, заміни одягу та взуття, або проведення їх спеціальної обробки, надання домедичної допомоги, санітарної обробки евакуйованого населення та відправлення його до безпечних районів розміщення.

Проміжні пункти евакуації (ПрПЕ) розгортаються на зовнішньому кордоні зони НС (радіоактивного забруднення (хімічного зараження) поблизу залізних і шосейних доріг, водних шляхів сполучення.

На ПрПЕ здійснюється пересадка населення із транспорту, що працював у зоні НС ("брудного транспорту"), на "чисті" транспортні засоби, які будуть здійснювати перевезення на незабруднені (незаражені) території.

Адміністрація пунктів посадки (висадки) формується із керівників і представників відповідних транспортних організацій, створюються з метою:

- забезпечення своєчасної подачі спеціального обладнання для перевезення людей транспортних засобів до місць посадки (висадки);
- організації посадки (висадки) населення на транспортні засоби;
- організації завантаження (розвантаження) матеріальних і культурних цінностей, які підлягають евакуації;
- забезпечення своєчасної відправки (прийняття) евакуаційних ешелонів, автоколон їх облік і інформування відповідних евакуаційних комісій.

Для забезпечення організованості та порядку серед населення, яке евакуюється призначаються:

- під час перевезення населення залізничним і водним транспортом - начальники ешелонів;
- під час перевезення автомобільним транспортом - старші автомобільних колон.

Для організації руху піших евакуаційних колон створюються **групи управління** на чолі з начальниками маршрутів евакуації, які призначаються за

рішеннями органів місцевого самоврядування (керівника відповідного евакуаційного органу) із числа відповідальних працівників дорожніх організацій. До складу групи управління входять:

- ланка зв'язку - 3-4 особи;
- пости регулювання руху - 5-8 осіб;
- відділення забезпечення руху - 8-10 осіб.;
- медичний пост - 3 особи.

Основними завданнями груп управління на маршрутах евакуації та забезпечення руху пішим порядком є:

- організоване відправлення піших колон;
- організація охорони громадського порядку та забезпечення управління на маршруті;
- підготовка та підтримка маршруту у справному стані;
- ведення радіаційної та хімічної розвідки на маршруті;
- надання медичної допомоги у ході евакуації.

Працівники комісій з питань евакуації, збірних і приймальних пунктів, проміжних пунктів евакуації завчасно, у мирний час проходять навчання у відповідних учбово-методичних центрах з цивільного захисту і надзвичайним ситуаціям, на курсах цивільного захисту і тренуваннях по цивільного захисту. Вказані працівники можуть залучатися до виконання своїх функціональних обов'язків при загрозі виникнення великомасштабних надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру.

Збірні пункти евакуації, проміжні пункти евакуації та приймальні пункти евакуації забезпечуються зв'язком з районними, міськими, районними у містах, селищними, сільськими, об'єктовими комісіями з питань евакуації, пунктами посадки на транспортні засоби, вихідними пунктами руху пішки, з медичними і транспортними службами.

2. ОСНОВНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕВАКУАЦІЇ

Для успішного проведення евакуації населення керівники комісій з питань евакуації заздалегідь організовують та здійснюють комплекс основних заходів до яких відносяться:

- створення на регіональному, місцевому рівні та на об'єктах господарювання органів з евакуації та підготовки їх до виконання покладених на них завдань;
- розроблення плану евакуації населення;
- визначення безпечних районів, придатних для розміщення евакуйованого населення та матеріальних і культурних цінностей;

- визначення станцій (портів, пристаней) у якості пунктів посадки-висадки населення, здійснення контролю за розвитком транспортних комунікацій і під'їзних шляхів до пунктів посадки-висадки та проміжним пунктам евакуації;
- здійснення контролю за резервуванням та розподілом усіх видів транспорту для забезпечення евакуаційних перевезень;
- вибір маршрутів евакуації;
- організація усіх видів розвідки;
- організація оповіщення керівників суб'єктів господарювання і населення про початок евакуації;
- організації управління евакуацією (підготовка пунктів управління, засобів зв'язку та оповіщення, відпрацювання схем управління);
- організація медичного забезпечення населення у ході проведення евакуації;
- організація забезпечення санітарної обробки евакуйованого населення, спеціальної обробки транспорту та одягу;
- здійснення контролю за підготовкою безпечних районів для розміщення евакуйованого населення;
- життєзабезпечення евакуйованого населення в місцях його безпечного розміщення;
- прийняття участі у командно-штабних навчаннях та об'єктових тренуваннях з питань евакуації;
- навчання населення діям під час проведення евакуації.

При загрозі виникнення надзвичайних ситуацій здійснюються наступні заходи:

- приводиться у готовність до розгортання підпорядковані органи з евакуації;
- уточнюється чисельність населення, яке підлягає евакуації та списки евакуйованих;
- уточнюються розрахунки на вивіз населення усіма видами транспорту;
- організовується підготовка маршрутів евакуації населення;
- здійснюється контроль за підготовкою транспорту до забезпечення евакуаційних заходів;
- готуються до розгортання ЗПЕ, ППЕ, ПрПЕ;
- здійснюється перевірка готовності системи зв'язку та оповіщення;
- здійснюється підготовка захисних споруд ЦЗ, що мають на ЗЕП;
- здійснюється підготовка до розгортання пунктів посадки-висадки для відправлення та приймання евакуйованого населення;
- здійснюється підготовка пунктів та місць розміщення у безпечних районах.

Після отримання розпорядження про евакуацію проводяться:

- доведення розпорядження про початок евакуації до підлеглих органів з евакуації та населення;
- уточнення порядку проведення запланованих заходів з евакуації з урахуванням обстановки, що склалася;
- уточнення порядку взаємодії між адміністративно-територіальними підрозділами у здійсненні заходів з евакуації;

- організація обліку та відправлення евакуйованого населення та контроль за евакуаційними потоками;
- контроль за своєчасним поданням транспорту до пунктів посадки та організація його роботи щодо виконання евакуаційних перевезень;
- контроль за розміщенням евакуйованого населення у безпечних районах.

Комісії з питань евакуації адміністративно-територіальних одиниць та об'єктів економіки, що розташовані у безпечних районах проводять наступні заходи щодо організації та керівництву евакуацією.

Заходи, що проводяться завчасно включають у себе:

- планування та розміщення населення, яке прибуває за евакуації;
- підготовку особового складу органів з евакуації;
- підготовку до розгортання приймальних пунктів та проміжних пунктів з евакуації;
- контроль за обладнанням станцій (портів, пристаней) у якості пунктів висадки населення;
- контроль за будівництвом під'їзних шляхів до пунктів висадки, приймальним та проміжним пунктам з евакуації;
- обладнання маршрутів евакуації, що проходять територією відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- контроль за підготовкою житла, медичних закладів, інших об'єктів інфраструктури для розміщення та першочергового життєзабезпечення населення, яке прибуває;

підготовку до інформації та інструктування евакуйованого населення.

З отриманням розпорядження на евакуацію населення проводяться:

- організація прийому, обліку та відправлення в райони розміщення населення, що прибуває;
- організація усіх видів розвідки на маршрутах та у районах розміщення евакуйованого населення;
- організація дозиметричного контролю, санітарної обробки населення, спеціальної техніки та одягу;
- організація транспортного, інженерного та інших видів забезпечення;
- організація управління та зв'язку в ході евакуації.

При вирішенні питання проведення і забезпечення заходів з евакуації організовується взаємодія ДСНС, органів з евакуації з представниками командування ЗСУ за наступними напрямками діяльності:

- узгодження планів евакуації із заходами, що проводяться військовим командуванням;
- обмін інформацією про зміни обстановки;
- спільному використанню захисних споруд, пунктів спеціальної обробки, медичних закладів, пунктів заправлення пально-мастильними матеріалами;

- направленню у розпорядження штабів з ліквідації НС спеціальної техніки для ведення радіаційної та хімічної розвідки;
- плануванню, організації та проведенню евакуації сімей військовослужбовців, робітників, службовців та членів їх сімей військових частин і військових об'єктів, що розташовані у зонах НС природного та техногенного характеру;
- організацією, разом з органами МВС, спільної охорони громадського порядку при проведенні евакуації та регулювання руху на маршрутах евакуації.
- інші заходи.

Регіональні, територіальні, місцеві транспортні органи, міністерства, відомства та об'єкти господарювання, що мають у своєму розпорядженні транспортні засоби, виконують наступні завдання щодо забезпечення та проведення евакуаційних перевезень:

- участь в плануванні евакуаційних перевезень;
- забезпечення підготовки транспортних органів та транспорту для евакуаційних перевезень населення, а також пунктів посадки та висадки;
- організація матеріально-технічного забезпечення евакуаційних перевезень (обслуговування та ремонт транспортних засобів, забезпечення паливо-мастильними матеріалами);
- організація управління евакуаційними перевезеннями та здійснення його разом із відповідними органами з евакуації;
- здійснення підготовки до спеціальної обробки транспортних засобів.

Регіональні, територіальні місцеві органи охорони здоров'я проводять заходи з організації медичного забезпечення евакуації, які включають в себе:

- планування медичного забезпечення евакуації;
- підготовку медичних закладів та формувань до медичного забезпечення евакуації;
- підготовку до надання домедичної допомоги евакуйованому населенню на ЗПЕ, маршрутах евакуації приймальних та проміжних пунктів евакуації та у районах розміщення.

Регіональні, територіальні, місцеві органи з будівництва та експлуатації автомобільних доріг мають наступні завдання:

- участь у плануванні дорожнього забезпечення евакуаційних перевезень;
- забезпечення підготовки та утримання закріплених за ними автомобільних доріг, мостів, переправ та інших інженерних споруд на маршрутах евакуації;
- створення необхідних запасів матеріально – технічних засобів для ремонту та відновлення доріг та дорожніх споруд;
- формування загонів, команд для виконання робіт з відновлення, будівництва доріг і мостів.

Регіональні, територіальні та місцеві будівельні органи, будівельні підрозділи інших міністерств, відомств, комерційні будівельні організації забезпечують

заходи з інженерної розвідки, обладнанню ЗПЕ, ППЕ, ПрПЕ, пунктів посадки та висадки, захисних споруд, підготовці приміщень для розміщення евакуйованого населення, а також будівництву об'єктів для його обслуговування.

3. ЗАГАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ЕВАКУАЦІЇ

На все населення, яке підлягає евакуації, за місцем проживання (у житлово-експлуатаційних органах), на підприємствах, в установах і організаціях складаються евакуаційні списки. Не зайняті у виробництві (не працюючі) члени сімей робітників та службовців, включаються у списки за місцем роботи голови сім'ї.

Евакуаційні списки складаються завчасно і уточнюються при періодичному корегуванні планів евакуації, а також при введенні режиму підвищеної готовності (при загрозі виникнення НС).

Списки складаються в 3-х примірниках:

- перший залишається на об'єкті або в житлово-експлуатаційній організації;
- другий - з одержанням розпорядження на проведення евакуації направляється на ЗПЕ (в оперативну групу) і після завершення вивозу (виводу) населення передається у відповідну комісію з питань евакуації;
- третій - з початком вивозу (виводу) евакуйованого населення направляється в комісію з питань евакуації району розміщення.

Евакуаційні списки і паспорти є основними документами для обліку, розміщення і забезпечення евакуйованого населення.

Розміщення евакуйованого населення планується здійснювати, як правило, у межах своїх адміністративно-територіальних утворень.

При відсутності необхідних умов для розміщення евакуйованого населення у межах своїх адміністративно-територіальних утворень, воно може бути розміщене на територіях сусідніх адміністративно-територіальних утворень за узгодженням з відповідними главами адміністрацій.

Райони розміщення повинні відповідати наступним основним вимогам:

- забезпечувати безпеку населення від уражувальних факторів джерела НС (повинні бути поза зонами їхньої дії);
- забезпечувати необхідні умови для відпочинку та життя людей (за першочерговими видами життєзабезпечення);
- відповідати санітарно-епідеміологічним вимогам.

З урахуванням цих вимог кожному підприємству, установі або організації завчасно призначається район розміщення, що може включати (для великих об'єктів економіки) кілька населених пунктів.

Закріплені за об'єктами економіки райони розміщення ретельно вивчаються і освоюються. У них організовується ремонт доріг, мостів, улаштування джерел водопостачання, виявляється наявність захисних споруд (ПРУ, підвалів, льохів тощо). Для короткочасного розміщення евакуйованого населення

використовуються службово-побутові приміщення, клуби, пансіонати, лікувально-оздоровчі установи, туристичні бази, будинку відпочинку, санаторії тощо.

При нестачі придатної для житла площі можливе будівництво землянок, для чого завчасно підбираються відповідні земельні ділянки, будівельні матеріали, визначаються будівельні організації, на які буде покладене їхнє будівництво. У літню пору, особливо в південних районах, можливо короткочасне розміщення людей у наметах.

Райони розміщення евакуйованого населення, а також приміщення (будинки) і маршрути евакуації повинні бути погоджені з органами військового командування - військкоматами, начальниками гарнізонів.

З отриманням рішення (сигналу) про проведення евакуації керівники центральних, місцевих органів виконавчої влади, керівники об'єктів господарювання ставлять задачі головам комісій з питань евакуації на проведення евакуації населення відповідно до відпрацьованих Планів та обстановки, що склалася.

Голови комісій з питань евакуації уточнюють завдання керівникам об'єктів господарювання, щодо проведення заходів з евакуації, контролюють (через посадових осіб комісії з питань евакуації) стан оповіщення населення, його збору, формування колон (через начальників маршрутів), забезпечують переміщення їх до пунктів евакуації, а також разом із структурними підрозділами транспортного забезпечення - готовність транспортних засобів до перевезень, уточнюють порядок їх використання, підтримують постійний зв'язок з начальниками маршрутів та з органами виконавчої влади безпечних районів, інформують їх про хід евакуації.

Оповіщення центральних органів влади Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування і організацій, а також населення щодо проведення евакуації проводиться з використанням усіх схем оповіщення, мережі зв'язку, засобів радіомовлення і телебачення із залученням у разі потреби сил і засобів органів МВС. При оповіщенні населення (працівників) повідомляється час прибуття на ЗПЕ.

У райони розміщення органів з евакуації та населення, яке підлягає евакуації, направляються представники комісій з питань евакуації для вирішення питань приймання, розміщення і життєзабезпечення евакуйованого населення.

Об'єктові комісії з питань евакуації:

- організовують оповіщення, реєстрацію та облік населення, уточнюють дані про транспортні засоби, що виділяються об'єктові, термін їх подачі, маршрути та порядок руху;
- видають начальникам піших і транспортних колон витяги із схем маршрутів, забезпечують засобами зв'язку та інструктують їх;
- організовують і контролюють посадку евакуйованого населення на транспортні засоби і відправку колон;

- надають необхідну інформацію органам виконавчої влади у безпечних районах;
- інформують районні евакуаційні комісії про хід евакуації.

Керівники житлово-експлуатаційних організацій здійснюють оповіщення непрацюючого населення про порядок проведення евакуації, разом з працівниками органів внутрішніх справ та охорони здоров'я забезпечують прибуття на збірні евакуаційні пункти громадян, які з поважних причин не можуть самостійно прибути на ці пункти.

Начальники збірних пунктів евакуації уточнюють з керівниками підприємств та організацій чисельність евакуйованого населення і порядок його відправлення, організовують реєстрацію та облік населення, формують піші і транспортні колони, здійснюють посадку населення на транспортні засоби, доповідають евакуаційній комісії району, міста, району у місті про його відправлення та інструктують начальників ешелонів і старших колон, організовують надання медичної допомоги евакуйованому населенню, охорону громадського порядку.

Евакуація особового складу збірних пунктів евакуації організовується після проведення евакуаційних заходів згідно з окремим рішенням керівника відповідного органу виконавчої влади.

Керівник органу виконавчої влади і комісія з питань евакуації безпечного району, організовують підготовку пунктів висадки, розгортають приймальний пункт евакуації, уточнюють кількість прибулих і порядок подачі транспортних засобів для їх вивезення з пунктів висадки, а також з проміжних пунктів евакуації до пунктів розміщення, контролюють роботу керівників об'єктів безпечних районів з прийому і розміщення евакуйованого населення.

У разі оголошення евакуації громадяни самостійно на міських транспортних засобах, які у цей період працюють цілодобово, прибувають на визначені збірні пункти евакуації і проходять реєстрацію. Працівники цих пунктів розподіляють громадян, які підлягають евакуації, за транспортними засобами, інструктують їх і та забезпечують посадку на транспортні засоби.

Населення, яке підлягає евакуації пішим порядком, формується у колони та виводиться на вихідні пункти пішки.

Інформаційне забезпечення евакуйованого населення про порядок дій у різних ситуаціях та про оперативну обстановку здійснюється уповноваженим органом з питань надзвичайних ситуацій і евакуаційним органом з використанням для цього системи оповіщення, засобів радіомовлення і телебачення та із залученням у разі потреби сил і засобів органів МВС.

Евакуйовані громадяни повинні мати при собі паспорт, військовий квиток, документ про освіту, трудову книжку або пенсійне посвідчення, свідоцтво про народження, гроші і цінності, продукти харчування і воду на 3 доби, постільну білизну, необхідний одяг і взуття загальною вагою не більш як 50 кілограмів на кожного члена сім'ї. Дітям дошкільного віку вкладається у кишеню або

пришивається до одягу записка, де зазначається прізвище, ім'я та по батькові, домашня адреса, а також ім'я та по батькові матері і батька.

При розосередженні працівників організацій, а також непрацюючих членів їх сімей розміщують у найбільших до кордонів населених пунктів районах позаміської зони, розташованих поблизу залізничних, автомобільних і водних шляхів.

При неможливості спільного розміщення членів сімей зазначених працівників, вони розміщуються поблизу до цих районів населених пунктів позаміської зони.

У виняткових випадках за рішенням керівника органа виконавчої влади дозволяється розміщувати розосереджених працівників організацій у населених пунктах, розташованих у зонах можливих слабких руйнувань. Райони розміщення працівників організацій, які перенесли виробничу діяльність у позаміську зону, а також непрацюючих членів їх сімей виділяються за районами розміщення розосереджуваних працівників організацій.

Непрацююче і не зайняте у виробництві населення і особи, які не є членами сімей працівників організацій, які продовжують свою діяльність у воєнний час, розміщується у віддалених окремих безпечних районах порівняно з районами, в яких розміщуються працівники вказаних організацій.

Перевезення населення на відстань до 100 км. виконується, як правило, автотранспортом, місцевими і приміськими поїздами, повітряними, морськими і річковими судами.

Перевезення населення на відстань більше 100 км. - залізничним транспортом, повітряними, морськими і річковими судами. На міжнавігаційний період евакуаційні перевезення, які здійснюються водним транспортом, повинні дублюватися автомобільним або залізничним транспортом. Транспортне забезпечення евакуаційних перевезень покладається на центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації і організації, які мають автомобільний, залізничний, водний і повітряний транспорт.

Перевезення матеріальних і культурних цінностей здійснюється, як правило, автотранспортом, а також залізничним, повітряним і водним транспортом центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування і організацій, у впорядкуванні яких знаходяться зазначені матеріальні і культурні цінності. При відсутності необхідних транспортних засобів допускається залучення транспортних засобів інших організацій, а також громадян – власників транспортних засобів відповідно до законодавства.

Евакуйоване населення у позаміській зоні розміщується у межах адміністративних кордонів органів виконавчої влади з урахуванням місцевих умов.

Кожній організації, які переносять свою діяльність у позаміську зону, завчасно (у мирний час) визначається виробнича база і виділяється центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями і органами місцевого самоврядування район (пункт) розміщення у позаміській зоні.

При відсутності позаміської зони на території своєї області (Автономної Республіки Крим) по узгодженню з органами виконавчої влади сусідніх областей можливе виділення позаміської зони на територіях цих областей (Автономної Республіки Крим).

Райони розміщення населення у позаміській зоні узгоджуються з місцевими органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, органами військового управління і мобілізаційними підрозділами Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій. Аналогічний порядок розповсюджується на закріплення позаміської зони для розміщення і зберігання матеріальних і культурних цінностей, які підлягають евакуації у безпечні райони.

Евакуйоване населення розміщується в житлових громадських і адміністративних будинках, які в зимовий період опалюються, незалежно від форм їх власності і відомчої підпорядкованості, санаторіях, пансіонатах, будинках відпочинку, дитячих оздоровчих таборах, крім тих, які мають мобілізаційне призначення, в опалювальних будинках дачних кооперативів і садівничих товариств на основі ордерів (розпоряджень), які видаються органами місцевого самоврядування у відповідності із законодавством України.

Для розміщення співробітників центральних органів виконавчої влади і членів їх сімей плануються у першу чергу фонди відповідних центральних органів виконавчої влади, які розподіляються згідно з відомчими нормативними документами за узгодження з відповідними керівниками.

Для організації медичного забезпечення в районах масового розміщення евакуйованого населення використовують стаціонарні медичні установи різного профілю, крім призначених для розгортання спеціальних формувань охорони здоров'я, або розгортаються нові.

Для розміщення і зберігання матеріальних і культурних цінностей у безпечні райони завчасно визначаються приміщення або будуються спеціальні сховища, які відповідають необхідним вимогам.

Заходи з евакуації плануються, забезпечуються і проводяться у взаємодії з органами військового управління.

Евакуація населення у безпечні райони планується, забезпечується і проводиться у взаємодії з мобілізаційними підрозділами місцевих органів виконавчої влади (органів місцевого самоврядування) і органами військового управління та погоджуються з заходами (планами) по переведенню економіки держави на роботу в умовах воєнного часу, мобілізаційного розгортання військ, військових формувань, спеціальних формувань охорони здоров'я в частині використання транспорту і транспортних комунікацій, матеріально-технічних засобів, забезпечення людськими ресурсами, фінансуванням, а також вирішення питань розміщення населення, яке евакуйоване у позаміську зону і забезпечення його життєдіяльності.

Планування, підготовка і проведення евакуації матеріальних і культурних цінностей здійснюється з урахуванням заходів з евакуації населення (розосередженню працюючого персоналу організацій, які продовжують свою

діяльність в містах та інших населених пунктах віднесених до груп цивільного захисту) у частині використання транспорту і транспортних комунікацій, забезпечення фінансовими, матеріальними і людськими ресурсами, а також розміщення і життєзабезпечення евакуйованого населення в безпечних районах.

Планування, підготовка і проведення евакуації здійснюється з питань:

- а) виділення транспортних комунікацій і транспортних засобів;
- б) виділення сил і засобів для спільного регулювання руху на маршрутах евакуації, забезпечення охорони громадського порядку та зберігання матеріальних і культурних цінностей;
- в) забезпечення радіаційної, хімічної, біологічної, інженерної і протипожежної розвідки;
- г) виділення сил і засобів для забезпечення радіаційного, хімічного, біологічного, інженерного захисту населення, санітарно – протиепідемічних і лікувально-профілактичних заходів;
- д) узгодження переліку безпечних районів для розміщення населення, місць розміщення і зберігання матеріальних і культурних цінностей;
- є) можливості використання військових містечок та майна, що залишається військами, обладнання для розміщення і першочергового життєзабезпечення евакуйованого населення.

Евакуація населення у безпечні райони у мирний час проводиться шляхом вивозу частини населення усіма видами транспорту, що є на відповідній адміністративній території незалежно від форм власності і відомчої належності, які залучаються у відповідності із законодавством України і не задіяні військовими органами управління, іншими особливо важливими перевезеннями за мобілізаційними планами, з одночасним виводом решти населення пішки. Піші колони формуються за об'єктами господарювання, чисельність колони не перевищує 1000 чоловік. Швидкість руху колони планується 2-3 км/год., дистанція між колонами до 500 метрів. Величина добового переходу може складати 20 - 30 км, При здійсненні маршу пішки призначаються привали:

- малі привали призначаються кожні 1-1,5 години руху терміном 10-15 хвилин;
- великі привали – на початку другої половини добового переходу, як правило за межами зон (районів) можливих негативних факторів надзвичайної ситуації на 2-3-години для прийому їжі та відпочинку.

Евакуація матеріальних і культурних цінностей у безпечні райони здійснюється транспортними засобами центральних органів влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування і організацій у розпорядженні яких знаходиться матеріальні і культурні цінності, які підлягають евакуації. Якщо необхідних транспортних засобів недостатньо або вони відсутні, дозволяється залучати транспортні засоби інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування і організацій, транспортні засоби які не залучаються для виконання військових,

інших особливо важливих перевезень відповідно до мобілізаційних планів, а також евакуації населення.

З метою евакуації матеріальних і культурних цінностей формуються спеціальні колони, які супроводжують співробітники органів внутрішніх справ України і особами, відповідальними за збереження цих цінностей на маршрутах евакуації.

Евакуація населення, матеріальних і культурних цінностей у безпечні райони фінансується:

- у центральних органах виконавчої влади та підлеглих їм бюджетних установ - за рахунок коштів державного бюджету;
- в Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій і підпорядкованих бюджетних організаціях за рахунок місцевих бюджетів;
- в організаціях - за рахунок власних коштів.

Заходи по підготовці до евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей фінансуються:

- у центральних органах виконавчої влади та підлеглих їм бюджетних установ - за рахунок коштів державного бюджету;
- в Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій і підпорядкованих бюджетних організаціях за рахунок місцевих бюджетів;
- в самостійних організаціях, не залежно від форм власності - за рахунок власних коштів.

Після завершення планових заходів комісії з питань евакуації організовують взаємодію з органами виконавчої влади, територіальними органами центральних органів виконавчої влади і надають допомогу місцевим органам влади щодо обліку, життєзабезпечення і працевлаштування евакуйованого населення, а також з обліку, розміщення і забезпечення збереження евакуйованих матеріальних і культурних цінностей.

У залежності від чисельності населення, віддаленості районів евакуації, кліматичних умов, характеристик місцевості, розвитку дорожньої мережі і наявності транспорту, евакуація із міст та інших населених пунктів, віднесених до груп цивільного захисту, повинна завершуватися у встановлені терміни з моменту отримання розпорядження (сигналу) щодо початку її проведення.

Для міст з чисельністю населення більше 1.0 млн. чоловік, а також для інших міст із яких за місцевих умов неможливо провести евакуацію у вказані терміни, порядок евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей та терміни її проведення можуть бути змінені за узгодженням з ДСНС України. Час завершення прийому, розміщення і проведення організаційних заходів щодо першочергового життєзабезпечення евакуйованого населення у позаміській зоні рахується моментом закінчення евакуації населення.

Керівництво проведенням заходів з евакуації здійснюється із завчасно створених міських і позаміських пунктів управління забезпечених у необхідних обсягах каналами та засобами зв'язку, а також лініями прив'язки до мережі зв'язку загального користування.

4. Особливості організації та проведення заходів з евакуації в центральних органах виконавчої влади

На центральні органи виконавчої влади, що проводять евакуацію населення покладається:

- розроблення і виконання плану евакуації співробітників та членів їх сімей; ;
- узгодження плану евакуації з відповідними місцевими органами виконавчої влади, на території яких вони знаходяться;
- визначення і підготовка безпечного району для евакуйованого населення і його життєзабезпечення;
- здійснення контролю за плануванням, підготовкою і проведенням заходів з евакуації підпорядкованим їм органам з евакуації організацій, установ та підприємств.

З метою планування, підготовки і здійснення евакуації, приймання та розміщення населення (працівників), в міністерствах та відомствах, за рішенням їх керівників, створюються тимчасові органи з евакуації

Адміністрація органів з евакуації призначаються з числа керівного складу та співробітників центрального апарату міністерства (відомства) та працівників об'єктів, на базі яких створюються ці органи.

Комісія з питань евакуації міністерства (відомства) призначена для організації планування, безпосередньої підготовки, проведення та всебічного забезпечення в міністерстві, у межах наданих повноважень, заходів з евакуації при надзвичайних ситуаціях мирного часу та у воєнний час.

Комісії з питань евакуації міністерств (відомств) відповідають за безпосереднє планування підготовку, організацію та здійснення евакуації працівників та їх сімей у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації.

У разі загрози або виникнення НС організовується цілодобове чергування комісій з питань евакуації у небезпечних районах.

Комісії з питань евакуації міністерств (відомств) здійснюють:

- планування та організацію евакуації працівників центрального апарату, науково-дослідних інститутів, конструкторських бюро, навчальних закладів та інших підвідомчих організацій та членів їх сімей;
- визначення та підготовку бази для розміщення працівників центрального апарату, науково-дослідних інститутів, конструкторських бюро,

навчальних закладів та інших підвідомчих організацій і членів їх сімей та їхнє життєзабезпечення у безпечних районах;

- контроль за планування, підготовкою та проведенням заходів з евакуації підвідомчими об'єктами.

До складу комісій з питань евакуації центрального органу виконавчої влади входять голова комісії, заступник голови та секретар комісії з питань евакуації, а також складатися, з урахуванням місцевих умов, з декількох груп:

- зв'язку та оповіщення;
- обліку евакуації населення та інформації;
- транспортного забезпечення;
- організації розміщення евакуйованого населення у безпечному районі;
- охорони громадського порядку та безпеки дорожнього руху;
- медичного забезпечення;
- матеріально-технічного забезпечення.

Групи формуються відповідними службами міністерств (відомств) в складі начальника групи і фахівців. Кількість фахівців у групах визначається рішенням керівника міністерства (відомства), підвідомчого об'єкта.

Основні завдання груп забезпечення заходів з евакуації:

- розроблення розділу Плану евакуації працівників та членів їх сімей з питань забезпечення підготовки та проведення евакуації населення (працівників) за своїми напрямками та щорічна його коригування;
- визначення сил і засобів, необхідних для забезпечення заходів з евакуації за своїми напрямками та подача заявок на поповнення недостатньої кількості технічних і матеріальних засобів;
- організація забезпечення заходів з евакуації та розміщення працівників та їх сімей в безпечних районах;
- узагальнення даних щодо переліку майна, яке підлягає вивезенню в безпечні райони та його розміщення;
- повне і своєчасне забезпечення груп комісії з питань евакуації всіма видами оснащення, обладнання робочих місць членів комісії з питань евакуації для успішного виконання ними своїх обов'язків.

У разі необхідності в міністерствах (відомствах) за рішенням їх керівників можуть створюватися ЗПЕ

ЗПЕ безпосередньо підпорядковується голові комісії з питань евакуації міністерства (відомства), а з внутрішніх питань керівнику об'єкта, на базі якого його створено.

Кількість ЗПЕ, їх місця розгортання визначаються з урахуванням загальної чисельності евакуйованих працівників та члени їх сімей, кількості маршрутів виведення і вивезення людей, станцій (портів) посадки.

ЗПЕ, які призначаються для відправлення працівників та члени їх сімей автомобільним транспортом та пішими колонами, як правило, розгортаються на околицях міст, населених пунктів поблизу маршрутів вивезення (виведення)

евакуйованих у безпечні райони, інші ЗПЕ розгортається поблизу залізничних станцій (портів) посадки на транспортні засоби.

Основні завдання ЗПЕ:

- підтримання зв'язку з комісією з питань евакуації міністерства (відомства) області, міста, району, об'єкта, які закріплені за ЗПЕ, транспортними органами, вихідними пунктами пішохідних маршрутів;
- інформування голови комісії з питань евакуації про час прибуття працівників та членів їх сімей на ЗПЕ та час відправлення їх у безпечні райони (пункти);
- ведення обліку евакуйованого працівників та членів їх сімей, які вивозяться всіма видами транспортних засобів і виводяться пішки;
- у встановлені терміни доповідати голові комісії з питань евакуації про хід відправлення евакуйованих працівників та членів їх сімей у безпечні райони (пункти);
- надання необхідної медичної допомоги хворим, які перебувають на ЗПЕ;
- організація охорони громадського порядку на ЗПЕ;
- забезпечення укриття працівників та членів їх сімей в захисних спорудах.

Під час повсякденної діяльності:

- розроблення документів, необхідних для керівництва під час підготовки та проведення заходів з евакуації;
- розроблення календарного плану роботи ЗПЕ на період підготовки та проведення заходів з евакуації;
- ведення обліку та уточнення працівників та членів їх сімей об'єктів, які приписані до ЗПЕ і підлягають евакуації;
- збір та уточнення відомостей про виділення транспортних засобів, час їх подачі на пункти посадки;
- уточнення схеми зв'язку та оповіщення при проведенні заходів з евакуації;
- уточнення відомостей про начальників ешелонів поїздів (суден) і начальників автомобільних і піших колон;
- проведення занять і тренувань з особовим складом ЗПЕ з метою підготовки їх до дій під час проведення заходів з евакуації.

З отриманням розпорядження про початок проведення евакуації працівників та членів їх сімей:

- встановлення зв'язку з комісією з питань евакуації міністерства (відомства) і з приписаними до ЗПЕ об'єктами;
- доповідь голові комісії з питань евакуації міністерства (відомства) про початок та хід евакуації працівників та членів їх сімей;

- уточнення графіка подачі транспортних засобів на пункти посадки і графіка виведення піших колон;
- ведення обліку прибуття евакуйованих працівників та членів їх сімей на ЗПЕ за об'єктами;
- розподіл людей по вагонах (суднах), машинах, колонам і спрямування їх на станції посадки і вихідні пункти;
- доповідь районної, міської евакуаційної комісії безпечного району про час відправлення евакуйованих працівників та членів їх сімей і їх кількість.

У разі виникнення аварій, катастроф на вибухово-, пожежо-, хімічно-, радіаційно-небезпечних об'єктах, стихійного лиха, евакуація працівників та членів їх сімей може здійснюватися без розгортання збірних пунктів евакуації. Завдання ЗПЕ в цих випадках покладається на оперативні групи, створені на їх основі. До складу оперативних груп входять представники груп обліку та реєстрації збірних пунктів евакуації, транспортного забезпечення, охорони громадського порядку та охорони здоров'я.

ППЕ, ПрПЕ у центральних органах виконавчої влади як правило не створюються.

Для прискорення проведення евакуації Міністерство інфраструктури завчасно визначає графіки та маршрути руху залізничних, автомобільних, морських, річкових та авіаційних транспортних засобів, що забезпечують евакуаційні перевезення.

Транспортні служби і організації беруть участь у плануванні і підготовці транспортних засобів для перевезення евакуйованого населення.

Міністерство охорони здоров'я:

- планує медичне забезпечення на випадок проведення евакуації;
- організовує підготовку медичних служб до медичного забезпечення на збірних пунктах евакуації, маршрутах евакуації, в районах розміщення евакуйованого населення;
- у межах своєї компетенції здійснює державний санітарно-гігієнічний нагляд;
- організовує проведення санітарної обробки населення.

Міністерство внутрішніх справ:

- організовує регулювання дорожнього руху на міських і позаміських маршрутах евакуації;
- розробляє і здійснює заходи щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, охорони матеріальних і культурних цінностей у разі проведення евакуації;
- організовує охорону громадського порядку на збірних і приймальних пунктах евакуації, пунктах посадки (висадки), на маршрутах евакуації й у районах (пунктах) розміщення евакуйованого населення;
- у межах своєї компетенції забезпечує дотримання режиму перевезень автомобільними дорогами і допуск до зон надзвичайних ситуацій;

- організовує реєстрацію евакуйованого населення і ведення адресно-довідкової роботи.
- Державна служба України з надзвичайних ситуацій відповідно до покладених на нього завдань з евакуації населення:
- організовує оповіщення населення про загрозу або виникнення надзвичайної ситуації та постійно інформує його про поточну обстановку;
 - організовує розроблення і проведення евакуаційних заходів;
 - координує діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади та об'єктів з питань евакуації населення у надзвичайних ситуаціях;
 - здійснює контроль за ходом проведення евакуації;
 - організовує і здійснює контроль за готовністю органів з евакуації до дій з проведення евакуації;
 - організовує навчання населення, працівників евакуаційних органів та органів управління всіх рівнів з питань підготовки і проведення евакуаційних заходів в умовах надзвичайних ситуацій.

•

5. Організація та здійснення заходів з евакуації Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування

Організація проведення евакуації та підготовка районів для розміщення евакуйованого населення і його життєзабезпечення, а також зберігання матеріальних і культурних цінностей покладаються на Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та керівників суб'єктів господарювання.

Проведення евакуації забезпечується шляхом:

- утворення регіональних, місцевих та об'єктових органів з евакуації;
- планування евакуації;
- визначення безпечних районів, придатних для розміщення евакуйованого населення та майна;
- організації оповіщення керівників суб'єктів господарювання і населення про початок евакуації;
- організації управління евакуацією;
- життєзабезпечення евакуйованого населення в місцях їх безпечного розміщення;
- навчання населення діям під час проведення евакуації.

Для планування і здійснення евакуації, прийняття та розміщення населення (працівників), за рішенням керівників місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування створюються органи з евакуації: комісії з питань евакуації, збірні пункти евакуації (ЗПЕ), проміжні пункти евакуації (ПрПЕ), приймальні пункти евакуації (ППЕ).

З числа керівного складу та працівників місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, об'єктів, на базі яких створюються ці органи призначається адміністрація органів з евакуації.

Комісії з питань евакуації Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя здійснюють:

- керівництво роботою комісій з питань евакуації районів, міст та об'єктів;
- надання допомоги в організації для вивозу (виведення) і розміщення евакуйованого населення (працівників) у безпечні райони;
- організацію взаємодії з спеціалізованими службами цивільного захисту з питань всебічного забезпечення евакуйованого населення (працівників).

Основні завдання комісії з питань евакуації:

- планування, підготовка та здійснення евакуації населення (працівників) у разі загрози або виникнення НС мирний або воєнний час;
- планування та розміщення евакуйованого населення (працівників) міністерств (відомств), Автономної Республіки Крим, області, району, міста, об'єкта у безпечних районах та організація прийняття евакуйованих, які прибувають з інших областей, міст і об'єктів;
- підготовка населення (працівників) до проведення заходів з евакуації;
- підготовка підпорядкованих органів з евакуації до виконання завдань за призначенням;
- організація оповіщення населення (працівників) про початок евакуації у разі виникнення НС;
- визначення зон можливих надзвичайних ситуацій на території Автономної Республіки Крим, області, міста, району, об'єкта;
- визначення безпечних районів розміщення евакуйованого населення (працівників) і надання пропозиції керівнику центрального органу виконавчої влади, Голові Ради міністрів Автономної Республіки Крим, голові обласної, міської та районної держадміністрації щодо закріплення цих районів за міністерством, відомством, областю, містом, районом та об'єктом за погодженням з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування безпечних районів;
- підготовка безпечних районів для розміщення евакуйованого населення (працівників);
- оцінка обстановки, що склалася у наслідок виникнення НС та підготовка пропозицій керівнику центрального органу виконавчої влади, Голові Ради міністрів Автономної Республіки Крим, голові обласної, міської та районної держадміністрації, керівнику об'єкта для прийняття рішення відносно проведення евакуації населення (працівників);
- організація здійснення евакуації населення (працівників) та вивозу матеріальних цінностей;
- залучення до виконання заходів з евакуації сил та засобів спеціалізованих служб цивільного захисту та координація їх дій;

- контроль за підготовкою та розподілом усіх видів транспортних засобів для забезпечення евакуаційних перевезень;
- визначення станцій, портів для посадки (висадки) населення (працівників) та маршрутів руху евакуйованого населення (працівників) транспортними засобами та пішки;
- організація прийняття евакуйованого населення (працівників) та ведення його обліку;
- контроль за розміщенням та організацією життєзабезпечення евакуйованого населення (працівників);
- взаємодія з іншими органами управління та силами цивільного захисту відносно організації та здійснення заходів з евакуації на території Автономної Республіки Крим, області, міста, району;
- організація інформаційного забезпечення.

До складу комісій з питань евакуації входять голова, заступник голови та секретар комісії з питань евакуації.

Для ведення діловодства комісій з питань евакуації і технічної роботи призначається робочий апарат зі співробітників адміністрацій територіальних органів управління. Робочий апарат комісій з питань евакуації комплектується за напрямками роботи і може складатися, з урахуванням місцевих умов, з декількох груп:

- зв'язку та оповіщення;
- обліку евакуації та інформації;
- транспортного забезпечення;
- організації розміщення населення у безпечному районі;
- охорони громадського порядку та безпеки дорожнього руху;
- медичного забезпечення;
- матеріально-технічного забезпечення;
- інженерного забезпечення;
- забезпечення радіаційного та хімічного захисту.

Групи формуються відповідними службами Автономної Республіки Крим, області, міста, району в складі начальника групи і фахівців. Кількість фахівців у групах визначається рішенням Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, голови обласної, міської, районної держадміністрації.

Основні завдання груп забезпечення евакуаційних заходів:

- розроблення розділу Плану евакуації населення (працівників) з питань забезпечення підготовки та проведення евакуації населення (працівників) за своїми напрямками і щорічна його коригування;
- визначення сил і засобів, необхідних для забезпечення заходів з евакуації за своїми напрямками і подача заявок на поповнення недостатньої кількості технічних і матеріальних засобів;
- організація забезпечення заходів з евакуації та розміщення населення (працівників) в безпечних районах;

- узагальнення даних щодо переліку майна, яке підлягає вивезенню в безпечні райони розміщення;
- повне і своєчасне забезпечення груп комісії з питань евакуації всіма видами оснащення, обладнання робочих місць членів комісії з питань евакуації для успішного виконання ними своїх обов'язків.

Збірні пункти евакуації.

ЗПЕ створюються:

- в містах, районах за рішенням міських, районних державних адміністрацій;
- у населених пунктах, які розташовані в зонах можливого катастрофічного затоплення, небезпечного радіоактивного забруднення, районах виникнення стихійного лиха за рішенням центральних, місцевих органів виконавчої влади;

До складу адміністрації ЗПЕ входять:

- начальник збірного пункту евакуації;
- заступник начальника збірного пункту евакуації;
- група реєстрації та обліку (4-6 осіб);
- група формування колон, ешелонів і їх відправлення в безпечні райони (4-6 осіб);
- група охорони громадського порядку (2-3 особи);
- медичний пункт (3 особи);
- кімната матері і дитини (2-3 особи);
- стіл довідок;
- комендант.

ЗПЕ безпосередньо підпорядковується голові евакуаційної комісії, міста (району), а з внутрішніх питань керівнику об'єкта, на базі якого його створено.

ЗЕП, які призначаються для відправлення населення (працівників) автомобільним транспортом та пішими колонами, як правило, розгортаються на околицях міст, населених пунктів поблизу маршрутів вивезення (виведення) евакуйованих у безпечні райони, інші ЗПЕ розгортаються поблизу залізничних станцій (портів) посадки на транспортні засоби.

Кожному ЗПЕ присвоюється порядковий номер, за ним закріплюються територія (об'єкти), населення (працівники) які будуть евакуйовуватися через цей ЗПЕ.

ЗПЕ розгортаються в будівлях громадського призначення (школах, клубах) за рішенням центральних і місцевих органів виконавчої влади, наказами керівників об'єктів на період проведення евакуації населення (працівників).

Основні завдання ЗЕП:

- підтримання зв'язку з комісією з питань евакуації області, міста, району, об'єкта, які закріплені за ЗПЕ, транспортними органами, вихідними пунктами пішохідних маршрутів;

- інформування голови комісії з питань евакуації про час прибуття населення (працівників) на ЗПЕ і час відправлення його в безпечні райони (пункти);
- ведення обліку евакуйованого населення (працівників), яке вивозиться всіма видами транспортних засобів і виводиться пішим порядком;
- у встановлені терміни доповідати голові комісії з питань евакуації про хід відправлення евакуйованого населення (працівників) у безпечні райони (пункти);
- надання необхідної медичної допомоги хворим, які перебувають на ЗПЕ;
- організація охорони громадського порядку на ЗПЕ;
- забезпечення укриття населення (працівників) в захисних спорудах.

Під час повсякденної діяльності:

- розроблення документів, необхідних для керівництва під час підготовки та проведення евакуаційних заходів;
- розроблення календарного плану роботи ЗПЕ на період підготовки та проведення заходів з евакуації;
- ведення обліку та уточнення населення (працівників) об'єктів, яке приписане до ЗПЕ і підлягають евакуації;
- збір та уточнення відомостей про виділення транспортних засобів, час їх подачі на пункти посадки;
- уточнення схеми зв'язку та оповіщення при проведенні евакуаційних заходів;
- уточнення відомостей про начальників ешелонів поїздів (суден) і начальників автомобільних і піших колон;
- проведення занять і тренувань з особовим складом ЗПЕ з метою підготовки їх до дій під час проведення заходів з евакуації.

З отриманням розпорядження про початок проведення евакуації населення (працівників):

- встановлення зв'язку з комісією з питань евакуації і з приписаними до ЗПЕ об'єктами;
- доповідь голові комісії з питань евакуації про початок та хід евакуації населення (працівників);
- уточнення графіка подачі транспортних засобів на пункти посадки і графіка виведення піших колон;
- ведення обліку прибуття евакуйованого населення (працівників) на ЗПЕ за територіями (об'єктами);
- розподіл людей по вагонах (суднах), машинам, колонам і спрямування їх на станції посадки і вихідні пункти;
- доповідь районної, міської евакуаційної комісії безпечного району про час відправлення евакуйованого населення (працівників) і його кількості.

У разі виникнення аварій, катастроф на вибухово-, пожежо-, хімічно-, радіаційно-небезпечних об'єктах, стихійного лиха, евакуація населення (працівників) може здійснюватися без розгортання збірних пунктів евакуації.

Завдання ЗПЕ у цих випадках покладається на оперативні групи, що створені на їх основі, за якими закріплюються відповідні адміністративно-територіальні одиниці.

До складу оперативних груп входять представники груп:

- обліку та реєстрації збірних пунктів евакуації;
- транспортного забезпечення;
- охорони громадського порядку;
- охорони здоров'я.

Приймальні пункти евакуації.

ППЕ створюються за рішенням голови райдержадміністрації безпечного району для зустрічі, прийняття евакуйованого населення (працівників) та організації відправлення його в безпечні пункти розміщення.

ППЕ розгортаються в місцях висадки евакуйованого населення (працівників) поблизу залізничної станції, пристані та пункту висадки з автотранспорту.

Основні завдання ПЕП:

- зустріч прибуваючих поїздів, суден, автомобільних і піших колон;
- забезпечення організованої висадки та розміщення евакуйованого населення (працівників);
- організація відправлення евакуйованого населення (працівників) автомобільним транспортом і пішим порядком в пункти його розміщення;
- організація надання медичної допомоги евакуйованому населенню (працівникам);
- забезпечення громадського порядку в пунктах висадки;
- укриття евакуйованого населення (працівників) при необхідності;
- доповідь голові комісії з питань евакуації безпечного району про час прибуття, кількості населення (працівників), яке прибуло, та відправлення його до пунктів (місць) розміщення.

До складу приймального пункту евакуації входять:

- начальник ППЕ;
- заступник начальника ППЕ;
- група зустрічі, прийняття та тимчасового розміщення евакуйованого населення (2-3 особи);
- група відправлення та супроводу евакуйованого населення (працівників) до пункту розміщення (3-4 особи);
- група охорони громадського порядку (2-3 особи);
- група забезпечення (2-3 особи);
- медичний пункт (1-2 особи);
- відповідальний кімнати матері і дитини (1 особа);
- відповідальний столу довідок (1 особа).

Проміжні пункти евакуації.

- ПрПЕ створюються за рішенням голови облдержадміністрації для проведення евакуації населення (працівників) із зон можливого радіоактивного або хімічного забруднення.
- ПрПЕ розгортаються на зовнішніх межах зон можливого радіоактивного або хімічного забруднення поблизу залізниць, портів, і автомобільних шляхів.

Основні завдання ПрПЕ:

- облік, реєстрація населення, яке прибуває із забруднених зон;
- дозиметричний і хімічний контроль;
- проведення санітарної обробки евакуйованого населення (працівників) і при необхідності надання медичної допомоги хворим;
- відправлення евакуйованих до безпечних районах (пунктів) розміщення;
- проведення при необхідності заміни або спеціальної обробки забрудненого одягу та взуття;
- організація пересадки евакуйованих з транспорту, який рухався по забрудненій місцевості, на "чистий" транспорт;
- забезпечення громадського порядку на пункті;
- доповідь голові комісії з питань евакуації області про час прибуття, кількість населення (працівників), яке прибуло на ПрПЕ та відправлення його в безпечні райони.

До складу ПрПЕ входять:

- начальник ПрПЕ;
- заступник начальника ПрПЕ;
- комендант ПрПЕ;
- групи охорони громадського порядку (2-3 особи), регулювання руху (3-4 особи);
- реєстрації та обліку (1-2 особи);

пункти:

- медичний (1-2 особи);
- санітарно-миючий (2-3 особи);
- харчування (1-2 особи);
- заправки паливом (1-2 особи);
- пост дозиметричного контролю (1-2 особи).

6. Організація та проведення евакуації на підприємствах, установах та організаціях

6.1. Органи з евакуації підприємств, установ та організацій, призначення, склад та основні завдання

На керівників суб'єктів господарювання покладається організація проведення евакуації та підготовка районів для розміщення населення та його життєзабезпечення.

Для планування, підготовки і здійснення евакуації, прийняття та розміщення населення (працівників), на підприємствах, установах та організаціях незалежно від форми власності і підпорядкування, наказами відповідних керівників створюються органи з евакуації: комісії з питань евакуації, збірні пункти евакуації (ЗПЕ), проміжні пункти евакуації (ПрПЕ), приймальні пункти евакуації (ППЕ).

Комісія з питань евакуації підприємства, установи та організації (далі – об'єкта) призначена для організації планування, безпосередньої підготовки, проведення та всебічного забезпечення у межах наданих повноважень, заходів з евакуації при надзвичайних ситуаціях мирного часу та у воєнний час.

Комісії з питань евакуації підприємств, установ та організацій відповідають за безпосереднє планування підготовку, організацію та здійснення евакуації працівників та їх сімей у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації.

Комісії з питань евакуації об'єкта здійснюють:

- планування та організацію евакуації працівників підприємств, установ та організацій та членів їх сімей;
- визначення та підготовку бази для розміщення працівників підприємств, установ та організацій і членів їх сімей та їхнє життєзабезпечення у безпечних районах;
- контроль за підготовкою та проведенням заходів з евакуації об'єкта.

Адміністрація органів з евакуації призначаються з числа керівного складу та співробітників (працівників), об'єктів, на базі яких створюються ці органи.

Об'єктову комісію з питань евакуації очолює, як правило, один із заступників директора (керівника) підприємства, установи, організації.

До складу об'єктової комісії з питань евакуації призначаються начальники основних служб (відділів), начальники цехів або їхніх заступників.

На об'єктах господарювання, що потрапляють у зони можливих надзвичайних ситуацій, з чисельністю працюючого персоналу менш як 50 осіб комісії з питань евакуації не утворюються, а призначається особа, що виконує функції зазначеної комісії.

До складу об'єктової комісії з евакуації можуть входити групи:

- обліку евакуйованого населення і інформації (2-3 особи);
- організації збору та відправлення евакуйованих (4-5 осіб);
- супроводження евакуйованих (начальники ешелонів, старші автоколон, піших колон) (4-5 осіб);
- забезпечення зустрічі та розміщення евакуйованих (2-4 особи);
- вивезення майна об'єкта та матеріально-технічного забезпечення заходів евакуації; (4-5 осіб);
- зв'язку та оповіщення (1-2 особи);

представники комісії з питань евакуації:

- на ЗПЕ;
- на пунктах (станціях) посадки.

Основні завдання комісії з питань евакуації:

- планування, підготовка та здійснення евакуації працівників (населення) у разі загрози або виникнення НС мирний або воєнний час;
- планування та розміщення евакуйованих працівників об'єкта та членів їх сімей у безпечних районах та організація прийняття евакуйованих, які прибувають з інших областей, міст і об'єктів;
- підготовка працівників та членів їх сімей до проведення заходів з евакуації;
- підготовка підпорядкованих органів з евакуації до виконання завдань за призначенням;
- організація оповіщення працівників та членів їх сімей про початок евакуації у разі виникнення НС;
- визначення зон можливих надзвичайних ситуацій на території об'єкту;
- визначення безпечних районів розміщення евакуйованих працівників і членів їх сімей і надання пропозиції відповідному керівнику щодо закріплення цих районів за об'єктом (за погодженням з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування безпечних районів);
- підготовка безпечних районів для розміщення евакуйованих працівників та членів їх сімей;
- оцінка обстановки, що склалася у наслідок виникнення НС та підготовка пропозицій керівнику об'єкта для прийняття рішення відносно проведення евакуації працівників та населення;
- організація евакуації працівників та членів їх сімей і вивозу матеріальних цінностей;
- залучення до виконання заходів з евакуації сил та засобів спеціалізованих служб цивільного захисту та координація їх дій;
- контроль за підготовкою та розподілом усіх видів транспортних засобів для забезпечення евакуаційних перевезень;
- визначення станцій, портів для посадки (висадки) працівників та членів їх сімей, маршрутів руху евакуйованих транспортними засобами та пішки;
- організація прийняття евакуйованих та ведення його обліку;
- контроль за розміщенням та організацією життєзабезпечення евакуйованих працівників та членів їх сімей;
- взаємодія з іншими органами управління та силами цивільного захисту відносно організації та здійснення заходів з евакуації на території Автономної Республіки Крим, області, міста, району;
- організація інформаційного забезпечення.

Основні завдання комісії з питань евакуації об'єкта економіки.

У режимі повсякденної діяльності:

- розроблення спільно з підрозділом з питань ЦЗ об'єкта та щорічне уточнення плану евакуації робітників, службовців і членів їх сімей;
- розроблення і здійснення заходів щодо освоєння закріпленого району (пункту) розміщення у безпечному районі (поза зоною дії уражаючих факторів джерела НС), підготовка поквартирної схеми розміщення робітників, службовців і членів їх сімей;
- підготовка пропозицій керівнику об'єкта щодо складу адміністрації ЗПЕ, призначення начальників ешелонів, старших автомобільних колон;
- організація підготовки особового складу, який включений до складу адміністрації ЗПЕ, начальників (старших) евакуаційних ешелонів і колон.

У режимі підвищеної готовності:

- уточнення плану евакуації, а також списків робітників, що евакуюються, службовців і членів їх сімей;
- організація підготовки до розгортання та розгортання ЗПЕ, приведення у готовність наявних захисних споруд ЦЗ;
- уточнення з комісіями з питань евакуації у безпечному районі (поза зоною дії вражаючих факторів джерела НС) порядку прийому, розміщення та забезпечення робітників, службовців об'єкта і членів їх сімей;
- підготовка об'єкту до припинення виробничої діяльності.

З одержанням розпорядження на проведення евакуації населення:

- оповіщення робітників та службовців об'єкта про початок евакуації, часу прибуття їх і членів їх сімей на ЗПЕ.
- здійснення заходів щодо припинення виробничої діяльності об'єкта економіки;
- постановка завдання начальникам ешелонів, старшим автоколон, вручення їм списків евакуйованого населення, яке увійшло у склад колони;
- організація взаємодії із транспортними органами, що виділяють транспортні засоби для вивозу робітників, службовців об'єктів і членів їх сімей у безпечний район (поза зоною дії вражаючих факторів джерела НС);
- ведення обліку і доповідь керівнику об'єкта та районній (міській) комісії з питань евакуації про кількість вивезених у безпечний район (поза зоною дії вражаючих факторів НС) робітників, службовців і членів сімей (за часом, видам транспорту);
- забезпечення захисту населення на ЗПЕ, пунктах посадки, на ППЕ;
- організація та підтримання взаємодії з комісіями з питань евакуації у безпечному районі (поза зоною дії вражаючих факторів джерела НС), при необхідності висилає туди своїх представників.

Збірні пункти евакуації.

ЗПЕ на об'єктах створюються за наказами керівників об'єктів.

До складу адміністрації ЗПЕ входять:

- начальник збірної евакуаційної пункту;
- заступник начальника збірної евакуаційної пункту;
- група реєстрації та обліку (4-6 осіб);

- група комплектування колон, ешелонів і їх відправлення в безпечні райони (4-6 осіб);
- група охорони громадського порядку (2-3 особи);
- медичний пункт (3 особи);
- кімната матері і дитини (2-3 особи);
- комендант.

ЗПЕ безпосередньо підпорядковується голові комісії з питань евакуації міністерства (відомства), міста (району), об'єкта, а з внутрішніх питань керівнику об'єкта, на базі якого його створено.

ЗПЕ присвоюється порядковий номер, за ним закріплюються об'єкти, працівники та члени їх сімей які будуть евакуйовуватися через цей ЗПЕ.

ЗПЕ розгортаються в будівлях громадського призначення за рішенням центральних і місцевих органів виконавчої влади, наказами керівників об'єктів на період проведення евакуації працівників та членів їх сімей.

Основні завдання ЗЕП:

- відповідно до підпорядкування підтримання зв'язку з евакуаційною комісією міністерства (відомства) області, міста, району, об'єкта, які закріплені за ЗПЕ, транспортними органами, вихідними пунктами пішохідних маршрутів;
- інформування голови евакуаційної комісії про час прибуття працівників та членів їх сімей на ЗЕП і час відправлення їх в безпечні райони (пункти);
- ведення обліку евакуйованих працівників та членів їх сімей які вивозяться всіма видами транспортних засобів та виводиться пішим порядком;
- у встановлені терміни доповідати голові комісії з питань евакуації про хід відправлення евакуйованих працівників та членів їх сімей у безпечні райони (пункти);
- надання необхідної медичної допомоги хворим, які перебувають на ЗПЕ;
- організація охорони громадського порядку на ЗПЕ;
- забезпечення укриття працівників та членів їх сімей в захисних спорудах.

Під час повсякденної діяльності:

- розроблення документів, необхідних для керівництва під час підготовки та проведення заходів з евакуації;
- розроблення календарного плану роботи ЗПЕ на період підготовки та проведення заходів з евакуації;
- ведення обліку та уточнення працівників та членів їх сімей об'єктів, які приписані до ЗПЕ і підлягають евакуації;
- збір та уточнення відомостей про виділення транспортних засобів, час їх подачі на пункти посадки;
- уточнення схеми зв'язку та оповіщення при проведенні заходів з евакуації;
- уточнення відомостей про начальників ешелонів поїздів (суден) і начальників автомобільних і піших колон;
- проведення занять і тренувань з особовим складом ЗПЕ з метою підготовки їх до дій під час проведення заходів з евакуації.

З отриманням розпорядження про початок проведення евакуації працівників та членів їх сімей:

- встановлення зв'язку з комісією з питань евакуації і з приписаними до ЗПЕ об'єктами;
- доповідь голові комісії з питань евакуації об'єкта про початок та хід евакуації працівників та членів їх сімей ;
- уточнення графіка подачі транспортних засобів на пункти посадки і графіка виведення піших колон;
- ведення обліку прибуття евакуйованих працівників та членів їх сімей на ЗПЕ за підрозділами об'єкта;
- розподіл людей по вагонах (суднах), машинам, колонам і спрямування їх на станції посадки і вихідні пункти;
- доповідь районної, міської евакуаційної комісії безпечного району про час відправлення евакуйованих працівників та членів їх сімей і його кількості.

У разі виникнення аварій, катастроф на вибухово-, пожежо-, хімічно-, радіаційно-небезпечних об'єктах, стихійного лиха, евакуація населення (працівників) може здійснюватися без розгортання збірних пунктів евакуації. Їх завдання в цих випадках покладається на оперативні групи. До складу оперативних груп входять представники груп обліку та реєстрації збірних пунктів евакуації, транспортного забезпечення, охорони громадського порядку та охорони здоров'я.

Приймальні пункти евакуації.

ПЕП створюються за рішенням голови райдержадміністрації безпечного району для зустрічі, прийняття евакуйованого населення (працівників) та організації відправлення його в безпечні пункти розміщення. ППЕ можуть бути створені на базі підприємств, установ та організацій, або із залучення їх представників та засобів до виконання завдань.

Основні завдання ППЕ:

- зустріч прибуваючих поїздів, суден, автомобільних і піших колон;
- забезпечення організованої висадки та розміщення евакуйованого населення (працівників);
- організація відправлення евакуйованого населення (працівників) автомобільним транспортом і пішим порядком в пункти його розміщення;
- організація надання медичної допомоги евакуйованому населенню (працівникам);
- забезпечення громадського порядку в пунктах висадки;
- укриття евакуйованого населення (працівників) при необхідності;
- доповідь голові евакуаційної комісії безпечного району про час прибуття, кількості населення (працівників), яке прибуло, та відправлення його до пунктів (місць) розміщення.

До складу приймального пункту евакуації входять:

- начальник ППЕ;
- заступник начальника ППЕ;

- група зустрічі, прийняття та тимчасового розміщення евакуйованого населення (2-3 особи);
- група відправлення та супроводу евакуйованого населення (працівників) до пункту розміщення (3-4 особи);
- група охорони громадського порядку (2-3 особи);
- група забезпечення (2-3 особи);
- медичний пункт (1-2 особи);
- відповідальний кімнати матері і дитини (1 особа);
- відповідальний столу довідок (1 особа).

Проміжні пункти евакуації.

ПрПЕ створюються за рішенням голови облдержадміністрації для проведення евакуації населення (працівників) із зон можливого радіоактивного або хімічного забруднення. Для організації ПрПЕ можуть залучатися *об'єкти економіки (господарювання) які розташовані у зонах можливого радіоактивного або хімічного забруднення відповідно до профілю діяльності.*

Основні завдання ПрПЕ:

- облік, реєстрація населення, яке прибуває із забруднених зон;
- дозиметричний і хімічний контроль;
- проведення санітарної обробки евакуйованого населення (працівників) і при необхідності надання медичної допомоги хворим;
- відправлення евакуйованих до безпечних районах (пунктів) розміщення;
- проведення при необхідності заміни або спеціальної обробки забрудненого одягу та взуття;
- організація пересадки евакуйованих з транспорту, який рухався по забрудненій місцевості, на "чистий" транспорт;
- забезпечення громадського порядку на пункті;
- доповідь голові комісії з питань евакуації області про час прибуття, кількість населення (працівників), яке прибуло на ПрПЕ та відправлення його в безпечні райони;

До складу ПрПЕ входять:

- начальник, заступник начальника, комендант ПрПЕ;

групи:

- охорони громадського порядку (2-3 особи);
- регулювання руху (3-4 особи);
- реєстрації та обліку (1-2 особи);

пункти:

- медичний (1-2 особи);
- санітарно-миючий (2-3 особи);
- харчування (1-2 особи);
- заправки паливом (1-2 особи);
- пост дозиметричного контролю (1-2 особи).

6.2. Особливості проведення евакуаційних заходів на об'єктах економіки (господарювання) розташованих у зонах можливого виникнення надзвичайних ситуацій

На об'єктах економіки, розташованих у зонах можливого виникнення НС при загрозі виникнення техногенних аварій і стихійних лих комісіями з питань евакуації проводяться ряд заходів з організації та здійснення евакуації.

Завчасно здійснюється:

- планування евакуації;
- навчання та інструктування персоналу та членів їх сімей;
- підготовка особового складу органів з евакуації;
- рекогностирування маршрутів евакуації;
- підготовка разом із адміністрацією району розміщення для прийому та всебічного забезпечення евакуйованого населення.

При загрозі виникнення техногенних аварій та стихійних лих здійснюється:

- підготовка до припинення виробничої діяльності, зупинці та консервуванню обладнання;
- перевірка готовності до роботи системи зв'язку та оповіщення щодо забезпечення заходів з евакуації;
- уточнення плану заходів з евакуації та списків населення, яке підлягає евакуації;
- розгортання роботи комісії з евакуації;
- здійснення контролю за приведенням у готовність захисних споруд ЦЗ у пунктах збору.

З отриманням розпорядження на проведення евакуації здійснюються:

- оповіщення та забезпечення збору робітників, службовців і членів їх сімей;
- введення в дію плану евакуації робітників, службовців і членів їх сімей;
- припинення виробничої діяльності, зупинка та консервування устаткування;
- проведення заходів, спрямованих на забезпечення евакуації і її здійснення.

Евакуаційні заходи можуть початися негайно при загрозі або виникненні НС.

Вид і характер евакуації залежать від багатьох факторів: наявності часу після одержання сигналу оповіщення, ступеня небезпеки для життя людей, тривалості впливу загрозливих факторів НС тощо.

З урахуванням аналізу і оцінки обстановки що склалася можуть бути прийняті рішення:

- проведення евакуації усередині об'єкта (переміщення людей з будинку в будинок, з нижніх поверхів на верхні або навпаки, укриття у захисних спорудах);
- виведення персоналу за межі об'єкта;
- застосування комбінованого методу (наприклад, укриття людей на нижніх поверхах з наступним виведенням за межі об'єкта).

Найбільш складний в організаційному відношенні, але більше ефективний вид евакуації - виведення людей за межі об'єкта у безпечне місце.

Для його здійснення завчасно, протягом року, проводяться підготовчі заходи, до числа яких відносяться:

- складання планів евакуації об'єкта та у його структурних підрозділах;
- підготовка системи пунктів тимчасового розміщення і тривалого проживання населення, виведеного із зон НС;
- підготовка людей до евакуації. Здійснюється шляхом проведення спеціальних занять як безпосередньо на об'єктах, так і за місцем проживання, а також залучення громадян до тренувань і навчань.

Пункти тимчасового розміщення (ПТР) і тривалого проживання (ПТП) створюються рішенням голови адміністрації міста (району) і призначаються для тимчасового розміщення (або тривалого проживання) населення, що відселяється з небезпечних зон при погрозі або виникненні НС.

При погрозі або виникненні НС особовий склад формувань залишається, як правило, на об'єкті, оснащується засобами індивідуального захисту, приладами та інструментом і негайно приступає до проведення аварійно - рятувальних та інших невідкладних робіт.

При проведенні заходів з евакуації виникає необхідність зупинки виробництва. Зупинка виробництва проводиться таким чином, щоб не допустити виникнення додаткових аварійних ситуацій.

Заходи щодо безаварійної зупинки виробництва в екстрених випадках розробляються завчасно, для чого кожний об'єкт повинен мати спеціальний графік.

На період евакуації та зупинки виробництва вводиться посилений режим охорони об'єкта і структурних підрозділів. При неможливості, за умовами технології, зупинити виробництво, залишають чергові зміни (розрахунки), які забезпечуються засобами індивідуального захисту.

Маршрути евакуації вибираються з урахуванням обстановки, що може виникнути при НС. Вивід людей із зони НС здійснюється з урахуванням напрямку приземного вітру, в обхід зруйнованих будинків, завалів та інших перешкод. Такі схеми розробляються завчасно на основі ретельного і всебічного прогнозу обстановки, що може скластися в результаті НС.

План евакуації і всі розрахунки доводяться керівництвом об'єкта до підрозділів у вигляді виписок, де розробляється уточнений план евакуації цеху, відділу, служби. Щоб кожний робітник і службовець знав свої реальні дії, доцільно на видному і доступному кожному працівникові місці вивісити наступні документи:

- сигнали оповіщення ЦЗ та порядок дій за ними;
- план - графік евакуації підрозділу, схеми евакуації;
- розрахунок робітників та службовців по ділянках на евакуацію;
- графік безаварійної зупинки виробництва;

- інструкції з безаварійної зупинки;
- розрахунок робітників та службовців, які виділяються у об'єктові формування, а також у власні цехові аварійно-рятувальні групи.

Питання евакуації включаються для вивчення в тематику занять із робітниками та службовцями у системі навчання з ЦЗ. Крім того, зі знов прибулими працівниками обов'язково проводиться вступний інструктаж на робочому місці, де повинні бути доведені питання захисту у НС, у тому числі і з евакуації.

Необхідно домагатися, щоб всі робітники та службовці чітко знали порядок евакуації, строки її проведення, маршрути висування, місця розташування пунктів тимчасового розміщення, правила користування засобами індивідуального захисту, у тому числі й підручними.

Лекцію підготував:

викладач кафедри управління та організації
діяльності у сфері цивільного захисту,
капітан служби цивільного захисту

Ю.Є. Харламова

Обговорена та схвалена на засіданні кафедри «__» серпня ____ р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 4

з навчальної дисципліни

«Організація заходів у сфері цивільного захисту»

Тема 1.1: **«Організація та реалізація заходів інженерного захисту
територій»**

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

визначити принципи організації та реалізації заходів інженерного захисту територій.

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність слухачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

План лекції:

Вступ	8 хв.
1. Заходи інженерного захисту територій в районах, небезпечних природних процесів	10 хв.
2. Інженерні заходи щодо ліквідування проливів (викидів) нафти та нафтопродуктів	10 хв.
3. Перелік об'єктів, що належать суб'єктам господарювання, проектування яких здійснюється з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту	10 хв.
4. Організація та реалізація заходів інженерного захисту територій центральними органами виконавчої влади	10 хв.
5. Організація та реалізація заходів інженерного захисту територій Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування	10 хв.
6. Організація та реалізація заходів інженерного захисту територій на підприємствах, установах та організаціях	10 хв.
7. Стійкість роботи суб'єктів господарювання в умовах надзвичайної ситуації	10 хв.
Закінчення	2 хв.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Методичні рекомендації з питань організації та реалізації заходів цивільного захисту в органах виконавчої влади на підприємствах, в установах і організаціях: методичний посібник. Київ: Державна служба

України з надзвичайних ситуацій, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, 2015 – 372 с.

3. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрійшин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Додаткова:

4. ДСТУ 3891-99 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять.
5. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник. / За ред. канд. психол. наук, доцента В.П. Садкового. – Харків: УЦЗУ, 2009. – 367 с.
6. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: учебник в 3-х частях: часть 2 . Инженерное обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: в 3-х книгах: книга 2. Оперативное прогнозирование инженерной обстановки в чрезвычайных ситуациях. / Под общ. ред. С.К. Шойгу / [Г.П. Саков, М.П. Цивилев, И.С. Поляков и др.]. – М.: ЗАО «ПАПИРУС», 1998. – 166 с.
7. Цивільний захист: Конспект лекцій для студентів соціально-економічного і гуманітарного освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» / Уклад.: Д. В. Зеркалов – К.:НТУУ «КПІ», 2013. – 50 с.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

ВСТУП

У комплексі заходів щодо попередження НС важливе місце займають зусилля по зниженню ймовірності переростання небезпечних явищ у надзвичайні ситуації.

Серед них особливе місце відводиться інженерному захисту територій, який передбачає будівництво та експлуатацію відповідних захисних споруд для захисту від несприятливих і небезпечних явищ та процесів природного, та техногенного характеру.

Інженерний захист полягає в розробці генеральних планів та раціональному розміщенню об'єктів підвищеної небезпеки, організації та будівництві протипаводкових, протизсувних, протилавинних та інших інженерних споруд спеціального призначення.

Інженерний захист територій включає:

- проведення районування територій за наявністю потенційно небезпечних об'єктів і небезпечних геологічних, гідрогеологічних та метеорологічних явищ і процесів, а також ризику виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з ними;
- віднесення міст до відповідних груп цивільного захисту та віднесення суб'єктів господарювання до відповідних категорій цивільного захисту;
- розроблення та включення вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту до відповідних видів містобудівної і проектної документації та реалізація їх під час будівництва і експлуатації;
- урахування можливих проявів небезпечних геологічних, гідрогеологічних та метеорологічних явищ і процесів та негативних наслідків аварій під час розроблення генеральних планів населених пунктів і ведення містобудування;
- розміщення об'єктів підвищеної небезпеки з урахуванням наслідків аварій, що можуть статися на таких об'єктах;
- розроблення і здійснення заходів щодо безаварійного функціонування об'єктів підвищеної небезпеки;
- будівництво споруд, будівель, інженерних мереж і транспортних комунікацій із заданими рівнями безпеки та надійності;
- будівництво протизсувних, протиповіневих, протиселевих, протилавинних, протиерозійних та інших інженерних споруд спеціального призначення, їх утримання у функціональному стані;
- обстеження будівель, споруд, інженерних мереж і транспортних комунікацій, розроблення та здійснення заходів щодо їх безпечної експлуатації;

- інші заходи інженерного захисту територій залежно від ситуації, що склалася.

Здійснення заходів інженерного захисту територій покладається на суб'єкти забезпечення цивільного захисту.

За результатами визначення ризиків виникнення надзвичайних ситуацій внаслідок небезпечних геологічних, гідрогеологічних та метеорологічних явищ і процесів, а також на об'єктах підвищеної небезпеки центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, веде Державний реєстр небезпечних територій у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Розроблення містобудівної документації та проектування об'єктів, що належать суб'єктам господарювання і можуть спричинити виникнення надзвичайних ситуацій та вплинути на стан захисту населення і територій, здійснюються з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту.

Замовники будівництва отримують на безоплатній основі у центральному органі виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, вихідні дані та вимоги для розроблення інженерно-технічних заходів цивільного захисту у порядку, визначеному Законом України "Про регулювання містобудівної діяльності".

Вимоги інженерно-технічних заходів цивільного захисту, дотримання яких обов'язкове під час розроблення містобудівної та проектної документації, визначаються відповідно до Закону України "Про будівельні норми".

Районування територій є важливим фактором у вирішенні питання організації інженерного захисту території з урахуванням наявності потенційно небезпечних об'єктів, небезпечних геологічних, гідрогеологічних та метеорологічних явищ і процесів а також ризику виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з ними.

Важливе значення має розроблення планів забудівлі населених пунктів і проведення містобудівної політики, з урахуванням природних особливостей регіонів та окремих територій, які піддаються впливу небезпечних природних явищ. З цією метою здійснюється, зонування території країни, регіонів, міст і населених пунктів за критеріями природного ризику. Визначаються зони можливого небезпечного землетрусу ймовірного катастрофічного затоплення, можливих небезпечних геологічних явищ.

Зонування території полягає у визначенні всіх доцільних або припустимих видів її використання і забудови, їх взаємного просторового розташування і встановлення меж зон, регламентації планувальних параметрів і стандартів забудови земельних ділянок у кожній зоні.

Зонування території має забезпечити функціональну, планувальну та соціально-економічну, екологічну, естетичну сумісність всіх існуючих видів або тих, що намічаються щодо її використання і забудови та найбільше відповідали б інтересам її розвитку. Кожна зона розглядається з позицій досягнення функціональної цілісності, а також економічної, соціальної достатності.

Всі будівлі і споруди, що можуть спричинити виникнення надзвичайних ситуацій та вплинути на стан захисту населення і територій, здійснюються з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту.

Так гідротехнічні споруди повинні будуватись таким чином, щоб у зоні можливого катастрофічного затоплення знаходилося мінімальна кількість об'єктів соціального та господарського призначення. У районах можливого катастрофічного затоплення не припускається розташування населених пунктів та важливих промислових об'єктів, а також розміщення будівель і споруд у небезпечних зонах зсувів, селів, снігових лавин і обвалів, районах можливого катастрофічного затоплення, сейсмічних районів та зонах, безпосередньо прилеглих до активних розломів земної кори.

В сейсмічно небезпечних районах, в районах, де найбільш імовірно, повені, зсуви селі, лавини, передбачається місцеве зонування території. У районах з найбільшим ступенем ризику розміщуються парки, сади, відкриті спортивні майданчики та інші вільні від забудови майданчики та інші елементи інфраструктури. У сейсмічно небезпечних районах необхідно передбачувати розчленовану планувальну структуру міст та розосереджене розміщення об'єктів економіки, особливо пожежо- та вибухо - пожежебезпечних об'єктів. Для міст, що розташовані у районах із сейсмічністю у 7 – 9 балів, як правило, повинні проектуватися одно – та двохсекційні житлові будівлі заввишки не більш 4 поверхів, а також малоповерхові забудови з прибудинковими ділянками.

На пом'якшення наслідків надзвичайних ситуацій природного характеру впливає розроблення та удосконалення технологічних методів: розроблення проектів, створення будівельних матеріалів, удосконалення будівельних технологій, вибір відповідних конструктивних та технологічних рішень.

На основі міжнародного досвіду, з урахуванням регіональної специфіки розроблені будівельні норми і правила. Дотримання будівельного законодавства є обов'язковим для всіх організацій незалежно від їх підпорядкування та форм власності.

Крім державних будівельних норм (ДБН), що містить основні правила ведення будівельних робіт, будівельними відомствами різного рівня розробляються відповідні документи з питань будівництва, у яких враховуються специфіка та особливості окремих регіонів та видів будівництва. Ці документи містять рекомендації щодо господарського використання сейсмонебезпечних, зсувонебезпечних та інших територій, що підтверджені впливу різних природних небезпек.

Основним керівним документом, відповідно до якого повинні плануватися та здійснюватися норми інженерно-технічних заходів цивільного захисту є «Державні будівельні норми України» правила».

Норми інженерно-технічних заходів ЦЗ спрямовані на:

- захист населення та зниження можливих втрат та збитків від наслідків великих виробничих аварій, катастроф та стихійних лих, а також застосування засобів озброєної боротьби під час конфліктних ситуацій;

- підготовку галузей промисловості та об'єктів господарювання до стабільної роботи при загрозі і виникненні великих виробничих аварій, катастроф, стихійних лих та під час розгортання конфліктних ситуацій;
- створення умов для проведення рятувальних та інших невідкладних робіт та ліквідації наслідків виробничих аварій, катастроф, стихійних лих та застосування сучасних засобів ураження.

Норми інженерно-технічних заходів застосовуються (передбачаються):

- при розробленні схем планування територій Автономної Республіки Крим, областей, районів;
- при розробленні проектів планування і забудови міських і сільських поселень (генеральних планів, проектів детального планування, проектів забудови території мікрорайонів, кварталів, містобудівних комплексів або груп громадських будівель і споруд);
- при розробленні проектів планування промислових зон (районів) міст;
- при розробленні містобудівного обґрунтування розташування об'єкта;
- при розробленні проектно-кошторисної документації на нове будівництво, розширення, реконструкцію та технічне переоснащення підприємств, будівель та споруд.

1. Заходи інженерного захисту територій в районах, небезпечних природних процесів

Інженерні заходи захисту територій плануються і здійснюються в районах, небезпечних природних процесів, незалежно від відомчої належності території та об'єктів, що підлягають інженерному захисту.

Заходи інженерного захисту повинні забезпечити попередження, усунення або зменшення до прийнятного рівня негативного впливу небезпечних природних процесів території, будівель та споруд, що підлягають захисту.

Основними надзвичайними ситуаціями природного характеру є повінь (паводок), затоплення, підтоплення, землетруси, гірські обвали, селі, зсуви, снігові лавини, карсти, урагани, бурі та смерчі.

При повенях (паводках), затопленнях, підтопленнях вживаються наступні заходи щодо інженерного захисту територій:

- обвалування берегів річок, озер та морів огорожувальними дамбами;
- підсипання або намівання ґрунту;
- перекачування поверхневої та дренажної води тощо.

При землетрусах основним є реалізація відповідних вимог щодо будівництва будівель та споруд у сейсмічних зонах залежно від інтенсивності землетрусу, що прогнозується у визначеному місці на поверхні землі.

При гірських обвалах, селях, зсувах, снігових лавинах:

- обладнуються загороджувальні стінки та пастки;
- проводяться особливі заходи щодо штучного сходу снігового покриву з метою профілактичного розвантаження від нього гірських схилів;
- забезпечується пропуск лавини під захисними спорудами.

При ураганах, бурях і смерчах:

- укріплюються промислові, житлові й інші будівлі та споруди;
- здійснюються заходи щодо скорочення об'ємів запасів та термінів зберігання на об'єктах економіки та складах вибухо- і пожежонебезпечних та хімічних небезпечних речовин (НХР);
- проводиться насадження лісових смуг у степових районах та посів багаторічних трав.

Об'єктом впливу розглядуваних надзвичайних ситуацій є територія в цілому, до основних складових якої належать: об'єкти національної економіки, сільськогосподарські угіддя та тварини, лісові ресурси, рекреаційні та лікувально-курортні об'єкти.

Протисейсмічні інженерні заходи:

Інженерно-технічні заходи:

- проектування та будівництво об'єктів із включенням заходів щодо підвищення їх сейсмостійкості залежно від інтенсивності землетрусу, що прогнозується у визначеному місці на поверхні землі (*Відповідно до ДСТУ при прогнозуванні землетрусу силою до VI балів спеціальні заходи щодо підвищення сейсмостійкості будинків не проводяться, при очікуваних землетрусах силою VII – IX балів проводяться заходи щодо підвищення сейсмостійкості об'єктів. При прогнозуванні землетрусів силою більш IX балів будівництво об'єктів у даній місцевості заборонено*);
- посилення несучих конструкцій побудованих будівель та споруд (фундаментів, стін, перекриттів) з урахуванням сейсмічного ризику для відповідного регіону та ДСТУ з будівництва у цьому регіоні;
- розосередження об'єктів при будівництві міст та населених пунктів;
- забезпечення підвищення пожежостійкості об'єктів;
- будівництво доріг з твердим покриттям з метою забезпечення маневру рятувальних сил і засобів, проведення необхідних евакуаційних заходів;
- заборона будівництва потенційно безпечних об'єктів, особливо ядерно - і хімічно небезпечних, у регіонах із підвищеною сейсмічністю.

Організаційні заходи:

- внесення змін до існуючої законодавчої бази будівництва у сейсмонебезпечних районах, уточнення принципів та систем сейсмозахисту, тощо;
- планування попередження та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації на всіх рівнях – розробка необхідних оперативних, мобілізаційних та адміністративно-організаційних документів;
- підготовка сил і засобів для проведення аварійно - рятувальних та інших невідкладних робіт;
- забезпечення населення засобами індивідуального захисту – медичними засобами надання першої медичної допомоги, а у районах розташування ядерно-і хімічно небезпечних об'єктів – засобами захисту органів дихання, йодовими препаратами;
- контроль за сейсмічною обстановкою у регіоні, у тому числі прогнозування землетрусів;
- організація ефективної системи оповіщення населення шляхом побудови дублюючих систем оповіщення у разі руйнування основних систем зв'язку, включаючи підготовку мобільних засобів оповіщення на автомобілях, підготовку варіантів текстів оповіщення при загрозі та виникненні землетрусу;
- підготовка населення на випадок загрози та виникнення землетрусу.

Протизсувні інженерні заходи:

- моніторингові спостереження за розвитком сучасних екзогенних процесів;
- зміни рельєфу та форми схилу з метою підвищення його стійкості;
- заборона підрізки зсувних схилів та створення на них різних нерівностей;
- недопущення будь-якого підсипання, як на схилах, так і над ними, у межах небезпечної смуги;
- штучне зниження рівня підземних вод;
- заборона будівництва на схилах, у небезпечній смузі, споруд, ставків, водоймищ, об'єктів із великим водоспоживанням без виконання конструктивних заходів, які б повністю припинили витікання води в ґрунт;
- заборона проведення вибухових та гірських робіт поблизу зсувних ділянок;
- обмеження в необхідних випадках швидкості руху залізничних потягів у зоні, дотичній до зсувної ділянки;
- охорона дерево-кущової і трав'янистої рослинності;
- недопущення скидання на зсувні схили зливних, талих, стічних та інших вод;

- заліснення зсувних територій.
- будівництво підпірних конструкцій і стінок – контрбанкетів, у підосви діючого або потенційного зсуву;
- будівництво рядів із паль, пале-анкерних конструкцій для тимчасової стабілізації зсуву;
- будівництва суцільних пальових або шпунтованих рядів.

Інженерні протиселеві заходи:

- завчасне передбачення формування селевого потоку в селективному районі як у просторі, так і в часі, а також визначення деяких основних характеристик селів, особливо час добігання селевого потоку від місця зародження або сигнального створу до заданого місця;
- проведення робіт щодо селезахисту територій (нарізання терас лісонасадження, будівництво дамб, регулювання поверхневого стоку);
- розроблення протиселевих заходів (організаційно-господарчих, агротехнічних, лісомеліоративних та гідротехнічних);

Організаційно-господарчі заходи:

- заборона будівництва в руслах селевих басейнів об'єктів економіки, житлових будівель без ужиття заходів щодо захисту від селевих потоків;
- охорона гірських пасовищ (заборона випасу на них худоби, перетворення їх на сінокоси);
- припинення оранки на крутих схилах;
- організація відповідної служби оповіщення про селеву небезпеку.

Агротехнічні та лісомеліоративні заходи:

- обробка ґрунту поперек схилів;
- створення ґрунтозахисних буферних смуг;
- терасування гірських схилів;
- посів та догляд за посівами, заліснення;
- заходи захисту від ерозії.

Гідротехнічні заходи, які включають будівництво протиселевих гідротехнічних споруд, за характером їх дії на селеві потоки поділяються на такі:

- селерегулюючі (селепропускні, селенаправляючі, селескидальні, селевідбійні);
- селерозподільні (щільові запруди, селезагородки);
- селезатримуючі (греблі, котловани, обваловки);
- селетрасформуючі (водосховища в руслі річок для перетворювання селевого потоку на паводок).

Інженерні протилавинні заходи:

- прогнозування лавинної небезпеки;
- своєчасне виявлення лавинонебезпечних районів, організації системи спостережень за лавинним станом і служби попередження

лавинної небезпеки; проведенні евакуації населення та забезпечення зберігання матеріальних цінностей;

- створення гірських рятувальних груп, розробці інструкцій і навчанні населення діям у горах з урахуванням особливостей місцевості;
- будівництво протилавинних споруд;
- забезпечення штучного сходу лавин;
- утримання снігового покриву на схилах шляхом терасування схилів, улаштування траншей, камінних стінок, паль, установка щитів, решіток, сіток тощо;
- зменшення швидкості руху лавин (встановлення сітки із тросів, надобків, утворення горбів, клинків тощо);
- улаштування перепон для зміни напрямку руху лавини (лавинорізи, відбійні греблі, направляючі стінки);
- пропускання лавин під захисними спорудами (галереї, навіси).

Інженерні заходи захисту від повені (паводку):

Інженерно-технічні заходи:

- проектування будівництва об'єктів, особливо потенційно небезпечних, за межами високих рівнів можливого затоплення з урахуванням норм запасу їх міцності в умовах затоплення;
- використання приміщень перших поверхів житлових будинків за адміністративним призначенням;
- раціональне розміщення елементів інфраструктури з урахуванням можливих зон катастрофічного затоплення;
- регулювання паводкового стоку за допомогою водосховищ;
- укріплення берегів річок дамбами та іншими інженерними конструкціями, спорудами;
- забезпечення необхідної стійкості функціонування мостів, мереж зв'язку, електромереж у разі повені.

Організаційні заходи:

- планування захисту населення в умовах повені з урахуванням її специфіки, планування проведення евакуації населення із зон можливого затоплення;
- створення та підтримання в постійній готовності сил та засобів, необхідних для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- забезпечення населення рятувальними засобами і засобами першої необхідності;
- здійснення контролю за станом річок і водосховищ;
- створення на річках та їхніх водозбірних басейнах системи інженерно-гідротехнічних споруд для регулювання повеней та поверхневого схилового стоку;

- створення протиповіневих водосховищ, водозахисних дамб, регулювання русла;
- проведення лісомеліоративних, протиерозійних, протизсувних, протиселевих робіт і інших профілактичних заходів. Успішне регулювання повеней досягається шляхом.

Оперативні заходи:

- забезпечення проходження повеней;
- ліквідації виниклих підпорів води;
- локалізації зон затоплення;
- екстреного нарощення висоти дамб, ліквідації проранів в їхньому тілі;
- евакуації людей і матеріальних цінностей;
- здійснення аварійно-відновлювальних робіт;
- відкачування та відведення скупчень води на затоплених територіях.

Протикарстові інженерні заходи.

Регіональною оцінкою розвитку техногенного карсту України вирішено два основних завдання: визначення ділянок та районів, де розвиток техногенного карсту вже викликав деформації земної поверхні та виділення площ у межах карстових районів, де такі деформації можливі при тому чи іншому типі господарського освоєння.

При оцінці розвитку техногенного карсту було враховано такі основні типи господарського освоєння території, які впливають на стан геологічного середовища:

- закачування в земні надра агресивних рідин при збільшенні проникності пластів унаслідок підземного видобування самородної сірки, що спричиняє утворення деформації;
- водопониження та формування великих депресійних воронок;
- потужні відкачки, які супроводжують будівництво гірничодобувних підприємств, шахт, кар'єрів, а також відкачки зі свердловин із метою водозабезпечення викликають розвиток техногенного карсту на значній площі;
- нагнітання води в глибинні горизонти для видобутку легкорозчинних корисних копалин;
- будівництво іригаційних споруд;
- розвиток промислово-міських агломерацій, які змінюють стан геологічного середовища.

Інженерні заходи протикарстового захисту.

Вибір інженерних заходів залежить від небезпек карсту й інтенсивності проявлення карстових процесів.

Види небезпеки карсту включають:

- просідання та провали земної поверхні;

- деформацію наземних будівель і споруд, залізниць, автодоріг, гідротехнічних об'єктів, аж до їх руйнування;
- втрату водних ресурсів із водосховищ і каналів, зменшення площ орних земель через закарстовані породи;
- прорив карстових вод у горні виробки та тунелі їх затоплення;
- забруднення підземних вод через карстові води та пустоти;
- підсилення гідравлічного режиму на закарстованих територіях.

В якості *інженерних протикарстових заходів* можуть бути:

- заповнення порожнин і тріщин у закарстованих товщах шляхом цементації або бітумізації, а також залучення інших нерозчинних матеріалів;
- закріплення та ущільнення ґрунтів, закріплення незв'язаної товщі, яку перекривають закарстовані породи, на всю її потужність або на частину не менше 5 м;
- регулювання поверхневого та підземного стоку для стабілізації або сповільнення карстово-суфозійних процесів;
- залучення особливих конструктивних елементів при влаштуванні фундаментів будинків та споруд на потенційно небезпечній території, які розраховані на зберігання цілісності та стійкості при можливих деформаціях;
- створення штучного водопідпору та профільтраційних завіс.

Інженерні заходи щодо попередження руйнування берегів морів, водосховищ, озер та річок.

Інженерні заходи (споруди) для захисту берегів морів, водосховищ, озер та річок спрямовані на захист корінного берега, зберігання та розширення існуючих або утворення штучних пляжів, а також захисту територій при нагонних підйомах рівня моря, які знаходяться в низинах.

Інженерні заходи для захисту берегів можна поділити на чотири групи: хвилезахисні, хвилегасящі, пляжоутримуючі та спеціальні.

Хвилезахисні заходи передбачають будівництво уздовж берега споруд у вигляді підпірних берегових стінок (набережних) хвилевідбійного профілю з різних матеріалів, шпунтованих стінок, ступінчатих кріплень з укріпленням основи терас, масивних хвилеломів та відносних улаштувань у вигляді монолітних покриттів, покриттів зі збірних плит та синтетичних матеріалів або вторсировини.

Хвилегасящі заходи включають будівництво уздовж берега проникливих споруд із пористою напірною гранню і хвилегасящими камерами та відкотні накиди з каміння, укладених фасонних блоків або влаштування штучних вільних пляжів.

Пляжеутримуючі заходи передбачають створення уздовж берега підводних банкетів, поперечних бон та шпор.

Для спеціальних належать заходи, які регулюють управління стоками річок: імітація природних форм рельєфу, яка передбачає перебазування запасів наносів, будівництво струменя – направляючих берегових споруд у вигляді дамб (із землі та камінного накиду), прохідних шпор або напівзагат, а також штучне закріплення земляних відкосів.

Водозахисні дамби – це штучні капітальні лінійні споруди уздовж річок і узбережжя, які виконують функцію перешкоди для високої води і захисту територій від затоплення. Завдяки обвалуванню великі площі земель, які періодично та тимчасово затоплювалися і практично не використовувались, перетворюються на райони, придатні для забудови, заселення, сільськогосподарського виробництва, загального господарського освоєння.

Захисні дамби виконуються у комплексі із заходами щодо забезпечення водовідведення поверхневих, ґрунтових і фільтраційних вод із захищеної задамбованої території. Забезпечення водовідведення з цих територій є обов'язковим елементом захисного комплексу з дамбами.

2. Інженерні заходи щодо ліквідування проливів (викидів) нафти та нафтопродуктів

Метою заходів щодо ліквідування проливів (викидів) нафти та нафтопродуктів (далі - НН) є зменшення негативних екологічних наслідків та матеріальних утрат за рахунок використання ефективних засобів та методів очищення, скорочення часу виліву (викиду) нафти і нафтопродуктів у навколишнє середовище (довкілля) та дотримання існуючих нормативів очищення.

Основними інженерними заходами щодо локалізації та ліквідування проливів НН є:

- запобігання подальшого виливання НН;
- створення перешкод із метою локалізації виливів, які перешкоджають розмиванню скинутої речовини і забрудненню уражених районів;
- відведення вилитої речовини чи аварійного об'єкта в зону, зручну для проведення ліквідації виливання НН;
- збирання розливої речовини з поверхні води чи ґрунту;
- здавання зібраних забруднюючих речовин на берег (у разі проливів на морі та водоймищах);
- ліквідація виліву за допомогою фізичних і хімічних методів.

Особлива увага приділяється виконанню вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту при проектуванні нових та реконструкції існуючих об'єктів, що належать суб'єктам господарювання і можуть спричинити виникнення надзвичайних ситуацій та вплинути на стан захисту населення і територій.

Виконання інженерно-технічних заходів цивільного захисту при проектуванні нових об'єктів дозволяє одночасно вирішувати три суміжні задачі а саме:

- підвищують захищеність об'єкта який проектується, його виробничі фонди, технологічні процеси, адміністративні та житлові будівлі, а також
- працівників, службовців та населення на прилеглих територіях від дій природних, техногенних та воєнних загроз;
- зменшують небезпеку та наслідки від дій природних, техногенних та воєнних загроз на населення і територію у районі майбутнього об'єкту, можливі втрати людей та матеріальних збитків, терміни виконання аварійно-рятувальних та інших робіт і витрати на них;
- підвищують надійність повсякденної експлуатації проектного об'єкта.
-

3. Перелік об'єктів, що належать суб'єктам господарювання, проектування яких здійснюється з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту

Кабінетом Міністрів України затверджується перелік об'єктів, що належать суб'єктам господарювання і можуть спричинити виникнення надзвичайних ситуацій та вплинути на стан захисту населення і територій, проектування яких здійснюється з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту.

Такими об'єктами визначені:

- об'єкти, які за результатами ідентифікації та декларування безпеки визначено об'єктами підвищеної небезпеки;
- хімічно небезпечні об'єкти, віднесені до V категорії складності об'єктів будівництва;
- склади хімічно небезпечних речовин;
- магістральні аміакопроводи;
- об'єкти біохімічного, біологічного і фармацевтичного виробництва;
- станції знезараження, підготовки та очищення питної води і каналізаційних стоків у системах очисних споруд;
- об'єкти збирання, оброблення, зберігання, захоронення, знешкодження та утилізації токсичних відходів;
- ядерні установки, віднесені до V категорії складності об'єктів будівництва;
- пожежовибухонебезпечні об'єкти, віднесені до IV і V категорії складності об'єктів будівництва:
 - об'єкти видобування нафти, нафтохімії і нафтопереробки, нафтобази, склади нафтопродуктів, магістральні нафтопродуктопроводи, резервуарні парки та наливні станції

нафтопродуктів, товарно-сировинні парки нафтопереробних заводів, сировинні парки нафтохімічних підприємств;

- об'єкти видобування, зберігання, переробки і транспортування природного, зрідженого газу, магістральні газопроводи, інші продуктопроводи, за допомогою яких транспортуються небезпечні речовини;

- станції розподілення повітря (у разі, коли вони належать до вибухонебезпечної категорії);

- автозаправні та газозаправні (з використанням зрідженого газу) комплекси;

- газонаповнювальні станції та пункти, склади газу і газопродуктів;

- вибухонебезпечні об'єкти зберігання, утилізації та знищення

боєприпасів усіх видів, вибухових речовин, ракет і ракетного палива;

- гідротехнічні споруди, віднесені до III-V категорії складності об'єктів будівництва;

- будівлі заввишки понад 100 метрів, віднесені до V категорії складності об'єктів будівництва.

Об'єкти, що забезпечують стале функціонування держави в умовах надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і в особливий період:

- пункти управління, утворені в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання;

- об'єкти газопостачання, віднесені до IV і V категорії складності об'єктів будівництва:

- об'єкти видобування, зберігання (газосховища), переробки, транспортування та розподілу природного, скрапленого газу, зокрема газозаправні (з використанням зрідженого газу) комплекси;

- газонаповнювальні станції та пункти;

- склади газу та газопродуктів;

- об'єкти водопостачання та водовідведення, віднесені до IV і V категорії складності об'єктів будівництва, - об'єкти знезараження, підготовки, очищення, зберігання питної води та знезараження і очищення каналізаційних стоків у системах очисних споруд;

- об'єкти виробництва та передачі електричної енергії магістральними електричними мережами та місцевими (локальними) електричними мережами напругою понад 110 кВ;

- об'єкти електрозв'язку, проводового та радіомовлення і телебачення

- об'єкти повітряного транспорту, віднесені до IV і V категорії складності об'єктів будівництва:

- аеропорти та аеродроми;

- центри управління повітряним рухом;

- об'єкти морського та річкового транспорту, віднесені до IV і V категорії складності об'єктів будівництва:

- порти;

- судноремонтні заводи та бази;

- об'єкти роботи з вантажами морського та річкового транспорту;
 - пункти управління рухом морського та річкового транспорту;
 - об'єкти залізничного транспорту:
 - вокзали з пасажиропотоком 1500 і більше осіб на добу;
 - пункти управління залізничним рухом;
 - залізничні тунелі;
 - об'єкти метрополітену (лінійні ділянки, депо та станції, пункти управління рухом);
 - об'єкти автомобільного транспорту:
 - автовокзали з пасажиропотоком 1500 і більше осіб на добу;
 - автомобільні заправні станції та комплекси;
 - інші об'єкти, що належать суб'єктам господарювання, які віднесені або підлягають віднесенню до відповідної категорії цивільного захисту.
- Об'єкти, будівництво яких планується на території таких небезпечних зон:
- зони можливого сильного радіоактивного забруднення;
 - зони можливого хімічного забруднення;
 - зони можливого катастрофічного затоплення.

4. Організація та реалізація заходів інженерного захисту територій центральними органами виконавчої влади

Відповідно до повноважень у сфері цивільного захисту центральні органи виконавчої влади здійснюють заходи щодо інженерного захисту територій які передбачають:

- розроблення та забезпечення реалізації галузевих програм і планів заходів з питань цивільного захисту, зокрема спрямованих на захист територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, забезпечення техногенної та пожежної безпеки;
- розроблення та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування національної економіки в особливий період, зокрема суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади;
- забезпечення реалізації вимог техногенної безпеки на потенційно небезпечних об'єктах, об'єктах підвищеної небезпеки та інших суб'єктах господарювання, що належать до сфери їх управління, які можуть створити загрозу виникнення аварії;
- віднесення суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, до категорій цивільного захисту відповідно до основних показників та затвердження їх переліку;
- розроблення та включення вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту до відповідних видів містобудівної і проектної документації та реалізація їх під час будівництва і експлуатації;

- розміщення об'єктів підвищеної небезпеки з урахуванням наслідків аварій, що можуть статися на таких об'єктах;
- розроблення та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування національної економіки в особливий період, зокрема суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади;
- обстеження будівель, споруд, інженерних мереж і транспортних комунікацій, розроблення та здійснення заходів щодо їх безпечної експлуатації.

Вищезазначені заходи центральні органи виконавчої влади організовують та здійснюють у створених ними функціональних підсистемах, підпорядкованих установах, підприємствах і організаціях.

Обсяги заходів з інженерного захисту територій, що здійснюють центральні органи виконавчої влади залежать умов діяльності та сфер відповідальності. Деякі центральні органи виконавчої влади крім загальних заходів організовують і здійснюють ряд додаткових заходів а саме:

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України з питань інженерного захисту територій здійснює:

- повноваження центрального органу виконавчої влади з нормування у будівництві;
- управління у сфері містобудування шляхом планування територій на державному рівні, визначення державних інтересів для їх урахування під час розроблення містобудівної документації та проведення моніторингу за дотриманням законодавства у сфері містобудування;
- проведення містобудівного моніторингу на державному рівні;
- методичне забезпечення з питань інженерно-сейсмометричних спостережень, інженерного захисту територій та об'єктів, сейсмічного мікрорайонування територій; технічного регулювання стосовно будівельних виробів, будинків і споруд, розроблення технічних регламентів;
- заходи щодо інженерного захисту територій населених пунктів від небезпечних геологічних процесів, прогнозування і запобігання їх розвитку, створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення;
- взаємодіє з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань застосування єдиної державної геодезичної системи координат і картографічної основи для розроблення містобудівної документації та встановлення меж адміністративно-територіальних одиниць.
- заходи безпеки у сфері експлуатації об'єктів житлово-комунального господарства.
-

Міністерство екології та природних ресурсів України здійснює:

- моніторинг навколишнього природного середовища;
- протипаводкові заходи (через Державне агентство водних ресурсів);
- спостереження, контроль, прогнозування геологічних і геофізичних процесів та забруднення підземних вод (через Держгеонадра)

Мінінфраструктури здійснює заходи щодо:

- запобігання і реагування на загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій на залізничному транспорті;
- запобігання і реагування на загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій на морському і річковому транспорті в акваторії торговельних портів;
- запобігання і реагування на загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій у дорожньому господарстві .

5. Організація та реалізація інженерного захисту територій Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування

Заходи інженерного захисту території Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій мають передбачати:

- проведення районування територій за наявністю небезпечних геологічних, гідрогеологічних та метеорологічних явищ і процесів та потенційно небезпечних об'єктів, а також ризику виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з ними;
- розроблення та забезпечення реалізації регіональних, місцевих програм та планів заходів у сфері цивільного захисту, зокрема спрямованих на захист територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, забезпечення техногенної та пожежної безпеки;
- прийняття рішення щодо розміщення об'єктів підвищеної небезпеки з урахуванням наслідків аварій, що можуть статися на таких об'єктах;
- розроблення і здійснення заходів щодо безаварійного функціонування об'єктів підвищеної небезпеки;
- участь в реалізації інженерно-технічних заходів цивільного захисту при розробленні містобудівної та проектної документації, у тому числі заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування;
- підготовка пропозицій щодо віднесення міст до груп цивільного захисту та подання їх центральному органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту;
- віднесення відповідно до основних показників суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, до категорії цивільного захисту та

затвердження їх переліку у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України.

- організація та здійснення будівництва протизсувних, протиповіневих, протиселевих, протилавинних, протиерозійних та інших інженерних споруд спеціального призначення та утримання їх у функціональному стані;
- обстеження будівель, споруд, інженерних мереж і транспортних комунікацій, розроблення та здійснення заходів щодо їх безпечної експлуатації;
- організація аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на відповідній території, а також інженерного захисту територій від наслідків таких ситуацій.

Для реалізації цих заходів Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації разом із заінтересованими міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади необхідно:

- під час розроблення генеральних планів забудови населених пунктів і ведення містобудування враховувати можливі прояви небезпечних і катастрофічних явищ і раціональне розміщення об'єктів підвищеної небезпеки з урахуванням можливих наслідків їхньої діяльності у разі виникнення аварії;
- спорудження будинків, будівель, споруд, інженерних мереж і транспортних комунікацій здійснювати із заданими рівнями безпеки та надійності;
- враховувати під час розроблення і здійснення заходів інженерного захисту безаварійне функціонування об'єктів підвищеної небезпеки, створення комплексної схеми захисту населення пунктів та об'єктів господарювання від небезпечних природних процесів;
- щорічно здійснювати першочергові та профілактичні заходи інженерного захисту територій, промислових та житлових об'єктів і споруд від зсувів;
- організовувати будівництво протизсувних, протиповіневих, протиселевих, протилавинних, протиерозійних та інших інженерних споруд спеціального призначення;
- передбачати у відповідних проектах планів соціального і економічного розвитку та бюджетів виділення асигнувань на будівельні, ремонтно-експлуатаційні роботи і утримання протизсувних та інших споруд інженерного захисту територій;
- установити у зсувонебезпечних зонах спеціальний протизсувний режим, забезпечити належну технічну експлуатацію водонесучих комунікацій, упорядкувати відведення поверхневих вод та вжити заходів щодо заборони на зсувних схилах поливу і оранки земель.
- здійснювати реалізацію заходів санітарної охорони території.

Органи місцевого самоврядування у сфері інженерного захисту здійснюють:

- забезпечення розроблення та реалізацію оперативних заходів і довгострокових програм розвитку інженерної інфраструктури, насамперед об'єктів інженерного захисту, ефективного використання території району (міста), на які впливають небезпечні інженерно-геологічні процеси (зсуви, підтоплення ґрунтовими водами, провалля та просідання поверхні над підземними виробками);
- контроль у межах своїх повноважень за діяльністю підприємств та організацій усіх форм власності відносно забезпечення належного утримання, ефективної експлуатації території та її інженерної інфраструктури, відповідно до вимог чинного законодавства та актів місцевого самоврядування;
- замовлення всіх робіт, пов'язаних з інженерними мережами, шляховими роботами, водовідведенням та водопостачанням, енергозабезпеченням, будівництвом чи реконструкцією споруд інженерного захисту на території;
- містобудівне планування території району (міста), з урахуванням містобудівних обґрунтувань і містобудівної документації відповідно до діючого законодавства;
- забезпечення технічної експлуатації існуючих гідротехнічних, протизсувних та дренажних споруд, що знаходяться на балансі;
- моніторинг технічного стану об'єктів інженерного захисту, що знаходяться на балансі інших організацій на території району (міста), за угодами з власниками;
- організацію та здійснення постійного моніторингу небезпечних інженерно-геологічних процесів та явищ на всій території району (міста);
- своєчасне інформування відповідних служб та населення, у випадку очікуваного (прогнозного) небезпечного розвитку інженерно-геологічних процесів;
- залучення відповідних районних (міських) комунальних підприємств та підрядних організацій для своєчасного попередження, усунення чи мінімізації катастрофічних наслідків інженерно-геологічних процесів і явищ;
- організацію виконання маркшейдерської зйомки підземних виробок, здійснення ведення обліку виробок та штучних порожнин у межах території району (міста);
- контроль за підтопленням території міста з використанням районної (міської) мережі спостережних гідрогеологічних свердловин;
- проектування, буріння, монтаж та експлуатацію спостережних свердловин;

- видачу дозволу та погодження на інженерно-геологічні, спеціалізовані гідрогеологічні та геофізичні вишукування для обґрунтування проектних рішень всіх видів будівництва, пошукові роботи на підземні виробки, технічні умови для проектування та будівництва об'єктів на ділянках, що мають вплив небезпечних інженерно-геологічних процесів, контроль їх виконання з залученням госпрозрахункових підрозділів, погоджує проектну документацію на будівництво та землекористування для осіб, які ведуть нове будівництво;
- видачу висновків і рекомендацій стосовно стану територій та умов їх безпечної експлуатації;
- розроблення проектів актів місцевого самоврядування про інженерний захист території району (міста);
- контроль виконання нормативних вимог з експлуатації зсувних, зсувонебезпечних, підтоплених та підроблених підземними виробками міських територій. Вживають заходів, відповідно до чинного законодавства, до фізичних та юридичних осіб, які своїми діями сприяють розвитку чи виникненню небезпечних інженерно-геологічних процесів;
- контроль за забезпеченням надійності та безпечності будинків і споруд незалежно від форм власності в районах, що зазнають впливу небезпечних природних і техногенних явищ та процесів і спрямовує відповідну інформацію до управління з надзвичайних ситуацій та цивільного захисту.

6. Організація та реалізація інженерного захисту територій на підприємствах, установах та організаціях

Відповідно до положень Кодексу цивільного захисту суб'єкти господарювання у сфері цивільного захисту зобов'язані:

- проводити оцінку ризиків виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах суб'єкта господарювання, здійснювати заходи щодо неперевикнення прийнятних рівнів таких ризиків;
- здійснювати декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;
- розроблення планів локалізації та ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки;
- здійснювати заходи інженерного захисту територій суб'єктами господарювання, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади.

Моніторинг з геологічного вивчення та використання надр на об'єктовому рівні здійснюється на місцях, підприємствами та організаціями, що належать до сфери їх управління Міністерства екології та природних ресурсів України.

Розроблення містобудівної документації та проектування об'єктів, що належать суб'єктам господарювання і можуть спричинити виникнення надзвичайних ситуацій та вплинути на стан захисту населення і територій, здійснюються з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту.

Перелік об'єктів, що належать суб'єктам господарювання і можуть спричинити виникнення надзвичайних ситуацій та вплинути на стан захисту населення і територій, проектування яких здійснюється з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту наведений у пункті 6.1. розділу.

7. Стійкість роботи суб'єктів господарювання в умовах надзвичайної ситуації

Забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання є одним із важливих питань інженерного захисту територій, які потребують вирішення в умовах надзвичайної ситуації.

Під стійкістю роботи об'єкта розуміється його спроможність в умовах надзвичайної ситуації випускати продукцію в запланованому обсязі та номенклатурі, а при отриманні середніх руйнувань або порушенні зв'язків з кооперації та поставок відновлювати виробництво у мінімальні терміни.

Під стійкістю роботи об'єктів, які безпосередньо не виробляють матеріальні цінності, розуміється їх спроможність виконувати свої функції в умовах надзвичайних ситуацій.

На стійкість роботи об'єкта в умовах надзвичайних ситуацій впливають наступні фактори:

- надійність захисту робітників та службовців;
- спроможність інженерно-технічного комплексу об'єкта протистояти у визначеному ступеню уражуючим факторам стихійного лиха, аварій, катастроф та сучасних видів зброї;
- захищеність об'єкта від вторинних уражуючих факторів (пожеж, вибухів, зараження ОР та НХР);
- надійність системи забезпечення об'єкта всім необхідним для виробництва (сировиною (паливом), комплектуючими вузлами і деталями, електроенергією, водою, газом тощо);
- стійкість та безперервність управління виробництвом та заходами цивільного захисту;
- підготовленість об'єкта до ведення рятувальних та інших невідкладних робіт до поновлення порушеного виробництва.

Перелічені фактори є основними і загальними для усіх об'єктів. Шляхами підвищення стійкості роботи в умовах надзвичайних ситуацій є:

- забезпечення надійного захисту робітників та службовців від уражуючих факторів сучасної зброї, аварій, катастроф і стихійного лиха;
- захист основних виробничих фондів від уражуючих факторів, у тому числі і від вторинних, які виникають внаслідок надзвичайних ситуацій;
- стійке забезпечення всім необхідним для випуску запланованої продукції;
- підготовка до відновлення порушеного виробництва;
- підвищення надійності та оперативності управління виробництвом та заходами ЦЗ.

Захист робітників та службовців досягається чотирма основними способами:

- укриття людей у захисних спорудах;
- проведення заходів з евакуації;
- радіаційно-хімічний захист;
- медичний і біологічний захист.

Надійний захист виробничого персоналу об'єкта можливо лише при комплексному використанні усіх цих способів захисту.

Захист виробничих фондів полягає у підвищенні протидії до уражуючих факторів надзвичайної ситуації будинків, споруд і конструкції об'єкта та захисті технологічного обладнання, верстатів, систем, комунікацій та інших засобів, що формують основу виробничого процесу.

Велику роль у підвищенні стійкості роботи об'єкта має створення надійних систем електро-, водо- та теплозабезпечення — стійкість яких у свою чергу досягається:

а) підвищенням стійкості електрозабезпечення:

- розподіл схеми електромереж на незалежно працюючі частини;
- закілювання електромереж та підключення їх до декількох джерел енергозабезпечення;
- створення резерву дизельних електростанцій;

б) підвищенням стійкості систем водопостачання:

- водопостачання від двох незалежних джерел, одне з яких підземне;
- захист вододжерел та резервуарів чистої води;
- створення обвідних ліній навколо водонапірних веж;

в) підвищенням стійкості систем газо-, тепло- та паливозабезпечення:

- розподільні газопроводи робляться підземними та передбачається їх кільцювання;
- газорозподільні станції та опорні пункти обвідних газопроводів передбачаються в підземному варіанті;

- встановлюються в основних вузлових точках систем газозабезпечення автоматичні вимикаючі пристрої, які спрацьовують при аваріях.

Підвищення протипожежної стійкості досягається: максимальним скороченням запасів паливо- та вибухонебезпечних речовин; проведення профілактичних протипожежних заходів; підготовкою сил і засобів пожежогасіння.

Для підвищення стійкості системи матеріально-технічного постачання на об'єктах створюються запаси сировини, паливо, комплектуючих вузлів і деталей, обладнання, які дозволяють продовжувати роботу на випадок дезорганізації постачання. Стійкості системи управління залежать від:

- підготовки пунктів управління (захищених);
- забезпечення засобами зв'язку;
- використання автоматизованих систем управління.

З метою прискореного (негайного) відновлення порушеного виробництва проводиться:

- розроблення необхідної технічної та технологічної документації;
- створення запасів матеріальних засобів для відновлювальних робіт і розрахунки сил і засобів для їх проведення;
- визначення вірогідної черговості робіт з відновлення виробництва з урахуванням наявних ресурсів та місцевих умов.

Крім того, на стійкість роботи об'єкта буде впливати наявність підготовленої робочої сили.

Підвищення надійності та оперативності управління виробництвом досягається за рахунок:

- створення на об'єкті стійкої системи зв'язку;
- високої підготовки керівного складу;
- своєчасного прийняття правильних рішень та постановка завдань підлеглим у відповідності до обстановки, що склалася.

Підвищення стійкості роботи об'єктів досягається завчасним проведенням цілого комплексу інженерно-технічних, технологічних та організаційних заходів, які спрямовані на максимальне зниження дії уражуючих факторів і створення умов для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Інженерно-технічні заходи — це комплекс робіт, що забезпечує підвищення стійкості виробничих будинків і споруд, обладнання, комунально-енергетичних систем.

Технологічні заходи забезпечують підвищення стійкості роботи об'єкта шляхом зміни технологічного процесу, що сприяє спрощенню виробництва продукції та усуває можливість виникнення вторинних уражуючих факторів.

Організаційні заходи передбачають розроблення і планування дій керівного складу, служб і формувань ЦЗ при захисті робітників і службовців, проведення рятувальних та інших невідкладних робіт, відновлення виробництва.

З метою забезпечення стійкості роботи важливих виробничих підприємств (об'єктів) в надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу завчасно проводиться комплекс організаційних і інженерно-технічних заходів цивільного захисту, спрямованих на забезпечення захисту населення і зменшення руйнувань, на підвищення, стійкості роботи об'єкту, на утворення необхідних умов для проведення АРІНР.

Норми ІТЗ ЦЗ розповсюджуються:

- на категоровані міста по ЦЗ і окремо розташовані об'єкти особливої важливості і першої категорії;
- на об'єкти, які розташовані в категорованих містах, на території, де можливі зруйнування і ураження людей;
- на всю територію України і стосуються захисту населення від радіоактивного забруднення місцевості, небезпечних хімічних речовин і біологічних засобів.

Норми проектування ІТЗ ЦЗ повинні здійснюватись:

- при плануванні і забудові нових житлових і промислових районів і міст, будівель і споруд, промислових підприємств, систем і об'єктів електро-, газо-, водопостачання і зв'язку, транспорту, захисних споруд тощо;
- при реконструкції міст, підприємств, комунально-енергетичних систем, засобів зв'язку, транспорту.

Лекцію підготував:

Викладач кафедри управління та організації
діяльності у сфері цивільного захисту,
капітан служби цивільного захисту

Ю.Є. Харламова

Обговорена та схвалена на засіданні кафедри «__» серпня ____ р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 5

з навчальної дисципліни

«Організація заходів у сфері цивільного захисту»

**Тема 1.1: «Організація та реалізація заходів радіаційного і хімічного
захисту населення і територій»**

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

визначити принципи організації та реалізації заходів радіаційного і хімічного захисту населення і територій

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність слухачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

План лекції:

Вступ	8 хв.
1. Спостереження радіаційної і хімічної обстановки	10 хв.
2. Режими радіаційного захисту	5 хв.
3. Спеціальна обробка	5 хв.
4. Забезпечення засобами РХБ захисту	10 хв.
5. Організація та реалізація заходів радіаційного і хімічного захисту працюючого персоналу в центральних органах виконавчої влади	10 хв.
6. Організація та реалізація заходів радіаційного і хімічного захисту населення і територій місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування	10 хв.
7. Організація та реалізація заходів радіаційного і хімічного захисту персоналу на території підприємства, установах та організаціях	20 хв.
7.1. Заходи щодо захисту персоналу, населення і територій при аваріях на хімічно-небезпечних об'єктах.	
7.2. Захист персоналу, населення і територій при аваріях на радіаційно-небезпечних об'єктах з викидом радіоактивних речовин у навколишнє середовище	
7.3. Дії працівників об'єктів економіки і населення у разі аварії з викидом (виливом) небезпечних хімічних речовин	
Закінчення	2 хв.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Про деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF/paran12#n12>
3. Методичні рекомендації з питань організації та реалізації заходів цивільного захисту в органах виконавчої влади на підприємствах, в установах і організаціях: методичний посібник. Київ: Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, 2015 – 372 с.
4. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрішин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Додаткова:

5. ДСТУ 3891-99 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять.
6. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник. / За ред. канд. психол. наук, доцента В.П. Садкового. – Харків: УЦЗУ, 2009. – 367 с.
7. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: учебник в 3-х частях: часть 2 . Инженерное обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: в 3-х книгах: книга 2. Оперативное прогнозирование инженерной обстановки в чрезвычайных ситуациях. / Под общ. ред. С.К. Шойгу / [Г.П. Саков, М.П. Цивилев, И.С. Поляков и др.]. – М.: ЗАО «ПАПИРУС», 1998. – 166 с.
8. Цивільний захист: Конспект лекцій для студентів соціально-економічного і гуманітарного освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» / Уклад.: Д. В. Зеркалов – К.:НТУУ «КПІ», 2013. – 50 с.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

ВСТУП

Складовою частиною загального комплексу заходів захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру є заходи радіаційного і хімічного захисту, важливість яких обумовлена наявністю в країні значної кількості небезпечних радіаційних і хімічних об'єктів.

Радіаційний і хімічний захист населення включає:

- організацію та здійснення безперервного контролю, виявлення і оцінку радіаційної і хімічної обстановки в районах розміщення радіаційно і хімічно небезпечних об'єктів;
- завчасне накопичення і підтримка в готовності засобів індивідуального захисту, приладів дозиметричного і хімічного контролю, засобів фармакологічного протирадіаційного захисту;
- розробку і застосування при необхідності режимів радіаційного і хімічного захисту населення і функціонування об'єктів економіки і інфраструктури в умовах забрудненості (зараженості) місцевості;
- своєчасного впровадження засобів, способів і методів виявлення і оцінки масштабів і наслідків аварій на радіаційно небезпечних об'єктах (далі – РНО) і хімічно – небезпечних об'єктах (далі – ХНО);
- використання засобів колективного захисту;
- використання засобів індивідуального захисту, приладів радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю аварійно-рятувальними службами, формуваннями та спеціалізованими службами цивільного захисту, які беруть участь у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасінні пожеж в осередках ураження радіаційно і хімічно небезпечних об'єктів та населення, яке проживає у зонах небезпечного забруднення;
- проведення йодної профілактики рятувальників, які залучаються до ліквідації радіаційної аварії, персоналу радіаційно небезпечних об'єктів та населення, яке проживає в зонах можливого забруднення, радіоактивними ізотопами йоду з метою запобігання опроміненню щитоподібної залози;
- створення уніфікованих засобів захисту, приладів і комплектів дозиметричного і хімічного контролю;
- надання населенню можливості придбання в особисте користування засобів індивідуального захисту і дозиметрів;
- завчасне пристосування об'єктів комунально-побутового обслуговування і інших об'єктів господарювання для проведення

санітарної обробки людей і спеціальної обробки одягу, майна і транспорту;

- проведення санітарної обробки населення та спеціальної обробки одягу, майна і транспорту;
- розробку загальних критеріїв, методів і методик спостережень за оцінкою радіаційної і хімічної обстановки;
- створення і використання на РНО і ХНО систем контролю обстановки і локальних систем оповіщення;
- навчання населення використанню засобів індивідуального захисту і правилам поведінки на забрудненій (зараженій) території.

Радіаційний та хімічний захист досягається:

- завчасним накопиченням та утриманням у готовності засобів індивідуального захисту, приладів радіаційної, хімічної розвідки та контролю;
- своєчасним впровадженням у практику застосування засобів, способів і методів виявлення, оцінки масштабів надзвичайних ситуацій, зумовлених аваріями на радіаційно та хімічно-небезпечних об'єктах, застосуванням зброї масового ураження;
- розробленням типових режимів радіаційного захисту населення і функціонування об'єктів господарської діяльності в умовах зараження місцевості.

Радіаційний і хімічний захист населення і територій забезпечується:

- визначенням суб'єктів господарювання, на яких обладнуються місця для проведення санітарної обробки населення та спеціальної обробки одягу, майна і транспорту;
- авчасним накопиченням і підтриманням у готовності:
 - а) засобів колективного та індивідуального захисту;
 - б) приладів радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю;
 - в) засобів фармакологічного протирадіаційного захисту для йодної профілактики населення, рятувальників та персоналу радіаційно небезпечних об'єктів радіоактивними ізотопами йоду з метою запобігання опроміненню щитоподібної залози.

Здійснення заходів радіаційного і хімічного захисту та його забезпечення покладається на суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

Порядок забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю визначається Кабінетом Міністрів України.

1. Спостереження радіаційної і хімічної обстановки

Радіаційне і хімічне спостереження здійснюється з метою своєчасного отримання інформації про забруднення довкілля небезпечними хімічними і радіоактивними речовинами, аналізу і розроблення практичних рекомендацій з ухвалення рішень про реагування на ситуацію, що склалася. Об'єм заходів по здійсненню радіаційного і хімічного спостереження залежить від режимів функціонування.

У режимі повсякденної діяльності - ведення диспетчерськими службами в межах зони відповідальності постійного приладового контролю (за допомогою стаціонарних приладів) за станом довкілля:

- по радіаційній обстановці - індикація перевищень фонові потужності експозиційної (поглиненою) дози;
- по хімічній обстановці - періодичний візуальний контроль за аномальними явищами на ґрунті і інших об'єктах довкілля у вигляді нехарактерного фарбування, запаху, диму, туману і тому подібне.

Радіаційне і хімічне спостереження здійснюється 4 рази на добу (5.00, 11.00, 17.00, 23.00).

У режимі підвищеної готовності - посилення роботи (із залученням додаткових сил і засобів), пов'язаної з веденням спостережень за радіаційною і хімічною обстановкою в зонах відповідальності і в інших небезпечних зонах залежно від обстановки; прогнозування наслідків НС. Терміни, кількість і місця спостережень визначаються безпосередньо за фактом події і залежно від обстановки.

У режимі діяльності при надзвичайних ситуаціях - здійснення постійного спостереження за радіаційною і хімічною обстановкою в зонах надзвичайних ситуацій. Терміни, кількість і місця спостережень визначаються безпосередньо за фактом події і залежно від обстановки.

Радіаційне і хімічне спостереження реалізується диспетчерськими службами, постами радіаційного і хімічного спостереження (далі - ПРХС) і повинно забезпечувати:

- максимальне охоплення території, на якій знаходиться населення;
- оперативний збір і узагальнення даних про радіаційну і хімічну обстановку;
- своєчасне оброблення отриманих даних;
- аналіз і оцінку обстановки для ухвалення рішень щодо реагування на ситуацію.

З метою збору і обробки великого об'єму інформації, що поступає від диспетчерських служб і ПРХС в режимах підвищеної готовності і діяльності в надзвичайних ситуаціях, створюються розрахунково-аналітичні групи (далі -

РАГ), для роботи в яких притягуються фахівці, що мають відповідну кваліфікацію (викладачі математики, хімії, креслярі, оператори ЕОМ, зв'язківці і т. п.).

Для ведення радіаційного і хімічного спостереження використовуються:

- прилади радіаційної розвідки - для спостереження за радіаційною обстановкою (стаціонарні), з точністю не менше 0,05 мР/годину (0,5 мкЗв/годину), і визначення потужності експозиційної (поглиненою) дози в діапазоні від фонових величин до значень не менше 100 Р/година (переносні);
- спеціальні прилади хімічної розвідки для визначення типу або виду небезпечної хімічної речовини (переносні автоматичні або ручні);
- прилади хімічної розвідки (переносні автоматичні або ручні) для визначення спеціальних отруйних речовин у разі терористичних актів.

2. Режими радіаційного захисту

Режими радіаційного захисту передбачають послідовність і тривалість використання захисних споруд, захисних можливостей промислових і житлових приміщень, обмеження перебування людей на відкритій місцевості.

Тривалість режиму захисту залежить від таких чинників як: рівень радіації; захисний потенціал сховищ і укриттів, захисних можливостей промислових і житлових будинків.

Виконання режиму радіаційного захисту передбачає декілька етапів:

- *для населення:*

- а) перший етап - укриття населення в захисних спорудах;
- б) другий етап - поперемінне укриття в захисних спорудах і будинках;
- в) третій етап - укриття в будинках з обмеженим перебуванням на вулиці;

- *для робітників і службовців :*

- а) перший етап - укриття в захисних спорудах;
- б) другий етап - робота з використанням для відпочинку захисних споруд;
- в) третій етап - робота з відпочинком в житлових будинках з обмеженим перебуванням на відкритій місцевості.

Тривалість кожного етапу залежить від міри захисту людей, який забезпечують притулок і житло, а також від рівня радіації в районі зараження і часу його спаду. Заходи по укриттю людей передбачаються, якщо упродовж перших 10 діб загальна ефективна очікувана доза опромінення перевищує 5 мЗв. Тимчасова евакуація людей проходить якщо упродовж тижня ефективна доза опромінення досягає 50 мЗв.

Засоби радіаційного і хімічного захисту

Для захисту формувань ЦЗ, робітників, службовців і іншого населення від радіоактивних речовин (далі - РР), знешкодження небезпечних хімічних речовин (далі - НХР) і біологічно патогенних агентів (далі - БПА) застосовуються засоби радіаційного і хімічного захисту, до яких відносяться цивільні протигази, засоби захисту шкіри, промислові протигази і респіратори, прилади радіаційної розвідки

і дозиметричного контролю; військові прилади хімічної розвідки; спеціальні (промислові) прилади хімічної розвідки; ватно-марлеві пов'язки.

3. Спеціальна обробка

Спеціальна обробка - спеціальна частина ліквідації наслідків радіаційного, хімічного, забруднення і бактеріологічного зараження проводиться з метою відновлення техніки, транспорту і особового складу формувань.

Спеціальна обробка включає:

- санітарну обробку - видалення з особового складу радіоактивних речовин (РР), знешкодження небезпечних хімічних речовин (НХР) і біологічно патогенних агентів (БПА);
- дезактивацію - видалення РР із забруднених поверхонь до допустимих розмірів забруднення, безпечних для людини;
- дегазацію - знешкодження забруднених об'єктів шляхом руйнування (нейтралізації) НХР;
- дезінфекцію - знищення заразливих мікробів і руйнування токсинів на заражених об'єктах;
- дезінсекцію - знищення комарів і кліщів;
- дератизацію - знищення гризунів.

Залежно від обстановки, часу, засобів спеціальна обробка розділяється на часткову і повну.

Часткова спеціальна обробка проводиться силами особового складу формувань і населення самотійно. Повна спеціальна обробка проводиться силами штатних невоєнізованих формувань. Для цього створюються спеціальні служби санітарної обробки людей, одягу і транспорту.

Для безпосереднього ведення робіт організовують невоєнізовані формування:

- збірні загони (команди, групи) радіаційно-хімічного захисту (далі – РХЗ);
- команди, групи знешкодження;
- санітарні обмивальні пункти (на базі лазні);
- станції знезараження одягу (на базі пралень, фабрик хімічного чищення);
- станція знезараження транспорту (на базі автомийок).

Часткова санітарна обробка

Часткова санітарна обробка проводиться особовим складом формувань, робітниками і службовцями об'єктів, населенням в усіх випадках, коли встановлений факт зараження. Вона може проводитися кілька разів, без зупинки виконання завдання, за розпорядженням керівника (начальника), а населенням - самотійно.

Повна санітарна обробка

Мета обробки - повне очищення і знезараження одягу, взуття, поверхні тіла від РР, НХР і БПА. Повній санітарній обробці підлягає особовий склад формувань, робітники, службовці і евакуйоване населення після виходу з осередку ураження (зони зараження). Повна санітарна обробка включає обмивання тіла людини теплою водою з милом і обов'язковим зняттям білизни і одягу. Обробку вимагається проводити не пізніше 5 годин після забруднення.

Дезактивація

Техніка, майно, одяг, місцевість, продукти харчування, вода, забруднені радіоактивними речовинами підлягають дезактивації. При частковій дезактивації техніки і одягу - видаляють речовини з усієї поверхні методом обтирання і обмітання.

Повна дезактивація здійснюється наступними способами:

- змивання РР дезактивуючим розчином водою і розчинниками з одночасною обробкою забрудненої поверхні щітками машин дегазації і приладів;
- змивання РР струменем води під тиском;
- видалення РР газокраплинним потоком;
- витирання РР із забрудненої поверхні тампонами, змоченими в дезактивуючому розчині, водою і розчинником;
- зм'ягчення радіоактивного пилу віниками, щітками і так далі;
- відсмоктування радіоактивного пилу.

Дезактивація продовольства

Дезактивація продуктів харчування розділяється на природну і штучну.

Природною дезактивацією називається зменшення радіоактивності внаслідок розпаду короткоживучих ізотопів. Досягається при зберіганні продуктів харчування упродовж 10 - 20 діб.

Штучна дезактивація включає:

- видалення радіоактивного пилу з поверхні затареного і незатареного продовольства за допомогою потужного пилососа або змивається струменем води, обтирається тампонами або дрантям, змоченими миючими розчинами, після чого обполіскується чистою водою і висушується;
- переміщення продуктів із зараженої тари в чисту;
- перетоплювання жирів;
- видалення зовнішнього шару;
- зняття оболонки (з ковбасних виробів, сирів) після попереднього миття.

Дезактивація непродовольчих товарів

З метою зниження радіоактивності непродовольчих товарів використовують природну і штучну дезактивацію. Природна дезактивація досягається при зберіганні непродовольчих товарів певну кількість часу. Штучна - може здійснюватися механічним і фізико-хімічним способами.

До механічних способів відноситься:

- видалення радіоактивного пилю, за допомогою щіток, струшування, вибивання, використання потужних пиłosосів, змивання струменем чистої води з наступним висушуванням;
- переміщення товарів із зараженої тари в чисту;
- звільнення від паперової або целофанової упаковки з таких товарів як сорочки, блузи і тому подібне

Фізико-хімічний спосіб - це дезактивація різних предметів, у тому числі і непродовольчих товарів шляхом обмивання їх поверхні розчинами на основі порошку СФ-2, СФ-2У, препаратів ОП-7, ОП-10, кислот і лугів. За відсутності цих розчинів використовують мило, соду і пральні порошки. Крім того, застосовують розчини окисників (наприклад, перекиси водню), ефективних при видаленні з поверхні РР.

При дезактивації забарвлених поверхонь або предметів фізико-хімічним способом використовуються органічні розчинники (спирт, ацетон, бензин).

Повнота дезактивації обов'язково перевіряється дозиметричними приладами.

Дегазація

Дегазація - це комплекс заходів по знезараженню будівель і територій, устаткування, інвентарю, продовольчих і непродовольчих товарів від НХР. Суть дегазації полягає в руйнуванні (нейтралізації) або видаленні НХР. Процес проводиться з урахуванням основних фізико-хімічних властивостей цих речовин. По-перше, НХР здатні випаровуватися. По-друге, вони можуть вступати в хімічну реакцію з іншими речовинами, утворюючи малотоксичні або нетоксичні продукти. По-третє, деякі НХР при взаємодії з водою утворюють нетоксичні продукти гідролізу. Виходячи з цього, дегазація здійснюється: хімічним, фізико-хімічним, фізичним і механічним способами.

Хімічний спосіб базується на взаємодії хімічних речовин з НХР, внаслідок чого виникають нетоксичні речовини. Цей спосіб дегазації здійснюється протиранням зараженої поверхні дегазуючими розчинами або їх обробкою водними кашками (хлорним вапном). За відсутності штатних дегазуючих речовин можна використовувати промислові відходи, що містять речовини лужної і окислювально-хлорної дії.

Фізико-хімічний спосіб заснований на змиванні НХР із забрудненої поверхні за допомогою миючих речовин або розчинників. При дегазації розчинниками НХР не знешкоджуються, а розчиняються і віддаляються із зараженої поверхні разом з розчинником. Розчинниками можуть бути - бензин, гас, дизпаливо, діхлоретан, спирт.

Фізичний спосіб заснований на випарюванні НХР із зараженої поверхні і частковим їх розкладанням під дією високотемпературного газового потоку. Проводиться за допомогою теплових машин.

Механічний спосіб - зріз і видалення верхнього шару ґрунту за допомогою бульдозерів, грейдерів на глибину 7 - 8 см, а снігу до 20 см, або нейтралізації забрудненої поверхні з використанням покриття з соломи, очерету і так далі.

Дегазація продуктів харчування

Порядок проведення дегазації наступний: спочатку обробляють територію підприємств торгівлі і громадського харчування, потім - зовнішні поверхні споруди, після цього - внутрішню частину приміщень, устаткування, інвентар, тару і нарешті - непродовольчі товари.

Дегазація - це комплекс заходів по знезараженню продуктів харчування від газоподібних НХР.

Дегазація непродовольчих товарів

Дегазація непродовольчих товарів може проводитися механічним, фізичним, хімічним і природним способами.

Механічний спосіб дегазації полягає у видаленні зараженого шару на глибину проникнення НХР, а також змивається водою.

До фізичних способів дегазації відноситься: видалення НХР з різних поверхонь шляхом природного випару або промивання розчинниками (бензином, гасом), а також руйнування НХР температурною дією.

Хімічні способи дегазації засновані на застосуванні таких речовин і з'єднань, які при взаємодіях з НХР роблять їх безпечними.

Торговельне устаткування, тару, непористі поверхні різноманітних предметів можуть дегазувати наступними способами:

- механічне очищення в'язких НХР з поверхні скребком або ножем;
- видимі краплі рідких НХР видаляють за допомогою дрантя, змоченого розчинниками;
- дерев'яну тару обпалюють на відкритому вогні до появи обвуглювання;
- при зараженні крапельнорідкими НХР торговельне устаткування протирають дрантям, змоченим 5 % розчином їдкого натру або 10 % розчином хлорного вапна, після чого обмивають водою і висушують;
- столові прилади і тарілки кип'ятять у воді упродовж 30 - 40 хвилин;
- тканинні мішки, заражені парами НХР, кип'ятять у великій кількості води, а заражені грудочками НХР - знищують;
- дерев'яні, фанерні і картонні ящики, крафт-мішки, заражені крапельнорідкими НХР, - знищують;

- різні пакети і крафт-мішки, заражені парами НХР провітрюють.

Вироби з шерсті і штучного хутра дегазують за допомогою пральних машин з обов'язковим використанням пароамміачної суміші.

Природний спосіб дегазації промислових товарів - здійснюється за допомогою випару, який може посилюватися штучним продуванням гарячого повітря через спеціальну камеру, куди поміщають одяг, взуття, тканини, головні убори.

Дезінфекція

Дезінфекція - це комплекс заходів, спрямованих на знищення різноманітних мікроорганізмів і може проводитися хімічним, фізичним, механічним і комбінованим способами.

Хімічний спосіб - знищення хвороботворних мікробів і руйнування токсинів дезінфікуючими речовинами - основний спосіб дезінфекції.

Фізичний спосіб дезінфекції - кип'ятіння білизни, посуду і інших речей. Використовується в основному при кишкових інфекціях.

Механічний спосіб здійснюється такими ж методами що і дегазація і передбачає видалення зараженого ґрунту або використання масел.

Дезінфекція продовольчих товарів

Дезінфекція продуктів харчування проводиться фізичним способом, заснованому на дії пари, високих температур, кип'ятінні, пастеризації, використанні ультразвуку і ультрафіолетових променів.

Дезінфекція непродовольчих товарів

Для дезінфекції непродовольчих товарів використовуються фізичні і хімічні методи.

Фізичні методи належать до простих і доступних способів, що дозволяють забезпечити значну міру дезінфекції непродовольчих товарів.

До них відносяться:

- вплив сонячних променів (особливо ультрафіолетової частині спектру);
- використання вогню з метою знищення інфікованих одягу, взуття, постільного приладдя і інших товарів, що не мають особливої цінності;
- використання високої температури - до 200 - 250 °C (прасування білизни, одягу, тканини);
- випалювання, кип'ятіння або стерилізація інфікованого металевого посуду (вилки, ложки, ножів) і використання інших фізичних способів знезараження.

Хімічний метод заснований на застосуванні бактерицидних хімічних речовин.

При дезінфекції непродовольчих товарів велике значення мають концентрація і час дії на них дезінфікуючих препаратів. З цією метою використовують освітлений розчин хлорного вапна 0,1 - 5 % або 0,2 - 0,5% розчин хлораміну.

Крім того, дезінфекція пальт, хутряних виробів, курток, килимів, ковдр, подушок, матраців, м'яких меблів і інших непродовольчих товарів здійснюється в пароформалинових камерах СЕС, при цьому використовується 35 - 40 % водний розчин формальдегіду нагрітого до температури від 30 до 62 °С, залежно від виду збудників.

4. Забезпечення засобами РХБ захисту

З метою захисту формувань ЦЗ, робітників, службовців та іншого населення від РР, НХР і БПА органами з питань ЦЗ організовується забезпечення їх засобами радіаційного і хімічного захисту. У зв'язку, з чим здійснюється накопичення і підтримка в готовності ЗІЗ в державних резервах і запасах промислових об'єктів, організацій, підприємств.

До засобів РХЗ населення і забезпечення особового складу формувань ЦЗ, що підлягають накопиченню і зберіганню, відносяться:

- засоби індивідуального захисту органів дихання від бойових отруйних речовин;
- засоби захисту шкіри;
- промислові засоби захисту органів дихання від НХР;
- респіратори;
- прилади радіаційної розвідки і дозиметричного контролю;
- військові прилади хімічної розвідки;
- спеціальні (промислові) прилади хімічної розвідки;
- джерела живлення і засоби індикації для приладів радіаційної розвідки і дозиметричного контролю;
- ватно-марлеві пов'язки.

У військовий час забезпечення засобами РХЗ по їх категоріях проводяться в наступному порядку:

- засобами індивідуального захисту органів дихання (ЗІЗОД) - непрацююче і працююче населення, особовий склад територіальних і об'єктових формувань ЦЗ;
- засобами захисту шкіри - особовий склад територіальних і об'єктових формувань ЦЗ;
- респіраторами - працююче населення, особовий склад територіальних і об'єктових формувань ЦЗ;
- приладами радіаційної розвідки і дозиметричного контролю - особовий склад територіальних і об'єктових формувань ЦЗ;
- військовими приладами хімічної розвідки - особовий склад територіальних і об'єктових формувань ЦЗ.

У разі виникнення НС на РНО і НХО в умовах мирного часу населення і особовий склад невоєнізованих формувань ЦЗ забезпечується такими засобами РХЗ:

- промисловими ЗІЗОД - непрацююче і працююче населення, що проживає в прогнозованій зоні хімічного забруднення, а також особовий склад територіальних і об'єктових формувань ЦЗ;
- спеціальними (промисловими) приладами хімічної розвідки - особовий склад територіальних і об'єктових формувань ЦЗ;
- респіраторами, ватно-марлевими пов'язками - непрацююче населення, що проживає в зонах спостереження РНО.

Видача засобів РХЗ організовується при можливій загрозі радіоактивного і хімічного зараження:

- для невоєнізованих формувань ЦЗ - за місцем розташування;
- для робітників і службовців - за місцем роботи;
- іншого населення в місцях постійного проживання.

Для видачі засобів індивідуального захисту на об'єктах економіки, організаціях, установах, ЖЕКах, клубах і тому подібне створюються пункти видачі ЗІЗ, діючі через дві години після отримання розпорядження. Кількість пунктів розраховується так, щоб здійснити видачу протягом 6 - 8 годин (продуктивність пункту 180 - 200 осіб/годину). Майно невоєнізованих формувань зберігається на об'єктах господарської діяльності окремо і в будь-який час має бути готове для видачі без зупинки виробничої діяльності.

5. Організація та реалізація заходів радіаційного і хімічного захисту працюючого персоналу в центральних органах виконавчої влади

Відповідно до своїх повноважень центральні органи виконавчої влади з питань організації та реалізації радіаційного та хімічного захисту працюючого персоналу здійснюють:

- організацію заходів радіаційного та хімічного захисту населення і територій у функціональних підсистемах та у сфері суспільного життя, в якій реалізує державну політику міністерство чи інший центральний орган виконавчої влади.
- організацію безперервного контролю, виявлення та оцінку радіаційної та хімічної обстановки в районах розміщення підпорядкованих радіаційно та хімічно небезпечних об'єктів;
- завчасне накопичення, підтримання в готовності до використання засобів індивідуального захисту, приладів радіаційної та хімічної розвідки і контролю;
- своєчасне впровадження і застосування засобів і методів виявлення та оцінки масштабів і наслідків аварій на радіаційно та хімічно небезпечних

об'єктах, що належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади;

- створення та виробництво суб'єктами господарювання, що належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади, уніфікованих засобів захисту, приладів і комплектів радіаційної та хімічної розвідки і дозиметричного контролю;
- забезпечення створення і використання на радіаційно та хімічно небезпечних об'єктах, що належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади, систем (переважно автоматизованих) контролю обстановки і локальних систем оповіщення;
- розроблення і застосування, за необхідності, режимів радіаційного і хімічного захисту населення і функціонування суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади та інфраструктури в умовах забруднення (зараження) місцевості;
- навчання працівників та службовців центрального апарату та працівників суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади, використанню засобів індивідуального захисту і правилам поведінки на забрудненій (зараженій) території.

Організацію та здійснення заходів радіаційного і хімічного захисту населення і території у сфері суспільного життя, в якій реалізує державну політику міністерство чи інший центральний орган виконавчої влади, здійснюються підрозділами з питань цивільного захисту, які створюються такими органами у складі їх апаратів.

6. Організація та реалізація заходів радіаційного і хімічного захисту населення і територій Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування

Відповідно до повноважень щодо організації та реалізації заходів радіаційного та хімічного захисту населення і територій Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування здійснюють:

- забезпечення радіаційного та хімічного захисту на відповідній території;
- організацію безперервного контролю, виявлення та оцінку радіаційної та хімічної обстановки в районах розміщення радіаційно та хімічно небезпечних об'єктів;
- завчасне накопичення і підтримання у постійній готовності засобів індивідуального захисту для населення, яке проживає у прогнозованих зонах хімічного забруднення і зонах спостереження суб'єктів господарювання радіаційної небезпеки I і II категорій, та формувань

цивільного захисту, а також приладів дозиметричного і хімічного контролю та розвідки;

- організація аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на відповідній території, а також радіаційного, хімічного, біологічного, медичного захисту населення та інженерного захисту територій від наслідків таких ситуацій;
- створення, виробництво та застосування уніфікованих засобів захисту, приладів і комплектів радіаційної та хімічної розвідки і дозиметричного контролю;
- організація придбання населенням у встановленому порядку в особисте користування засобів індивідуального захисту та контролю за використанням їх за призначенням;
- своєчасне впровадження і застосування засобів і методів виявлення та оцінки масштабів і наслідків аварій на радіаційно та хімічно небезпечних об'єктах;
- створення і використання на радіаційно та хімічно небезпечних об'єктах систем (переважно автоматизованих) контролю обстановки і локальних систем оповіщення;
- розроблення і застосування, за необхідності, режимів радіаційного і хімічного захисту населення і функціонування об'єктів економіки та інфраструктури в умовах забрудненості (зараженості) місцевості;
- завчасне пристосування об'єктів комунально-побутового обслуговування та транспортних підприємств для проведення спеціальної обробки одягу, майна та транспорту, проведенням цієї обробки в умовах аварій;
- навчання населення використанню засобів індивідуального захисту і правилам поведінки на забрудненій (зараженій) території.

До основних заходів щодо захисту населення від негативного впливу радіаційного та хімічного забруднення, належать:

- виявлення факту радіаційної (хімічної) аварії та оповіщення про неї;
- оцінка радіаційної (хімічної) обстановки в районі аварії;
- організація та здійснення дозиметричного і хімічного контролю;
- розроблення та підтримання типових режимів радіаційного та хімічного захисту;
- дотримання режимів поведінки на території, забрудненій РР, НХР, норм і правил хімічної та радіаційної безпеки;
- проведення, при необхідності, на ранній стадії аварії йодної профілактики населення, персоналу аварійного об'єкта, учасників ліквідації наслідків аварії;
- забезпечення населення, персоналу аварійного об'єкта, учасників ліквідації наслідків аварії засобами індивідуального і колективного захисту;

- укриття населення, яке опинилося в зоні аварії, в сховищах і укриттях, що забезпечують зниження рівня зовнішнього опромінення і захист органів дихання від проникнення в них радіонуклідів, які опинилися в атмосферному повітрі;
- санітарна обробка населення, персоналу аварійного об'єкта, учасників ліквідації наслідків аварії;
- дезактивація аварійного об'єкта, об'єктів виробничого, соціального, житлового призначення, території, сільськогосподарських угідь, транспорту, інших технічних засобів, засобів захисту одягу, майна, продовольства і води;
- евакуація або відселення громадян із зон, в яких рівень забруднення перевищує допустимий для проживання населення.

Виконання вимог радіаційного та хімічного захисту забезпечується шляхом створення уніфікованих засобів захисту, приладів і комплектів дозиметричного і хімічного контролю;

Дозиметричний і хімічний контроль проводяться для контролю радіоактивного опромінення особового складу формувань ЦЗ та населення і визначення ступеню радіоактивного і хімічного забруднення виробничого устаткування, техніки, продовольства, води тощо. Він організовується управлінням (відділом) з НС і проводиться керівниками формувань безперервно:

- надання населенню можливостей купувати у встановленому порядку в особисте користування засобів індивідуального захисту і дозиметрів;
- завчасного пристосування об'єктів побутового обслуговування і транспортних підприємств для проведення санітарної обробки людей і спеціальної обробки одягу, майна і транспорту;
- розробки загальних критеріїв, методів і методик спостережень щодо оцінки радіаційної і хімічної обстановки;
- завчасного створення і використання засобів колективного захисту населення від радіаційної і хімічної небезпеки;
- пристосування наявних засобів колективного захисту від інших видів загрози для захисту від радіаційної і хімічної небезпеки.

У питаннях організації та реалізації заходів радіаційного і хімічного захисту населення і територій значне місце займає забезпечення радіаційної безпеки у сфері використання ядерної енергії.

У сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування у межах своєї компетенції:

- погоджують питання розміщення на своїй території підприємств по видобуванню уранових руд, ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, виходячи з інтересів громадян, які проживають на цій території, та соціально-економічного розвитку територій у порядку, визначеному законом;
- беруть участь в екологічній експертизі проектів розміщення, будівництва і зняття з експлуатації ядерних установок і об'єктів,

призначених для поводження з радіоактивними відходами, розташованих на їх території;

- організовують громадські слухання з питань захисту проєктів щодо розміщення, спорудження, зняття з експлуатації підприємств по видобуванню уранових руд, ядерних установок та об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами;
- організовують, в разі необхідності, радіологічне обстеження територій навколо місць розташування ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами;
- забезпечують інформування населення про радіаційну обстановку;
- здійснюють контроль за забезпеченням безпеки населення та охороною навколишнього природного середовища на своїй території, за готовністю підприємств, установ, організацій та громадян до дій на випадок радіаційної аварії;
- беруть участь у ліквідації наслідків радіаційних аварій;
- забезпечують готовність до евакуації населення і у разі необхідності здійснюють її;
- здійснюють контроль згідно з повноваженнями, передбаченими законодавством, за діяльністю юридичних та фізичних осіб, які використовують ядерні установки, джерела іонізуючого випромінювання та ядерні матеріали;
- готують пропозиції щодо видів, обсягів, джерел надання соціально-економічної компенсації ризику для населення, яке проживає в зонах спостереження.

На випадок транспортних аварій під час перевезення радіоактивних матеріалів відповідними державними органами та органами місцевого самоврядування обов'язково розробляються плани аварійних заходів (державний, регіональні, місцеві).

Вантажовідправники та перевізники також зобов'язані мати власні плани аварійних заходів.

Забороняється надавати дозвіл на перевезення радіоактивних матеріалів за відсутності плану аварійних заходів і забезпечення готовності до їх реалізації на випадок транспортної аварії. Вимоги до змісту, порядку розробки та затвердження аварійних заходів встановлюються нормами, правилами і стандартами з ядерної та радіаційної безпеки.

7. Організація та реалізація заходів радіаційного і хімічного захисту персоналу, населення та території на підприємствах, установах та організаціях

Частиною загального комплексу заходів захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру є заходи радіаційного, хімічного захисту.

На об'єктах економіки широко застосовують десятки тисяч хімічних сполук, багато з яких являють собою НХР, здатні під час аварійних ситуацій спричиняти ураження людей і тварин, а також забруднювати довкілля на території із серйозними екологічними наслідками.

Багато НХР одночасно є вибухонебезпечними. НХР здатні спричиняти ураження не лише людей, тварин і рослин, а й на тривалий час (дні, тижні, місяці) забруднювати територію.

При аваріях на радіаційних об'єктах, на ХНО, радіоактивні речовини (РР), небезпечні хімічні речовини (НХР) можуть розповсюджуватися за межі підприємства, що спричиняє до масового ураження не тільки персоналу підприємства, але і інших об'єктів господарювання та населення яке проживає навкруги. Тому для захисту персоналу та територій підприємств, установ та організацій, які не мають у своєму користуванні небезпечних РР та НХР, але можуть бути у зоні ураження від них, здійснюються відповідні заходи радіаційного та хімічного захисту.

Підприємства, установи та організації не залежно від форм власності, відповідно до основних завдань і обов'язків у сфері цивільного захисту щодо організації та реалізації заходів радіаційного і хімічного захисту персоналу та території, здійснюють:

- забезпечення своїх працівників засобами колективного та індивідуального захисту;
- розміщення інформації про заходи безпеки та відповідну поведінку населення у разі виникнення аварії;
- організацію та проведення евакуаційних заходів щодо працівників та майна суб'єкта господарювання під час виникнення надзвичайних ситуацій;
- створення об'єктових формувань цивільного захисту, необхідної для їх функціонування матеріально-технічної бази і забезпечення готовності таких формувань до дій за призначенням;
- створення диспетчерських служб, необхідних для забезпечення безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;
- проведення оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах суб'єкта господарювання, здійснення заходів щодо неперевищення прийнятих рівнів таких ризиків;
- навчання працівників з питань цивільного захисту, у тому числі правилам техногенної та пожежної безпеки;
- декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;
- розроблення планів локалізації та ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки;
- проведення об'єктових тренувань і навчань з питань радіаційного і хімічного захисту персоналу;
- забезпечення аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання;

- за власні кошти заходи цивільного захисту, що зменшують рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій;
- забезпечують безперешкодний доступ посадових осіб органів державного нагляду, працівників аварійно-рятувальних служб, з якими укладені угоди про аварійно-рятувальне обслуговування суб'єктів господарювання, для проведення обстежень на відповідність протиаварійних заходів планам локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки та потенційно небезпечних об'єктах, сил цивільного захисту – для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

Безпека функціонування хімічно-небезпечних об'єктів залежить від багатьох чинників: фізико-хімічних властивостей сировини, характеру технологічного процесу, конструкції та надійності обладнання, умов зберігання і прогнозування хімічних речовин, стану контрольно-вимірювальних приладів та засобів автоматизації, ефективності засобів протиаварійного захисту тощо.

Безпека виробництва, використання, зберігання і перевезень НХР в значному ступені залежить від рівня організації профілактичної роботи, своєчасності і якості планово-запобіжних ремонтних робіт, підготовленості і практичних навичок персоналу, система нагляду за станом технічних засобів протиаварійного захисту.

Аналіз структури підприємств, що виробляють або використовують у виробництві НХР, показує, що в їх технологічних лініях обертається, як правило, незначна кількість токсичних хімічних продуктів. Значно більша за обсягом кількість НХР міститься на складах підприємств. Це призводить до того, що при аваріях в цехах підприємства в більшості випадків має місце локальне зараження повітря, обладнання цехів, території підприємств. При цьому враження в таких випадках може отримати, в основному, виробничий персонал.

Комплекс заходів запобігання та мінімізації наслідків техногенних надзвичайних ситуацій на ХНО має містити:

- застосування найбільш прогресивних хімічних технологій з метою запобігання промислових аварій і захисту людей та навколишнього середовища;
- створення на об'єктах, які містять НХР, локальних систем виявлення зараженості навколишнього середовища та оповіщення виробничого персоналу і населення, що проживає у зоні можливого хімічного забруднення;
- створення ефективних систем технологічного контролю і діагностики безаварійної зупинки виробництва та уникнення аварійної ситуації;
- завчасне прогнозування зон ймовірного хімічного забруднення довкілля при реальних метеоумовах;

- завчасне накопичення необхідної кількості засобів індивідуального та колективного захисту виробничого персоналу і населення від вражаючої дії аварії.

-

7.1. Заходи щодо захисту персоналу, населення і території при аваріях на хімічно-небезпечних об'єктах

Заходи захисту персоналу, населення і території, які проводяться завчасно:

а) Інженерно-технічні заходи.

1. Проектування і будівництво хімічно-небезпечних об'єктів з урахуванням небезпеки впливу природних надзвичайних ситуацій, поза межами районів масової забудови, з повітряної сторони по відношенню до них.
2. Розміщення резервуарів (ємностей, сховищ) небезпечних хімічних речовин на території об'єкта групами розосереджено. Забезпечення резервних ємностей для перекачки хімічно-небезпечних речовин із аварійних.
3. Використання безпечних технологій, здійснення організаційних, технічних, спеціальних та інших заходів, які забезпечують високу експлуатаційну надійність небезпечно хімічних об'єктів, а також обмеження розповсюдження хімічно-небезпечної речовини за межі санітарно-захисної зони при аваріях та руйнуваннях.
4. Підвищення рівня автоматизації і механізації технологічних процесів, оснащення їх швидкодіючими технічними засобами захисту, у тому числі автоматичними відсікаючими обладнаннями, системами вибухо-попередження і локалізації розвитку аварії, а також удосконалення професійної підготовки виробничого персоналу.
5. Зменшення запасів небезпечних хімічних речовин до мінімально необхідних по технології кількості. Особливо це важливо на етапах навантажувально-розвантажувальних робіт в сховищах сировини та готової продукції.
6. Забезпечення високої надійності енерго- та водозабезпечення, впровадження системи безаварійної зупинки виробництва при раптовому припиненню подачі електроенергії та води.
7. Будівництво для персоналу хімічно-небезпечного об'єкту і населення, яке проживає у небезпечній зоні, засобів колективного захисту з фільтровентиляційними обладнаннями.

б) Організаційні заходи.

1. Планування захисту персоналу хімічно-небезпечного об'єкту і населення при аваріях, яке здійснюється у відповідності з загальними положеннями планування і застосовується до даного виду надзвичайної ситуації.

2. Створення і підтримання у постійній готовності сил і засобів для ліквідації аварії.
3. Забезпечення персоналу хімічно-небезпечного об'єкту і населення (в першу чергу в 1,2 – 2 кілометровій зоні від хімічно-небезпечного об'єкту) засобами індивідуального захисту органів дихання.
ЗІЗ для персоналу хімічно-небезпечного об'єкту ізолюючі і промислові протигази та захисна одежа по виду хімічно-небезпечної речовини на даному об'єкті. ЗІЗ для населення – цивільні протигази, при необхідності – ізолюючі протигази з додатковими патронами на конкретний вид хімічно-небезпечної речовини.
4. Контроль за хімічною обстановкою з використанням стаціонарних пересувних і переносних приладів і систем хімічного контролю.
5. Створення оперативної локальної системи оповіщення населення в 1,5 - 2 кілометровій зоні безпосередньо диспетчерською службою хімічно-небезпечного об'єкту.
6. Підготовка персоналу хімічно-небезпечного об'єкту і населення до дій в умовах аварії.

Заходи захисту персоналу, населення і території у разі виникнення аварії на хімічно-небезпечному об'єкті.

1. Оцінка фактичної хімічної обстановки в районі аварії за допомогою приладів і систем контролю хімічної обстановки, прогнозування її розвитку.

2. Прийняття (уточнення) рішення щодо заходів захисту працівників та населення при аварії.

Основним способом захисту персоналу та населення при аваріях на хімічно-небезпечному об'єкті являється укриття в захисних спорудах ЦЗ та в герметизованих приміщеннях, з одночасним використанням засобів індивідуального захисту, у тому числі і найпростіших. Крім того, можуть прийматися такі заходи захисту:

- самостійний вихід населення із зони забруднення;
- медична допомога постраждалим;
- санітарна обробка людей;
- дегазація територій, споруд, транспорту, техніки та майна;
- обмеження доступу населення в район аварії.

Евакуація населення (найбільш ефективно термінова евакуація населення може бути проведена до підходу первинної хмари ХНР).

3. Оповіщення персоналу хімічно-небезпечного об'єкта і населення про аварію.

Оповіщення персоналу хімічно-небезпечного об'єкта і населення у межах 1,5 – 2 км зони здійснюється диспетчерською службою хімічно-небезпечного об'єкта,

іншого населення – органами управління з питань надзвичайних ситуацій різних рівнів.

Оповіщення передається на всі підприємства і в населенні пункти, які знаходяться у межах площі, яка обмежена радіусом, рівням максимально можливій глибині розповсюдження небезпечної хімічної речовини при наявних метеорологічних умов.

За сигналом оповіщення у всіх приміщеннях вентиляційні системи без фільтрів виключаються або переводяться на режим внутрішньої циркуляції, а з фільтрами – включаються в режим фільтровентиляції.

На хімічно-небезпечному об'єкті необхідно організувати інформаційну службу, яка по мірі розвитку аварії і в ході ліквідації її наслідків, повинна інформувати, особливо щодо правил поведінки населення в умовах забруднення хімічно-небезпечними речовинами.

4. Ліквідація аварії.

При ліквідації аварій проводяться аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, які враховують специфіку надзвичайної ситуації і локалізація аварії.

Аварійно-рятувальні роботи включають:

- контроль виконання населенням необхідних заходів захисту;
- виявлення постраждалих, вивід їх із забруднених територій, надання першої медичної допомоги, проведення по можливості термінової евакуації у безпечні райони;
- санітарна обробка людей;
- очистка продовольства та води;
- дегазація транспорту, споруд і місцевості.

Інші невідкладні роботи, які необхідно проводити в інтересах рятувальних робіт, включають, як правило, дегазацію маршрутів руху транспорту на забрудненій місцевості; локалізацію аварій на комунальних мережах, гасіння пожеж.

Ліквідація локальної аварії на небезпечному хімічному об'єкті проводиться спеціальними штатними газорятівними загонами і позаштатних формувань ЦЗ самих об'єктів.

До ліквідації місцевої аварії, крім сил і засобів підприємства, можуть залучатися і формування ЦЗ міста (району, області), підрозділи і частини МО та інші формування.

Керівництво ліквідацією місцевої аварії здійснюється оперативними групами самого підприємства або відповідною комісією техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій.

В умовах небезпечних хімічних аварій на транспорті при перевозці НХР організація її ліквідації також залежить від масштабів аварії і її наслідків. Невеликі аварії (крапельний вихід, порушення герметичності запірних улаштувань тощо) усуваються спеціалістами, які супроводжують транспорт з небезпечною хімічною речовиною.

При більш великих аваріях, пов'язаних з порушенням герметичності цистерн, із значеним викидом (виливом) НХР, ліквідація наслідків аварії організується Укрзалізницею з допомогою місцевих формувань. Якщо аварія виникала при перевезенні хімічно-небезпечної речовини автомобільним транспортом, то ліквідація здійснюється районною (місцевою або обласною) комісією з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

До ліквідації таких хімічних аварій та їх наслідків можуть також залучатися спеціальні команди з підприємств вантажовідправників, а також формування цивільного захисту.

Для стаціонарного спостереження за забрудненням повітря у містах і зонах розташування промислових підприємств використовуються контрольно-вимірювальні комплекси, лабораторії, багато клапанні системи контролю хлору у повітрі виробничих приміщень і промисловій зоні підприємств.

Контроль за рівнями забруднення також здійснюється системами автоматизованого контролю хімічного забруднення атмосферного повітря, яка представляє собою мережу контрольно-вимірювальних станцій оснащених датчиками та електронною апаратурою, підведені канали зв'язку та є інформаційний центр.

Крім стаціонарного спостереження, контроль за забруднення атмосферного повітря у містах і зонах розміщення промислових об'єктів також ведуть рухомі лабораторії.

При наявності різних надзвичайних ситуацій, пов'язаних з хімічним забрудненням навколишнього середовища, у тому числі, при аваріях на хімічно-небезпечних об'єктах, в районах надзвичайних ситуацій (аварій) додатково проводиться оперативне спостереження за станом середовища.

7.2. Захист персоналу, населення і території при аваріях на радіаційно-небезпечних об'єктах з викидом радіоактивних речовин у навколишнє середовище

Заходи щодо захисту персоналу, населення і території при аваріях проводяться завчасно.

Безпека АС забезпечується за рахунок послідовної реалізації концепції глибокоешелонованого захисту, заснованої на застосуванні системи фізичних бар'єрів на шляху поширення іонізуючого випромінювання і радіоактивних речовин у довкілля і системи технічних і організаційних заходів з метою захисту персоналу, населення і довкілля.

Система фізичних бар'єрів блока АС включає паливну матрицю, оболонку твела, кордони контуру теплоносія реактора, герметичне огороження реакторної установки та біологічний захист.

Система технічних і організаційних заходів утворює 5 рівнів глибокоешелонованого захисту.

а) Інженерно-технічні заходи.

1. Заходи, що забезпечують безпеку роботи АС:

- забезпечення радіаційної безпеки як персоналу АС, так і населення, що мешкає поблизу станції, - незаперечна і головна вимога при проектуванні, спорудженні і експлуатації АС;
- вибір майданчика для розміщення станції відповідно до встановлених вимог;
- врахування факторів природного і техногенного характеру, що можуть вплинути на рівень радіаційної безпеки персоналу і населення під час функціонування АС.

2. Підготовка захисних споруд для персоналу та населення (сховищ і протирадіаційних укриттів), а також обладнання підвалів будинків з метою радіаційного захисту людей. Для забезпечення необхідного рівня захисту, який виключає переопромінення населення у випадку аварії на АС від зовнішнього опромінювання, захисні споруди в 30-кілометровій зоні навколо неї повинні мати підвищений захист:

на відстані від АС до 5 км – $K_3 = 5000$

від 5 до 10 км – $K_3 = 3000$

від 10 до 20 км – $K_3 = 500$

від 20 до 30 км – $K_3 = 100$

більше 30 км – $K_3 = 40$.

3. Будівництво доріг з твердим покриттям (не менше 5-6) в різних напрямках від АС з урахуванням рози вітрів для проведення попереджувальної чи негайної евакуації населення.

б) Організаційні заходи.

1. Планування захисту персоналу АС і населення при аваріях.

План захисту персоналу АС, що безпосередньо працює на станції і знаходиться в межах санітарно-захисної зони, розробляється відповідними підрозділами атомної станції. Планування захисту населення в районах можливого забруднення здійснюється відповідними органами управління ДСНС різних рівнів. Особлива увага приділяється плануванню загальної упереджувальної та загальної негайної евакуації.

2. Створення та підтримка в постійній готовності сил і засобів для ліквідації аварії.

3. Забезпечення персоналу АС і населення (в першу чергу в 30-кілометровій зоні) засобами індивідуального захисту – протигазами, респіраторами, йодними препаратами; виготовлення населенням найпростіших засобів захисту органів дихання.

4. Контроль радіаційної обстановки з використанням стаціонарних, пересувних і переносних приладів, систем та засобів радіаційного контролю.

5. Створення оперативної локальної системи оповіщення населення в зоні упереджувальної евакуації і системи оповіщення на загальних засадах в районах можливого радіоактивного забруднення.

6. Підготовка персоналу об'єкта і населення до дій в умовах радіоактивного забруднення при аваріях на АЕС відбувається у відповідності із загальними положеннями навчання.

в) Санітарно-гігієнічні та медико-профілактичні заходи

1. Створення навколо АС санітарно-захисної зони (СЗЗ), розміри якої встановлюються за узгодженням з органами санітарного нагляду з урахуванням конкретних умов і потужності реактора, але не менше 3 км радіусом для реакторів з потужністю 1000 МВт. В СЗЗ не допускається проживання населення і розташування дитячих та лікувально-оздоровчих закладів, а також інших об'єктів, які не відносяться до АС.

2. Проведення регулярного дозиметричного контролю населення.

3. Дотримання населенням гігієнічних норм в умовах радіоактивного забруднення, в тому числі гігієни харчування.

Організацію захисту персоналу окремого об'єкту, який потрапляє у зону забруднення, та населення, що мешкає на його території, проводиться силами служб цивільного захисту (ЦЗ) і надзвичайних ситуацій даного об'єкту.

З початком радіоактивного забруднення території об'єкту визначаються фактичні зони забруднення, уточнюються заходи щодо захисту персоналу та об'єкта, організовується контроль за їх виконанням. Уся робота по організації захисту персоналу окремого об'єкту та населення на його території проводиться у взаємодії із вищестоящими органами управління ЦЗ та НС.

7.3. Дії працівників об'єктів економіки і населення у разі аварії з викидом (виливом) небезпечних хімічних речовин

Працівники хімічно небезпечних об'єктів, отримавши сигнал оповіщення про аварію, повинні негайно застосувати засоби індивідуального захисту – ізольовані та промислові протигази та виконати заходи, передбачені, на випадок промислової аварії, спеціальною інструкцією.

Працівники хімічно небезпечних об'єктів укриваються у підготовлених сховищах або виходять із зони зараження. Особи, що входять до складу формувань ЦЗ та беруть участь у локалізації і ліквідації осередку аварії на хімічно небезпечному об'єкті, збираються на пункти збору формувань і діють згідно з інструкцією.

На об'єкті, де виникла аварія, у першу чергу, проводиться робота щодо припинення подальшого викиду (випливу) НХР:

- відключається ушкоджена ділянка;
- перекидаються крани та запірні пристрої;
- на розриви, що утворилися у трубопроводі та ємностях, накладаються пластирі, муфти, забиваються пробки;
- проводиться перекачування НХР з ушкоджених ємностей у неушкоджені;
- за необхідності готуються котловани та ґрунтові вали.

Район аварії оточується підрозділами працівників органів внутрішніх справ.

Час поширення хмари зараженого повітря до місць перебування населення при аварії обмежений і залежить від характеру осередку та швидкості вітру.

Уражаюча дія конкретної НХР на людину в основному залежить від її концентрації у повітрі та тривалості впливу. Тому, якщо немає можливості залишити небезпечну зону ще до підходу хмари, необхідно не піддаватися паніці і продовжити проводити заходи захисту. Перебуваючи на вулиці, не слід торкатися будь-яких предметів. Для захисту органів дихання на вулиці та у приміщенні можна використовувати вироби з тканини (маски), хутряні вироби, частини одягу з вати. За таких умов знижується концентрація шкідливих домішок у повітрі, що вдихається, внаслідок їх адсорбції на волокнах сухої пов'язки або поглинання відповідним розчином залежно від виду НХР. За відсутності необхідного розчину пов'язку слід змочувати водою, а якщо її немає сечею. Це зменшить важкість ураження.

Для захисту шкіри можна використати шапку, рукавички та інші частини одягу. У разі недоцільності або неможливості термінової евакуації, відсутності сховищ або інших герметичних приміщень, необхідно, хоча б на момент проходження первинної зараженої хмари, залишитися у житлових або службових приміщеннях і провести заходи щодо їх герметизації.

Якщо відомо про тип НХР та її властивості, зокрема питомої ваги відносно повітря, стає можливим зорієнтуватися, у яких саме приміщеннях та на якому поверсі доцільніше ховатися. Якщо пара НХР важча, ніж повітря (наприклад, хлор), слід перебувати на верхніх поверхах будівель, якщо легша від повітря (наприклад, аміак) – на нижніх.

Порядок дій працівників хімічно небезпечного об'єкту у разі виникнення аварії з виливом(викидом) небезпечних хімічних речовин.

Під час виникнення аварії з небезпечними хімічними речовинами на ХНО робітники, що безпосередньо здійснюють технічну експлуатацію апаратів та обладнання, де використовуються НХР (далі – робітник), сповіщають про виникнення аварії з НХР чергового диспетчера та чергову зміну або особу, що виконує зазначені обов'язки(далі – черговий диспетчер) ХНО, прямим телефоном, установленим безпосередньо на робочому місці. На робочому місці робітника повинна бути схема виклику чергових аварійних змін. Після закінчення оповіщення робітник виконує свої обов'язки відповідно до порядку, викладеного в робочій інструкції та плані локалізації і ліквідації аварій.

Черговий диспетчер ХНО, отримавши повідомлення про аварію з НХР, повинен негайно оповістити персонал ХНО, оперативного чергового спеціально уповноваженого територіального органу виконавчої влади, до компетенції якого входить питання захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій (далі – оперативний черговий), міський (районний) відділ внутрішніх справ, а також спеціальні (аварійно-рятувальні) служби, що залучаються до проведення робіт в умовах аварії з НХР, та керівників (чергових диспетчерів) підприємств, установ і організацій, що потрапляють до зони можливого хімічного забруднення.

Порядок дій оперативних чергових визначається інструкціями та планами реагування на надзвичайні ситуації. Для виконання завдань під час виникнення аварії з НХР, на робочому місці чергового диспетчера ХНО мають бути розроблені такі документи та технічні засоби:

1) інструкція черговому диспетчеру ХНО про порядок дій у разі виникнення аварії з НХР (розробляється керівником ХНО з урахуванням особливостей об'єкту і затверджується керівником територіального органу виконавчої влади, до повноважень якого віднесено питання цивільного захисту, на території якого знаходиться ХНО);

2) табло чергового диспетчера ХНО;

3) текст звернення до персоналу об'єкту та осіб, що оповіщає черговий диспетчер;

4) засоби індивідуального захисту.

На території хімічно небезпечного об'єкту має бути встановлений показчик напрямку вітру, який можна побачити з робочого місця чергового диспетчера. Підприємства, що зберігають НХР в ємностях з одиничним максимальним об'ємом понад 30 тонн, повинні мати метеостанцію або прилад для автоматичного визначення напрямку і швидкості вітру.

Для звернення уваги персоналу ХНО та населення навколо об'єкту у разі виникнення аварії з НХР, на території ХНО встановлюється сирена, яку, в цьому випадку, вмикає черговий диспетчер ХНО.

Порядок виявлення(індикації) НХР та визначення меж зон хімічного забруднення здійснюється згідно з планом локалізації і ліквідації аварій, що розробляється відповідно до Закону України "Про об'єкти підвищеної небезпеки".

З метою прискорення оцінки обстановки, яка складається у разі виникнення аварії з НХР, на ХНО розробляється табло чергового диспетчера ХНО.

Табло чергового диспетчера ХНО (далі – табло) оформляється на стенді розміром не менше ніж 1,8 x2,0 м. На табло, у вигляді детальної схеми, наносяться:

- межі зони можливого хімічного забруднення з розбивкою за секторами;
- усі технологічні будівлі ХНО, де працюють люди;
- місця зберігання НХР із зазначенням кількості ємностей на цих місцях та об'ємом кожної ємності;
- підприємства, установи та організації, що розташовані в зоні можливого хімічного забруднення на всю глибину цієї зони.

Якщо на одному табло неможливе детальне розташування території ХНО і території, що опиняється у зоні можливого хімічного забруднення (ЗМХЗ), то робиться окреме табло для ХНО і окреме для цієї території. На табло може бути розміщено будь-яку додаткову інформацію, що дає змогу скоротити термін прийняття рішення черговим диспетчером.

Лекцію підготував:

Викладач кафедри управління та організації
діяльності у сфері цивільного захисту,
капітан служби цивільного захисту

Ю.Є. Харламова

Обговорена та схвалена на засіданні кафедри «__» серпня ____ р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 6

з навчальної дисципліни

«Організація заходів у сфері цивільного захисту»

Тема 1.1: «Організація та реалізація заходів медичного, біологічного і психологічного захисту, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

визначити принципи організації та реалізації заходів медичного, біологічного і психологічного захисту, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність слухачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

План лекції:

Вступ	8 хв.
1. Організація медичного захисту населення	10 хв.
2. Біологічний захист населення, тварин і рослин	5 хв.
3. Психологічний захист населення	5 хв.
4. Санітарно-епідемічне благополуччя населення	10 хв.
5. Організація та реалізація заходів медичного, біологічного і психологічного захисту, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя працівників центральних органів виконавчої влади	10 хв.
6. Організація та реалізація заходів медичного, біологічного і психологічного захисту, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування	20 хв.
6.1 Організація системи режимно-обмежувальних заходів	
6.2 Ветеринарно-санітарні заходи, які застосовуються під час карантину тварин	
7. Організація та реалізація заходів медичного, біологічного і психологічного захисту, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя працівників на підприємствах, установах та організаціях	10 хв.
Закінчення	2 хв.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Про деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF/paran12#n12>

3. Методичні рекомендації з питань організації та реалізації заходів цивільного захисту в органах виконавчої влади на підприємствах, в установах і організаціях: методичний посібник. Київ: Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, 2015 – 372 с.
4. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрійшин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Додаткова:

5. ДСТУ 3891-99 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять.
6. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник. / За ред. канд. психол. наук, доцента В.П. Садкового. – Харків: УЦЗУ, 2009. – 367 с.
7. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: учебник в 3-х частях: часть 2 . Инженерное обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: в 3-х книгах: книга 2. Оперативное прогнозирование инженерной обстановки в чрезвычайных ситуациях. / Под общ. ред. С.К. Шойгу / [Г.П. Саков, М.П. Цивилев, И.С. Поляков и др.]. – М.: ЗАО «ПАПИРУС», 1998. – 166 с.
8. Цивільний захист: Конспект лекцій для студентів соціально-економічного і гуманітарного освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» / Уклад.: Д. В. Зеркалов – К.:НТУУ «КПІ», 2013. – 50 с.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

1. Організація медичного захисту населення

Медичний захист – це заходи, спрямовані на запобігання або зменшення ступеня ураження людей завдяки своєчасному застосуванню медичних препаратів, наданню медичної допомоги постраждалим і їх лікуванню та психологічному відновленню, забезпеченню нормального епідемічного стану в зонах НС, контролю за станом довкілля, санітарно - гігієнічною та епідемічною ситуацією. Медичний захист може бути здійснений на належному рівні за умови завчасного створення та підготовки спеціальних медичних формувань, накопичення медичних засобів захисту, медичного та спеціального майна та техніки, планування і використання наявних сил та засобів, закладів охорони здоров'я незалежно від форми власності та господарювання.

Медичний захист і забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення включає:

- надання медичної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій, рятувальникам та іншим особам, які залучалися до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, проведення їх медико - психологічної реабілітації. Медична допомога населенню забезпечується службою медицини катастроф, керівництво якою здійснює центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;
- планування і використання сил та засобів закладів охорони здоров'я незалежно від форми власності;
- своєчасне застосування профілактичних медичних препаратів та своєчасне проведення санітарно-протиепідемічних заходів;
- контроль за якістю та безпекою харчових продуктів і продовольчої сировини, питної води та джерелами водопостачання;
- завчасне створення і підготовку спеціальних медичних формувань;
- утворення в умовах надзвичайних ситуацій необхідної кількості додаткових тимчасових мобільних медичних підрозділів або залучення додаткових закладів охорони здоров'я;
- накопичення медичного та спеціального майна і техніки;
- підготовку та перепідготовку медичних працівників з надання екстреної медичної допомоги;
- навчання населення способам надання домедичної допомоги та правилам дотримання особистої гігієни;
- здійснення заходів з метою недопущення негативного впливу на здоров'я населення шкідливих факторів навколишнього природного середовища та наслідків надзвичайних ситуацій, а також умов для виникнення і поширення інфекційних захворювань;

- проведення моніторингу стану навколишнього природного середовища, санітарно-гігієнічної та епідемічної ситуації;
- санітарну охорону територій та суб'єктів господарювання в зоні надзвичайної ситуації;
- здійснення інших заходів, пов'язаних з медичним захистом населення, залежно від ситуації, що склалася.

Здійснення заходів медичного захисту населення покладається на суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

Для проведення медико - психологічної реабілітації постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій, рятувальників та інших осіб, які залучалися до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, при санаторно-курортних закладах незалежно від форми власності утворюються центри медико - психологічної реабілітації.

Перелік санаторно-курортних закладів, в яких утворюються центри медико - психологічної реабілітації, затверджується спільним актом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, та центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Важливу роль у реалізації медичних заходів відіграє Державна служба медицини катастроф, що складається з медичних сил і засобів та лікувальних закладів центрального і територіального рівнів незалежно від виду діяльності і галузевої приналежності, визначених центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я за узгодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, з питань оборони, з питань внутрішніх справ, з питань транспорту, Радою Міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями, а також Центрів медико - психологічної реабілітації, створених у структурі санаторно-курортних закладів, що функціонують.

Організаційно-медичне керівництво Служби медицини катастроф здійснює Міністерство охорони здоров'я. Координує її діяльність на випадок НС комісія з техногенно-екологічної безпеки та НС на відповідному рівні.

До медичних формувань ДСМК належать:

- мобільні госпіталі (багатопрофільні чи однопрофільні);
- мобільні загони;
- медичні бригади постійної готовності першої черги (бригади швидкої медичної допомоги);
- спеціалізовані медичні бригади постійної готовності другої черги;
- санітарно-епідеміологічні загони для проведення санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів;
 - спеціалізовані протиепідемічні бригади.

Основними завданнями ДСМК є:

- надання безоплатної медичної допомоги на до госпітальному і госпітальному етапах постраждалим від НС, рятувальникам та особам, які приймають участь у ліквідації наслідків НС;
- ліквідація медико-санітарних наслідків НС;
- участь в організації комплексу санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів у районах НС, які здійснює санітарно-епідеміологічна служба МОЗ України;
- організація взаємодії медичних сил, засобів та лікувальних закладів відповідно на центральному і територіальному рівні у сфері медичного захисту населення у разі виникнення НС;
- координація роботи із забезпечення готовності органів охорони здоров'я, система зв'язку та оповіщення до дій у НС;
- прогнозування медико-санітарних наслідків НС та розробка рекомендацій щодо здійснення заходів з метою зниження негативного впливу таких ситуацій;
- проведення збору та аналізу інформації про медико-соціальні наслідки НС;
- створення і раціональне використання резерву матеріально-технічних ресурсів для здійснення заходів ДСМК на центральному і територіальному рівні;
- участь у підготовці та атестації медичних формувань та їх особового складу;
- проведення науково-дослідних робіт, пов'язаних з удосконаленням форм і методів організації надання екстреної медичної допомоги у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

2. Біологічний захист населення, тварин і рослин

Біологічний захист передбачає своєчасне виявлення факторів біологічного зараження та проведення комплексу адміністративно-господарських, режимообмежувальних і спеціальних протиепідемічних та медичних заходів.

Біологічний захист населення, тварин і рослин включає:

- своєчасне виявлення чинників та осередку біологічного зараження, його локалізацію і ліквідацію;
- прогнозування масштабів і наслідків біологічного зараження, розроблення та запровадження своєчасних протиепідемічних, профілактичних, протиепізоотичних, протієпіфітотичних і лікувальних заходів;
- проведення екстреної неспецифічної та специфічної профілактики біологічного зараження населення;
- своєчасне застосування засобів індивідуального та колективного захисту;

- запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів, обсервації та карантину;
- здійснення дезінфекційних заходів в осередку зараження, знезараження суб'єктів господарювання, тварин та санітарної обробки населення;
- надання екстреної медичної допомоги ураженим біологічними патогенними агентами;
- інші заходи біологічного захисту залежно від ситуації, що склалася.

Біологічний захист населення, тварин і рослин додатково включає встановлення протиепідемічного, протиепізоотичного та протиепіфітотичного режимів та їх дотримання суб'єктами господарювання, закладами охорони здоров'я та населенням.

Здійснення заходів біологічного захисту покладається на суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

Захист від біологічних патогенних агентів включає своєчасне виявлення факторів біологічного ураження в залежності від їх виду і ступеня ураження, проведення комплексу адміністративно – господарських, режимно-обмежувальних і спеціальних протиепідемічних і медичних заходів.

Біологічний захист передбачає:

Для запобігання поширення інфекційних захворювань в осередках біологічного ураження розпорядженням вводяться **карантин або обсервація**.

Карантин - це система протиепідемічних заходів для ізоляції осередку, ураження та ліквідації інфекційних захворювань. Найважливіша задача карантину – недопущення поширення інфекцій як в осередку ураження так і за межами. Карантин вводиться в випадках, коли вид збудника не встановлено, або він відноситься до групи осіб небезпечних мікроорганізмів, що викликають такі небезпечні захворювання, як чума, холера, натуральна віспа.

Обсервація встановлюється при виявленні збудників захворювань, що не передаються під хворої людини до здорової. Вона являє собою систему заходів, що передбачають здійснення ряду ізоляційно-обмежувальних та лікувально - профілактичних заходів з метою запобігання розповсюдженню інфекційних хвороб.

Заходи обсервації:

- обмеження в'їзду і виїзду людей із зони обсервації;
- заборона вивозу майна;
- термінова профілактика вражень;
- своєчасне виявлення хворих;
- вакцинація і санітарна обробка.

Термін обсервації та карантину визначаються тривалістю максимального інкубаційного періоду інфекційного захворювання, виявленого в осередку ураження.

Карантин встановлюється та відміняється Кабінетом Міністрів України.

Питання про встановлення карантину порушує перед Кабінетом Міністрів України центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, за поданням головного державного санітарного лікаря України.

Організація та контроль за дотриманням встановленого на території карантину правового режиму, своєчасним і повним проведенням профілактичних і протиепідемічних заходів покладаються на місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

3. Психологічний захист населення

Заходи психологічного захисту населення спрямовуються на зменшення та нейтралізацію негативних психічних станів і реакцій серед населення у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій і включають:

- планування діяльності, пов'язаної з психологічним захистом;
- своєчасне застосування ліцензованих та дозволених до застосування в Україні інформаційних, психопрофілактичних і психокорекційних методів впливу на особистість;
- виявлення за допомогою психологічних методів чинників, які сприяють виникненню соціально-психологічної напруженості;
- використання сучасних психологічних технологій для нейтралізації негативного впливу чинників надзвичайних ситуацій на населення;
- здійснення інших заходів психологічного захисту залежно від ситуації, що склалася.

Організація та здійснення заходів психологічного захисту населення покладаються на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

4. Санітарно-епідемічне благополуччя населення

Санітарно-епідемічне благополуччя територій і населених пунктів забезпечується системою державних стимулів та регуляторів, спрямованих на суворе дотримання санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил та норм, комплексом спеціальних санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних заходів та організацією державного санітарного нагляду.

Систему державної санітарно-епідеміологічної служби України становлять:

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення;
- відповідні установи, заклади, частини і підрозділи центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах оборони і військового будівництва, охорони громадського порядку, захисту

державного кордону, виконання кримінальних покарань, Державного управління справами, Служби безпеки України;

- державні наукові установи санітарно-епідеміологічного профілю.

В Україні встановлюються єдині санітарно-гігієнічні вимоги до:

- планування і забудови населених пунктів;
- будівництва і експлуатації промислових та інших об'єктів;
- очистки і знешкодження промислових та комунально-побутових викидів, відходів і покидьків;
- утримання та використання жилих, виробничих і службових приміщень та територій, на яких вони розташовані;
- організації харчування і водопостачання населення;
- виробництва, застосування, зберігання, транспортування та захоронення радіоактивних, отруйних і сильнодіючих речовин;
- утримання і забою свійських та диких тварин, а також до іншої діяльності, що може загрожувати санітарно-епідемічному благополуччю територій і населених пунктів.

5. Організація та реалізація заходів медичного, біологічного і психологічного захисту, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя працівників центральними органами виконавчої влади

Реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я забезпечують:

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я (МОЗ України);
- інші центральні органи виконавчої влади, які реалізують державну політику у сферах санітарного та епідемічного благополуччя населення, контролю якості та безпеки лікарських засобів, протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та інших соціально небезпечних захворювань.

Організаційно-правові засади забезпечення громадян України та інших осіб, які перебувають на її території, екстреною медичною допомогою, у тому числі під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, та засади створення, функціонування і розвитку системи екстреної медичної допомоги визначаються Законом України «Про екстрену медичну допомогу».

Відповідно до цього Закону МОЗ України:

- забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері надання екстреної медичної допомоги;
- визначає пріоритетні напрями розвитку системи екстреної медичної допомоги;

- забезпечує нормативно-правове регулювання діяльності системи екстреної медичної допомоги та надання екстреної медичної допомоги відповідно до законодавства;
- узагальнює практику застосування законодавства у сфері надання екстреної медичної допомоги, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та внесення в установленому порядку проектів відповідних нормативно-правових актів;
- погоджує щорічні регіональні плани функціонування та розвитку системи екстреної медичної допомоги в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі;
- визначає єдині вимоги та критерії до закладів охорони здоров'я системи екстреної медичної допомоги та їх структурних одиниць, а також до закладів охорони здоров'я, які можуть бути залучені до надання екстреної медичної допомоги у разі виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, здійснює контроль за їх дотриманням;
- затверджує примірні штатні розклади і таблиці оснащення закладів охорони здоров'я системи екстреної медичної допомоги та їх структурних одиниць;
- визначає єдині кваліфікаційні вимоги до медичних та інших працівників закладів охорони здоров'я системи екстреної медичної допомоги та їх структурних одиниць;
- формує і розміщує державне замовлення на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації медичних працівників для потреб системи екстреної медичної допомоги;
- організовує наукове забезпечення функціонування системи екстреної медичної допомоги;
- затверджує клінічні протоколи і стандарти екстреної медичної допомоги, здійснює контроль за їх дотриманням;
- налагоджує міжнародне співробітництво та вивчає світовий досвід щодо організації та надання екстреної медичної допомоги;
- встановлює порядок проведення епідеміологічного обстеження (розслідування) епідемій та спалахів інфекційних хвороб;
- здійснює інші функції та повноваження, визначені цим Законом та іншими актами законодавства.

Рішення МОЗ України, прийняті в межах його повноважень, обов'язкові для виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами та місцевими державними адміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями всіх форм власності та громадянами.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, щодо захисту населення від інфекційних хвороб:

- затверджує санітарно-протиепідемічні правила і норми, методи обстеження та лікування хворих, діагностики та профілактики інфекційних хвороб, інші нормативно-правові акти;
- встановлює методи випробувань дезінфекційних засобів, контролю за їх відповідністю вимогам стандартів, інших нормативних документів, регламентує застосування таких методів;
- вносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції, спрямовані на профілактику та зниження рівня інфекційних хвороб, на поліпшення епідемічної ситуації в Україні;
- встановлює допустимі рівні забруднення мікроорганізмами та іншими біологічними чинниками харчових продуктів і продовольчої сировини, води, ґрунту, інших об'єктів середовища життєдіяльності людини;
- вирішує інші питання у межах повноважень, визначених законом.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, щодо захисту населення від інфекційних хвороб:

- здійснює відповідно до законодавства державну реєстрацію медичних імунобіологічних препаратів;
- бере участь у формуванні державних замовлень на виробництво лікарських засобів, медичних імунобіологічних препаратів та дезінфекційних засобів, необхідних для здійснення профілактичних і протиепідемічних заходів, а також на підготовку фахівців із профілактики та лікування інфекційних хвороб;
- забезпечує створення, зберігання та своєчасне оновлення необхідного запасу лікарських засобів, медичних імунобіологічних препаратів, дезінфекційних засобів тощо на випадок епідемій;
- вирішує інші питання у межах повноважень, визначених законом.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, за поданням головного державного санітарного лікаря України порушує перед Кабінетом Міністрів України питання про встановлення карантину.

Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади в межах своєї компетенції розробляють програми і прогнози в сфері охорони здоров'я, визначають єдині науково обґрунтовані державні стандарти, критерії та вимоги, що мають сприяти охороні здоров'я населення, формують і розміщують державні замовлення з метою матеріально-технічного забезпечення сфери, здійснюють державний контроль і нагляд та іншу виконавчо-розпорядчу діяльність в сфері охорони здоров'я.

На центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, покладаються функції

з державного санітарно епідеміологічного нагляду на відповідних територіях, транспорті.

На установи, заклади, частини і підрозділи державної санітарно-епідеміологічної служби інших державних органів, покладаються функції з державного санітарно-епідеміологічного нагляду на підпорядкованих їм територіях, об'єктах, у частинах і підрозділах.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, щодо захисту населення від інфекційних хвороб:

- розробляє санітарні норми, методи профілактики інфекційних хвороб, інші нормативно - правові акти;
- здійснює нагляд за додержанням підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності та громадянами законодавства у сфері захисту населення від інфекційних хвороб, контролює виконання вимог санітарно - протиепідемічних правил і норм;
- здійснює епідеміологічний нагляд за побічною дією імунобіологічних препаратів та їх епідеміологічною ефективністю;
- веде державний облік інфекційних хвороб;
- координує проведення закладами охорони здоров'я, органами державної санітарно - епідеміологічної служби, науково-дослідними установами, що належать до сфери його управління, заходів, спрямованих на санітарну охорону території України;
- аналізує і прогнозує епідемічну ситуацію в Україні та в окремих регіонах, розробляє та подає в установленому порядку обґрунтовані пропозиції, спрямовані на профілактику та зниження рівня інфекційних хвороб, на поліпшення епідемічної ситуації;
- організовує проведення наукових досліджень, спрямованих на зниження рівня інфекційних хвороб, поліпшення епідемічної ситуації, підвищення ефективності протиепідемічних заходів;
- забезпечує створення, зберігання та своєчасне оновлення необхідного запасу дезінфекційних засобів на випадок епідемії;
- здійснює міжвідомчу координацію та забезпечує взаємодію з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади у сфері захисту населення від інфекційних хвороб;
- погоджує проекти рішень, якими встановлюється порядок проведення профілактичних і протиепідемічних заходів;
- погоджує порядок проведення профілактичних і протиепідемічних заходів у межах підпорядкованих центральним органам виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах оборони і військового будівництва, охорони громадського порядку, захисту державного кордону, виконання кримінальних покарань, Службі безпеки України, територій, об'єктів, частин і підрозділів;
- організовує та координує роботи з проведення гігієнічного навчання населення з питань запобігання виникненню та поширенню інфекційних хвороб, а

також забезпечує медичні служби міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органи державної санітарно-епідеміологічної служби періодичною інформацією про епідемічну ситуацію в Україні та у світі, щорічно інформує їх про прийняті санітарно-протиепідемічні правила та інші нормативно-правові акти у сфері захисту населення від інфекційних хвороб;

- вирішує інші питання у межах повноважень, визначених законом.

Державне управління в галузі ветеринарної медицини здійснюють Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики, Державний департамент ветеринарної медицини з державною інспекцією ветеринарної медицини, його територіальні органи.

Центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики:

- забезпечує здійснення державної політики в галузі ветеринарної медицини та захист території України від проникнення хвороб тварин з інших країн або карантинних зон;
- спрямовує та координує діяльність державних органів ветеринарної медицини щодо забезпечення ветеринарно-санітарного та епізоотичного благополуччя, додержання порядку здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду;
- забезпечує проведення державної політики в галузі ветеринарної медицини, здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю і нагляду за безпечністю продуктів тваринного походження;
- вирішення інших питань в галузі ветеринарної медицини відповідно до закону.

До компетенції центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері захисту рослин, належить:

- здійснення нормативно-правового забезпечення у сфері захисту рослин;
- організація впровадження екологічно безпечних для людини і довкілля методів та заходів щодо захисту рослин;
- участь у розробленні загальнодержавних і міждержавних цільових програм захисту рослин;
- організація розроблення регіональних цільових програм захисту рослин;
- вирішення інших питань, визначених законами України та покладеними на нього актами Президента України.

До компетенції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту рослин, належить:

- упровадження інтегрованої системи захисту рослин;
- здійснення державного контролю за своєчасним проведенням підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та

громадянами заходів щодо захисту рослин, додержанням регламентів застосування засобів захисту рослин;

- участь у впровадженні у практику захисту рослин досягнень науки, техніки та екологічно безпечних для людини і довкілля методів та заходів щодо захисту рослин;
- здійснення державного контролю за відповідністю вимогам сертифікатів якості засобів захисту рослин, у тому числі пестицидів, які завозяться в Україну, а також за додержанням регламентів їх застосування;
- вирішення інших питань, визначених законами України та покладених на нього актами Президента України.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту рослин, провадить свою діяльність разом з іншими центральними органами виконавчої влади, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

6. Організація та реалізація заходів медичного, біологічного і психологічного захисту, санітарного та епідемічного благополуччя населення Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, а також органи місцевого самоврядування реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я в межах своїх повноважень, передбачених законодавством.

Для запобігання або зменшення ступеня ураження населення, своєчасного надання допомоги постраждалим та їх лікування, забезпечення епідемічного благополуччя Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування здійснюються такі заходи:

- планування і використання існуючих сил та засобів закладів охорони здоров'я незалежно від форм власності та господарювання;
- розгортання в умовах надзвичайних ситуацій необхідної кількості додаткових лікувальних закладів (пунктів);
- своєчасне застосування профілактичних медичних препаратів та санітарно - епідеміологічних заходів;
- контроль за якістю харчових продуктів і продовольчої сировини, питної води і джерел водопостачання;
- завчасне створення і підготовка спеціальних медичних формувань;
- накопичення медичних засобів захисту, медичного та іншого спеціального майна і техніки;

- здійснення контролю за станом довкілля, санітарно-гігієнічною та епідемічною ситуацією;
- навчання населення способам надання домедичної допомоги та дотримання правил відповідної санітарії;
- забезпечення недопущення впливу на здоров'я людей шкідливих факторів навколишнього середовища та наслідків надзвичайних ситуацій, а також умов для виникнення і поширення інфекційних захворювань;
- санітарна охорона територій та об'єктів у зоні надзвичайної ситуації.

Запобігання або зменшення ступеня негативного психологічного впливу на населення та своєчасне надання ефективної психологічної допомоги забезпечуються шляхом здійснення таких заходів:

- планування діяльності та використання існуючих сил і засобів психологічного забезпечення з питань цивільного захисту;
- своєчасне застосування психопрофілактичних методів;
- виявлення за допомогою психологічних та соціологічних методів чинників, що сприяють виникненню соціально-психологічної напруги;
- використання сучасних технологій психологічного впливу для нейтралізації негативного впливу на населення.

Захист від біологічного зараження включає:

- виявлення осередку біологічного зараження;
- прогнозування масштабів розвитку наслідків біологічного зараження;
- використання колективних та індивідуальних засобів захисту;
- введення режимів карантину та обсервації;
- знезаражування осередку біологічного зараження;
- здійснення заходів екстреної та специфічної профілактики;
- дотримання протиепідемічного режиму суб'єктами господарювання, лікувальними закладами і населенням.
-

Екологічний захист включає здійснення природоохоронних заходів, спрямованих на:

- захист родовищ (газових, нафтових, вугільних, торфових) від пожеж, затоплень і обвалів;
- ліквідацію лісових пожеж та буреломів, сніголамів, вітровалів, техногенного впливу на лісові насадження, а також їх наслідків.

Органи влади Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради, інші органи місцевого самоврядування у порядку та в межах повноважень, що визначені законом, приймають рішення з питань, пов'язаних із створенням, функціонуванням та розвитком системи екстреної медичної допомоги в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

Відповідно до Закону України «Про екстрену медичну допомогу» Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації:

- вносять на розгляд Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських рад та інших органів місцевого самоврядування пропозиції щодо створення, організації та функціонування системи екстреної медичної допомоги на території відповідних адміністративно - територіальних одиниць;
- розробляють та затверджують за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, щорічні регіональні плани функціонування та розвитку системи екстреної медичної допомоги, забезпечують їх виконання;
- визначають за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, перелік закладів охорони здоров'я, які складають систему екстреної медичної допомоги відповідної адміністративно-територіальної одиниці, здійснюють управління цими закладами;
- забезпечують фінансування видатків, спрямованих на організацію та функціонування системи екстреної медичної допомоги на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, забезпечення її необхідними матеріально-технічними ресурсами;
- подають в установленому порядку центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, пропозиції щодо визначення обсягів державного замовлення на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації медичних працівників системи екстреної медичної допомоги;
- забезпечують будівництво, реконструкцію, ремонт вулиць і доріг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці та їх утримання у стані, що уможливорює виконання встановленого відповідно до цього Закону нормативу прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги до місця події, а також забезпечують створення інших умов для дотримання цього нормативу;
- визначають перелік закладів охорони здоров'я, які забезпечують надання медичної допомоги на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць у разі виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;
- формують мережу пунктів постійного і тимчасового базування бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- забезпечують систему екстреної медичної допомоги матеріально-технічними ресурсами, необхідними для її функціонування та своєчасного і якісного надання екстреної медичної допомоги;
- забезпечують дотримання клінічних протоколів і стандартів медичної допомоги медичними працівниками;
- здійснюють інші функції та повноваження, визначені законодавством.

Система екстреної медичної допомоги в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі складається з центрів екстреної медичної

допомоги та медицини катастроф, станцій екстреної (швидкої) медичної допомоги, бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, відділень екстреної (невідкладної) медичної допомоги.

Основними завданнями системи екстреної медичної допомоги є організація та забезпечення:

- надання доступної, безоплатної, своєчасної та якісної екстреної медичної допомоги у тому числі під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;
- медико - санітарного супроводу масових заходів та заходів за участю осіб, стосовно яких здійснюється державна охорона;
- взаємодії з аварійно - рятувальними підрозділами міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків.

Організація та забезпечення функціонування системи екстреної медичної допомоги Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, обласними радами, іншими органами місцевого самоврядування здійснюються у порядку та в межах повноважень, що визначені законом.

Основними принципами функціонування системи екстреної медичної допомоги є:

- постійна готовність до надання екстреної медичної допомоги;
- оперативне та цілодобове реагування на виклики екстреної медичної допомоги;
- доступність та безоплатність екстреної медичної допомоги, її своєчасність, якість та пріоритетність;
- послідовність та безперервність надання екстреної медичної допомоги та її відповідність єдиним вимогам;
- регіональна екстериторіальність.

Центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф є закладом охорони здоров'я, основне завдання якого – забезпечення організації та надання екстреної медичної допомоги на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці відповідно до законодавства.

Центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф забезпечує:

- прийняття викликів екстреної медичної допомоги;
- формування, оброблення та передачу інформації про виклики екстреної медичної допомоги;
- координацію дій бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги та закладів охорони здоров'я щодо надання екстреної медичної допомоги;
- взаємодію з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, закладами, підприємствами, установами та організаціями;
- надання виїзної консультативної медичної допомоги;

- ведення статистичного обліку та звітності;
- розрахунок необхідної кількості та планування місцезнаходження пунктів постійного і тимчасового базування бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги для своєчасного надання населенню екстреної медичної допомоги відповідно до законодавства, внесення на розгляд органу, уповноваженого управляти центром екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, відповідних пропозицій;
- залучення у разі потреби закладів охорони здоров'я, які не входять до системи екстреної медичної допомоги, та їх працівників і технічних ресурсів до надання медичної допомоги у разі виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків.

Управління центром екстреної медичної допомоги та медицини катастроф відповідної адміністративно-територіальної одиниці здійснюється у порядку та в межах повноважень, що визначені цим та іншими законами, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями.

Заходи психологічного захисту населення спрямовуються на зменшення та нейтралізацію негативних психічних станів і реакцій серед населення у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій і включають:

- планування діяльності, пов'язаної з психологічним захистом;
- своєчасне застосування ліцензованих та дозволених до застосування в Україні інформаційних, психопрофілактичних і психокорекційних методів впливу на особистість;
- виявлення за допомогою психологічних методів чинників, які сприяють виникненню соціально-психологічної напруженості;
- використання сучасних психологічних технологій для нейтралізації негативного впливу чинників надзвичайних ситуацій на населення;
- здійснення інших заходів психологічного захисту залежно від ситуації, що склалася.

Організація та здійснення заходів психологічного захисту населення покладаються на відповідний територіальний підрозділ центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві органи виконавчої влади у сфері біологічного захисту, санітарного та епідемічного благополуччя населення:

- реалізують державну політику в галузі охорони здоров'я та щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, організовують розроблення і виконання регіональних і місцевих програм з питань захисту населення від інфекційних хвороб, а також беруть участь у розробленні та виконанні державних цільових програм;
- забезпечують проведення профілактичних і протиепідемічних заходів (благоустрій, водопостачання та водовідведення, прибирання та санітарна

очистка, боротьба з живими переносниками збудників інфекційних хвороб тощо) на територіях населених пунктів, у місцях масового відпочинку

- населення та рекреаційних зонах, здійснюють контроль за виконанням цих заходів;
- здійснюють контроль за дотриманням юридичними і фізичними особами санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних та ветеринарних правил і норм, правил торгівлі та побутового обслуговування населення;
- організовують проведення аналізу епідемічної ситуації в регіоні та контролю за її станом;
- забезпечують комунальні заклади охорони здоров'я, діяльність яких пов'язана з лікуванням і профілактикою інфекційних хвороб, кадрами, фінансовими та матеріально-технічними ресурсами;
- інформують населення через засоби масової інформації про епідемічну ситуацію в регіоні та здійснювані протиепідемічні заходи;
- вирішують питання фінансового та матеріально-технічного забезпечення лікувально-профілактичних і протиепідемічних заходів та робіт, пов'язаних з ліквідацією епідемій та спалахів інфекційних хвороб;
- вирішують інші питання у межах повноважень, визначених законом.

Органи місцевого самоврядування у сфері захисту населення від інфекційних хвороб:

- забезпечують проведення профілактичних і протиепідемічних заходів на територіях населених пунктів, у місцях масового відпочинку населення та рекреаційних зонах, а також робіт по ліквідації епідемій та спалахів інфекційних хвороб і вирішують питання фінансового та матеріально-технічного забезпечення цих заходів і робіт;
- здійснюють комплексні заходи, спрямовані на ліквідацію епідемій, спалахів інфекційних хвороб та їх наслідків;
- забезпечують участь у боротьбі з інфекційними хворобами закладів та установ охорони здоров'я усіх форм власності, а також вдосконалення мережі спеціалізованих закладів та установ охорони здоров'я, діяльність яких пов'язана із захистом населення від інфекційних хвороб;
- забезпечують доступність і безоплатність надання медичної допомоги хворим на інфекційні хвороби у державних і комунальних закладах охорони здоров'я;
- забезпечують відповідно до законодавства громадян пільгових категорій лікарськими засобами та виробами медичного призначення для лікування і профілактики інфекційних хвороб;
- вирішують інші питання у межах повноважень, визначених законом.

Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень:

- забезпечують проведення профілактичних і протиепідемічних заходів (благоустрій, водопостачання та водовідведення, прибирання та санітарна очистка, боротьба з живими переносниками збудників інфекційних хвороб

тощо) на територіях населених пунктів, у місцях масового відпочинку населення та рекреаційних зонах, здійснюють контроль за виконанням цих заходів;

- забезпечують жителів міст та інших населених пунктів питною водою, кількість та якість якої повинні відповідати вимогам санітарних норм і державного стандарту. Виробничий контроль за якістю питної води в процесі її добування, обробки та у розподільних мережах здійснюють підприємства.;
- здійснюють заходи, спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я, гігієнічне виховання відповідних груп населення та вивчення ними основ гігієни;
- забезпечують утримання надані в користування органам виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям та громадянам чи належні їм на праві власності жилі, виробничі, побутові та інші приміщення відповідно до вимог санітарних норм;
- здійснюють відповідні організаційні, господарські, технічні, технологічні, архітектурно-будівельні та інші заходи щодо попередження утворення та зниження шуму до рівнів, установлених санітарними нормами;
- забезпечують дотримання санітарних норм підприємствами, установами, організаціями та громадянами у разі застосування хімічних речовин і матеріалів, продуктів біотехнології.

Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації зобов'язані забезпечувати своєчасне проведення масових профілактичних щеплень, дезінфекційних, дезінсекційних, дератизаційних, інших необхідних санітарних і протиепідемічних заходів.

На територіях, де встановлено карантин, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування надається право:

- залучати підприємства, установи, організації незалежно від форм власності до виконання заходів з локалізації та ліквідації епідемії чи спалаху інфекційної хвороби;
- залучати для тимчасового використання транспортні засоби, будівлі, споруди, обладнання, інше майно підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, необхідне для здійснення профілактичних і протиепідемічних заходів, із наступним повним відшкодуванням у встановленому законом порядку його вартості або витрат, пов'язаних з його використанням;
- установлювати особливий режим в'їзду на територію карантину та виїзду з неї громадян і транспортних засобів, а у разі необхідності - проводити санітарний огляд речей, багажу, транспортних засобів та вантажів;
- запроваджувати більш жорсткі, ніж встановлені нормативно-правовими актами, вимоги щодо якості, умов виробництва, виготовлення та реалізації продуктів харчування, режиму обробки та якості питної води;

•установлювати особливий порядок проведення профілактичних і протиепідемічних, у тому числі дезінфекційних, та інших заходів;

створювати на в'їздах і виїздах із території карантину контрольні-пропускні пункти, залучати в установленому порядку для роботи в цих пунктах військовослужбовців, працівників, матеріально-технічні та транспортні засоби підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, частин та підрозділів центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах оборони і військового будівництва, охорони громадського порядку.

Обмежувальні протиепідемічні заходи встановлюються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування за поданням відповідного головного державного санітарного лікаря у разі, коли в окремому населеному пункті, у дитячому виховному, навчальному чи оздоровчому закладі виник спалах інфекційної хвороби або склалася неблагополучна епідемічна ситуація, що загрожує поширенням інфекційних хвороб. Обмеженням підлягають ті види господарської та іншої діяльності, що можуть сприяти поширенню інфекційних хвороб.

Види і тривалість обмежувальних протиепідемічних заходів встановлюються залежно від особливостей перебігу інфекційної хвороби, стану епідемічної ситуації та обставин, що на неї впливають.

Комплекс протиепідемічних заходів містить у собі:

- санітарно-епідеміологічну розвідку й спостереження;
- організацію режимно-обмежувальних заходів;
- екстрену й специфічну профілактику;
- використання індивідуальних і колективних засобів захисту;
- лікувально-евакуаційні заходи;
- знезаражування (дезінфекцію, дезінсекцію, дератизацію) і санітарну обробку осіб, які перебували в епідемічному осередку.

Санітарно-епідеміологічна розвідка полягає в безперервному й своєчасному одержанні достовірних відомостей про санітарно-епідемічний стан території й рівня захворювань серед населення. Під час її проведення виявляється джерело поширення інфекції, її збудник і умови його поширення. Під санітарно-епідеміологічним спостереженням мають на увазі систематичне одержання відомостей про характер епідемічного процесу й зіставлення даних, що надходять із різних джерел. При цьому безпосередньо обстежуються окремі об'єкти, групи населення, беруться проби з об'єктів навколишнього середовища, проводяться лабораторні дослідження й обстеження хворих. Зазначені заходи проводяться протиепідемічними формуваннями медичної служби ДСНС України.

6.1. Організація системи режимно-обмежувальних заходів

Після виявлення хворих в епідемічному осередку, для всього населення встановлюється режим **обсервації**. Вживаються також заходи щодо виявлення й ізоляції хворих та носіїв інфекції. Одночасно в осередку проводиться екстрена профілактика можливих інфекційних захворювань, а при необхідності (після встановлення виду збудника) вакцинація або ревакцинація населення.

При обсервації посилюється протиепідемічний режим роботи медичних пунктів (лікувальних установ) і медичний контроль за проведенням санітарно-гігієнічних заходів у осередку зараження.

У випадку виявлення факту появи особливо небезпечних інфекцій, а також при прояві інших масових контагіозних захворювань обсервацію замінюють карантином.

Найважливішим завданням під час карантину є заборона розповсюдження інфекцій як у середині осередку, так і за його межі. При карантині раніше вжиті обсерваційні заходи підсилюються додатковими режимними заходами а саме:

- повна ізоляція уражених від неуразеного населення шляхом збройної охорони (оточення) осередку зараження;
- заборона виїзду й вивозу з осередку зараження якого-небудь майна;
- суворе обмеження в'їзду до осередку;
- роз'єднання уражених на дрібні групи;
- організація надходження осіб, що перебувають на карантині, через обмінні (перевантажувальні) пункти або повітряним шляхом;
- дезінфекція місцевості й всіх предметів і об'єктів у осередку зараження, повну санітарну обробку, а також повноцінне знезаражування осередків зараження із проведенням у них при необхідності дезінфекції й дератизації, якщо гризуни й членистоногі служать джерелами й переносниками збудників хвороб.

Захист населення від інфекційних хвороб, спільних для тварин і людей (зооантропонозних інфекцій), забезпечується проведенням ветеринарно-санітарних, протиепізоотичних, профілактичних і протиепідемічних заходів під час догляду за тваринами, виробництва, переробки та реалізації продукції тваринництва, дотриманням усіма господарюючими суб'єктами вимог ветеринарних, санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм, а також контролем місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за їх дотриманням.

6.2. Ветеринарно - санітарні заходи, які застосовуються під час карантину тварин

Відповідні місцеві державні надзвичайні протиепізоотичні комісії, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування відповідно до

характеру хвороби, що підлягає повідомленню, про спалах якої було оголошено, та рівня ризику в інфікованій, буферній зонах, а якщо необхідно - у зоні спостереження може прийняти рішення про вжиття заходів, що вважаються доцільними для локалізації, контролю та ліквідації хвороби, що підлягає повідомленню:

- проведення термометрії, відокремлення здорових тварин від хворих та здійснення діагностичних досліджень;
- ізоляція хворих тварин та закриття потужностей (об'єктів), де виявлено присутність хвороби, що підлягає повідомленню;
- заборона або обмеження переміщення тварин;
- заборона переміщення за межі інфікованих потужностей (об'єктів) будь-яких товарів, засобів догляду за тваринами, супутніх об'єктів та гною;
- застосування заходів стемпінг-ауту професійним та гуманним шляхом;
- вилучення і безпечно знищення туш тварин, які загинули або були вбиті, та інших товарів або гною у разі неможливості їх знешкодження звичайними методами очистки та дезінфекції; □ здійснення спеціальних ветеринарно-санітарних заходів в інфікованій, буферній зонах та зоні спостереження;
- заборона організації ярмарків, ринків, виставок, аукціонів, публічних або інших заходів із залученням тварин, а також функціонування майданчиків для торгівлі тваринами
- зміна режиму роботи потужностей (об'єктів), що використовуються для розведення племінних тварин, вирощування, тренування, змагання, утримання, виставок (огляду), конкурсу, продажу, забою або вилову тварин, для виробництва та обігу продуктів тваринного походження;
- заборона або обмеження здійснення злучки тварин, а також збирання, обробки, зберігання та використання сперми для штучного запліднення тварин, запліднених яйцеклітин та ембріонів, що походять з інфікованої, буферної зон або зони спостереження;
- вакцинація, клінічні обстеження та лікування тварин;
- обмеження переміщення осіб, які були в контакті з інфікованими тваринами та тваринами, щодо яких є підозра, що вони інфіковані, або з іншими товарами чи гноєм від інфікованих тварин;
- закриття та блокування підходів до інфікованих зон, встановлення на цих підходах знаків, що попереджають про присутність особливо небезпечної хвороби, занесеної до списку МЕБ, та організація відповідного контролю;
- дезінфекція, дератизація, дезінсекція тваринницьких приміщень, загонів для худоби, дворів, пасовиськ, місць водопою та інших місць, де утримуються інфіковані тварини або тварини, щодо яких є підозра, що вони інфіковані, а також супутніх об'єктів, які перебували в контакті з такими тваринами;
- надійна ізоляція котів і собак, власники яких відомі, та знищення бродячих котів і собак гуманними методами;
- спостереження за тваринами, включаючи відбір зразків крові або патологічного матеріалу для проведення досліджень, та доступ до записів,

що велися тваринницькими господарствами в інфікованій, буферній зонах, зоні спостереження та на інших потужностях (об'єктах), за якими ведеться спостереження, за межами цих зон;

- залучення працівників органів внутрішніх справ та у встановленому порядку військовослужбовців, якщо це є необхідним та доцільним, для надання допомоги відповідним державним надзвичайним протиепізоотичним комісіям у запровадженні та здійсненні заходів щодо локалізації та ліквідації особливо небезпечної хвороби, занесеної до списку МЕБ.

При в'їзді в інфіковану та буферну зони виставляються охорона, карантинні ветеринарно - міліцейські пости та знаки, які вказують на обов'язковий об'їзд карантинної зони, а за рішенням місцевої державної надзвичайної протиепізоотичної комісії - і при в'їзді в зону спостереження.

Вивезення і переміщення тварин та інших товарів з карантинної зони здійснюється лише за рішенням відповідного головного державного інспектора ветеринарної медицини.

Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування відповідної адміністративно-територіальної одиниці несуть відповідальність за невиконання заходів карантину (карантинних обмежень) тварин. Державні органи та установи зобов'язані сприяти реалізації карантинних заходів.

Місцеві органи виконавчої влади у сфері захисту рослин:

- здійснюють контроль за проведенням підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та громадянами заходів щодо захисту рослин і сприяння державним фітосанітарним інспекторам у виконанні ними службових обов'язків;
- створюють надзвичайних комісій із боротьби з особливо небезпечними шкідливими організмами у разі масового їх розмноження і поширення;
- запроваджують у межах компетенції особливий режим захисту рослин на період масового розвитку і поширення особливо небезпечних шкідливих організмів.

Органи місцевого самоврядування здійснюють повноваження у сфері захисту рослин відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні".

Здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду є найважливішим напрямом діяльності державної санітарно-епідеміологічної служби. Його мета - контроль за додержанням юридичними та фізичними особами санітарного законодавства, попередження, виявлення й усунення шкідливого впливу небезпечних чинників на здоров'я людей і застосування в необхідних випадках заходів правового характеру щодо порушників.

Для виконання покладених на них завдань органи санітарно-епідеміологічного нагляду мають право застосовувати адміністративно-попереджувальні заходи, заходи адміністративного припинення та заходи адміністративного стягнення.

До адміністративно-попереджувальних заходів, зокрема, належать: відвідування об'єктів для проведення перевірок дотримання санітарного законодавства; витребування від юридичних осіб і громадян даних, що характеризують санітарний та епідемічний стан об'єктів, здоров'я людей; введення карантину; проведення обов'язкових профілактичних щеплень; обов'язковий медичний огляд стану здоров'я відповідних груп працівників, громадян тощо.

7. Організація та реалізація заходів медичного, біологічного і психологічного захисту, санітарного та епідемічного благополуччя працівників на підприємствах, установах та організаціях

Організація та реалізація заходів медичного, біологічного і психологічного захисту, санітарного та епідемічного благополуччя працівників на підприємствах, установах та організаціях здійснюється в загальній системі заходів цивільного захисту.

На підприємствах, установах та організаціях наданням медичної допомоги займається відомчі медичні підрозділи та служба медицини катастроф, яка є спеціальною організацією в системі охорони здоров'я і призначена для медичного забезпечення населення, що постраждало внаслідок стихійного лиха, аварій та катастроф і виконує наступні основні завдання:

- своєчасне надання постраждалому населенню усіх видів медичної допомоги та лікування постраждалих з метою їх повного одужання;
- попередження виникнення і розповсюдження серед населення масових інфекційних захворювань;
- забезпечення санітарного благополуччя населення та виключення несприятливих санітарних наслідків виробничих аварій, стихійних лих тощо.

Ці завдання органи охорони здоров'я та медичні служби вирішують шляхом проведення комплексу організаційних, лікувально-профілактичних, лікувально-евакуаційних, санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів.

Заходи психологічного захисту працівників та населення спрямовуються на зменшення та нейтралізацію негативних психічних станів і реакцій серед населення у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій і здійснюються відповідним підрозділом ДСНС.

Підприємства, установи і організації з питань забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя мають право на:

- одержання від органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, а також відповідних органів і закладів охорони здоров'я інформації про стан здоров'я населення, санітарну та епідемічну ситуацію, нормативно-правові акти з питань забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення та санітарні норми;

- відшкодування збитків, завданих їм внаслідок порушень санітарного законодавства підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

Підприємства, установи і організації зобов'язані:

- за пропозиціями посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби розробляти і здійснювати санітарні та протиепідемічні заходи;
- у випадках, передбачених санітарними нормами, забезпечувати лабораторний контроль за виконанням вимог цих норм щодо безпеки використання (зберігання, транспортування тощо) шкідливих для здоров'я речовин та матеріалів, утворюваних внаслідок їх діяльності викидів, скидів, відходів та факторів, а також готової продукції;
- на вимогу посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби надавати безоплатно зразки використовуваних сировини і матеріалів, а також продукції, що випускається чи реалізується, для проведення державної санітарно-епідеміологічної експертизи;
- виконувати розпорядження і вказівки посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби при здійсненні ними державного санітарно-епідеміологічного нагляду;
- усувати за поданням відповідних посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби від роботи, навчання, відвідування дошкільних закладів осіб, які є носіями збудників інфекційних захворювань, хворих на небезпечні для оточуючих інфекційні хвороби, або осіб, які були в контакті з такими хворими, з виплатою у встановленому порядку допомоги з соціального страхування, а також осіб, які ухиляються від обов'язкового медичного огляду або щеплення проти інфекцій, перелік яких встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я;
- негайно інформувати органи державної санітарно-епідеміологічної служби про надзвичайні події і ситуації, що становлять загрозу здоров'ю населення, санітарному та епідемічному благополуччю;
- відшкодовувати у встановленому порядку працівникам і громадянам шкоду, завдану їх здоров'ю внаслідок порушення санітарного законодавства.

Власники підприємств, установ і організацій та уповноважені ними органи зобов'язані забезпечувати їх необхідними для розробки та здійснення санітарних та протиепідемічних (профілактичних) заходів санітарними нормами.

Керівники підприємств, установ та організацій зобов'язані забезпечувати своєчасне проведення масових профілактичних щеплень, дезінфекційних, дезінсекційних, дератизаційних, інших необхідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Профілактичні дезінфекційні заходи проводяться органами державної санітарно-епідеміологічної служби, а також суб'єктами підприємницької діяльності на підставі відповідних договорів з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності.

При розробленні і використанні нових технологій, проектуванні, розміщенні, будівництві, реконструкції та технічному переобладнанні підприємств, виробничих об'єктів і споруд будь-якого призначення, плануванні та забудові населених пунктів, курортів, проектуванні і будівництві каналізаційних, очисних, гідротехнічних споруд, інших об'єктів, підприємства, установи та організації зобов'язані дотримуватись вимог санітарного законодавства.

Підприємства, установи, організації які виробляють, зберігають, транспортують чи реалізують харчові продукти і продовольчу сировину, несуть відповідальність за їх безпеку для здоров'я і життя населення, відповідність вимогам санітарних норм.

Суб'єкти господарювання, що використовують водойми (у тому числі моря) для скидання стічних, дренажних, поливних та інших забруднених вод, повинні забезпечити якість води у місцях водокористування відповідно до вимог санітарних норм.

Атмосферне повітря в населених пунктах, на територіях підприємств, установ, організацій та інших об'єктів, повітря у виробничих та інших приміщеннях тривалого чи тимчасового перебування людей повинно відповідати санітарним нормам.

Підприємства, установи, організації при здійсненні своєї діяльності зобов'язані вживати необхідних заходів щодо запобігання та усунення причин забруднення атмосферного повітря, фізичного впливу на атмосферу в населених пунктах, рекреаційних зонах, а також повітря у жилих та виробничих приміщеннях, у навчальних, лікувальнопрофілактичних та інших закладах, інших місцях тривалого чи тимчасового перебування людей, утримувати надані в користування чи належні їм на праві власності жилі, виробничі, побутові та інші приміщення відповідно до вимог санітарних норм.

Підприємства, установи, організації, що виробляють, зберігають, транспортують, використовують радіоактивні речовини та джерела іонізуючих випромінювань, здійснюють їх захоронення, знищення чи утилізацію, зобов'язані дотримувати норм радіаційної безпеки, відповідних санітарних правил, а також норм, установлених іншими актами законодавства, що містять вимоги радіаційної безпеки.

Обов'язкові медичні огляди організовуються і здійснюються у встановленому законодавством порядку.

Працівники підприємств харчової промисловості, громадського харчування і торгівлі, водопровідних споруд, лікувально-профілактичних, дошкільних і навчально-виховних закладів, об'єктів комунально-побутового обслуговування, інших підприємств, установ, організацій, професійна чи інша діяльність яких пов'язана з обслуговуванням населення і може спричинити поширення інфекційних захворювань, виникнення харчових отруєнь, а також працівники, зайняті на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, повинні проходити обов'язкові попередні (до прийняття на роботу) і періодичні медичні огляди.

Підприємства, установи, організації, власники і адміністрація навчально-виховних закладів та громадяни, які організують або здійснюють навчальні та виховні процеси, зобов'язані забезпечити для цього умови, що відповідають вимогам санітарних норм, здійснювати заходи, спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я, гігієнічне виховання відповідних груп населення та вивчення ними основ гігієни.

У сфері захисту рослин підприємства, установи та організації усіх форм власності мають право:

- отримувати в установленому порядку повну та достовірну інформацію про появу, поширення, розвиток шкідливих організмів та їх шкодочинність;
- брати участь у розробці та обговоренні проектів цільових програм захисту рослин, вносити пропозиції з цих питань до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту рослин;
- на відшкодування збитків, завданих їм внаслідок порушення законодавства про захист рослин.

Суб'єкти господарювання усіх форм власності у сфері захисту рослин зобов'язані:

- проводити систематичні обстеження угідь, посівів, насаджень, продукції рослинного походження, сховищ тощо і в разі виявлення поширення шкідливих організмів інформувати про це центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту рослин;
- додержувати технології вирощування рослин сільськогосподарського та іншого призначення;
- допускати до робіт, пов'язаних із транспортуванням, зберіганням, застосуванням засобів захисту рослин, їх торгівлею, лише осіб, які пройшли згідно з цим Законом спеціальну підготовку та мають на те відповідне посвідчення і допуск, що видаються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту рослин, щороку;
- своєчасно проводити комплекс профілактичних і винищувальних заходів щодо боротьби з шкідниками, хворобами і бур'янами;
- виконувати регламенти зберігання, транспортування та застосування засобів захисту рослин;
- використовувати відповідну техніку, обладнання та засоби громадської і особистої безпеки;
- відшкодовувати підприємствам, установам, організаціям усіх форм власності та громадянам завдані їм збитки в установленому законодавством порядку;
- сприяти державним фітосанітарним інспекторам у виконанні покладених на них обов'язків.

Лекцію підготував:

Викладач кафедри управління та організації
діяльності у сфері цивільного захисту,
капітан служби цивільного захисту

Ю.Є. Харламова

Обговорена та схвалена на засіданні кафедри «__» серпня ____ р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 7

з навчальної дисципліни

«Організація заходів у сфері цивільного захисту»

Тема 1.1: **«Організація та реалізація заходів щодо забезпечення техногенної безпеки»**

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

Визначити принципи організації та реалізації заходів щодо забезпечення техногенної безпеки

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність слухачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

План лекції:

Вступ	8 хв.
1. Організація та реалізація заходів щодо забезпечення техногенної безпеки центральними органами виконавчої влади	30 хв.
2. Організація та реалізація заходів щодо забезпечення техногенної безпеки Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування	20 хв.
3. Організація та реалізація заходів щодо забезпечення техногенної безпеки на підприємствах, установах та організаціях	20 хв.
Закінчення	2 хв.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Про деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF/paran12#n12>
3. Методичні рекомендації з питань організації та реалізації заходів цивільного захисту в органах виконавчої влади на підприємствах, в установах і організаціях: методичний посібник. Київ: Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, 2015 – 372 с.
4. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрієшин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Додаткова:

5. ДСТУ 3891-99 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять.
6. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник. / За ред. канд. психол. наук, доцента В.П. Садкового. – Харків: УЦЗУ, 2009. – 367 с.
7. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: учебник в 3-х частях: часть 2 . Инженерное обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: в 3-х книгах: книга 2. Оперативное прогнозирование инженерной обстановки в чрезвычайных ситуациях. / Под общ. ред. С.К. Шойгу / [Г.П. Саков, М.П. Цивилев, И.С. Поляков и др.]. – М.: ЗАО «ПАПИРУС», 1998. – 166 с.
8. Цивільний захист: Конспект лекцій для студентів соціально-економічного і гуманітарного освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» / Уклад.: Д. В. Зеркалов – К.:НТУУ «КПІ», 2013. – 50 с.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

ВСТУП

Питання техногенної безпеки є одним із найважливіших при організації і реалізації заходів щодо попередження надзвичайних ситуацій техногенного характеру органами державної влади місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання.

Кодексом цивільного захисту визначено джерела небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру а саме:

- потенційно небезпечні об'єкти та об'єкти підвищеної небезпеки;
- будівлі та споруди з порушенням умов експлуатації;
- суб'єкти господарювання з критичним станом виробничих фондів та порушенням умов експлуатації;
- ядерні установки з порушенням умов експлуатації;
- наслідки терористичної діяльності;
- гідротехнічні споруди;
- неконтрольоване ввезення, зберігання і використання на території України техногенно небезпечних технологій, речовин, матеріалів;
- надмірне та неврегульоване накопичення побутових і промислових відходів, непридатних для використання засобів захисту рослин;
- наслідки військової та іншої екологічно небезпечної діяльності;
- суб'єкти господарювання, на об'єктах яких здійснюються виробництво, зберігання та утилізація вибухонебезпечних предметів;
- об'єкти життєзабезпечення населення з порушенням умов експлуатації;
- інші об'єкти, що можуть створити загрозу виникнення аварії.

Міста, на території яких розміщені суб'єкти господарювання, що мають важливе економічне і стратегічне значення для економіки і безпеки держави та становлять небезпеку для населення і територій у зв'язку з можливістю радіоактивного, хімічного забруднення чи катастрофічного затоплення, відносяться до відповідних груп цивільного захисту - особливої, першої, другої чи третьої. Суб'єкти господарювання, що мають важливе значення для національної економіки і оборони держави, відносяться до відповідних категорій цивільного захисту - особливої важливості, першої чи другої.

Діяльність із забезпечення техногенної безпеки є складовою виробничої, експлуатаційної та іншої діяльності відповідних посадових осіб і працівників підприємств, установ, організацій. Ця вимога відображається у відповідних статутах або положеннях.

Забезпечення техногенної безпеки суб'єкта господарювання покладається на його керівника.

Під час проектування, будівництва об'єктів, будівель і споруд забезпечення техногенної безпеки покладається на орган архітектури, замовників, забудовників, проектні та будівельні організації.

Забезпечення техногенної безпеки в жилих приміщеннях державного, комунального, приватного житлового фонду, фонду житлово-будівельних кооперативів покладається на житлово-експлуатаційні організації, квартиронаймачів та власників квартир, а в жилих будинках приватного житлового фонду - на їх власників або наймачів, якщо це обумовлено договором найму.

Вимоги щодо дотримання техногенної безпеки розробляються центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями, суб'єктами господарювання відповідно до їх компетенції на підставі законодавчих актів. Вони повинні відповідати нормам захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя, охорони навколишнього природного середовища, екологічної, пожежної та промислової безпеки, охорони праці, будівництва, а також вимогам національних стандартів.

З метою своєчасного виявлення на об'єктах підвищеної небезпеки загрози виникнення надзвичайних ситуацій та здійснення оповіщення персоналу та населення, яке потрапляє в зону можливого ураження, створюються та функціонують автоматизовані системи раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення.

Державний нагляд та контроль у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки, здійснюють уповноважені законами органи влади, в тому числі спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади та їх відповідні територіальні органи, до відання яких відповідно до закону віднесені питання:

- охорони праці;
- забезпечення екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища;
- захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
- пожежної безпеки;
- санітарно-епідемічної безпеки;
- містобудування.

До повноважень Кабінету Міністрів України у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки, належать:

- забезпечення реалізації державної політики у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки;
- забезпечення державного регулювання і контролю у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки;

- вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин та користування природними ресурсами;
- організація міжнародного співробітництва у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки;
- координація роботи спеціально уповноважених центральних органів виконавчої влади у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки;
- надання дозволів на спорудження та/або реконструкцію, консервацію (ліквідацію) об'єктів підвищеної небезпеки в межах континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, якщо інше не передбачено угодою про розподіл продукції;
- здійснення інших функцій, передбачених законами України та актами Президента України.

1. Організація та реалізація заходів щодо забезпечення техногенної безпеки центральними органами виконавчої влади

Центральні органи виконавчої влади з питань забезпечення техногенної безпеки:

- забезпечують виконання вимог техногенної безпеки на підприємствах, в установах та організаціях, які належать до сфери їх управління;
- здійснюють реалізацію концепцій, програм у сфері цивільного захисту та техногенної безпеки, підтримують у стані готовності до застосування сили та засоби для забезпечення техногенної безпеки;
- проводять єдину науково-технічну політику з питань техногенної безпеки;
- забезпечують розвиток науки і техніки, координують державні, міжрегіональні заходи і наукові дослідження у сфері забезпечення техногенної безпеки;
- організують і здійснюють проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських, випробних і проектних робіт з питань забезпечення техногенної безпеки на потенційно небезпечних об'єктах, в установах та організаціях, що належать до сфери їх управління;
- розробляють і затверджують галузеві правила техногенної безпеки, враховують вимоги техногенної безпеки у державних та галузевих нормах і стандартах;
- розробляють і реалізують комплексні заходи, спрямовані на поліпшення техногенної безпеки на потенційно небезпечних об'єктах, небезпечних територіях, об'єктах життєзабезпечення;
- здійснюють методичне керівництво та контроль за діяльністю установ, організацій та суб'єктів господарювання, які належать до сфери їх підпорядкування, щодо забезпечення ними техногенної безпеки;

- організують навчання керівників і спеціалістів потенційно небезпечних об'єктів і об'єктів життєзабезпечення відповідно до вимог техногенної безпеки;
- беруть участь у прогнозуванні техногенних надзвичайних ситуацій на державному рівні;
- здійснюють інші повноваження, визначені законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами у сфері забезпечення техногенної безпеки.

2. Організація та реалізація заходів забезпечення техногенної безпеки Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування

Забезпечення техногенної безпеки Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки полягає у:

- здійсненні контролю за додержанням вимог законодавства суб'єктами господарської діяльності;
- здійсненні необхідних заходів, спрямованих на запобігання виникненню аварій та надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, обмеження та ліквідацію їх наслідків;
- організації разом з відповідними спеціально уповноваженими центральними органами виконавчої влади прийняття до експлуатації об'єктів підвищеної небезпеки, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормами включає відповідну територію;
- інформуванні населення про екологічно небезпечні аварії та надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, дії, які можуть вживатися громадянами для зменшення їх впливу на здоров'я людей та довкілля, а також про заходи, що вживаються для подолання і ліквідації наслідків таких аварій та надзвичайних ситуацій;
- організації робіт по ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, залучення до цих робіт підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та громадян;
- вжитті заходів для відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок аварій та надзвичайних ситуацій;
- вирішенні відповідно до законодавства питань регулювання земельних відносин та користування природними ресурсами у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки;
- наданні відповідно до законодавства дозволів на спорудження і/або реконструкцію об'єктів підвищеної небезпеки;

- вжитті в межах своїх повноважень необхідних заходів, спрямованих на запобігання виникненню аварій та надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, обмеження та ліквідацію їх наслідків, інформування населення про їх виникнення та організацію його захисту;
- здійсненні інших повноважень, передбачених законами.

Організація та реалізація заходів забезпечення техногенної безпеки Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування здійснюється відповідно до вищезазначених повноважень та Правил, що визначають загальні вимоги до організації техногенної безпеки як складової частини цивільного захисту на підприємствах, в установах, організаціях та на небезпечних територіях і є обов'язковими для виконання керівниками органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, керівниками та посадовими особами підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, фізичними особами.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування повинні інформувати керівників усіх об'єктів, які за результатами прогнозу можуть опинитися у прогнозованих зонах надзвичайних ситуацій на ПНО або ОПН та небезпечних територіях, і надавати їм інформацію про заходи, що здійснюються місцевими органами виконавчої влади з метою зменшення впливу наслідків надзвичайних ситуацій при аваріях на відповідних ПНО або ОПН, про характер і обсяги допомоги, яку може бути надано силами територіальної підсистеми ЄДСЦЗ.

Створення, збереження і раціональне використання матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання надзвичайним ситуаціям, повинно здійснюватися за результатами прогнозу небезпеки, що може виникнути у разі аварії (надзвичайної ситуації) на ПНО або ОПН або на небезпечних територіях. Резерви повинні створюватися, виходячи з максимальної гіпотетичної (прогнозованої) надзвичайної ситуації, характерної для конкретної території, галузі, об'єкта, а також передбаченого обсягу робіт з ліквідації її наслідків.

Номенклатура та обсяги резерву місцевого та об'єктового рівня підприємств, об'єкти яких увійшли до переліку ОПН, погоджуються з територіальними органами управління ДСНС і затверджуються головами комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських держадміністрацій.

Номенклатура та обсяги резерву об'єктового рівня підприємств, об'єкти, які за характером своєї діяльності не відносяться до ОПН, повинні погоджуватися з місцевими органами управління ДСНС і затверджуватися головами комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій районних держадміністрацій. Матеріальні цінності, що поставляються до резерву, повинні мати сертифікат відповідності на весь нормативний термін їх зберігання.

Оповіщення працівників об'єктів, які знаходяться за межами локальної системи оповіщення, покладається на оперативних чергових структурних підрозділів з питань надзвичайних ситуацій місцевих органів виконавчої влади.

З метою своєчасного оповіщення і перевірки достовірності прийнятого повідомлення (команди) черговий диспетчер повинен мати прямий зв'язок з оперативним черговим (начальником чергової зміни) структурного підрозділу з питань надзвичайних ситуацій місцевого органу виконавчої влади, відповідного територіального органу управління ДСНС, органу МВС України.

На небезпечних територіях не допускається постійне проживання людей, отримання сільськогосподарської продукції, ведення індивідуального або колективного садівництва.

Не допускається постійне проживання населення на територіях, які потрапляють у небезпечні зони при руйнуванні гідротехнічних споруд, де за прогнозами неможливе відселення (евакуація) населення за термін менше 4 годин.

3. Організація та реалізація заходів щодо забезпечення техногенної безпеки на підприємствах, установах та організаціях

При організації та реалізації заходів щодо забезпечення техногенної безпеки суб'єкти господарювання або уповноважені ними органи, а також орендарі, у віданні яких є техногенно-небезпечні об'єкти, зобов'язані:

- забезпечувати виконання вимог правил техногенної безпеки у сфері цивільного захисту на підприємствах, в установах, організаціях та на небезпечних територіях;
- розробляти комплексні заходи щодо забезпечення техногенної безпеки, впроваджувати вимоги норм та стандартів, досягнення науки і техніки, позитивний досвід у сфері техногенної безпеки;
- здійснювати ідентифікацію об'єктів і територій, з метою виявлення серед них потенційно небезпечних об'єктів, об'єктів підвищеної небезпеки та небезпечних територій, паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів або об'єктів підвищеної небезпеки та аудит стану техногенної безпеки;
- запроваджувати необхідні заходи щодо підвищення техногенної безпеки, відвернення надзвичайних ситуацій, зменшення їх можливих масштабів;
- забезпечувати виконання вимог та приписів органів державного нагляду у сфері цивільного захисту та техногенної безпеки;
- розробляти план локалізації та ліквідації надзвичайних ситуацій і аварій, план першочергових заходів щодо попередження аварій та надзвичайних ситуацій, робочі документи, посадові інструкції та інші організаційно-розпорядчі документи, які стосуються забезпечення

техногенної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях, проводити періодичні тренування та навчання;

- запроваджувати інженерно-технічні заходи, що зменшують ступінь ризику виникнення аварій, пожеж та вибухів;
- на техногенно-небезпечних об'єктах улаштовувати, утримувати у справному стані і забезпечувати готовність локальних систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення персоналу і населення, що проживає в зонах можливого ураження;
- організовувати, у тому числі на виробництві, навчання та проводити періодичні тренування працівників до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного характеру;
- відповідно до регламентів, встановлених місцевими органами виконавчої влади, повідомляти про аварію, що сталася на потенційно небезпечному об'єкті або об'єкті підвищеної небезпеки, і заходи, ужиті для ліквідації її наслідків, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування та населення;
- укладати угоди на постійне обов'язкове обслуговування державними аварійно-рятувальними службами об'єктів та окремих територій, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України та іншими законами;
- нести витрати, пов'язані з проходженням у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку навчання керівників та працівників, які причетні до забезпечення техногенної безпеки в мережі навчально-методичних установ цивільного захисту;
- планувати витрати коштів підприємства та забезпечувати фінансування заходів для виконання вимог техногенної безпеки в обсягах, передбачених відповідними нормативно-правовими актами;
- безоплатно у терміни, визначені органами виконавчої влади та іншими державними установами й організаціями, надавати вичерпну, достовірну інформацію та документи, які необхідні для забезпечення безпеки населення;
- забезпечувати безперешкодний доступ уповноважених посадових осіб для здійснення державного нагляду та проведення перевірок, і працівників аварійно-рятувальних служб для проведення обстежень на відповідність протиаварійних заходів планам локалізації та ліквідації надзвичайних ситуацій і аварій, виконання робіт, пов'язаних з ліквідацією надзвичайних ситуацій;
- забезпечувати своїх працівників засобами індивідуального та колективного захисту;
- за відповідними договорами з місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування здійснювати зберігання промислових засобів захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин, призначених для захисту населення, що проживає у

прогнозованій зоні хімічного забруднення; нести витрати для доставки цих засобів населенню у разі виникнення аварії на своєму підприємстві;

- створювати матеріальні резерви для попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного характеру.

Інші суб'єкти господарювання повинні здійснювати заходи, спрямовані на забезпечення техногенної безпеки, відповідно до правил техногенної безпеки у сфері цивільного захисту на підприємствах, в установах, організаціях та на небезпечних територіях.

З метою забезпечення техногенної безпеки встановлені Правила техногенної безпеки у сфері цивільного захисту на підприємствах, в організаціях, установах та на небезпечних територіях (далі – Правила).

Порядок виконання заходів, які забезпечують дотримання Правил на об'єктах, визначається їх керівниками.

У разі, якщо обов'язки щодо забезпечення техногенної безпеки не обумовлювались договором, іншими угодами, відповідальність за забезпечення техногенної безпеки покладається на керівника об'єкта.

Керівники та посадові особи об'єктів повинні забезпечувати виконання вимог техногенної безпеки шляхом:

- додержання вимог Правил, норм і стандартів щодо техногенної безпеки у сфері цивільного захисту, а також виконання приписів відповідних посадових осіб ДСНС;
- розроблення та затвердження положень, інструкцій щодо виконання вимог техногенної безпеки на об'єктах, здійснення постійного контролю за їх дотриманням;
- організації навчання персоналу діям у разі виникнення аварійних ситуацій та аварій;
- організації заходів щодо захисту персоналу від шкідливого впливу надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
- фінансування витрат у порядку та обсягах, необхідних для повного і якісного забезпечення вимог техногенної безпеки.

Керівники потенційно-небезпечних об'єктів (ПНО) або об'єктів підвищеної небезпеки (ОПН), крім того, повинні забезпечити:

- проведення ідентифікації та паспортизації потенційно небезпечних об'єктів;
- розробку планів локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки (далі - ПЛНА);
- розробку спеціальних заходів протиаварійного захисту відповідно до ПЛНА;

- створення матеріальних (об'єктових) резервів для запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру і їх наслідків;
- впровадження, експлуатацію та технічне обслуговування систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у випадку їх виникнення;
- створення відповідно до чинного законодавства аварійно-рятувальних служб та необхідної для їх функціонування матеріально-технічної бази;
- впровадження та утримання у робочому стані засобів зв'язку, аварійно-рятувальної техніки та обладнання і використання їх за призначенням;
- інформування органів, що відповідають за дії щодо локалізації та ліквідації аварії, про аварійні ситуації, які пов'язані з небезпечними речовинами і можуть завдати шкоди життю та здоров'ю населення і навколишньому середовищу;
- наявність постійно оновлювального запасу відповідних медичних препаратів, сучасних антидотів та інших фармацевтичних препаратів, у тому числі кисню.

Керівники ПНО або ОПН повинні на основі міжгалузевої і галузевої нормативної документації, рекомендацій, довідкової і науково-технічної літератури, а також з урахуванням аварій і аварійних ситуацій, що відбувалися на них та аналогічних об'єктах, здійснювати постійний аналіз безпеки процесів виробництва, інформувати місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування про всі небезпеки, які встановлені в процесі аналізу, та об'єкти, які можуть опинитися у прогнозованих зонах надзвичайних ситуацій, надавати їм результати виконаного аналізу безпеки ПНО або ОПН, а також інші матеріали, які потрібні для планування заходів цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру.

Керівники ПНО або ОПН та власники (орендарі) окремих територій, які визначені у Переліку об'єктів та окремих територій, які підлягають постійному та обов'язковому на договірній основі обслуговуванню державними аварійно-рятувальними службами, повинні забезпечити укладення угод на постійне обов'язкове обслуговування державними аварійно-рятувальними службами.

Будь-які аварійні плани, робочі документи, посадові інструкції та інші організаційно-розпорядчі документи об'єктів, які стосуються заходів забезпечення техногенної безпеки, незалежно від характеру їх діяльності, повинні містити відповідні вимоги, наведені у Правилах.

Не дозволяється здійснювати самостійне відновлення робіт, що припинені органами Державної інспекції цивільного захисту та техногенної безпеки, а також ігнорувати вимоги приписів про застосування запобіжних заходів до усунення порушень на відповідному об'єкті або території.

Створення, збереження і раціональне використання матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання надзвичайним ситуаціям, повинно здійснюватися за результатами прогнозу небезпеки, що може виникнути у разі аварії (надзвичайної ситуації) на ПНО або ОПН або на небезпечних територіях.

Резерви повинні створюватися, виходячи з максимальної гіпотетичної (прогнозованої) надзвичайної ситуації, характерної для конкретного, об'єкта, а також передбаченого обсягу робіт з ліквідації її наслідків.

Номенклатура та обсяги резерву об'єктового рівня підприємств, об'єкти яких увійшли до переліку ОПН, погоджуються з територіальними органами управління ДСНС і затверджуються головами комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських держадміністрацій.

Номенклатура та обсяги резерву об'єктового рівня підприємств, об'єкти, які за характером своєї діяльності не відносяться до ОПН, повинні погоджуватися з місцевими органами управління ДСНС і затверджуватися головами комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій районних держадміністрацій.

Матеріальні цінності, що поставляються до резерву, повинні мати сертифікат відповідності на весь нормативний термін їх зберігання.

Забезпечення засобами радіаційного та хімічного захисту здійснюється відповідно до Порядку забезпечення населення і особового складу невоєнізованих формувань засобами радіаційного та хімічного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 N 1200.

На ПНО або ОПН промислові засоби захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин (далі - ЗЗОД) повинні зберігатися на робочих місцях, а персонал, безпосередньо зайнятий на обслуговуванні ПНО або ОПН (виробництва, цехи, ділянки тощо), повинен постійно носити ЗЗОД при собі.

Конкретні види ЗЗОД повинні відповідати небезпекам об'єкта і визначатися відповідними правилами (інструкціями).

Особи, які задіяні в оповіщенні, локалізації та ліквідації аварійних ситуацій та аварій, повинні мати ЗЗОД з переговорним пристроєм.

На об'єктах, які за характером своєї діяльності не відносяться до ПНО або ОПН, але потрапляють у зону можливих надзвичайних ситуацій при аваріях на ПНО або ОПН, ЗЗОД повинні зберігатися у місцях, які знаходяться поруч з маршрутами виводу (виходу) працівників з підприємства.

Зберігання та обслуговування ЗЗОД здійснюються відповідно до керівних документів та рекомендацій виробника.

Керівники об'єктів повинні визначити своїм рішенням (наказом) осіб та структурні ланки, які відповідають за експлуатаційно-технічне обслуговування систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення і виконання завдань з оперативного оповіщення.

Загальний контроль за технічним станом систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення покладається на керівника об'єкта.

Оповіщення керівників та інших працівників ПНО або ОПН, а також керівників та працівників об'єктів і населення, які знаходяться в зоні локальної системи оповіщення, здійснює черговий диспетчер або особа, яка виконує його обов'язки.

Забороняється покладати обов'язки диспетчера на персонал потенційно небезпечних об'єктів (виробництв, цехів, ділянок тощо).

Оповіщення працівників об'єктів, які знаходяться за межами локальної системи оповіщення, покладається на оперативних чергових структурних підрозділів з питань надзвичайних ситуацій місцевих органів виконавчої влади.

З метою своєчасного оповіщення і перевірки достовірності прийнятого повідомлення (команди) потенційно небезпечний об'єкт (виробництво, цех, ділянка тощо) повинен обладнуватися за власний рахунок підприємства прямим телефонним зв'язком з черговим диспетчером і керівником підприємства, а черговий диспетчер повинен мати прямий зв'язок з оперативним черговим (начальником чергової зміни) структурного підрозділу з питань надзвичайних ситуацій місцевого органу виконавчої влади, відповідного територіального органу управління ДСНС, органу МВС України.

Оперативне оповіщення повинне здійснюватись за схемами оповіщення, які розробляються посадовими особами з питань цивільного захисту об'єктів і затверджуються їх керівниками.

Схеми оповіщення повинні зберігатися в приміщенні диспетчерської служби на видному місці.

На ПНО або ОПН повинні розроблятися і зберігатися в приміщенні диспетчерської служби:

- фонограми текстів звернень до персоналу об'єктів та осіб, яких вони оповіщають;
- бланки регламентів надання інформації про аварію та повідомлень про надзвичайну ситуацію, форма та зміст яких розробляються за погодженням з територіальними органами управління ДСНС.

На об'єктах з масовим перебуванням людей створюються та функціонують об'єктові системи оповіщення. Об'єктові системи оповіщення повинні бути працездатними і включеними постійно.

Поруч з телефонними апаратами слід вивішувати таблички із зазначенням номера телефону для виклику аварійно-рятувальних служб.

Для інформування населення про небезпеку, яка безпосередньо загрожує населенню від об'єктів (небезпечних територій), керівники цих об'єктів (власники небезпечних територій) повинні забезпечити встановлення вказівників (попереджувальних знаків, інформаційних табло тощо) по їх периметру. Будь-які інформаційні знаки та написи, нанесені на вказівниках, повинні бути чітко зрозумілими для населення.

Усі наймані працівники (далі - персонал) при прийнятті на роботу і за місцем роботи для набуття практичних навиків попередження аварій і ліквідації їх наслідків повинні проходити навчання діям та способам захисту в разі

виникнення аварійних ситуацій та аварій, про що у журналі реєстрації вступного інструктажу з питань техногенної безпеки робляться відповідні записи.

Навчання персоналу діям та способам захисту на випадок виникнення аварійних ситуацій та аварій на підприємствах, в установах та організаціях проводиться у формі інструктажів та навчань, які проводяться в системі охорони праці, з включенням питань техногенної безпеки, відповідно до Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 N 15, зареєстрованого у Мін'юсті 15.02.2005 за N 231/10511.

Зазначені інструктажі та навчання проводяться:

- з усім персоналом, який щойно прийнятий на роботу (постійну або тимчасову) незалежно від їх освіти, стажу роботи за цією професією або посади;
- з особами, які прибули у відрядження до підприємства, проходження навчальної практики, стажування, підвищення кваліфікації тощо.

За результатами інструктажів та навчань персонал підприємства повинен:

- знати та вміти виконувати встановлені на території підприємства вимоги стосовно власної безпеки та безпеки підприємства;
- знати основні телефони оперативних чергових аварійно-рятувальних формувань, у разі виявлення порушень негайно повідомляти їх про можливу небезпеку;
- знати правила поведінки при виникненні аварійних ситуацій та аварій, не припускати дій, які можуть призвести до виникнення аварії або аварій та надзвичайних ситуацій;
- знати основні заходи та способи захисту від шкідливого впливу небезпечних речовин та наслідків надзвичайних ситуацій техногенного характеру, порядок надання першої медичної допомоги потерпілим, правила користування засобами радіаційного, хімічного та колективного захисту.

На підприємстві, в установі та організації повинні бути вивішені на видному місці відповідні інструкції щодо виконання вимог техногенної безпеки та порядку дій персоналу в разі виникнення аварійної ситуації (аварії).

Захисні споруди цивільного захисту (далі - захисні споруди) в будь-який час повинні бути готовими до укриття працюючого персоналу.

На ПНО або ПН, які виробляють, використовують, транспортують, переробляють або зберігають вибухопожежонебезпечні, радіаційні і хімічні речовини, захисні споруди повинні вміщати всю найбільшу працюючу зміну без звільнення від майна, що в ньому знаходиться, незалежно від способу його використання. У таких сховищах має зберігатися запас засобів захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин із розрахунку не менше 20% від найбільшої працюючої зміни.

Евакуація має забезпечити захист працюючого персоналу у разі неможливості вжиття інших заходів цивільного захисту під час виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру на ПНО або ОПН або на небезпечних територіях.

На випадок радіаційних аварій як окремі документи повинні розроблятися:

- аварійний план – план дій у випадку аварії на будь-якому об'єкті, де здійснюється практична діяльність, пов'язана з радіаційними або радіаційно-ядерними технологіями;
- плани реагування на радіаційні аварії територіальних підсистем ЄДСЦЗ регіонального та місцевого рівнів, уся територія або частина території яких належить до зони спостереження АЕС України;
- плани реагування на радіаційні аварії функціональних підсистем ЄДСЦЗ.

При накладенні зон можливого забруднення від різних видів небезпечних хімічних речовин (далі - НХР) і зон радіоактивного забруднення, у яких може опинитися об'єкт на такому об'єкті і в аварійно-рятувальних формуваннях, які залучатимуться для виконання аварійно-рятувальних робіт у цих зонах, повинні використовуватись засоби захисту органів дихання від кожної конкретної НХР і засоби захисту органів дихання і шкіри від радіоактивних речовин або уніфіковані (багатофункціональні) засоби захисту, прилади радіаційної, хімічної розвідки та дозиметричного контролю.

Керівники об'єктів, де здійснюється практична діяльність, пов'язана з радіаційними або радіаційно-ядерними технологіями, та хімічно небезпечних об'єктів, на випадок надзвичайних ситуацій з метою зниження шкідливого впливу радіоактивного опромінення і НХР, повинні забезпечувати проведення спеціальної обробки одягу, обладнання, майна і транспортних засобів, а також санітарну обробку працівників об'єкта.

На всіх ПНО або ОПН, які виробляють, використовують, транспортують, переробляють або зберігають НХР і радіоактивні речовини, повинні:

- розроблятися інструкції і визначатися критерії, методи та методики з забезпечення спостережень щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки;
- здійснюватися практичні заходи з радіаційного і хімічного спостереження та створюватися запаси дезактивуючих та дегазуючих речовин.

Центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, здійснює державний нагляд (контроль) шляхом проведення планових та позапланових перевірок відповідно до закону.

У разі виявлення під час перевірки об'єктів порушень вимог законодавства у сфері цивільного захисту та техногенної безпеки, якщо ці порушення створюють загрозу життю або здоров'ю населення, посадові особи центрального органу

виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки застосовують запобіжні заходи в межах своїх повноважень.

За результатами перевірки питань цивільного захисту та техногенної безпеки на об'єкті, керівник об'єкта повинен забезпечити розробку плану заходів щодо усунення недоліків, виявлених у ході перевірки.

Центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки може вживати відповідні заходи реагування щодо повного або часткового зупинення роботи підприємств, об'єктів, окремих виробництв, цехів, дільниць, експлуатації машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів.

Підставою для звернення центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, до адміністративного суду щодо застосування заходів реагування у вигляді повного або часткового зупинення роботи підприємств, об'єктів, окремих виробництв, цехів, дільниць, експлуатації машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів є:

- недотримання вимог пожежної безпеки, визначених Кодексом, іншими нормативно-правовими актами, стандартами, нормами і правилами;
- порушення вимог пожежної безпеки, передбачених стандартами, нормами і правилами, під час будівництва приміщень, будівель та споруд виробничого призначення;
- випуск і реалізація вибухопожежонебезпечної продукції та продукції протипожежного призначення з відхиленням від стандартів чи технічних умов або без даних щодо відповідності такої продукції вимогам пожежної безпеки;
- нездійснення заходів щодо захисту персоналу від шкідливого впливу ймовірних надзвичайних ситуацій;
- відсутність на виробництвах, на яких застосовуються небезпечні речовини, паспортів (формулярів) на обладнання та апаратуру або систем із забезпечення їх безперебійної (безаварійної) роботи;
- невідповідність кількості засобів індивідуального захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин нормам забезпечення ними працівників суб'єкта господарювання, їх непридатність або відсутність;
- порушення правил поводження з небезпечними речовинами;
- відсутність або непридатність до використання засобів індивідуального захисту в осіб, які здійснюють обслуговування потенційно небезпечних об'єктів або об'єктів підвищеної небезпеки, а також в осіб, участь яких у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації передбачена планом локалізації і ліквідації наслідків аварій;
- відсутність на об'єкті підвищеної небезпеки диспетчерської служби або її неготовність до виконання покладених на неї завдань, у тому

числі через відсутність відповідних документів, приладів, обладнання або засобів індивідуального захисту;

- неготовність до використання за призначенням аварійно-рятувальної техніки, засобів цивільного захисту, а також обладнання, призначеного для забезпечення безпеки суб'єктів господарювання;
- проведення робіт з будівництва будинків та споруд, розміщення інших небезпечних об'єктів, інженерних і транспортних комунікацій, які порушують встановлений законодавством з питань техногенної безпеки порядок їх проведення або проведення яких створює загрозу безпеці населення, суб'єктам господарювання, обладнанню та майну, що в них перебувають.

Повне або часткове зупинення роботи підприємств, об'єктів, окремих виробництв, цехів, діляниць, експлуатації машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів, виконання робіт, надання послуг здійснюється виключно за рішенням адміністративного суду.

Згідно з чинним законодавством під час проведення планових та позапланових перевірок ОПН перевіряється наявність декларації безпеки та договорів обов'язкового страхування.

Керівники об'єктів, установ і організацій, які за характером своєї діяльності не відносяться до ПНО або ОПН, повинні враховувати можливу небезпеку, що може виникнути на їх територіях при виникненні надзвичайних ситуацій на ПНО або ОПН, і:

- розробляти плани захисту персоналу;
- забезпечувати персонал відповідними засобами захисту органів дихання;
- створювати відповідні органи з евакуації;
- здійснювати взаємодію з керівництвом ПНО або ОПН щодо оповіщення про небезпеку, що може впливати на діяльність об'єкта;
- організовувати навчання персоналу діям у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- виконувати інші вимоги Правил стосовно забезпечення техногенної безпеки на території своїх об'єктів.

У зонах особливого режиму використання земель забороняється:

- постійне проживання населення;
- будівництво будинків, споруд, розміщення інших господарських об'єктів, інженерних та транспортних комунікацій, що створюють загрозу безпеці населення, об'єктам, обладнанню та майну, що в них знаходяться;
- проведення будь-яких інших робіт, що можуть проводитися з дозволу місцевих органів виконавчої влади, а також сільськогосподарських робіт і робіт, пов'язаних з різного роду профілактичними заходами (протипожежними, сільськогосподарськими тощо), без попереднього письмового погодження

відповідальної посадової особи за виконання цих робіт з керівником відповідного об'єкта;

- розміщення автозаправних та автогазозаправних станцій і складів пально-мастильних матеріалів;
- будівництво гаражів та автостоянок, садових та дачно-садових споруд, автомобільних доріг I-V категорій;
- влаштування звалищ, вилив розчинів кислот, солей та лугів, що спричиняють корозію;
- розміщення спортивних майданчиків, стадіонів, ринків, зупинок громадського транспорту, місць відпочинку населення (санаторіїв, пляжів тощо);
- організація заходів, пов'язаних з масовим скупченням населення;
- збереження сіна і соломи;
- розгортання польових станів і таборів для худоби, розміщення пересувних та стаціонарних пасік;
- розбирання і руйнування водопропускних, берегоукріплювальних, земляних та інших споруд, що захищають об'єкти магістрального трубопровідного транспорту від руйнування, а прилеглу територію і навколишню місцевість - від аварійного розливу продукту, який транспортується магістральним трубопроводом;
- розведення вогню і розміщення відкритих або закритих джерел вогню.

Власники військових об'єктів розміри зон особливого режиму використання земель визначають за погодженням з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та територіальними органами ДСНС.

Усі діючі об'єкти господарської діяльності, на яких існує реальна загроза виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру, мають бути паспортизовані та зареєстровані в загальнодержавному реєстрі ПНО. Паспортизація потенційно небезпечних об'єктів проводиться для здійснення їх обліку, вжиття заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, організації моніторингу їх поточного стану і передбачає заповнення суб'єктом господарської діяльності паспорта потенційно небезпечного об'єкта. Паспортизації підлягають усі потенційно небезпечні об'єкти незалежно від; форми власності.

Паспортизацію об'єктів треба проводити один раз на 5 років. Позачергову паспортизацію слід здійснювати у разі виникнення будь-яких змін у технічному стані або виробничій діяльності ПНО, що призведуть або можуть призвести до зниження чи збільшення його потенційної небезпеки, у разі зміни відомчої належності, форми власності, керівництва, чи припинення діяльності об'єкта як ПНО.

Відповідно до "Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів", кожен суб'єкт господарської діяльності має оцінити потенційну небезпеку об'єкта як можливого джерела виникнення надзвичайної ситуації та провести його ідентифікацію. Об'єкт ідентифікується потенційно небезпечним за наявності в його діяльності хоча б одного чинника небезпеки. При ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів необхідно враховувати усі види небезпеки

(пожежну, вибухову, хімічну, радіаційну, біологічну, гідродинамічну), несприятливі природні умови, стан будівель, споруд, обладнання, наявність небезпечних речовин, а також умови праці.

Чинники безпеки та види діяльності (виробництва), за наявністю яких підприємство має бути віднесене до ПНО, визначені:

- переліками робіт підвищеної безпеки та об'єктів, машин, механізмів, устаткування підвищеної безпеки, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 р. № 1107;

- переліком видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну безпеку, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 808;

- переліком особливо небезпечних суб'єктів підприємницької діяльності - боржників, припинення діяльності яких потребує здійснення спеціальних заходів із запобігання заподіяння можливої шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 339;

- переліком об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. № 83.

Суб'єкт господарської діяльності, у власності або користуванні якого є хоча б один ПНО, чи який має намір розпочати будівництво або реконструкцію такого об'єкта, має провести **ідентифікацію потенційної безпеки об'єкта** для визначення класу його безпеки, й у двотижневий термін повідомити про результати ідентифікації відповідні територіальні органи Держгірпромнагляду, урядовий орган державного нагляду у сфері цивільного захисту, органи Державної екологічної інспекції, Державної санітарно-епідеміологічної служби, Державної архітектурно-будівельної інспекції, відповідні місцеві держадміністрації та виконавчі органи місцевих рад.

У разі змін на ОПН щодо умов виробництва, номенклатури небезпечних речовин або їх кількості суб'єкт господарської діяльності має у 6-місячний термін провести їх повторну ідентифікацію і протягом двох тижнів повідомити уповноважені органи про зміни порівняно з попередньою ідентифікацією.

Ідентифікацію об'єкта мають проводити спеціалізовані організації, які отримали відповідні дозволи (ліцензії) на здійснення таких видів діяльності та відповідно до методик, затверджених у встановленому порядку.

Суб'єкти господарської діяльності, у власності (користуванні) яких знаходяться ОПН, на яких використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна чи кілька небезпечних речовин або категорій речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси, та інші об'єкти, що становлять реальну загрозу виникнення надзвичайної ситуації природного і техногенного характеру, зобов'язані організувати розробку і складання **декларації безпеки об'єкта** (далі - декларація).

Декларація безпеки ОПН - документ, який визначає комплекс заходів, що вживаються суб'єктом господарської діяльності з метою запобігання аваріям, а також забезпечення готовності до локалізації та ліквідації аварій та їх наслідків. Декларація безпеки ОПН розробляється для всіх об'єктів підвищеної небезпеки. За наявності на одному виробничому майданчику декількох об'єктів підвищеної небезпеки складається одна декларація безпеки. Порядок розробки декларації безпеки, її зміст та методика визначаються Постановами Кабінету Міністрів України.

Розробка Декларації передбачає всебічну оцінку ризику аварії й пов'язаних із нею наслідків. Декларація безпеки складається окремо на кожний об'єкт підвищеної небезпеки:

- для тих, що експлуатуються - як самостійний документ;
- ⌚ для об'єктів, що будуються, реконструюються або ліквідуються - як складова частина відповідної проектної документації.

Для ОПН в разі їх розміщення на одному виробничому майданчику може бути складена одна декларація безпеки. Для ОПН, що експлуатується або ліквідується, декларація безпеки має бути складена не пізніше як протягом 1 року після його реєстрації в Державному реєстрі ОПН, для об'єктів, експлуатація яких планується - до початку їх експлуатації.

Експертизу декларації безпеки ОПН повинні проводити організації, які мають відповідні дозволи (ліцензії) на здійснення таких видів діяльності. Забороняється проведення експертизи декларації безпеки організацією, яка є її розробником.

Суб'єкт господарської діяльності повинен подати декларацію безпеки разом із позитивним висновком експертизи відповідним територіальним-уповноваженим органам виконавчої влади, до відання яких віднесені питання державного нагляду та контролю у сфері діяльності, пов'язаній з ОПН.

Декларація безпеки переглядається кожні п'ять років. Позачерговий перегляд декларації безпеки проводиться у разі:

- зміни умов діяльності об'єкта підвищеної небезпеки, що призводять до підвищення або зниження ступеня небезпеки та рівня ризику, незалежно від причин;
- зміни та / або набрання чинності нормативно-правових актів, які впливають на зміст відомостей, представлених у декларації безпеки;
- будівництва в прилеглих районах нових підприємств (об'єктів), якщо це впливає на зміст відомостей, наведених у декларації безпеки;
- обґрунтованої вимоги уповноваженого органу або громадськості.

Подання декларації безпеки або іншої звітної документації не звільняє суб'єктів господарської діяльності від державного нагляду і контролю за їх діяльністю. Суб'єкт господарської діяльності несе відповідальність за достовірність даних, наведених у декларації безпеки.

Плани локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки.

У порядку реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру суб'єкт господарської діяльності, а також підприємства, установи, організації, одночасно з розробленням декларації безпеки розробляють і затверджують план локалізації і ліквідації наслідків аварій для кожного об'єкта підвищеної небезпеки, який вони експлуатують або планують експлуатувати.

Категорії аварій на об'єктах підвищеної небезпеки залежно від їх наслідків визначає Кабінет Міністрів України.

План локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки переглядається кожні 5 років та може переглядатися або уточнюватися до закінчення 5 років з дати його розроблення у разі:

- змін в умовах діяльності суб'єкта господарської діяльності незалежно від їх причин, що призводять до необхідності зміни відомостей, які містяться у плані локалізації і ліквідації наслідків аварій;
- внесення змін до чинних або прийняття нових нормативно-правових актів, що впливають на зміст плану локалізації і ліквідації наслідків аварій;
- висунення обґрунтованих вимог щодо плану локалізації і ліквідації наслідків аварій органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

При внесенні змін і доповнень до плану локалізації і ліквідації наслідків аварій суб'єкти господарської діяльності та інші юридичні і фізичні особи, які повинні брати участь у виконанні протиаварійних заходів, надають відповідному територіальному органу центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, відповідну інформацію.

Обсяг, зміст, форма і порядок надання інформації встановлюються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

У разі створення загрози виникнення аварії з транскордонним впливом план локалізації та ліквідації аварій повинен передбачати негайне інформування відповідних органів держав, території яких можуть зазнати впливу наслідків такої аварії.

Лекцію підготував:

Викладач кафедри управління та організації
діяльності у сфері цивільного захисту,
капітан служби цивільного захисту

Ю.Є. Харламова

Обговорена та схвалена на засіданні кафедри «__» серпня ____ р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 8

з навчальної дисципліни

«Організація заходів у сфері цивільного захисту»

Тема 1.1: «Організація та реалізація заходів щодо забезпечення пожежної безпеки.»

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

визначити принципи організації та реалізації заходів щодо забезпечення пожежної безпеки.

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність слухачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

План лекції:

Вступ	8 хв.
1. Організація та реалізація заходів щодо забезпечення пожежної безпеки центральними органами виконавчої влади	30 хв.
2. Організація та реалізація заходів щодо забезпечення пожежної безпеки Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування	20 хв.
3. Організація та реалізація заходів щодо забезпечення пожежної безпеки на підприємствах, установах та організаціях	20 хв.
Закінчення	2 хв.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Про деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF/paran12#n12>
3. Методичні рекомендації з питань організації та реалізації заходів цивільного захисту в органах виконавчої влади на підприємствах, в установах і організаціях: методичний посібник. Київ: Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, 2015 – 372 с.
4. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрієшин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Додаткова:

5. ДСТУ 3891-99 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять.
6. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник. / За ред. канд. психол. наук, доцента В.П. Садкового. – Харків: УЦЗУ, 2009. – 367 с.
7. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: учебник в 3-х частях: часть 2 . Инженерное обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: в 3-х книгах: книга 2. Оперативное прогнозирование инженерной обстановки в чрезвычайных ситуациях. / Под общ. ред. С.К. Шойгу / [Г.П. Саков, М.П. Цивилев, И.С. Поляков и др.]. – М.: ЗАО «ПАПИРУС», 1998. – 166 с.
8. Цивільний захист: Конспект лекцій для студентів соціально-економічного і гуманітарного освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» / Уклад.: Д. В. Зеркалов – К.:НТУУ «КПІ», 2013. – 50 с.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

ВСТУП

Відповідно до Кодексу цивільного захисту, забезпечення пожежної безпеки є складовою частиною виробничої та іншої діяльності посадових осіб, працівників підприємств, установ, організацій та підприємців, всього населення України.

Забезпечення пожежної безпеки підприємств, установ та організацій покладається на їх власників і уповноважених ними осіб, якщо інше не передбачено від повідним договором.

Забезпечення пожежної безпеки при проектуванні та забудові населених пунктів, будівництві, розширені, реконструкції та технічному переоснащені підприємств, будівель і споруд покладається на органи архітектури, замовників, забудовників, проектні та будівельні організації.

Обов'язок із забезпечення пожежної безпеки в жилих приміщеннях державного, комунального, громадського житлового фонду, фонду житлово-будівельних кооперативів покладається на квартиронаймачів і власників квартир, а в жилих приміщеннях приватного житлового фонду та інших спорудах, приватних житлових будинках садибного типу, дачних і садових будинках з господарськими спорудами та будівлями - на їх власників або наймачів, якщо це обумовлено договором найму.

Виробничі, жилі, інші будівлі та споруди, обладнання, транспортні засоби, що вводяться в дію чи експлуатацію після завершення будівництва, реконструкції або технічного переоснащення, а також технологічні процеси та продукція повинні відповідати вимогам нормативно-правових актів з пожежної безпеки.

Нормативні документи (проекти стандартів, норм і правил, технічних умов на виготовлення продукції та виконання робіт), які встановлюють вимоги до пожежонебезпечних технологічних процесів та продукції, повинні включати вимоги пожежної безпеки і погоджуватися з центральним органом виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки.

Початок роботи новоутворених підприємств, початок використання суб'єктом господарювання об'єктів нерухомості (будівель, споруд, приміщень або їх частин) здійснюється суб'єктом господарювання на підставі поданої декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки, а для суб'єктів господарювання з високим ступенем ризику – також за наявності позитивного висновку за результатами оцінки (експертизи) протипожежного стану підприємства, об'єкта чи приміщення.

Оцінка протипожежного стану проводиться суб'єктом господарювання, який одержав відповідну ліцензію. Висновок за результатами оцінки протипожежного стану оформляється та надається суб'єктом господарювання, який проводив оцінку протипожежного стану. Позитивний висновок за результатами оцінки протипожежного стану надається до початку роботи новоутворених підприємств,

до початку використання суб'єктом господарювання об'єктів нерухомості, за відсутності фактів порушення правил пожежної безпеки та діє до реєстрації декларації.

Перелік суб'єктів господарювання з високим ступенем ризику визначається центральним органом виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну регуляторну політику, у сфері дозвільної системи і ліцензування господарської діяльності.

Критерій віднесення суб'єкта господарювання до високого, середнього та незначного ступеня ризику визначається Кабінетом Міністрів України.

Декларація подається суб'єктом господарювання до державного адміністратора або центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки (дозвільного органу). Декларація реєструється дозвільним органом на безоплатній основі протягом 10 днів з дня її надходження. Суб'єкт господарювання набуває право вчиняти дії щодо провадження господарської діяльності з дня реєстрації декларації відповідним дозвільним органом.

Декларація не подається:

- на використання торговельних місць, кіосків та контейнерів, якщо їх розміщено на ринку відповідно до схеми, погодженої з органом державного пожежного нагляду;
- орендарем об'єкта нерухомості (особою, яка використовує об'єкт нерухомості за цивільно-правовим договором, що не передбачає перехід права власності на цей об'єкт) за умови, що декларацію на об'єкт нерухомості зареєстровано власником.

З метою захисту життя і здоров'я громадян, приватної, колективної та державної власності від пожеж, підтримання належного рівня пожежної безпеки на підприємствах, установах, організаціях і в населених пунктах створюється пожежна охорона.

Основними завданнями пожежної охорони є:

- забезпечення пожежної безпеки;
- запобігання виникненню пожеж та нещасним випадкам під час пожеж;
- гасіння пожеж, рятування населення, а також надання допомоги у ліквідації наслідків інших надзвичайних ситуацій.

Пожежна охорона поділяється на державну, відомчу, місцеву та добровільну.

Державна пожежна охорона.

Забезпечення державної пожежної охорони відповідно до повноважень покладається на:

- органи та підрозділи центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки;

- державні пожежно-рятувальні підрозділи (частини) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;
- допоміжні служби, призначені для забезпечення пожежної безпеки;
- навчальні заклади цивільного захисту, науково-дослідні установи, об'єкти центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки;
- Державний центр сертифікації центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Порядок здійснення державної пожежної охорони визначається Положенням про державну пожежну охорону, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Відомча пожежна охорона.

У суб'єктів господарювання, віднесених до сфери управління відповідних центральних органів виконавчої влади, утворюються державні пожежно - рятувальні підрозділи для забезпечення відомчої пожежної охорони.

Місцева пожежна охорона.

У селах, селищах, де немає пожежно-рятувальних підрозділів, сільські та селищні ради за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, утворюють пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення місцевої пожежної охорони.

Добровільна пожежна охорона.

У суб'єктів господарювання, населених пунктах для здійснення заходів із запобігання виникненню пожеж та організації їх гасіння органи місцевого самоврядування за рішенням територіальних громад, а також керівники суб'єктів господарювання можуть утворювати пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення добровільної пожежної охорони. Пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення добровільної пожежної охорони суб'єктів господарювання утворюються з числа їх працівників, а населених пунктів – з числа громадян, які постійно проживають у зазначеному населеному пункті.

Органи державної виконавчої влади, що здійснюють матеріально-технічне забезпечення виробництва найважливіших видів продукції, повинні передбачати задоволення потреб пожежної охорони та об'єктів народного господарства в пожежній техніці, обладнанні, засобах протипожежного захисту. Випуск цієї техніки, обладнання та засобів включається до державного замовлення.

1. Організація та реалізація заходів щодо забезпечення пожежної безпеки центральними органами виконавчої влади

Міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади:

- розробляють та забезпечують реалізацію галузевих програм і планів заходів з питань цивільного захисту, зокрема спрямованих на забезпечення пожежної безпеки;
- здійснюють методичне керівництво та контроль за діяльністю підвідомчих об'єктів, стосовно виконання ними вимог пожежної безпеки;
- розробляють та здійснюють комплекс заходів, спрямованих на поліпшення пожежної безпеки суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління.

Центральні органи виконавчої влади з урахуванням специфічних умов та особливостей щодо забезпечення пожежної безпеки об'єктів, віднесених до їх сфери управління, за необхідності видають галузеві правила пожежної безпеки, які не повинні суперечити Правилам пожежної безпеки в Україні та знижувати їх вимоги.

Проекти галузевих правил пожежної безпеки погоджуються ДСНС України у порядку, визначеному законодавством.

Пожежна безпека забезпечуватися шляхом проведення організаційних заходів та технічних засобів, спрямованих на запобігання пожежам, забезпечення безпеки людей, зниження можливих майнових втрат і зменшення негативних екологічних наслідків у разі їх виникнення, створення умов для успішного гасіння пожеж.

Суб'єктами господарювання, які віднесені до сфери управління відповідних центральних органів виконавчої влади, утворюються державні пожежно-рятувальні підрозділи (частини) для забезпечення відомчої пожежної охорони з метою виконання завдань, передбачених Кодексом Цивільного захисту України щодо захисту життя і здоров'я громадян, приватної, комунальної та державної власності від пожеж і підтримання належного рівня пожежної безпеки суб'єктів господарювання.

Для забезпечення пожежної безпеки на об'єктах Міноборони, МВС, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, Адміністрації Держспецзв'язку, Адміністрації Держприкордонслужби, ДПтС, Держспецтрансслужби, створюються Служби пожежної безпеки, які здійснюють контроль за виконанням правил пожежної безпеки на таких об'єктах.

Основними завданнями Служби пожежної безпеки (далі - СПБ) є:

- вдосконалення та координація пожежно-профілактичної роботи, організація розробки комплексних заходів щодо поліпшення пожежної безпеки на підпорядкованих об'єктах, контроль за їх виконанням;
- координація проведення науково-технічної політики з питань пожежної безпеки;
- здійснення методичного керівництва і контролю за діяльністю підвідомчих об'єктів у галузі пожежної безпеки та підрозділів відомчої

пожежної охорони; облік пожеж та їх наслідків на підвідомчих об'єктах.

Відповідно до основних завдань СПБ міністерства (відомства) здійснює роботу в таких напрямках:

- перевіряє діяльність підпорядкованих підприємств, установ та організацій щодо забезпечення пожежної безпеки. Вивчає і поширює передовий досвід роботи в цьому напрямі;
- організує розробку за участю підприємств і структурних підрозділів апарату міністерства (відомства) комплексних заходів (галузевій програми) щодо забезпечення та поліпшення пожежної безпеки і контролює їх виконання;
- координує науково-дослідні та конструкторські роботи, що здійснюються з питань пожежної безпеки, подає підприємствам пропозиції щодо проведення таких робіт;
- готує проекти загальних для галузі наказів, директив, розпоряджень, положень тощо з питань пожежної безпеки;
- погоджує проекти відомчих (галузевих) документів з питань пожежної безпеки, які розробляються іншими структурними підрозділами міністерства (відомства);
- здійснює контроль за виконанням в апараті міністерства (відомства) та на підпорядкованих підприємствах вимог пожежної безпеки, встановлених актами законодавства та іншими нормативними актами;
- організує проведення нарад, семінарів, конференцій та конкурсів щодо вдосконалення роботи по забезпеченню пожежної безпеки, діяльності пожежно-технічних комісій, добровільних пожежних дружин, готує матеріали для розгляду найважливіших питань пожежної безпеки на засіданнях колегії, службових нарадах тощо;
- надає методичну допомогу підвідомчим підприємствам в організації спеціального навчання та перевірки знань з питань пожежної безпеки, проводить вступний протипожежний інструктаж з працівниками апарату міністерства (відомства), веде облік цих інструктажів;
- бере участь у пожежно-технічній експертизі проектної документації щодо об'єктів міністерства, які будуються, реконструюються, технічно переоснащуються або розширюються; бере участь у вирішенні питань організації пожежної охорони на підвідомчих об'єктах, а також штатного розкладу керівного складу відомчої пожежної охорони; контролює діяльність підрозділів відомчої та добровільної пожежної охорони, сприяє їх зміцненню, організує навчання керівного складу;
- за дорученням керівника міністерства (відомства) бере участь у службовому розслідуванні причин та обставин виникнення великих, особливо великих пожеж та пожеж із загибеллю людей;

- веде облік пожеж та їх наслідків на підвідомчих об'єктах, аналізує причини їх виникнення, готує звітні матеріали та відповідні інформації, подає пропозиції щодо запобігання пожежам; здійснює пропаганду заходів пожежної безпеки.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 5 червня 2013 р. № 397 «Про затвердження переліку суб'єктів господарювання, в яких створюється відомча пожежна охорона» такими центральними органами виконавчої влади визначено: Міноборони, Мінінфраструктури (об'єкти залізничного, авіаційного, морського, річкового транспорту), Адміністрація Держприкордонслужби, Держлісагентство, Держрезерв, Адміністрація Держспецзв'язку, Служба зовнішньої розвідки, ДПтС.

Відомча пожежна охорона відповідно до покладених на неї завдань:

- запобігає виникненню пожеж та нещасних випадків під час пожеж;
- здійснює гасіння пожеж, проводить евакуацію людей та матеріальних цінностей, заходи щодо мінімізації або ліквідації пожеж
- проводить аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи;
- здійснює контроль за дотриманням порядку проведення пожежонебезпечних робіт;
- подає суб'єктові господарювання пропозиції щодо проведення науково-дослідних, проектних і проектно-конструкторських робіт у галузі пожежної безпеки;
- здійснює контроль за виконанням галузевих програм у частині забезпечення пожежної безпеки;
- бере участь у вирішенні питань кадрового забезпечення відомчої пожежної охорони;
- використовує об'єктові системи оповіщення у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, а також відомчі засоби масової інформації для інформування про необхідність дотримання вимог пожежної безпеки;
- здійснює інші функції, передбачені актами законодавства.

Порядок забезпечення відомчої пожежної охорони, права та обов'язки її працівників визначаються положеннями про них, які затверджуються відповідними міністерствами на підставі Типового положення про відомчу пожежну охорону. Типове положення про відомчу пожежну охорону затверджується Кабінетом Міністрів України.

Пожежно-рятувальні підрозділи, що забезпечують відомчу пожежну охорону та мають виїзну пожежну техніку, залучаються до гасіння пожеж у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Пожежно-рятувальні підрозділи, що забезпечують відомчу пожежну охорону, щодо підготовки рятувальників та організації гасіння пожеж керуються актами центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, а також актами інших

міністерств, до сфери управління яких віднесені підрозділи, що забезпечують відомчу пожежну охорону.

Нормативно-правові акти міністерств з питань підготовки рятувальників пожежно-рятувальних підрозділів, що забезпечують відомчу пожежну охорону, та організації гасіння пожеж погоджуються з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Центральні органи виконавчої влади, які не утворюють відомчу пожежну охорону здійснюють заходи щодо протипожежного захисту у відповідності з Правилами пожежної безпеки для об'єктів з масовим перебуванням людей.

2. Організація та реалізація заходів щодо забезпечення пожежної безпеки Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування

Відповідно до повноважень Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації з питань забезпечення пожежної безпеки здійснюють:

- розроблення та забезпечення реалізації регіональних, місцевих програм та планів заходів у сфері цивільного захисту, зокрема спрямованих на забезпечення пожежної безпеки;
- забезпечення навчання з питань пожежної безпеки посадових осіб місцевих державних адміністрацій, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, керівників та їх заступників, здійснення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях;
- розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення пожежної безпеки суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління.

До повноважень органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту з питань пожежної безпеки належить:

- забезпечення реалізації вимог пожежної безпеки на суб'єктах господарювання, що належать до сфери їх управління, які можуть створити реальну загрозу виникнення аварії;
- розроблення та забезпечення реалізації програм та планів заходів у сфері цивільного захисту, зокрема спрямованих на забезпечення пожежної безпеки;
- керівництво створеними ними аварійно-рятувальними службами, формуваннями та спеціалізованими службами цивільного захисту, місцевою та добровільною пожежною охороною, забезпечення їх діяльності та здійснення контролю за готовністю до дій за призначенням;

- реалізація заходів, спрямованих на поліпшення пожежної безпеки суб'єктів господарювання комунальної форми власності.

З метою забезпечення пожежної безпеки, запобігання виникненню та гасіння пожеж у селах, селищах, де немає пожежно-рятувальних підрозділів, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту створюються пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення місцевої пожежної охорони.

Фінансування та матеріально-технічне забезпечення пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством.

Порядок забезпечення місцевої пожежної охорони, права та обов'язки працівників пожежно-рятувальних підрозділів визначаються положенням про місцеву пожежну охорону, яке затверджується органом, що її утворив, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

У суб'єктів господарювання, населених пунктах для здійснення заходів із запобігання виникненню пожеж та організації їх гасіння органи місцевого самоврядування за рішенням територіальних громад, а також керівники суб'єктів господарювання можуть утворювати пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення добровільної пожежної охорони.

Пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення добровільної пожежної охорони суб'єктів господарювання утворюються:

- за рішенням керівника суб'єкта господарювання - з числа їх працівників;
- за рішенням органу місцевого самоврядування - з числа жителів відповідного населеного пункту.

Порядок забезпечення діяльності пожежно-рятувальних підрозділів добровільної пожежної охорони, права та обов'язки осіб, які є їх членами, визначаються положенням про добровільну пожежну охорону, що затверджується органом місцевого самоврядування, керівником суб'єкта господарювання, що їх утворили, за погодженням з територіальним органом ДСНС.

Пожежно-рятувальні підрозділи добровільної пожежної охорони можуть утворюватися незалежно від підрозділів державної, відомчої чи місцевої пожежної охорони.

Пожежно-рятувальні підрозділи добровільної пожежної охорони відповідно до покладених на них завдань:

- проводять заходи із запобігання виникненню пожеж;
- здійснюють гасіння пожеж, проводять евакуацію людей та матеріальних цінностей, заходи для мінімізації або ліквідації наслідків

пожеж, зокрема разом з підрозділами державної, відомчої та місцевої пожежної охорони;

- проводять заходи для постійного підтримання своєї готовності;
- інформують територіальний орган ДСНС про факти виникнення пожеж і порушення вимог щодо пожежної безпеки;
- проводять серед працівників підприємств, установ, організацій та громадян роботу з дотримання правил пожежної безпеки, підбір осіб, які бажають стати членами пожежно-рятувального підрозділу добровільної пожежної охорони;
- вносять керівникам суб'єктів господарювання та органам місцевого самоврядування, що їх утворили, пропозиції щодо забезпечення пожежної безпеки;
- беруть участь у проведенні:

- оглядів-конкурсів протипожежного стану;

- разом з територіальними органами ДСНС, органами освіти, молодіжними організаціями заходів з утворення та організації роботи дружин юних пожежників;

- разом з територіальними органами ДСНС перевірок протипожежного стану об'єктів;

З метою забезпечення добровільної пожежної охорони Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування і суб'єкти господарювання можуть надавати пожежно-рятувальним підрозділам у користування будинки, споруди, спеціальні службові приміщення, засоби зв'язку, пожежну техніку та інше необхідне майно, яке перебуває у комунальній власності, власності громадян – жителів цих населених пунктів (за їх згодою) та суб'єктів господарювання. Центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, уповноважений організовувати та здійснювати державний нагляд (контроль) щодо виконання вимог законів та інших нормативно-правових актів з питань техногенної та пожежної безпеки, цивільного захисту і діяльності аварійно-рятувальних служб.

Фінансування і матеріально-технічне забезпечення добровільної пожежної охорони може здійснюватися також за рахунок членських внесків, дотацій, прибутку від власної господарської діяльності, прибутку від майна добровільної пожежної охорони, дивідендів, надходжень від страхових компаній, пожертвувань громадян і юридичних осіб, інших джерел, не заборонених законодавством.

3. Організація та реалізація заходів щодо забезпечення пожежної безпеки на підприємствах, установах та організаціях

За стан пожежної безпеки на підприємстві відповідають її керівники, начальники цехів, майстри та інші керівники.

Власники підприємств, установ та організацій, а також орендарі з питань забезпечення пожежної безпеки зобов'язані:

- розробляти комплексні заходи щодо забезпечення пожежної безпеки, впроваджувати досягнення науки і техніки, позитивний досвід;

- відповідно до нормативних актів з пожежної безпеки розробляти і затверджувати положення, інструкції, інші нормативні акти, що діють у межах підприємства, установи та організації, здійснювати постійний контроль за їх додержанням;

- забезпечувати додержання протипожежних вимог стандартів, норм, правил, а також виконання вимог приписів і постанов центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах пожежної безпеки;

- у разі відсутності в нормативних актах вимог, необхідних для забезпечення пожежної безпеки, вживати відповідних заходів, погоджуючи їх з підрозділами органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах пожежної безпеки;

- організовувати навчання працівників правилам пожежної безпеки та пропаганду заходів щодо їх забезпечення;

- утримувати у справному стані засоби протипожежного захисту і зв'язку, пожежну техніку, обладнання та інвентар, не допускати їх використання не за призначенням;

- створювати у разі потреби відповідно до встановленого порядку підрозділи пожежної охорони та необхідну для їх функціонування матеріально-технічну базу;

- подавати на вимогу державної пожежної охорони відомості та документи про стан пожежної безпеки об'єктів і продукції, що ними виробляється;

- здійснювати заходи щодо впровадження автоматичних засобів виявлення та гасіння пожеж і використання для цієї мети виробничої автоматики;

- своєчасно інформувати відповідні органи та підрозділи цивільного захисту про несправність протипожежної техніки, систем протипожежного захисту, водопостачання, а також про закриття доріг і проїздів на відповідній території;

- проводити службові розслідування випадків пожеж.

Обов'язки сторін щодо забезпечення пожежної безпеки орендованого майна повинні бути визначені у договорі оренди.

На підприємствах (у тому числі сільськогосподарських), в установах та організаціях незалежно від форм власності з кількістю працюючих 50 і більше осіб, а на об'єктах із високим ступенем прийнятного ризику - незалежно від кількості працівників створюватися пожежно - технічна комісія. У виняткових випадках її функції може виконувати комісія з охорони праці.

Повноваження в галузі пожежної безпеки асоціацій, корпорацій, концернів, інших виробничих об'єднань визначаються їх статутами або договорами між підприємствами, що утворили об'єднання.

Для створення системи забезпечення пожежної безпеки керівник (власник) підприємства згідно з обов'язками має здійснити такі організаційні заходи:

▪ забезпечити якісне і вчасне виконання чинного законодавства з питань пожежної безпеки, відповідних постанов Кабінету Міністрів України, розпоряджень місцевих органів влади, вищих відомчих організацій, норм та правил пожежної безпеки;

▪ призначити наказом відповідальних за протипожежний стан;

▪ визначити порядок і організувати проведення протипожежних інструктажів та пожежно-технічного мінімуму;

▪ створити пожежно-технічну комісію;

▪ створити добровільну пожежну охорону;

▪ здійснити страхування працівників відомчої пожежної охорони (якщо вона є на підприємстві) та членів добровільної пожежної дружини коштами підприємства; визначити режим роботи підприємства та організувати чергування у вихідні та святкові дні;

▪ забезпечити додержання протипожежного режиму на підприємстві, для чого розробити і затвердити відповідні інструкції про заходи з пожежної безпеки і контролювати їх виконання;

▪ визначити порядок та організувати проведення огляду приміщень перед їх закриттям;

▪ встановити порядок проведення вогневих та пожежонебезпечних робіт;

▪ призначити (у кожному окремому випадку) відповідальних осіб за виконання приписів підрозділів центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах пожежної безпеки;

▪ включити питання про виконання капітальних протипожежних заходів до планів розвитку підприємства, поліпшення умов та охорони праці;

▪ забезпечити виділення коштів на протипожежні заходи;

▪ на підставі аналізу пожежної небезпеки розробити заходи щодо посилення протипожежного захисту;

▪ включити питання забезпечення протипожежного захисту до функціональних обов'язків посадових осіб підприємства, а також до колективних договорів;

▪ визначити можливість (місця) куріння, застосування побутових нагрівальних приладів;

▪ визначити місця для зберігання і допустиму кількість сировини, напівфабрикатів та готової продукції, які можуть одночасно перебувати у виробничих приміщеннях і на території;

▪ порядок прибирання горючого пилу й відходів, зберігання промасленого спецодягу та ганчір'я, очищення повітроводів вентиляційних камер від горючих нашарувань;

▪ установити порядок проведення планово-профілактичних ремонтів та оглядів електроустаткування, опалювального, вентиляційного, технологічного та іншого інженерного обладнання; встановити порядок виклику членів добровільної пожежної дружини та відповідальних посадових осіб, порядок відключення від мережі електроустаткування в разі пожежі;

▪ визначити порядок дій на випадок пожежі, евакуації людей та матеріальних цінностей, забезпечити їх систематичне відпрацювання.

Якщо на підприємстві здійснюється перепланування будівель, приміщень, споруд, зміна технології, штатного розкладу, то адміністрація повинна забезпечити своєчасне перероблення інструкцій та планів евакуації. Біля телефонних апаратів мають бути вивішені або наклеєні на самі апарати спеціальні таблички із зазначеним номером телефону для виклику пожежної охорони. У сучасному виробництві та будівництві застосовується дуже багато різноманітних речовин та матеріалів, у тому числі імпортованих, з невідомими властивостями щодо пожежної небезпеки. В цьому випадку власник підприємства повинен заборонити їх застосування до з'ясування через відповідні установи та організації відомостей (показників) про їх пожежну небезпеку.

Якщо за технологічних умов має місце застосування або переробка сильнодіючих отруйних речовин та джерел радіоактивного випромінювання, власники підприємств зобов'язані регулярно в узгодженні з пожежною охороною терміни інформувати її про кількість таких речовин і матеріалів, їх токсичні властивості, особливості наслідків впливу високих температур, повідомляти про інші дані, необхідні для забезпечення безпеки особового складу, який залучається для гасіння пожежі та проведення аварійно-рятувальних робіт на цих підприємствах. Така ж інформація повинна бути доведена і до членів добровільних пожежних дружин, спеціалістів, що працюють з цими речовинами, та до інших відповідальних осіб.

Окрема інструкція розробляється для працівників охорони підприємства, в якій визначаються їх обов'язки щодо контролю за додержанням протипожежного режиму, огляду території і приміщень, порядок дій у разі виявлення пожежі, спрацювання засобів пожежної сигналізації та автоматичного пожежогасіння, а також обов'язково вказується, хто з посадових осіб адміністрації має викликатися в нічний час у разі пожежі. Для цього у приміщеннях та постах охорони має бути список посадових осіб підприємства із зазначенням їх домашньої адреси та телефонів.

Власник (керівник) підприємства повинен вживати відповідних заходів реагування на факти порушень чи невиконання посадовими особами, іншими працівниками об'єкта встановленого протипожежного режиму, вимог правил пожежної безпеки та інших нормативних актів, які діють у цій сфері.

Правилами пожежної безпеки в Україні встановлюються:

- організаційні заходи щодо забезпечення пожежної безпеки;
- загальні вимоги пожежної безпеки до утримання територій, будинків, приміщень, споруд, евакуаційних шляхів і виходів;
- загальні вимоги пожежної безпеки до інженерного обладнання;
- вимоги до утримання технічних засобів протипожежного захисту;
- основні вимоги пожежної безпеки до об'єктів різного функціонального призначення;

- вимоги пожежної безпеки під час проведення вогневих, фарбувальних та будівельно-монтажних робіт;
- порядок дій у разі пожежі.

Лекцію підготував:

Викладач кафедри управління та організації
діяльності у сфері цивільного захисту,
капітан служби цивільного захисту

Ю.Є. Харламова

Обговорена та схвалена на засіданні кафедри «__» серпня ____ р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 9

з навчальної дисципліни

«Організація заходів у сфері цивільного захисту»

**Тема 1.1: «Організація та реалізація заходів реагування на надзвичайні
ситуації та ліквідації їх наслідків.**

»

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

визначити принципи організації та реалізації заходів реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків.

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність слухачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

План лекції:

Вступ	8 хв.
1. Організація управління під час реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків	20 хв.
1.1. Органи управління в надзвичайній ситуації	
2. Організація реагування на нс	10 хв.
2.1. Планування реагування на нс	
2.2. Інформування та оповіщення органів управління, сил цивільного захисту та населення	
2.3. Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків нс	
2.4. Взаємодія органів управління та сил цивільного захисту	
3. Ліквідація наслідків нс	20 хв.
3.1. Режими підвищеної готовності на нс	
3.2. Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт	
3.3. Гасіння пожеж	
4. Організація основних видів забезпечення дій у зоні нс	20 хв.
Закінчення	2 хв.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Про деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF/paran12#n12>
3. Методичні рекомендації з питань організації та реалізації заходів цивільного захисту в органах виконавчої влади на підприємствах, в установах і організаціях: методичний посібник. Київ: Державна служба

України з надзвичайних ситуацій, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, 2015 – 372 с.

4. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрішин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Додаткова:

5. ДСТУ 3891-99 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять.
6. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник. / За ред. канд. психол. наук, доцента В.П. Садкового. – Харків: УЦЗУ, 2009. – 367 с.
7. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: учебник в 3-х частях: часть 2 . Инженерное обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: в 3-х книгах: книга 2. Оперативное прогнозирование инженерной обстановки в чрезвычайных ситуациях. / Под общ. ред. С.К. Шойгу / [Г.П. Саков, М.П. Цивилев, И.С. Поляков и др.]. – М.: ЗАО «ПАПИРУС», 1998. – 166 с.
8. Цивільний захист: Конспект лекцій для студентів соціально-економічного і гуманітарного освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» / Уклад.: Д. В. Зеркалов – К.:НТУУ «КПІ», 2013. – 50 с.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

ВСТУП

Загальні положення

Одним із основних завдань держави є забезпечення гарантованого захисту життя і здоров'я людей, безпеки територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру шляхом запобігання, негайного і ефективного реагування на надзвичайні ситуації (далі – НС) та ліквідації їх наслідків зі здійсненням комплексу заходів по наданню допомоги постраждалому населенню.

Для координації дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування, органів управління та сил цивільного захисту, а також організованого та планового виконання комплексу заходів реагування на НС та ліквідації їх наслідків:

- використовуються пункти управління та центри управління в НС;
- утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС;
- призначаються керівники робіт з ліквідації наслідків НС;
- утворюються штаби з ліквідації наслідків НС;
- визначається потреба у силах цивільного захисту;
- залучаються сили цивільного захисту до ліквідації наслідків НС.

Центральна роль у забезпечення реагування на НС відводиться ДСНС, яке виконує дві ключові функції:

організація всього процесу реагування і ліквідації НС із залученням всіх можливостей держави;

застосування рятувальних сил ДСНС як основну складову реагування, спрямовану на захист цивільного населення країни.

Обов'язковою умовою щодо ефективного реагування при виникненні НС є не тільки своєчасне зосередження сил і засобів в районі виникнення НС, але й правильна організація управління підрозділами під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

1. Організація управління під час реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків

Управління в НС (далі – управління) полягає у постійному керівництві з боку органу управління та керівника робіт з ліквідації наслідків НС залученими службами і силами та в організації виконання задач з ліквідації наслідків НС.

Основними задачами управління є:

- підтримання високого рівня морально-психологічного стану особового складу та постійної готовності до дій;
- завчасне планування дій сил;

- безперервний збір та вивчення даних про обстановку в районі НС;
- своєчасне прийняття рішень та доведення їх до підлеглих;
- організація та забезпечення безперервної взаємодії;
- організований збір та евакуація населення із зони НС;
- підготовка сил і засобів до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, пов'язаних з ліквідацією наслідків НС (далі – АРНР);
- організація всебічного забезпечення сил і засобів;
- контроль за своєчасним виконанням заходів і задач підлеглими та надання їм необхідної допомоги.

Основою управління є рішення керівника робіт з ліквідації наслідків НС, який несе повну відповідальність за управління підпорядкованими силами та успішне виконання ними задач з ліквідації наслідків НС.

Система управління в НС - це сукупність органів управління, пунктів управління та систем зв'язку, оповіщення і автоматизації управління.

Ефективність системи управління досягається за рахунок високого ступеню готовності її складових, сталості функціонування та можливості забезпечувати як централізоване так і безпосереднє управління силами і засобами залученими для ліквідації НС.

1.1. Органи управління в надзвичайній ситуації

До координуючих органів управління в НС відносяться постійно діюча комісія з питань ТЕБ та НС і спеціальна комісія з ліквідації НС, яка створюється у разі виникнення НС.

Керівництво проведенням аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у єдиній державній системі цивільного захисту під час ліквідації наслідків НС та управління силами цивільного захисту, що залучаються до таких робіт, здійснює керівник робіт з ліквідації наслідків НС, який призначається та діє відповідно до статті 75 Кодексу цивільного захисту України.

Для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС утворюється штаб з ліквідації її наслідків, який є робочим органом керівника робіт з ліквідації наслідків НС. Рішення про утворення та ліквідацію такого штабу, його склад приймає керівник робіт з ліквідації наслідків НС.

Загальне керівництво організацією та проведенням заходів і робіт з ліквідації наслідків НС, відновлювальних робіт здійснює залежно від рівня та характеру походження НС Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, на адміністративній території або території яких сталася НС.

Комісія з питань ТЕБ та НС.

Для координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, пов'язаної з техногенно-екологічною безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації:

- Кабінетом Міністрів України утворюється Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями утворюються регіональні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- районними державними адміністраціями, виконавчими органами міських рад, районними у містах та селищними радами утворюються місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- керівними органами підприємств, установ та організацій утворюються комісії з питань надзвичайних ситуацій.

У режимі повсякденної діяльності комісії координують діяльність відповідних органів виконавчої влади з питань розроблення та виконання цільових і науково-технічних програм і заходів щодо запобігання НС, забезпечення захисту населення, сталого функціонування господарських об'єктів, зменшення можливих матеріальних втрат та збереження національної культурної спадщини у разі виникнення НС.

У режимі підвищеної готовності комісія:

- вживає заходів щодо активізації спостереження та контролю за станом довкілля, перебігом епідемій інфекційних захворювань і спалахів інфекційних захворювань, обстановкою на потенційно небезпечних об'єктах і прилеглий до них території, прогнозування можливості виникнення НС та її масштабів;
- організовує розроблення комплексних заходів щодо захисту населення і територій від НС, забезпечення стабільного функціонування господарських об'єктів незалежно від форми власності;
- забезпечує координацію заходів щодо запобігання виникненню НС.

У режимі діяльності в НС комісія:

- забезпечує координацію, організацію робіт та взаємодію функціональних і територіальних підсистем ЄДСЦЗ, громадських організацій щодо надання допомоги населенню;
- організовує роботу, пов'язану з ліквідацією наслідків НС;
- залучає до виконання робіт з ліквідації наслідків НС необхідні рятувальні, транспортні, будівельні, медичні та інші формування, використовуючи наявні матеріально-технічні, продовольчі та інші ресурси і запаси;

- визначає межі території, на якій виникла НС, та організовує визначення розміру шкоди, заподіяної суб'єктам господарювання і населенню внаслідок НС;
- організовує постійний контроль за станом довкілля на території, що зазнала впливу НС, обстановкою на аварійних об'єктах і прилеглий до них території;
- вивчає обставини, що склалися, та готує інформацію до відповідного органу влади щодо вжитих заходів, пов'язаних з реагуванням на НС, та про причини її виникнення.

Роботою комісії керує її голова, а у разі відсутності - перший заступник. Підготовку засідань та контроль за виконанням її рішень здійснює секретар комісії. Рішення комісії оформляються протоколом, який підписується головою та секретарем комісії. Рішення прийняті у межах повноважень комісії є обов'язковими для виконання відповідними органами виконавчої влади.

Спеціальна комісія з ліквідації наслідків НС.

Для координації робіт з ліквідації наслідків конкретної надзвичайної ситуації на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівні у разі потреби утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, діяльність яких провадиться відповідно до положень про такі комісії.

Спеціальна Урядова, регіональна, місцева та об'єктова комісії з ліквідації НС (далі – спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС) є координуючими органами, які утворюються рішеннями відповідного органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, керівника підприємства, установи та організації у разі виникнення НС відповідного рівня.

До утворення спеціальної комісії з ліквідації наслідків НС або призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС організацію заходів з ліквідації наслідків НС здійснюють відповідні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (далі – комісія ТЕБ та НС).

Основними завданнями комісії є:

- організація виконання комплексу заходів щодо ліквідації наслідків НС;
- визначення заходів щодо захисту населення і територій від наслідків НС;
- безпосередня організація та координація дій органів виконавчої влади, пов'язаної з виконанням заходів щодо ліквідації наслідків НС;
- забезпечення життєдіяльності постраждалого населення.

Комісія відповідно до завдань:

- координує діяльність органів виконавчої влади щодо виконання комплексу робіт з ліквідації наслідків НС, забезпечення життєдіяльності постраждалого населення, функціонування об'єктів соціальної, комунально-побутової, промислової та аграрної сфери, проведення АРНР;
- визначає першочергові заходи щодо проведення АРНР у зоні НС;

- визначає комплекс заходів та організовує роботу щодо ліквідації наслідків НС;
- залучає до проведення робіт з ліквідації наслідків НС та відбудовних робіт відповідні аварійно-рятувальні, транспортні, будівельні, медичні та інші формування;
- вносить до органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій пропозиції стосовно виділення додаткових коштів на першочергові заходи з ліквідації наслідків НС;
- вивчає ситуацію, що склалася, та готує інформацію ДСНС, керівництву відповідного органу виконавчої влади та місцевого самоврядування, підприємства, установи або організації про заходи реагування на НС, причини її виникнення, хід відбудовних робіт;
- організовує роботу, пов'язану з визначенням розміру збитків від НС, та затверджує відповідні акти;
- організовує інформування населення про стан справ у зоні НС, її наслідки, хід ліквідації та правила поведінки в цій зоні;
- організовує проведення моніторингу стану довкілля на території, що зазнала впливу НС;
- здійснює прогноз розвитку НС;
- організовує допомогу постраждалим та сім'ям загиблих унаслідок НС.

Роботою комісії керує голова, а у разі відсутності голови перший заступник, або один із заступників. Рішення комісії оформляються протоколом та підписуються головуючим, який проводив засідання. Рішення є обов'язковими для виконання органами виконавчої влади.

Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації призначається для безпосереднього управління аварійно-рятувальними та іншими невідкладними роботами під час виникнення будь-якої надзвичайної ситуації.

Залежно від рівня надзвичайної ситуації керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації призначається:

➤ Кабінетом Міністрів України у разі виникнення надзвичайної ситуації державного рівня - Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністр чи керівник одного з центральних органів виконавчої влади або його перший заступник (заступник);

➤ Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями у разі виникнення надзвичайної ситуації регіонального рівня - перший заступник або один із заступників Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, голови обласної, Київської чи Севастопольської міських державних адміністрацій;

- районною державною адміністрацією у разі виникнення надзвичайної ситуації місцевого рівня - один із заступників голови районної державної адміністрації;
- виконавчим органом міської ради у разі виникнення надзвичайної ситуації місцевого рівня - один із заступників міського голови;
- сільською, селищною радою у разі виникнення надзвичайної ситуації об'єктового рівня - сільський, селищний голова;
- керівником суб'єкта господарювання у разі виникнення надзвичайної ситуації відповідного об'єктового рівня - керівник або один із керівників суб'єкта господарювання відповідно до затвердженого розподілу обов'язків.

До прибуття керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації його обов'язки виконує керівник підрозділу (служби, формування) сил цивільного захисту або оперативної групи (представник центру управління в надзвичайних ситуаціях), який прибув до зони надзвичайної ситуації першим. Якщо надзвичайна ситуація трапилася на потенційно небезпечному об'єкті або об'єкті підвищеної небезпеки, до прибуття керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації його обов'язки виконує диспетчер об'єкта або особа старшого інженерно-технічного персоналу, яка перебуває на зміні.

У разі ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, яка за характером та наслідками не потребує спеціального призначення керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, обов'язки такого керівника забезпечує керівник аварійно-рятувальної служби, що виконує ліквідацію наслідків цієї надзвичайної ситуації.

На час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації у підпорядкування керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації переходять усі аварійно-рятувальні служби, що залучаються до ліквідації таких наслідків.

Ніхто не має права втручатися в діяльність керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Залежно від обставин, що склалися у зоні надзвичайної ситуації, керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації самостійно приймає рішення щодо:

- здійснення заходів з евакуації;
- зупинення діяльності суб'єктів господарювання, розташованих у зоні надзвичайної ситуації, та обмеження доступу населення до такої зони;
- залучення в установленому порядку до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт необхідних транспортних засобів, іншого майна суб'єктів господарювання, розташованих у зоні надзвичайної ситуації, аварійно-рятувальних служб, а також громадян за їх згодою;
- зупинення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, якщо виникла підвищена загроза життю або здоров'ю рятувальників та інших осіб, які беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- інші рішення, необхідні для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та забезпечення безпеки постраждалих.

Рішення керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації оформляється розпорядженням. Підготовка розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, їх реєстрація в установленому порядку після підписання та доведення до виконавців здійснюється штабом з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. Розпорядження керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами, які беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, а також громадянами і суб'єктами господарювання, розташованими у зоні надзвичайної ситуації.

Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, керівники аварійно-рятувальних служб мають право на повну та достовірну інформацію про надзвичайну ситуацію для організації робіт з ліквідації її наслідків і зобов'язані інформувати відповідні органи державної влади, органи місцевого самоврядування про вжиті ними заходи.

Після ліквідації наслідків надзвичайної ситуації керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації подає органам, що його призначив, звіт про прийнятті рішення і перебіг подій під час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації несе персональну відповідальність за управління аварійно-рятувальними та іншими невідкладними роботами з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації утворюється штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, який є робочим органом керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Рішення про утворення та ліквідацію штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, його склад приймає керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Керівництво роботою штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації здійснює його начальник, який призначається керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

До складу штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації входять працівники центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, керівники аварійно-рятувальних служб, що беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, представники або експерти відповідних центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками).

Штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації розгортається і працює, як правило, у районі виникнення надзвичайної ситуації.

На період функціонування штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації відповідні центри управління в надзвичайних ситуаціях безпосередньо взаємодіють з ним і забезпечують його роботу.

Під час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації ведеться оперативно-технічна документація, пов'язана з ліквідацією наслідків надзвичайної ситуації, та складається звіт про роботу залучених аварійно-рятувальних служб, який є складовою матеріалів з розслідування цієї надзвичайної ситуації.

Завдання, функції та порядок діяльності штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, види та зразки оперативно-технічної і звітної документації встановлюються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, за погодженням із заінтересованими центральними органами виконавчої влади.

Пункти управління.

Для забезпечення сталого управління суб'єктами забезпечення цивільного захисту та реалізації функцій, передбачених на особливий період, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання використовується державна система пунктів управління.

Перелік органів державної влади, які створюють пункти управління державної системи, та вимоги до них визначаються Кабінетом Міністрів України.

Перелік та кількість засобів управління, якими обладнуються пункти управління, порядок їх використання визначаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, яким вони належать, залежно від завдань, що вирішуються на такому пункті управління.

Центри управління в надзвичайних ситуаціях.

Для управління у режимі повсякденного функціонування суб'єктами забезпечення цивільного захисту, координації дій органів управління та сил цивільного захисту, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах надзвичайних ситуацій у системі центрального галузевого органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, функціонує державний центр управління в надзвичайних ситуаціях.

На регіональному рівні у системі центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, функціонують центри управління в надзвичайних ситуаціях.

У разі виникнення надзвичайних ситуацій відповідні центри управління в надзвичайних ситуаціях безпосередньо взаємодіють із штабом з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації у разі його утворення і забезпечують його роботу. Розпорядження і вказівки керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації для персоналу таких центрів управління в надзвичайних ситуаціях обов'язкові для виконання.

У разі виникнення надзвичайних ситуацій до роботи центрів управління в надзвичайних ситуаціях залучаються представники заінтересованих органів державної влади.

Порядок діяльності центрів управління в надзвичайних ситуаціях визначається центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Для забезпечення управління у режимі повсякденного функціонування органами управління та силами цивільного захисту, координації їх дій, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах виникнення надзвичайних ситуацій функціонують:

1) на державному рівні:

- оперативно-чергова служба державного центру управління в надзвичайних ситуаціях ДСНС;
- оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби центральних органів виконавчої влади (у разі їх утворення);

2) на регіональному рівні:

- оперативно-чергові служби пунктів управління Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій;
- оперативно-чергові служби центрів управління в надзвичайних ситуаціях територіальних органів ДСНС;
- оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення);

3) на місцевому рівні:

- чергові служби райдержадміністрацій та виконавчих органів міських рад;
 - оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення);

4) на об'єктовому рівні - чергові (диспетчерські) служби підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення)..

У разі виникнення надзвичайних ситуацій до роботи центрів управління в надзвичайних ситуаціях залучаються представники заінтересованих органів державної влади.

2. Організація реагування на НС

Організація оперативного реагування на НС полягає у поетапному здійсненні організаційних і управлінських заходів від планування реагування на НС, інформування, переведення органів управління і сил у вищій ступені готовності,

безпосереднього управління ними, організації взаємодії і забезпечення безпеки людей в зоні НС.

2.1. Планування реагування на НС

План реагування на надзвичайні ситуації розробляється для організації і здійснення взаємоузгодженого комплексу організаційних і практичних дій щодо проведення аварійно-рятувальних робіт з ліквідації наслідків НС, забезпечення у разі загрози або виникнення НС оперативного реагування органів управління, сил і засобів функціональних і територіальних підсистем ЄДСЦЗ, запобігання загибелі людей, зменшення матеріальних втрат, організації першочергового життєзабезпечення постраждалого населення та своєчасного надання йому допомоги.

Для забезпечення готовності до оперативного реагування на НС органами управління підсистем ЄДСЦЗ усіх рівнів розробляються окремі плани реагування на найбільш імовірні для певної території, галузі, об'єкта НС, виходячи з прогнозованих даних та експертних оцінок.

План визначає організаційні і практичні заходи та порядок дій, терміни їх виконання, порядок роботи органів управління, сил і засобів, необхідні для цього фінансові, матеріальні та інші ресурси і відповідальних виконавців щодо реагування на НС, а також основні заходи організації та проведення робіт з ліквідації їх наслідків.

2.2. Інформування та оповіщення органів управління, сил цивільного захисту та населення

З метою своєчасного виявлення загрози або факту виникнення НС, оперативного залучення сил і засобів суб'єктів реагування для ліквідації небезпечних проявів НС, збереження життя та здоров'я людей, мінімізації можливих матеріальних втрат між оперативно-черговими та диспетчерськими службами територіальних управлінь центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій регіонального рівня, незалежно від форми власності і господарювання організовується повсякденне взаємоінформування та встановлюється порядок оповіщення про НС.

Інформація до оперативно-чергової служби ГУ (У) ДСНС про загрозу або виникнення НС, її можливі наслідки подається:

- оперативно-черговими службами місцевих органів управління ДСНС;
- оперативно-черговою службою підрозділу з питань НС місцевого органу виконавчої влади у порядку взаємодії, встановленому ДСНС;
- оперативно-черговими (диспетчерськими) службами територіальних органів управління або підрозділів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій регіонального рівня, незалежно від форми
- власності і господарювання, у порядку і терміни, які визначаються спільними наказами про взаємоінформування.

Термін передачі інформації до оперативно-чергової служби ГУ(У) ДСНС від оперативно-чергової (диспетчерської) служби територіального органу управління або підрозділу центрального органу виконавчої влади, підприємства, установи та організації в разі загрози або виникнення НС не повинен перевищувати 5 хвилин. Відповідальність за своєчасне, повне та об'єктивне інформування про загрозу або виникнення НС покладається на керівників територіальних органів управління або підрозділів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності і господарювання.

Оперативно-чергова служба ГУ(У) ДСНС інформує про загрозу або виникнення НС і заходи, що здійснюються і плануються:

- начальника ГУ(У) ДСНС - негайно;
- посадових осіб ГУ(У) ДСНС за вказівкою начальника - негайно;
- оперативно-чергову службу підрозділу з питань НС місцевого органу виконавчої влади у порядку взаємодії з метою подальшого оповіщення керівного складу та чергових служб місцевого органу виконавчої влади, комісії з питань ТЕБ та НС і населення – протягом 5 хвилин;
- оперативно-чергову службу ДСНС у разі загрози або виникнення НС регіонального та державного рівнів протягом 5 хвилин, об'єктового або місцевого – 30 хвилин (час проходження інформації від виникнення НС регіонального та державного рівнів не повинен перевищувати 1 годину, об'єктового і місцевого – 2-х годин).

Порядок оповіщення визначається з урахуванням структури державного управління, рівня НС, наявності та розташування сил реагування, і повинен забезпечувати оповіщення та інформування:

- чергових служб територіальних органів управління і підрозділів центральних органів виконавчої влади;
- чергових служб місцевих органів виконавчої влади;
- чергових аварійно-рятувальних служб;
- керівного складу органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення в зоні можливого впливу НС.

Оповіщення місцевих органів виконавчої влади і населення про загрозу виникнення НС державного і регіонального рівнів та порядок подальших дій здійснюється оперативним черговим пункту управління регіонального підрозділу з НС у складі місцевих органів виконавчої влади та усіма оперативно-черговими (диспетчерськими) службами органів управління територіальних підсистем ЄДС, розташованих на територіях, де існує загроза виникнення або впливу наслідків НС.

Оповіщення населення здійснюється за допомогою електросирен, мережі радіомовлення і телебачення. Тексти повідомлень для населення передаються державною мовою і мовою, якою користується більшість населення у регіоні. У

населених пунктах, де не здійснюється цілодобове чергування оперативно-чергових служб органів управління ЄДСЦЗ, оповіщення населення здійснюють чергові органів МВС.

2.3. Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється згідно з планами реагування на надзвичайні ситуації, планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту у разі виникнення надзвичайних ситуацій, а також планами локалізації і ліквідації наслідків аварії.

Рішення про залучення сил цивільного захисту приймають органи управління, яким підпорядковані такі сили, на підставі звернень органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, на території яких виникла надзвичайна ситуація, або керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації відповідно до її рівня.

У надзвичайних ситуаціях сили і засоби функціональних підсистем підпорядковуються органам управління відповідних територіальних підсистем.

Основну частину робіт, пов'язаних з реагуванням на надзвичайну ситуацію або усуненням загрози її виникнення, виконують сили цивільного захисту підприємства, установи чи організації, де виникла така ситуація, з наданням їм необхідної допомоги силами цивільного захисту адміністративно-територіальної одиниці, на території якої розташоване таке підприємство, установа чи організація, а також відповідними підрозділами ДСНС, Міноборони, МВС, МОЗ тощо.

До виконання зазначених робіт повинні залучатися насамперед сили цивільного захисту центрального органу виконавчої влади, до сфери управління якого належить об'єкт, на якому виникла НС, сили цивільного захисту ланки територіальної підсистеми чи територіальної підсистеми на відповідній території.

Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється органами управління, яким підпорядковані такі сили, відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації.

У разі потреби до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій за рішенням керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації залучаються додаткові сили цивільного захисту.

Авіаційний пошук і рятування людей здійснюються суб'єктами забезпечення цивільного захисту відповідно до компетенції. Організація проведення авіаційного пошуку і рятування здійснюється ДСНС.

Залучення сил цивільного захисту до проведення заходів цивільного захисту в особливий період здійснюється згідно з планами цивільного захисту на особливий період.

До робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виконуються в єдиній державній системі цивільного захисту, можуть залучатися Збройні Сили

України, інші військові формування та правоохоронні органи спеціального призначення відповідно до Конституції і законів України.

До робіт із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків можуть залучатися на добровільних або договірних засадах громадські об'єднання за наявності в учасників, які залучаються до таких робіт, відповідного рівня підготовки у порядку, визначеному керівництвом такого об'єднання або керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Залучення сил цивільного захисту для надання допомоги іноземним державам здійснюється відповідно до законодавства.

Сили цивільного захисту, крім добровільних формувань цивільного захисту, укомплектовуються персоналом (кадрами) та забезпечуються засобами цивільного захисту з урахуванням необхідності проведення робіт у автономному режимі протягом не менше трьох діб.

2.4. Взаємодія органів управління та сил цивільного захисту

В єдиній державній системі цивільного захисту з метою своєчасного запобігання і ефективного реагування на надзвичайні ситуації організовується взаємодія з питань:

- визначення органів управління, які безпосередньо залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, склад і кількість сил (засобів) реагування на них;
- погодження порядку здійснення спільних дій сил цивільного захисту під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій з визначенням основних завдань, місця, часу і способів їх виконання;
- організації управління спільними діями органів управління та сил цивільного захисту під час виконання завдань за призначенням;
- всебічного забезпечення спільних заходів, що здійснюватимуться органами управління та підпорядкованими їм силами цивільного захисту, в тому числі взаємного надання допомоги транспортними, інженерними, матеріальними, технічними та іншими засобами.

Залежно від обставин, масштабу, характеру та можливого розвитку надзвичайної ситуації взаємодія організовується:

- на загальнодержавному рівні - безпосередньо між органами управління та силами функціональних і територіальних підсистем;
- на регіональному, місцевому та об'єктовому рівні - між територіальними органами центральних органів виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади, їх силами, а також суб'єктами господарювання.

З метою запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, мінімізації їх можливих наслідків, організації узгодженого реагування сил цивільного захисту

на небезпечні події та надзвичайні ситуації між оперативно-черговими (черговими, диспетчерськими) службами органів виконавчої влади всіх рівнів, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення) і оперативно-черговими службами ДСНС організовується обмін інформацією про загрозу або виникнення надзвичайної ситуації та хід ліквідації її наслідків у сфері відповідальності відповідної чергової служби.

Взаємодія під час здійснення заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та/або ліквідації їх наслідків організовується через спеціально призначені оперативні групи або представників відповідних центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, які залучаються до здійснення таких заходів.

Повноваження зазначених оперативних груп або представників визначаються відповідними центральними та місцевими органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування.

3. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій

3.1. Режими підвищеної готовності та надзвичайної ситуації

У разі загрози виникнення надзвичайної ситуації залежно від прогнозованих наслідків та можливого рівня надзвичайної ситуації за рішенням Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування в Україні або у межах конкретної її території тимчасово вводиться режим підвищеної готовності.

У разі виникнення надзвичайної ситуації з тяжкими наслідками за рішенням Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування в Україні або у межах конкретної її території тимчасово вводиться режим надзвичайної ситуації.

Умови і порядок введення режимів підвищеної готовності та надзвичайної ситуації, завдання та порядок взаємодії суб'єктів забезпечення цивільного захисту щодо запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у зазначених режимах визначаються Положенням про єдину державну систему цивільного захисту, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

3.2. Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт

Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи проводяться відповідно до порядку, що визначається інструкціями, правилами, статутами, іншими нормативно-правовими актами та нормативними документами щодо дій у надзвичайних ситуаціях, які затверджуються відповідними центральними органами виконавчої влади.

Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється безоплатно.

Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період включає:

- організацію та управління аварійно-рятувальними та іншими невідкладними роботами;
- розвідку районів, зон, ділянок, об'єктів проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;
- визначення та локалізацію зони надзвичайної ситуації;
- виявлення та позначення районів, які зазнали радіоактивного, хімічного забруднення чи біологічного зараження (крім районів бойових дій);
- прогнозування зони можливого поширення надзвичайної ситуації та масштабів можливих наслідків;
- ліквідацію або мінімізацію впливу небезпечних чинників, які виникли внаслідок надзвичайної ситуації;
- пошук та рятування постраждалих, надання їм екстреної медичної допомоги і транспортування до закладів охорони здоров'я;
- евакуацію або відселення постраждалих;
- виявлення та знешкодження вибухонебезпечних предметів;
- санітарну обробку населення та спеціальну обробку одягу, техніки, обладнання, засобів захисту, будівель, споруд і територій, які зазнали радіоактивного, хімічного забруднення чи біологічного зараження;
- надання медичної допомоги постраждалим, здійснення санітарно-протиепідемічних заходів, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення в районі виникнення надзвичайної ситуації та місцях тимчасового розміщення постраждалих;
- запровадження обмежувальних заходів, обсервації та карантину;
- надання психологічної та матеріальної допомоги постраждалим, проведення їх медико-психологічної реабілітації;
- забезпечення громадського порядку в зоні надзвичайної ситуації;
- проведення першочергового ремонту та відновлення роботи пошкоджених об'єктів життєзабезпечення населення, транспорту і зв'язку;
- здійснення заходів соціального захисту постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій;
- проведення інших робіт та заходів залежно від характеру та виду надзвичайної ситуації.

Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, гасіння пожеж проводяться в максимально стислі строки, безперервно до їх повного завершення, з найбільш повним використанням можливостей сил і засобів, неухильним дотриманням вимог встановлених режимів робіт та правил безпеки.

В окремих випадках з урахуванням вимог статті 103 Кодексу цивільного захисту для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій можуть залучатися особи, які навчаються у навчальних закладах цивільного захисту.

Матеріальні збитки, завдані внаслідок пошкодження майна під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, органами управління та силами цивільного захисту не відшкодовуються.

3.3. Гасіння пожеж

У пожежно-рятувальних частинах і підрозділах встановлюється цілодобове чергування у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Пожежно-рятувальні підрозділи виїжджають для гасіння будь-яких пожеж, за винятком пожеж на підземних спорудах (крім діючих станцій метрополітену).

Організацію гасіння пожежі та керівництво силами, які залучаються для цього, здійснює керівник гасіння пожежі. Керівництво гасінням пожежі здійснює старша за посадою особа центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, яка прибула до місця пожежі. Усі пожежно-рятувальні підрозділи і частини, що залучаються до гасіння пожежі, підпорядковуються керівникові гасіння пожежі.

Організація гасіння пожеж на підземних спорудах здійснюється у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, а на територіях державного лісового фонду - центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства.

Під час гасіння пожежі працівник пожежно-рятувального підрозділу має право на безперешкодний доступ до всіх житлових, виробничих та інших приміщень, а також на застосування будь-яких заходів, спрямованих на рятування населення, запобігання поширенню вогню та ліквідацію пожежі.

Для гасіння пожежі Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування і суб'єкти господарювання на вимогу керівника гасіння пожежі зобов'язані надавати безоплатно в його розпорядження вогнегасні речовини, техніку, пально-мастильні матеріали, обладнання, засоби зв'язку, а під час пожежі, що триває понад три години, - харчування, приміщення для відпочинку і реабілітації осіб, залучених до гасіння пожежі.

Організація та порядок гасіння пожежі, обов'язки і права осіб, які виконують завдання щодо гасіння пожежі, встановлюються Статутом дій у надзвичайних ситуаціях щодо гасіння пожеж, що затверджується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

4. Організація основних видів забезпечення дій у зоні НС

Оперативне забезпечення

Оперативне забезпечення полягає в організації та здійсненні заходів, спрямованих на підвищення ефективності дій підрозділів органів управління та сил цивільного захисту щодо порятунку людей, надання допомоги постраждалим, недопущення збільшення масштабів та мінімізації збитків від надзвичайної ситуації. Основними видами оперативного забезпечення є: розвідка, інженерне, радіаційне, хімічне, біологічне, гідрометеорологічне та психологічне забезпечення.

Керівництво оперативним забезпеченням дій підрозділів покладається на керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, а безпосередня організація оперативного забезпечення за видами – на відповідних посадових осіб штабу з НС.

Розвідка організовується з метою отримання необхідної інформації для оцінки обстановки в районі надзвичайної ситуації та прийняття рішення на проведення рятувальних та інших невідкладних робіт.

Розвідка здійснюється силами спеціально підготовлених об'єктових формувань цивільного захисту із залученням сил та засобів, що знаходяться на відповідній адміністративно-територіальній одиниці і можуть здійснювати або забезпечувати наземну, повітряну та морську (річкову) розвідку, з метою визначення: меж району надзвичайної ситуації; характеру обстановки; обсягів збитків; кількості загиблих та постраждалих, які потребують допомоги; вторинних небезпечних факторів надзвичайної ситуації; першочергових заходів щодо захисту і порятунку людей та матеріальних цінностей; орієнтовних обсягів аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Інженерне забезпечення передбачає: інженерну розвідку об'єктів і місцевості в районі дій; інженерне облаштування районів для розташування підрозділу; розгортання пунктів управління, життєзабезпечення; облаштування та утримання шляхів руху, підвезення та евакуації; обладнання та утримання переправ через водні перешкоди, проходів (проїздів) у завалах; здійснення інженерних заходів, спрямованих на подолання руйнувань, затоплень і локалізацію осередків пожеж; добування та очищення питної води; облаштування пунктів водопостачання; проведення інженерних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Інженерне забезпечення здійснюється силами спеціалізованих служб цивільного захисту, що утворюються для проведення спеціальних робіт і заходів із залученням фахівців певної спеціальності, техніки і майна спеціального призначення.

Радіаційне, хімічне і біологічне забезпечення передбачає: радіаційну, хімічну та біологічну розвідку; своєчасне використання засобів індивідуального та колективного захисту; хімічний і дозиметричний контроль особового складу, аварійно-рятувального та спеціального спорядження, оснащення, техніки та

інших матеріальних засобів підрозділів; дегазацію, дезактивацію і дезінфекцію ділянок місцевості та об'єктів; санітарну обробку людей.

Гідрометеорологічне забезпечення передбачає отримання від територіальних органів гідрометеорологічної служби інформації про фактичну і очікувану гідрометеорологічну ситуацію та небезпечні явища для оцінки обстановки і прогнозування її впливу на організацію і виконання заходів з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Психологічне забезпечення передбачає: мобілізацію рятувальників на сміливі, ініціативні та вмілі дії, найшвидший розшук постраждалих; своєчасне надання медичної допомоги постраждалим та евакуацію в безпечні райони; своєчасне піклування про збереження сил рятувальників, їх харчування, відпочинок; дотримання встановленого режиму робіт і заходів безпеки при їх виконанні; організацію та здійснення заходів з надання екстреної психологічної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайної ситуації, персоналу об'єктів, який працює в умовах ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, а також рятувальникам; припинення і рішучу боротьбу з мародерством, панікерством та іншими негативними явищами; залучення місцевого населення до свідомої і активної участі у проведенні робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Матеріально-технічне забезпечення

Технічне забезпечення передбачає: постійний контроль за станом і порядком експлуатації техніки та оснащення, ретельну підготовку їх до застосування; налагодження системи своєчасного і якісного обслуговування та ремонту техніки, що вийшла з ладу як у період підготовки, так і у процесі виконання рятувальних та інших невідкладних робіт; організацію евакуації несправної та застряглої техніки; створення у встановлених обсягах запасів технічного майна та забезпечення ремонтних підрозділів запасними частинами і матеріалами; організацію взаємодії з місцевими органами виконавчої влади з питань матеріального забезпечення підрозділів при виконанні завдань районі надзвичайної ситуації.

Технічне забезпечення здійснюється силами технічної спеціалізованої служби цивільного захисту, суб'єктами господарювання, що залучаються до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. Розгортаються майстерні, станції технічного обслуговування, пересувні ремонтно-відбудовні групи ремонту автомобільної та інженерної техніки, евакуаційні групи та пункти збору пошкоджених машин.

Матеріальне забезпечення передбачає: доставку та створення необхідних запасів матеріально-технічних засобів, речового майна і оснащення у визначених районах, своєчасне поповнення їх витрат (втрат) при виконанні підрозділами завдань за призначенням; організацію харчування, відпочинку, необхідних санітарно-гігієнічних умов у місцях розміщення особового складу підрозділів, залучених до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт; розгортання підрозділів матеріального забезпечення в районі надзвичайної ситуації з метою здійснення заходів щодо всебічного забезпечення дій аварійно-

рятувальних підрозділів; організацію взаємодії з місцевими органами виконавчої влади з питань матеріального забезпечення підрозділів при виконанні завдань районі надзвичайної ситуації.

Матеріальне забезпечення здійснюється силами функціональної підсистеми Міністерств у взаємодії з територіальною підсистемою, спеціалізованими службами торгівлі та харчування, матеріального забезпечення, суб'єктами господарювання, що залучаються до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, з метою безперервного постачання необхідного майна та обладнання для проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації за рахунок створених резервів матеріально-технічних засобів.

Транспортне забезпечення заходів з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, переміщення залучених сил та засобів цивільного захисту організовується та здійснюється відповідними спеціалізованими службами цивільного захисту за рішенням керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації чи спеціальної комісії.

Медичне забезпечення

Медичне забезпечення передбачає: організацію та проведення лікувально-евакуаційних заходів, зокрема розшук постраждалих та уражених, своєчасне надання їм медичної допомоги, збір, вивезення (винесення) їх до місця розташування медичного пункту, сортування й підготовку до евакуації хворих та уражених у лікувальні заклади; організацію та проведення санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів, зокрема медичного контролю за станом здоров'я особового складу; санітарний нагляд за умовами проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, розміщення, харчування, водопостачання, банно-прального обслуговування особового складу; медичну експертизу продуктів харчування та питної води; здійснення заходів, спрямованих на зниження сприйнятливості особового складу до інфекцій; локалізацію та ліквідацію інфекційних захворювань у районах дій підрозділів; проведення медичних заходів, спрямованих на захист особового складу від ураження.

У разі потреби медичними закладами та установами МОЗ на територіальному рівні додатково розгортається необхідна кількість медичних формувань (бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги, спеціалізовані медичні бригади, тимчасові пункти збору постраждалих тощо).

Інші види забезпечення

Інформаційне забезпечення організовується ДСНС, здійснюється силами та засобами функціональної підсистеми Міністерств, суб'єктами господарювання з метою своєчасного та об'єктивного інформування персоналу об'єктів галузі, населення і заінтересованих підприємств, установ та організацій про обстановку у зоні надзвичайної ситуації, стан ліквідації її наслідків та можливий розвиток подій. До оповіщення населення можуть долучатися інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання.

Забезпечення охорони громадського порядку і організації безпеки дорожнього руху здійснюється силами та засобами спеціалізованої служби охорони громадського порядку.

Лекцію підготував:

Викладач кафедри управління та організації
діяльності у сфері цивільного захисту,
капітан служби цивільного захисту

Ю.Є. Харламова

Обговорена та схвалена на засіданні кафедри «__» серпня ____ р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 10

з навчальної дисципліни

«Організація заходів у сфері цивільного захисту»

Тема 1.1: **«Організація моніторингу і прогнозування надзвичайних
ситуацій.»**

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

вивчити структуру, мету та завдання системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій, Державної системи моніторингу довкілля.

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність слухачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

План лекції:

Вступ	8 хв.
1. Організація моніторингу і прогнозування ризику виникнення надзвичайних ситуацій центральними органами виконавчої влади	20 хв.
2. Організація моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування	10 хв.
3. Розрахунково-аналітичні групи та пости радіаційного і хімічного спостереження. Призначення, завдання, організація роботи	20 хв.
4. Організація моніторингу поенційно-небезпечних об'єктів	20 хв.
Закінчення	2 хв.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Методичні рекомендації з питань організації та реалізації заходів цивільного захисту в органах виконавчої влади на підприємствах, в установах і організаціях: методичний посібник. Київ: Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, 2015 – 372 с.
3. Постанова КМУ від 30 березня 1998 р. №391 «Положення про Державну систему моніторингу довкілля».
4. Наказ МНС України від 06.11.2003 р. №425 «Про затвердження Положення про моніторинг потенційно небезпечних об'єктів».

5. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрійшин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Додаткова:

6. ДСТУ 3891-99 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять.
7. Моніторинг надзвичайних ситуацій. Підручник / [Абрамов Ю.О., Грінченко Є.М., Кірючкін О.Ю. та ін.]. – Харків: АЦЗУ, 2005. – 530 с.
8. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник. / За ред. канд. психол. наук, доцента В.П. Садкового. – Харків: УЦЗУ, 2009. – 367 с.
9. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: учебник в 3-х частях: часть 2 . Инженерное обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: в 3-х книгах: книга 2. Оперативное прогнозирование инженерной обстановки в чрезвычайных ситуациях. / Под общ. ред. С.К. Шойгу / [Г.П. Саков, М.П. Цивилев, И.С. Поляков и др.]. – М.: ЗАО «ПАПИРУС», 1998. – 166 с.
10. Цивільний захист: Конспект лекцій для студентів соціально-економічного і гуманітарного освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» / Уклад.: Д. В. Зеркалов – К.:НТУУ «КПІ», 2013. – 50 с.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

ВСТУП

Моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій проводяться з метою забезпечення здійснення заходів із запобігання виникненню НС, оцінки стану у сфері природної та техногенної безпеки, визначення ризиків виникнення НС та оцінки їх соціально-економічних наслідків, визначення на основі прогнозу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах, розроблення науково - обґрунтованих рекомендацій щодо прийняття ефективних управлінських рішень під час ліквідації НС.

Моніторинг надзвичайних ситуацій - це система безперервних спостережень, лабораторного та іншого контролю для оцінки стану захисту населення і територій та небезпечних процесів, які можуть призвести до загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, а також своєчасне виявлення тенденцій до їх зміни.

Спостереження, лабораторний та інший контроль включають збирання, опрацювання і передавання інформації про стан навколишнього природного середовища, забруднення продуктів харчування, продовольчої сировини, фуражу, води радіоактивними та хімічними речовинами, зараження збудниками інфекційних хвороб та іншими небезпечними біологічними агентами.

Для проведення моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій в Україні створюється та функціонує система моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій.

Суб'єкти моніторингу, спостереження, лабораторного контролю та прогнозування надзвичайних ситуацій на регіональному, місцевому та об'єктовому рівні визначаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідними місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання

1. Організації моніторингу і прогнозування ризику виникнення надзвичайних ситуацій центральними органами виконавчої влади

Суб'єктами моніторингу і прогнозування НС на державному рівні є заінтересовані центральні органи виконавчої влади, які здійснюють спостереження за джерелами НС в межах своїх повноважень, зокрема:

- аварії на транспорті із небезпечними вантажами – Мінінфраструктури, Міненерговугілля, МВС, Міноборони, ДСНС, Укрморрічінспекція, Укртрансінспекція;
- аварії, пов'язані з викидом (загрозою викиду) небезпечних хімічних речовин на промислових об'єктах – Міненерговугілля, Мінпромполітики, Мінагрополітики, Мінрегіон, Мінприроди, Міноборони, ДСНС, ДКА, Держсанепідслужба, Держгірпромнагляд, Держекоінспекція;

- аварії, пов'язані з викидом (загрозою викиду) радіоактивних речовин та забрудненням навколишнього середовища – Міненерговугілля, Мінприроди,
- Міноборони, ДСНС, Держсанепідслужба, Держатомрегулювання, ДАЗВ, ДКА, Держекоінспекція;
- пожежі та вибухи на потенційно небезпечних об'єктах – Міненерговугілля, Мінагрополітики, Мінпромполітики, Міноборони, Держгірпромнагляд, ДСНС України;
- аварії в електроенергетичних системах – Міненерговугілля, Держенергоефективності, ДСНС;
- аварії в системах життєзабезпечення – Мінрегіон, Мінагрополітики, Міненерговугілля, МОЗ, ДСНС;
- аварії на очисних спорудах – Мінрегіон, Мінагрополітики, Мінприроди, ДСНС, Держсанепідслужба, Держводагентство, Держекоінспекція;
- гідродинамічні аварії – Міненерговугілля, Мінрегіон, ДСНС, Держводагентство;
- небезпечні та стихійні гідрологічні явища – Мінприроди, Держводагентство, ДСНС;
- небезпечні геологічні явища – Міноборони, Мінприроди, Мінприроди, Міненерговугілля, Держгеонадра, ДКА, ДСНС;
- небезпечні та стихійні метеорологічні явища – Мінагрополітики, Мінприроди, ДСНС;
- пожежі у природних екосистемах – Мінагрополітики, Міноборони, Мінприроди, Держлісагентство, ДСНС, Держекоінспекція;
- інфекційна захворюваність людей та епідемії – МОЗ, Держсанепідслужба, ДСНС;
- епізоотії – МОЗ, Мінагрополітики, Держветфітослужба, ДСНС;
- ураження сільськогосподарських рослин і лісових масивів хворобами та шкідниками та епіфітотії – Мінагрополітики, Міноборони, Мінприроди, Держветфітослужба, Держлісагентство, ДСНС.

Центральні органи виконавчої влади, що є суб'єктами моніторингу і прогнозування НС, погоджують з ДСНС розроблені ними проекти нормативно - правових актів з питань проведення моніторингу і прогнозування НС.

Центральні органи виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні ПНО, та органи з питань НС та ЦЗН сприяють удосконаленню методик спостережень, приладів і систем контролю за визначеними параметрами небезпечних об'єктів, а також існуючих на ПНО систем передання інформаційних даних та комп'ютерного зв'язку.

ДСНС України визначає у своєму складі структурний підрозділ, який відповідає за функціонування моніторингу ПНО, здійснює організаційне керівництво і контроль за виконанням завдань моніторингу ПНО, забезпечує

проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт з проблем удосконалення підсистеми моніторингу ПНО.

2. Організація моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування

Одним із завдань територіальної підсистеми ЄДСЦЗ є проведення моніторингу і прогнозування виникнення надзвичайних ситуацій та їх розвитку, визначення ризиків їх виникнення на території відповідного регіону, оцінка соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій, визначення на основі прогнозних даних обсягу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах;

В переліку завдань, щодо забезпечення безпеки життєдіяльності суспільства пріоритет віддається моніторингу стану навколишнього середовища. Це дозволяє завчасно виявити небезпечні загрози, що можуть призвести до виникнення надзвичайних ситуацій.

Суб'єкти моніторингу, спостереження, лабораторного контролю та прогнозування надзвичайних ситуацій, на регіональному, місцевому та об'єктовому рівні визначаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідними місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання повинні здійснювати:

- розроблення і узгодження з Мінприроди, ДСНС та місцевим органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища планів здійснення заходів з метою спостереження за станом екологічно небезпечних об'єктів, запобігання екологічно небезпечній виробничій, господарській та іншій діяльності;
- захист зареєстрованих у системі моніторингу постів (пунктів, станцій) спостережень за об'єктами довкілля від пошкодження та несанкціонованого перенесення;
- виділення в установленому порядку земельних ділянок під влаштування нових постів спостережень на підставі затверджених програм удосконалення і розвитку складових частин системи моніторингу.

Забезпечення моніторингу в залежності від задач, що вирішуються відбувається на наступних рівнях:

- локальному (об'єктовому) - здійснюється структурними підрозділами підприємств, установ та організацій;
- місцевому - проводиться відділами з питань НС райдержадміністрацій, управліннями екології і природних ресурсів, ветеринарної служби, санітарно-епідеміологічними станціями, метеостанціями, тощо, на рівні міст і сільських районів;

- регіональному - головні управління облдержадміністрацій, їхні сили та засоби;
- національному (державному) - ДСНС, інші міністерства та відомства;
- глобальному - міжнародними організаціями (Всесвітні організації охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища тощо).

Порядок створення та функціонування системи моніторингу довкілля, стану природоохоронної діяльності, основні завдання обласної системи моніторингу довкілля, суб'єктів системи, принципи організації та функціонування системи, взаємовідносини між суб'єктами системи моніторингу визначається Положенням про створення системи моніторингу довкілля області, яке затверджується розпорядженням голови державної адміністрації.

3. Розрахунково-аналітичні групи та пости радіаційного і хімічного спостереження. Призначення, завдання, організація роботи

Розрахунково-аналітичні групи та пости радіаційного і хімічного спостереження створюються з метою організації та здійснення заходів щодо радіаційного і хімічного спостереження в Автономній Республіці Крим, областях, мм. Києві та Севастополі, підготовки пропозицій щодо захисту населення при загрозі та виникненні НС, пов'язаних з викидом (виливом) у довкілля небезпечних хімічних та радіоактивних речовин зорганізується робота розрахунково-аналітичних груп (РАГ) та постів радіаційного і хімічного спостереження (ПРХС). Організація роботи РАГ і ПРХС здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій щодо організації роботи розрахунково-аналітичної групи та Методичних рекомендацій щодо організації роботи поста радіаційного та хімічного спостереження, затверджених наказом МНС України від 11.08.2010 р. № 649.

Організація роботи та завдання розрахунково-аналітичних груп.

Розрахунково-аналітична група – це позаштатне спеціалізоване формування, призначене для збирання, узагальнення та оцінки інформації про стан радіаційної і хімічної обстановки, проведення розрахунків та підготовки пропозицій щодо захисту населення при загрозі та виникненні НС, пов'язаних з викидом (виливом) у довкілля небезпечних хімічних та радіоактивних речовин.

Розрахунково-аналітичні групи створюються за рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для роботи в центрах управління в надзвичайних ситуаціях Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст і районів у містах. За РАГ районів, міст і районів у містах завчасно закріплюються відповідні диспетчерські служби та пости радіаційного і хімічного спостереження. У своїй діяльності РАГ керується законодавчими та нормативно-правовими актами у сфері цивільного захисту, розпорядженнями відповідного місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування та Положенням про РАГ. Діяльність РАГ забезпечується засобами зв'язку, обчислювальною технікою, картами, відповідними методиками з оцінки

радіаційної та хімічної обстановки, формами звітних документів, канцелярським приладдям тощо за рахунок місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, за рішенням якого ця група створена.

Основними завданнями РАГ є:

- прогнозування можливої радіаційної і хімічної обстановки при аваріях на радіаційно та хімічно небезпечних об'єктах;
- визначення можливих втрат населення при радіаційних та хімічних аваріях;
- отримання даних про метеорологічну обстановку від підрозділів гідрометеослужби;
- збір та узагальнення інформації про фактичну радіаційну і хімічну обстановку, отриману від постів радіаційного і хімічного спостереження (далі - ПРХС) та диспетчерських служб (далі – ДС);
- оцінка радіаційної і хімічної обстановки та підготовка пропозицій щодо захисту населення при загрозі та виникненні НС, пов'язаної з викидом (виливом) у довкілля небезпечних хімічних та радіоактивних речовин;
- ведення карти прогнозованої та фактичної радіаційної і хімічної обстановки;
- підготовка донесень та ведення звітних документів про фактичну радіаційну і хімічну обстановку.

РАГ безпосередньо підпорядковуються структурному підрозділу з питань НС відповідного місцевого органу виконавчої влади та взаємодіє з організаціями та закладами державної системи моніторингу, зокрема санітарно-епідеміологічними станціями, підрозділами гідрометеорологічної служби та лабораторіями.

Організація роботи та завдання постів радіаційного і хімічного спостереження.

Пост радіаційного і хімічного спостереження – це позаштатне спеціалізоване формування, призначене для здійснення періодичного або постійного радіаційного та хімічного спостереження відповідно до встановлених завдань та регламенту. Пости радіаційного і хімічного спостереження створюються за рішеннями Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій та за наказами керівників державних підприємств, установ і організацій. Усі ПРХС мають єдину нумерацію в межах територій Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя.

Забезпечення ПРХС приладами радіаційної та хімічної розвідки, метеокомплектom, комплектom знаків огороження, засобами індивідуального захисту та засобами зв'язку здійснюється за рахунок підприємств, установ та організацій, на базі яких вони створені.

Для виконання окремих завдань ПРХС за рахунок суб'єкта, який їх залучає, можуть оснащуватися автомобілями, у тому числі спеціально обладнаними.

Основними завданнями ПРХС є:

- своєчасне виявлення радіоактивного та хімічного забруднення території у межах зони відповідальності поста;
- подання сигналів "радіаційна небезпека", "хімічна тривога";
- інформування керівника об'єкта та розрахунково-аналітичної групи про радіоактивне та хімічне забруднення території у зоні відповідальності поста;
- позначення межі зони радіоактивного та хімічного забруднення на місцевості;
- контроль за зміною потужності дози іонізуючого випромінювання та концентрацією небезпечних хімічних речовин у межах зони відповідальності поста;
- відбір проб ґрунту, води, забруднених радіоактивними та небезпечними хімічними речовинами, та відправка їх у лабораторію;
- спостереження за метеорологічною обстановкою.

До звітних документів ПРХС належать: – журнал радіаційного та хімічного спостереження; – копії повідомлень про факт забруднення довкілля небезпечними хімічними та радіоактивними речовинами від ПРХС і ДС.

4. Організація моніторингу потенційно-небезпечних об'єктів

Важливу роль в управлінні техногенними ризиками грають відповідні системи безпеки. Забезпечення ефективного функціонування організаційних і технологічних систем безпеки, якими повинні оснащуватися потенційно небезпечні об'єкти, є важливим напрямком діяльності по попередженню надзвичайних ситуацій.

Моніторинг потенційно-небезпечних об'єктів (ПНО) здійснюється з метою - отримання даних про поточний стан ПНО та актуалізації інформації, що міститься у базі даних Державного реєстру потенційно небезпечних об'єктів (далі - Реєстр) для запобігання надзвичайним ситуаціям (далі - НС) та мінімізації їх наслідків.

Моніторинг ПНО передбачає спостереження за якісними і кількісними параметрами стану ПНО, збирання, оброблення, передавання та збереження інформації про стан ПНО.

Здійснення моніторингу ПНО забезпечує інформаційна підсистема моніторингу стану потенційно небезпечних об'єктів (далі - підсистема моніторингу ПНО), яка є складовою частиною Реєстру.

Підсистема моніторингу ПНО ґрунтується на принципах:

- максимального використання існуючих організаційних структур суб'єктів моніторингу ПНО та єдиної державної системи;
- узгодженості нормативно-правового та організаційного забезпечення діяльності суб'єктів моніторингу;

- сумісності технічного, інформаційного і програмного забезпечення суб'єктів моніторингу, що використовуються ними для виконання завдань моніторингу ПНО.

Моніторинг ПНО спрямовується на підвищення рівня знань про потенційну небезпеку об'єктів моніторингу та поліпшення інформаційного обслуговування користувачів Реєстру.

Стан ПНО визначається якісними та кількісними параметрами, що характеризують техногенні та природні чинники потенційної небезпеки.

До техногенних чинників потенційної небезпеки належать:

- небезпечні продукти та речовини (хімічні, вибухові, займисті, радіаційні, біологічні тощо);
- підвищені тиск та температура, які різко відрізняються від тиску та температури оточуючого середовища;
- речовини з токсичними продуктами згоряння;
- незадовільний стан обладнання, будов і споруд тощо.

До природних чинників потенційної небезпеки належать небезпечні природні явища (зсуви, обвали, просідання ґрунту, підтоплення тощо).

Для здійснення моніторингу ПНО розроблюється регламент моніторингу ПНО (далі - Регламент), який містить переліки якісних і кількісних параметрів, що визначають стан ПНО і підлягають систематичному спостереженню. Регламент установлює терміни подання інформації про стан ПНО та інші умови проведення моніторингу.

Контроль за додержанням Регламенту здійснюють уповноважені органи з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (далі - уповноважені органи з питань НС та ЦЗН) та Державний департамент страхового фонду документації (далі – Департамент СФД).

Організація та координація моніторингу ПНО здійснюється органами управління єдиної державної системи.

Взаємодія суб'єктів моніторингу ПНО ґрунтується на:

- координації дій під час планування, організації та проведенні спільних заходів щодо моніторингу ПНО;
- сприянні ефективному виконанню завдань моніторингу ПНО;
- відповідальності за повноту, достовірність і своєчасність надання інформації про стан ПНО;
- колективному використанні інформаційних ресурсів та комунікаційних засобів.

Виконання завдань моніторингу ПНО організаційно забезпечують:

- на державному рівні - ДСНС, Департамент СФД, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні ПНО;
- на регіональному рівні - органи з питань НС та ЦЗН;
- на об'єктовому рівні - відповідальні особи ПНО.

Департамент СФД здійснює координацію дій суб'єктів моніторингу і контроль за виконанням завдань моніторингу ПНО щодо ведення Реєстру, а також реалізує заходи, пов'язані з актуалізацією інформаційних даних Реєстру.

Відповідальні особи ПНО у процесі моніторингу виконують такі дії:

- своєчасно і у повному обсязі згідно з Регламентом надають інформацію про стан ПНО до уповноважених органів з питань НС та ЦЗН;
- розробляють або коригують власні інструкції щодо експлуатації ПНО з урахуванням вимог Регламенту;
- підтримують у належному стані прилади і системи контролю за параметрами, що визначають стан ПНО;
- удосконалюють методи контролю за визначеними параметрами;
- відстежують випадки прояву на території ПНО небезпечних природних явищ;
- слідкують за справністю каналів передавання даних про стан ПНО до уповноважених органів з питань НС та ЦЗН.

Методологічне забезпечення моніторингу ПНО здійснюється на основі:

- єдиної науково-методичної бази щодо визначення параметрів стану ПНО;
- впровадження уніфікованих методів аналізу стану ПНО, комп'ютеризації процесів діяльності та інформаційної комунікації;
- загальних правил створення і ведення довідкової інформації.

Методологічне забезпечення моніторингу ПНО покладається на ДСНС України.

Метрологічне забезпечення моніторингу ПНО здійснюється на основі:

- єдиної науково-технічної політики щодо стандартизації, метрології та сертифікації вимірювального, комп'ютерного і комунікаційного обладнання;
- єдиної нормативно-методичної бази, що забезпечує достовірність і порівнянність вимірювань і результатів оброблення інформації, здобутої суб'єктами моніторингу.

Інформація, що зберігається у підсистемі моніторингу ПНО, відповідно до Положення про єдину державну систему та Положення про Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів є власністю держави і використовується центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також відповідальними особами ПНО, для прийняття

управлінських рішень щодо запобігання виникненню НС, пов'язаних з ПНО, і надається їм безкоштовно.

Відповідальні особи ПНО забезпечують виконання систематичних спостережень за параметрами стану ПНО та надають відповідним уповноваженим органам з питань НС та ЦЗН інформацію про стан ПНО згідно з Регламентом.

Інформація надається у формі електронного документа згідно з законодавством або на паперовому носії, в установленому порядку.

Передавання інформації здійснюється за допомогою системи комп'ютерного зв'язку та існуючих технічних засобів зв'язку регіону, області чи міста, а також у формі письмових повідомлень.

Інформація, що має конфіденційний характер, подається виключно за допомогою захищених засобів зв'язку або у формі письмових повідомлень в установленому порядку.

Лекцію підготував:

Викладач кафедри управління та організації
діяльності у сфері цивільного захисту,
капітан служби цивільного захисту

Ю.Є. Харламова

Обговорена та схвалена на засіданні кафедри «__» серпня ____ р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 11

з навчальної дисципліни

«Організація заходів у сфері цивільного захисту»

Тема 1.1: **«Підготовка органів управління та сил цз, керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цз»**

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

визначити складові підготовки органів управління та сил цивільного захисту, керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту.

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність слухачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

План лекції:

Вступ	8 хв.
1. Підготовка органів управління та сил цивільного захисту до дій за призначенням	20 хв.
2. Організація підготовки фахівців та персоналу з питань цивільного захисту	30 хв.
2.1. Навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту	
2.2. Організація підготовки фахівців з питань цивільного захисту на підприємствах, установах та організаціях	
3. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях	20 хв.
Закінчення	2 хв.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Методичні рекомендації з питань організації та реалізації заходів цивільного захисту в органах виконавчої влади на підприємствах, в установах і організаціях: методичний посібник. Київ: Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, 2015 – 372 с.
3. Постанова КМУ від 30 березня 1998 р. №391 «Положення про Державну систему моніторингу довкілля».

4. Наказ МНС України від 06.11.2003 р. №425 «Про затвердження Положення про моніторинг потенційно небезпечних об'єктів».
5. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрійшин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Додаткова:

6. ДСТУ 3891-99 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять.
7. Моніторинг надзвичайних ситуацій. Підручник / [Абрамов Ю.О., Грінченко Є.М., Кірючкін О.Ю. та ін.]. – Харків: АЦЗУ, 2005. – 530 с.
8. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник. / За ред. канд. психол. наук, доцента В.П. Садкового. – Харків: УЦЗУ, 2009. – 367 с.
9. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: учебник в 3-х частях: часть 2 . Инженерное обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: в 3-х книгах: книга 2. Оперативное прогнозирование инженерной обстановки в чрезвычайных ситуациях. / Под общ. ред. С.К. Шойгу / [Г.П. Саков, М.П. Цивилев, И.С. Поляков и др.]. – М.: ЗАО «ПАПИРУС», 1998. – 166 с.
10. Цивільний захист: Конспект лекцій для студентів соціально-економічного і гуманітарного освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» / Уклад.: Д. В. Зеркалов – К.:НТУУ «КПІ», 2013. – 50 с.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

ВСТУП

Підготовка органів управління та сил цивільного захисту, фахівців та персоналу з питань цивільного захисту до виконання завдань за призначенням, навчання населення вмінню застосовувати засоби індивідуального захисту та дій у НС є одним із основних завдань ЦЗ. Для вирішення цього завдання існує система підготовки різних категорій населення.

Залежно від участі у виконанні завдань цивільного захисту населення для навчання діям у НС розподіляється по групах:

- група А - особи керівного складу цивільного захисту та інші управлінські кадри і фахівці, на яких поширюється дія законів України у сфері цивільного захисту;
- група Б - працівники підприємств, установ і організацій;
- група В - студенти, учні та вихованці дошкільних навчальних закладів;
- група Г - особи, не зайняті у сфері виробництва й обслуговування.

До групи А належать:

- особи керівного складу цивільного захисту - керівні кадри органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, які за посадою виконують обов'язки керівників з питань цивільного захисту та їх заступників, очолюють комісії, позаштатні служби або формування, утворені в межах ЄДСЦЗ;
- інші управлінські кадри - посадові особи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, які входять до складу координуючих та постійних органів керування ЄДСЦЗ, очолюють структурні підрозділи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, виконують обов'язки уповноважених керівників з питань ліквідації НС або очолюють відповідні штаби;
- фахівці, на яких поширюється дія законів України у сфері цивільного захисту; працівники диспетчерських служб, оперативний склад об'єктових аварійно-рятувальних служб, фахівці підприємств, установ і організацій, на яких покладено функції вирішення питань екологічної безпеки, проведення робіт з дегазації, дезактивації територій і об'єктів та хіміко - дозиметричного контролю; науково-педагогічні та педагогічні працівники, які викладають питання безпеки життєдіяльності, а також керівники занять з персоналом на підприємствах, в установах і організаціях тощо.

До групи Б належать:

- працівники підприємств, установ, організацій, які увійшли до складу позаштатних служб і формувань утворених у межах ЄДСЦЗ;
- працівники об'єктів підвищеної небезпеки;
- інші працівники підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності.

До групи В належать:

- студенти вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації;
- учні, що навчаються у професійно-технічних навчальних закладах;
- учні загальноосвітніх навчальних закладів; - вихованці старших груп дошкільних навчальних закладів.

До групи Г належать:

- особи працездатного віку, не зайняті у сфері виробництва та обслуговування або зайняті індивідуальною трудовою діяльністю;
- пенсіонери, які не працюють та безробітні (навчання осіб, що належать до цієї групи, має здійснюватися за місцем проживання).

Метою організації навчання населення діям у НС незалежно від групи є забезпечення на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях єдності і поступовості з обов'язкового вивчення населенням України основних способів захисту у НС, набуття та засвоєння ним практичних навичок щодо дій у НС.

Метою навчання населення діям у НС групи А є: - набуття навичок створювати, приймати і реалізовувати управлінські рішення в межах посадових обов'язків щодо запобігання виникненню, локалізації та ліквідації НС та управління силами і засобами цивільного захисту.

Метою навчання населення діям у НС групи Б є:

- практичне відпрацювання способів захисту і дій у НС відповідно до спланованих режимів функціонування єдиної державної системи цивільного захисту;
- підготування особового складу позаштатних служб та невоєнізованих формувань практичним діям під час виконання рятувальних та інших невідкладних робіт у зоні НС або осередку ураження.

Метою та основними завданнями навчання населення діям у НС груп В і Г є:

- вивчення правил поведінки й основних способів захисту в умовах НС;
- формування практичних навичок щодо індивідуальних і колективних дій в умовах НС;
- засвоєння правил користування колективними та індивідуальними засобами захисту і їх практичне використання;
- набуття практичних навичок надання першої медичної допомоги постраждалим.

Навчання населення діям у НС, з урахуванням переліку і характеру завдань, що вирішуються різними групами та категоріями населення, здійснюються шляхом:

- курсового навчання;
- виробничого навчання;
- індивідуального навчання;
- практичної підготовки.

Існують такі форми курсового, виробничого та індивідуального навчання населення діям у НС:

- функціональне навчання;
- навчально-методичні збори;
- підготовка в навчальних групах за місцем роботи або навчання;
- просвітницька робота з населенням за місцем проживання.

Форми практичного підготовки населення - це спеціальне комплексне навчання та тренування з відпрацювання дій у НС, які здійснюються в установах і підприємствах.

Функціональне навчання населення діям у НС групи А здійснюється у спеціально створеній мережі навчально - методичних установ ЄДСЦЗ (курси, центри) або у вищих навчальних закладах післядипломної освіти, які мають відповідний документ на право його проведення. Проходження такого навчання є необхідною умовою атестації всіх посадових осіб та фахівців, на яких поширюється дія законів у сфері цивільного захисту, переміщення їх по службі, присвоєння кваліфікаційних категорій, звань тощо.

Навчання організовується з відривом від виробництва. Зміст і тривалість навчання визначається програмами функціонального навчання у сфері цивільного захисту та відображаються у відповідних методичних матеріалах, дидактичних посібниках.

Програми функціонального навчання передбачають:

- вивчення основних механізмів і процедур щодо регулювання безпеки у НС, його нормативно-правового забезпечення, оновлення знань стосовно основних заходів щодо запобігання та реагування на НС;
- здобуття додаткових знань і умінь відповідно до функцій і обов'язків згідно з посадою;
- удосконалення знань і умінь виконувати завдання з цивільного захисту, з урахуванням природних і техногенних особливостей регіону. Програми функціонального навчання розроблюють навчально-методичні установи ЄДСЦЗ та галузеві заклади післядипломної освіти, що проводять навчання у сфері цивільного захисту, у встановлену Порядку. Ці програми затверджуються та погоджуються встановленим порядком.

Навчальні групи формують з урахуванням періодичності проходження функціонального навчання відповідно до плану комплектування груп слухачами установи (закладу) на календарний рік, який затверджується розпорядженням відповідного органу виконавчої влади:

- для осіб керівного складу цивільного захисту та інших управлінських кадрів - не рідше одного разу на п'ять років;
- для фахівців, на яких поширюється дія законів у сфері цивільного захисту - не рідше одного разу на три роки.

Функціональне навчання здійснюють у таких формах:

- навчальні заняття;
- виконання індивідуальних завдань;
- самостійна робота слухачів у поєднанні з консультаціями;
- контрольні заходи.

Основні види навчальних занять:

- лекції;
- семінарські та виїзні заняття;
- ділові й імітаційні ігри;
- аналізування конкретних виробничих ситуацій та тренінги;
- групові заняття та вправи;
- уроки практичного навчання;
- практичні заняття на навчальній матеріально-технічній базі, яку закріплено за установами, організаціями, підприємствами та навчальними закладами.

Особи, які успішно пройшли функціональне навчання та перевірення знань під час складання заліку, мають отримати посвідчення встановленого зразка. Персональну відповідальність за забезпечення встановленої періодичності проходження функціонального навчання підлеглих несе керівник підприємства (організації, установи).

Для забезпечення безперервності навчання осіб керівного складу цивільного захисту за планами керівників з питань цивільного захисту відповідного рівня та під їх керівництвом щорічно організовується та проводяться навчально-методичні збори. Тематику занять, що відпрацьовується під час таких зборів, визначається їх керівником, виходячи із специфіки галузі, регіону, об'єкта, а також досвіду роботи в минулому і завдань з цивільного захисту на наступний рік.

Навчання населення діям у НС групи Б.

Підготовку працівників у навчальних групах за місцем роботи здійснюється під час планових занять за програмами спеціальної та загальної підготовки населення до дій у НС на підприємствах, в установах і організаціях або, за угодою, на навчальній матеріально-технічній базі аварійно-рятувальних служб, які обслуговують ці об'єкти господарської діяльності.

Програми спеціальної та загальної підготовки розробляються на підприємствах, в установах і організаціях відповідно до організаційно-

методичних вказівок щодо навчання населення діям у НС та затверджуються встановленим порядком.

Навчальні групи формуються в структурних підрозділах підприємств, установ, організацій та створених ними служб і формувань у межах єдиної державної системи цивільного захисту. Керівниками навчальних груп призначаються особи, які очолюють відповідні структурні підрозділи, служби та формування.

Відповідальність за організацію і проведення навчання населення за місцем роботи покладається на керівника підприємства, установи, організації. У структурних підрозділах підприємств відповідальність за навчання повинен нести керівник підрозділу. Контроль за організацію і проведення навчання покладається на спеціально призначених осіб з питань цивільного захисту.

Зміст, періодичність та термін навчання працівників, які увійшли до складу служб і формувань визначено в програмах спеціальної підготовки.

Програми спеціальної підготовки передбачають:

- вивчення функціональних обов'язків, штатної техніки, приладів і табельного майна відповідно до призначення служби, формування, порядку приведення його в готовність, виробничі і технологічні особливості об'єкта проведення рятувальних та інших невідкладних робіт;
- набуття та закріплення практичних навичок щодо користування технічними засобами під час аварійно-рятувальних робіт та засобами захисту, взаємодії з іншими виконавцями робіт із дотриманням вимог техніки безпеки та надання першої допомоги постраждалим.

Зміст, періодичність та термін навчання працівників підприємств, установ, організацій, які не увійшли до складу служб і формувань ЦЗ, визначають програмою загальної підготовки. Програми загальної підготовки передбачають:

- вивчення основних способів захисту населення від НС;
- набуття та закріплення практичних навичок щодо використання засобів індивідуального захисту та сприяння проведенню аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації НС;
- засвоєння правил щодо поведінки і дій у НС, які передбачені планами навчань з цивільного захисту, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки.

Вивчення працівниками тематики програми загальної підготовки можна здійснювати індивідуально. Під час індивідуального навчання працівник вивчає зазначену тематику самостійно та отримує консультації у керівника навчальної групи. Для проведення індивідуального навчання на підприємстві, в установі та організації має бути в наявності достатня кількість спеціальної навчальної літератури за тематикою загальної підготовки населення, яка має відповідний гриф для застосування. Інформаційно-довідкові куточки обов'язковим порядком обладнують на підприємствах, в установах, організаціях і навчальних закладах,

незалежно від форм власності, виходячи з конкретних умов і особливостей виробничої діяльності.

Навчання населення діям у НС групи В. Навчання студентів, учнів та вихованців дошкільних закладів здійснюють відповідно до вимог функціональної освітньої підсистеми "Навчання з питань безпеки життєдіяльності" єдиної державної системи цивільного захисту.

Під час розроблення програм навчання населення діям у НС для кожного освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня органами освіти передбачається необхідний мінімум:

- для студентів - щодо управління цивільним захистом на основі професійних задач, що вирішуються керівниками та фахівцями підприємств, установ, організацій відповідно до галузевого напрямку;

- для учнів і вихованців дошкільних закладів - щодо правил користування засобами захисту, безпечного перебування в навколишньому середовищі та засвоєння ними елементарних, доступних віку норм поведінки у НС.

Навчання населення діям у НС групи Г.

Просвітницьку роботу з населенням за місцем проживання мають організовувати житлово-експлуатаційні органи, селищні та сільські ради, адміністрації об'єктів підвищеної небезпеки за сприяння органів виконавчої влади, до компетенції яких віднесено питання цивільного захисту. Консультаційні пункти мають бути створені при житлово-експлуатаційних органах, селищних і сільських радах для отримання населенням інформації про стан безпеки з урахуванням ризику виникнення НС, а також про проведення заходів щодо захисту населення у НС:

- способів інформування і оповіщення населення щодо НС;
- сигналів оповіщення населення щодо НС;
- порядку укриття його в захисних спорудах;
- забезпечення населення засобами індивідуального захисту;
- діям під час проведення евакуації населення.

Населення, яке проживає в зонах впливу об'єктів підвищеної небезпеки має отримувати інформацію про заходи захисту та правила поведінки у разі аварій через:

- локальні системи оповіщення об'єктів підвищеної небезпеки;
- пам'ятки;
- участь у відпрацюванні практичних навичок під час проведення на об'єктах підвищеної небезпеки навчально-тренувальних занять.

Для задоволення потреб самостійного вивчення змісту загальної програми навчання діям у НС групам осіб, які не зайняті у сфері виробництва та обслуговування і пенсіонерам, видають посібники, з якими розповсюджують пам'ятки та інший друкований навчально-інформаційний матеріал, а також створюють відео- та електронну програмну продукцію.

До практичної підготовки працівників на підприємствах, в установах та організаціях відносять комплексні об'єктові навчання, тренування, штабні

об'єктові тренування, а також тактико-спеціальні навчання формувань та навчально-тренувальні заняття з працівниками об'єктів підвищеної небезпеки.

Комплексні об'єктові навчання і тренування потрібно проводити один раз на три роки на всіх підприємствах, в установах та організаціях, незалежно від форм власності.

Під час проведення навчань з позаштатними формуваннями, утвореними в межах ЄДСЦЗ, проводять спеціальне тактичне навчання.

У навчальних закладах вищої, професійно-технічної, середньої та дошкільної освіти комплексні об'єктові навчання і тренування проводяться щороку із залученням усіх учасників навчально-виховного процесу.

Штабні об'єктові тренування проводяться щороку з працівниками, які зараховано до складу штабів з ліквідації наслідків НС на всіх підприємствах, в установах та організаціях, крім тих років, в які проводять комплексні об'єктові навчання і тренування.

Навчально-тренувальні заняття є формою додаткової спеціальної підготовки персоналу об'єктів підвищеної небезпеки з практичного відпрацювання дій за можливими аварійними ситуаціями, що передбачені планами локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки.

Навчальну матеріально-технічну базу навчання населення діям у НС створюють в мережі навчально-методичних установ єдиної державної системи цивільного захисту, на підприємствах, в установах та організаціях і навчальних закладах.

Основу навчальної матеріально-технічної бази у мережі навчально - методичних установ ЄДСЦЗ складає:

- навчальний кабінет (аудиторія);
- методичний кабінет;
- тренувальне містечко;
- натурна ділянка;
- навчально-консультаційний пункт;
- пересувний інформаційно-навчальний комплекс.

Для проведення практичних занять за навчально-методичними установами єдиної державної системи цивільного захисту розпорядженням відповідних керівників з питань цивільного захисту або їх заступників мають бути закріплені:

- захисна споруда цивільного захисту;
- диспетчерський пункт одного з об'єктів підвищеної небезпеки;
- опорний пункт з безпеки життєдіяльності середнього загальноосвітнього навчального закладу;
- пожежно-рятувальна частина.

До складу навчальної матеріально-технічної бази навчання населення діям у НС в навчальних закладах входять:

- навчальний майданчик;
- спеціалізований клас, кабінет з безпеки життєдіяльності;

- захисна споруда, у т.ч. закріплена за навчальним закладом;
- інформаційно-довідковий куточок.

У вищих навчальних закладах, навчальних закладах професійно-технічної освіти та в опорних загальноосвітніх навчальних закладах створюється навчальний майданчик з безпеки життєдіяльності. В дошкільних закладах має бути обладнано спеціальні кімнати з питань безпеки життєдіяльності або інформаційно-довідкові куточки.

Підприємства, установи та організації повинні виділяти в навчальних цілях ділянки, споруди, приміщення, в яких обладнують:

- навчальне містечко;
- навчальний пункт;
- навчальний клас;
- інформаційно-довідковий куточок.

Житлово-експлуатаційні органи створюють консультаційні пункти та оформлюють інформаційно-довідкові куточки.

Планування й облік навчання населення діям у НС.

З метою планування та обліку навчання працівників на підприємствах, в установах та організаціях видається щорічний наказ (розпорядження) стосовно розподілу працівників за навчальними групами. До нього додається перелік керівних кадрів і фахівців, які підлягають навчанню в мережі навчально-методичних установ ЄДСЦЗ і ведуть такі записи:

- з організації теоретичного навчання в навчальних групах - спеціальна або загальна програми підготовки, розклад занять, журнали теоретичного навчання встановленої форми;
- з організації теоретичного навчання за індивідуальною формою - графік консультацій, картка обліку теоретичного навчання для індивідуальних консультацій;
- з організації проведення об'єктових навчань, тренувань - наказ керівника об'єкту щодо організації та проведення навчання, тренування, календарний план підготовки, план проведення, план імітації ймовірної ситуації, план матеріально-технічного забезпечення, особисті плани заступників, помічників керівника навчання, план тренування, план рекогносцирування місць практичного відпрацьовування питань, план проведення досліджень у ході навчання, тренування та звіт про організації проведення навчання або тренування.

Для використання навчального містечка розробляють відповідні графіки проведення занять і навчань, які реєструють у журналі обліку занять і навчань.

На консультаційних пунктах житлово-експлуатаційних органів, селищних і сільських рад затверджують список інструкторів та активу пункту, графік їх роботи, ведуть журнали обліку проведення консультацій.

Планування, облік і контроль навчання у навчально-методичних установах ЄДСЦЗ та в навчальних закладах здійснюють у порядку, встановленому ДСНС.

1. Підготовка органів управління та сил цивільного захисту до дій за призначенням

Підготовка органів управління та сил цивільного захисту до дій за призначенням здійснюється з метою забезпечення готовності органів управління та сил цивільного захисту до виконання завдань цивільного захисту в мирний час і особливий період.

Порядок підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту визначає механізм підготовки до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації (далі - підготовка), центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування (далі - органи управління) та сил цивільного захисту.

Основними завданнями з підготовки органів управління та сил цивільного захисту є:

- поглиблення теоретичних знань, набуття практичних умінь і відпрацювання практичних навичок, необхідних для проведення заходів з цивільного захисту;
- відпрацювання злагодженості дій органів управління та сил цивільного захисту під час проведення заходів з цивільного захисту;
- проведення оцінки стану готовності органів управління та сил цивільного захисту до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;
- навчання керівного складу та фахівців органів управління та сил цивільного захисту з питань застосування сучасних засобів зв'язку і автоматизації управління, спеціальної техніки, обладнання та інструментів;
- впровадження в практику передового досвіду з підготовки органів управління та сил цивільного захисту.

Підготовка до дій за призначенням органів управління цивільного захисту здійснюється під час проведення командно-штабних (штабних) та інших навчань і тренувань.

Підготовка до дій за призначенням сил цивільного захисту здійснюється під час проведення спеціальних, показових, експериментальних навчань і тренувань з питань цивільного захисту.

Порядок підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту визначається Кабінетом Міністрів України.

Організація підготовки до дій за призначенням сил цивільного захисту покладається на центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної

Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, до сфери управління яких належать відповідні сили цивільного захисту, та на органи місцевого самоврядування, в управлінні яких перебувають сили цивільного захисту.

Безпосередню підготовку до дій за призначенням відповідних сил цивільного захисту здійснюють їх керівники, які несуть за це персональну відповідальність.

Підготовка органів управління та сил цивільного захисту здійснюється відповідно до плану основних заходів цивільного захисту України на відповідний рік, річних планів основних заходів цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та їх ланок.

Фінансування заходів з підготовки органів управління та сил цивільного захисту здійснюється залежно від їх рівня (загальнодержавний, регіональний, місцевий та об'єктовий) за рахунок відповідних бюджетних призначень, а також коштів суб'єктів господарювання.

Порядок дій органів управління та сил цивільного захисту під час проведення заходів з підготовки визначається відповідно до планів цивільного захисту на особливий період, планів проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного рівня у мирний час, заходів з проведення цільової мобілізації, передбачених у мобілізаційних планах, планів реагування на надзвичайні ситуації, планів локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, інструкцій щодо дій персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій (з чисельністю персоналу 50 осіб і менше).

Підготовка органів управління здійснюється шляхом проведення командно-штабних навчань та штабних тренувань з керівним складом і фахівцями органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з цивільного захисту, керівниками підрозділів (служб, формувань) сил цивільного захисту, керівниками підрозділів (посадовими особами) з питань цивільного захисту суб'єктів господарювання.

Організація підготовки органів управління покладається на керівників таких органів.

Командно-штабні навчання є формою підготовки органів управління разом з підпорядкованими їм силами цивільного захисту.

Штабні тренування проводяться з метою набуття посадовими особами органів управління практичних навичок, необхідних для виконання завдань щодо запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, забезпечення злагодженості дій органів управління.

Командно-штабні навчання та штабні тренування поділяються на загальнодержавні, регіональні (у межах Автономної Республіки Крим, областей) та місцеві (у межах міст, районів, районів у містах).

Штабні тренування, що проводяться з посадовими особами одного органу управління, є роздільними, а з посадовими особами кількох і більше органів управління - спільними.

Командно-штабні навчання та штабні тренування проводяться за місцезнаходженням органів управління на стаціонарних пунктах управління. У разі необхідності тренування можуть проводитися на пересувних (рухомих) пунктах управління.

Підготовка сил цивільного захисту здійснюється шляхом проведення спеціальних, показових, експериментальних навчань (тренувань) з питань цивільного захисту.

Організація підготовки сил цивільного захисту здійснюється органами управління, а також органами управління суб'єктів господарювання, у складі яких вони перебувають.

Безпосередню підготовку сил цивільного захисту здійснюють їх керівники.

Спеціальні навчання (тренування) проводяться з метою відпрацювання практичних навичок керівного складу та фахівців сил цивільного захисту, необхідних для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, захисту населення і територій у разі їх виникнення, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, перевірки готовності сил цивільного захисту.

Порядок організації та проведення спеціальних об'єктових навчань (тренувань) визначається МВС.

Показові навчання (тренування) проводяться з метою демонстрації можливостей нової техніки і технологій, способів організації та проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Експериментальні навчання (тренування) проводяться з метою пошуку або випробування і освоєння інноваційних технологій проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, нової організаційної взаємодії сил цивільного захисту, застосування нових зразків техніки. Види заходів з підготовки, періодичність та тривалість їх проведення, склад органів управління та сил цивільного захисту, що залучаються до їх проведення:

Командно-штабне навчання з органами управління та силами ЦЗ ЄДСЦЗ проводиться один раз на п'ять років, тривалістю три доби, керівник заходу призначається Кабінетом Міністрів України, склад учасників:

- посадові особи Ради національної безпеки і оборони України (за згодою) призначається Кабінетом Міністрів України;
- члени Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (за згодою);
- органи управління та сили цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем ЄДСЦЗ (за рішенням керівника навчання);
- апарат та територіальні органи ДСНС, формування Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (за рішенням Голови ДСНС);

Штабне тренування з органами управління ЦЗ ЄДСЦЗ проводиться один раз на три роки тривалістю дві доби, керівник заходу призначається Кабінетом Міністрів України, склад учасників:

- члени Державної комісії ТЕБ та НС (за згодою);

- органи управління ЦЗ функціональних та територіальних підсистем ЄДСЦЗ (за рішенням керівника навчання);
- апарат та територіальні органи ДСНС, формування ОРС ЦЗ (за рішенням Голови ДСНС)

Командно-штабне навчання з органами управління та силами цивільного захисту функціональної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту проводиться один раз на п'ять років тривалістю дві доби, керівник призначається Головою ДСНС склад учасників:

- органи управління та сили ЦЗ функціональної підсистеми ЄДС ЦЗ (за рішенням керівника навчання, але не менш як 50 відсотків загальної кількості сил ЦЗ функціональної підсистеми);
- відповідні формування ОРСЦЗ (за рішенням Голови ДСНС).

Штабне тренування з органами управління функціональної підсистеми ЄДСЦЗ один раз на три роки тривалістю одна доба, керівник навчання-керівник функціональної підсистеми ЄДСЦЗ склад учасників:

- структурні підрозділи центрального органу виконавчої влади, що створив функціональну підсистему ЄДСЦЗ;
- органи управління сил ЦЗ функціональної підсистеми (за рішенням керівника навчання, але не менш як 50 відсотків загальної кількості сил ЦЗ функціональної підсистеми).

Командно-штабне навчання з органами управління та силами ЦЗ територіальної підсистеми ЄДСЦЗ один раз на п'ять років тривалістю три доби, керівник призначається Головою ДСНС склад учасників:

- органи управління та сили ЦЗ територіальної підсистеми ЄДСЦЗ та її ланок, регіональна комісія з питань ТЕБ та НС (за рішенням керівника навчання, але не менш як 50 відсотків загальної кількості);
- відповідні формування ОРСЦЗ (за рішенням Голови ДСНС).

Штабне тренування з органами управління територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту один раз на три роки тривалістю одна доба, керівник - керівник територіальної підсистеми ЄДСЦЗ склад учасників:

- структурні підрозділи органів управління ЦЗ територіальної підсистеми ЄДСЦЗ та її ланок;
- органи управління сил ЦЗ територіальної підсистеми;
- регіональна комісія з питань ТЕБ та НС (за рішенням керівника навчання, але не менш як 50 відсотків загальної кількості).

Командно-штабне навчання з органами управління та силами ЦЗ ланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ один раз на п'ять років тривалістю дві доби,

керівник призначається керівником територіальної підсистеми ЄДСЦЗ склад учасників:

- орган управління та сили ЦЗ ланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ;
- місцева комісія з питань ТЕБ та НС;
- відповідні формування ОРСЦЗ (за рішенням Голови ДСНС).

Штабне тренування з органами управління ЦЗ ланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ один раз на три роки тривалістю одна доба, керівник-керівник ланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ склад учасників:

- місцева комісія з питань ТЕБ та НС;
- відповідні структурні підрозділи органу управління ланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ;
- органи управління сил цивільного захисту ланки територіальної підсистеми;

Спеціальне навчання (тренування) формувань аварійно-рятувальної служби функціональної підсистеми ЄДСЦЗ один раз на три роки тривалістю одна доба керівник призначається керівником відповідної функціональної підсистеми ЄДСЦЗ склад учасників:

- аварійно-рятувальна служба відповідної функціональної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту;
- відповідні формування ОРСЦЗ (за рішенням Голови ДСНС).

Спеціальне навчання (тренування) формувань центрального підпорядкування Оперативно-рятувальної служби ЦЗ- раз на три роки тривалістю одна доба, керівник - призначається Головою ДСНС склад учасників:

- відповідні формування центрального підпорядкування;
- спеціальне авіаційне, морське або інше формування ОРСЦЗ;
- не більш як 30 відсотків підрозділів відповідного формування, що залучаються до практичних дій під час навчання (тренування) (за рішенням Голови ДСНС).

Спеціальне навчання (тренування) формування ЦЗ спеціалізованої служби цивільного захисту один раз на три роки тривалістю одна доба, керівник -керівник спеціалізованої служби цивільного захисту склад учасників:

□керівний склад і фахівці спеціалізованої служби ЦЗ захисту регіону та ланок територіальної підсистеми ЄДСЦЗ (визначається керівником навчання (тренування)).

*Спеціальне об'єктове навчання з питань цивільного захисту-*один раз на три роки тривалістю до двох діб керівник - керівник (заступник керівника) суб'єкта господарювання члени комісії з питань надзвичайних ситуацій склад учасників:

- керівний склад і фахівці, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з ЦЗ суб'єкта господарювання;
- спеціалізовані служби цивільного захисту;

- до третини формувань ЦЗ суб'єкта господарювання.

Спеціальне об'єктове тренування з питань цивільного захисту не менше одного разу на рік тривалістю одна доба відповідний керівник спеціалізованої служби ЦЗ склад учасників:

- формування ЦЗ суб'єкта господарювання;
- керівний склад і фахівці, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з цивільного захисту суб'єкта господарювання,
- відповідні спеціалізовані служби ЦЗ,
- формування цивільного захисту.

Показове, експериментальне навчання (тренування) з питань цивільного захисту проводиться за необхідністю тривалість визначається керівником навчання (тренування) керівником навчання (тренування) призначається керівник функціональної (територіальної) підсистеми ЄДСЦЗ або її ланки, який прийняв рішення про проведення навчання (тренування) склад учасників визначається керівником навчання (тренування).

Методичне керівництво підготовкою органів управління та сил цивільного захисту, ведення обліку проведених заходів з підготовки на державному рівні здійснює ДСНС, а на регіональному рівні - територіальний орган ДСНС.

2. Організація підготовки фахівців та персоналу з питань цивільного захисту

2.1. Навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту

Для навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, спільно з місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування утворюються навчально-методичні центри сфери цивільного захисту.

Особи керівного складу та фахівці органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, у перший рік призначення на посаду і періодично один раз на три - п'ять років зобов'язані проходити навчання з питань цивільного захисту у відповідних навчально-методичних центрах сфери цивільного захисту.

Навчання проводиться відповідно до державного замовлення за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених для фінансування центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, а також за контрактом за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб. Відповідні записи про навчання заносяться у трудову книжку.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування визначають щорічну потребу в навчанні керівного складу та фахівців, забезпечують періодичність його проведення та закріплюють на правах оперативного управління або передають у власність навчально-методичним центрам сфери цивільного захисту підприємства, установи та організації, приміщення, споруди та інше майно, необхідне для забезпечення їх діяльності.

Порядок здійснення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, перелік осіб, які його проходять, та план комплектування з навчання зазначених осіб затверджуються Кабінетом Міністрів України.

З метою організації підготовки підпорядкованих органів управління та сил цивільного захисту, фахівців, персоналу з питань цивільного захисту підпорядкованих органів управління та сил цивільного захисту, фахівців, персоналу з питань цивільного захисту керівники територіальних підсистем та їх ланок єдиної державної системи цивільного захисту - Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, органам місцевого самоврядування:

- видають організаційно-методичні вказівки щодо навчання працівників та організувати контроль за їх виконанням;
- визначають обсяги замовлення і затверджують плани комплектування слухачами територіальних курсів, навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Автономної республіки Крим, областей, міст Київ та Севастополь на рік;
- організовують проходження навчання з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки посадових осіб місцевих державних адміністрацій, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління;
- забезпечують контроль за ходом і якістю підготовки територіальних спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту та їх готовності до дій за призначенням;
- розробляють і затверджують на районному та місцевому рівнях план-графіки надання територіальними курсами, навчально-методичними центрами цивільного захисту та безпеки життєдіяльності освітніх послуг підприємствам, установам, організаціям з підготовки та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань;
- на засіданнях комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій розглядають хід реалізації регіональних і місцевих
- програм захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у частині удосконалення складових системи навчання працівників;
- визначають конкретні заходи з підтримання і подальшого вдосконалення навчально-матеріальної бази для підготовки працівників, щорічного

придбання та оновлення навчальної літератури та навчальних посібників (відео, аудіо, друкованих) за тематикою цивільного захисту;

- планують та проводять збори з керівним складом ланок територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту з підбиття підсумків виконання основних заходів із навчання працівників за минулий рік та визначають завдання на наступний навчальний рік у системі цивільного захисту.

-

2.2. Організація підготовки фахівців з питань цивільного захисту на підприємствах, установах та організаціях.

Підготовка населення до дій у надзвичайних ситуаціях здійснюється на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності і господарювання та представляє собою сукупність взаємодійних:

- навчально-організаційних заходів з підготовки керівного складу ЦЗ, органів управління та навчання населення до дій у надзвичайних ситуаціях, що застосовуються у системі підготовки та навчання ЦЗ України;
- функціональних програм навчання у сфері цивільного захисту та цільових тематичних семінарів різного рівня і спрямованості з підготовки і перепідготовки посадових осіб органів виконавчої влади з питань запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру та керівного складу і фахівців аварійно-рятувальних служб України;
- методик для навчання всіх категорій населення з питань надання першої медичної допомоги в разі виникнення надзвичайних ситуацій, що розробляються МОЗ за погодженням з МВС ДСНС);
- установлених видів навчально-виховної роботи та чинних форм державного контролю за результатами навчання з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності населення у системі освіти;
- інструктажів та навчання для працівників підприємств, установ та організацій щодо надання першої допомоги потерпілим, з правил поведінки та дій при виникненні аварійних ситуацій, пожеж, стихійного лиха, що проводяться у системі навчання з питань охорони праці.

3. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях

Підготовка і перепідготовка керівного складу підприємств, установ і організацій у сфері цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання та оперативного реагування на них (далі - сфера цивільного захисту) проводиться в Інституті державного управління у сфері цивільного захисту (далі - Інститут), територіальних курсах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності навчально – методичних центрах ЦЗ та безпеки життєдіяльності (далі – НМЦ ЦЗ та БЖД), а також під час проведення навчально-методичних

зборів та періодичних навчань, тренувань за планами реагування на надзвичайні ситуації та планами локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки. Проходження навчання у сфері цивільного захисту здійснюється з відривом від виробництва, із збереженням заробітної плати.

Підготовка слухачів в Інституті державного управління у сфері захисту та в навчально – методичних центрах ЦЗ здійснюється за планами комплектування Інституту та НМЦ ЦЗ та БЖД, які затверджуються розпорядженнями Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, голів обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а також за угодами з юридичними і фізичними особами.

Навчальний процес в Інституті, територіальних курсах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності та у НМЦ ЦЗ та БЖД організовується і проводиться згідно з нормативно-правовими актами Міністерства освіти і науки, Статуту та Положення про територіальні курси цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Термін підготовки і перепідготовки визначається функціональними програмами навчання у сфері цивільного захисту, але не перевищує двох тижнів.

Підготовка і перепідготовка за функціональною програмою навчання у сфері цивільного захисту закінчується складанням заліку або виконанням спеціальної учбової справи.

Особи, які успішно пройшли навчання та перевірку знань у сфері цивільного захисту, отримують посвідчення про підготовку і перепідготовку за функціональною програмою навчання у сфері цивільного захисту встановленого зразка.

Підготовка населення, яке зайняте у сферах виробництва та обслуговування.

Вивчення працівниками основних способів захисту і дій у надзвичайних ситуаціях техногенного і природного характеру здійснюється на підприємствах, в установах і організаціях за спеціальними програмами підготовки населення, які затверджуються ДСНС при прийнятті на роботу і при подальшій роботі у формі інструктажів з питань охорони праці згідно з Типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою, затвердженим наказом Комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 № 15 та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 15.02.2005 за № 231/10511.

Для забезпечення належного проведення занять за тематикою спеціальних програм підготовки населення на підприємствах, в установах і організаціях наказом (розпорядженням) керівника всі працівники розподіляються за навчальними групами, які утворюються у структурних підрозділах підприємств, установ, організацій та створених ними формувань цивільного захисту та аварійно-рятувальних служб.

Керівники навчальних груп призначаються цим самим наказом (розпорядженням) керівника об'єкта господарської діяльності та проходять обов'язкове попереднє навчання і набувають методичних навичок у проведенні

занять на територіальні курсах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності. Додатково до наказу керівника розроблюються перелік керівного складу та посадових осіб, які підлягають навчанню у мережі територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності та НМЦ ЦЗ та БЖД, а також навчанню за галузевими планами в новому навчальному році, та графіки проведення занять у навчальних групах та навчань, тренувань з відпрацювання планів локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки.

Підготовка в навчальних групах працівників, які ввійшли до складу формувань цивільного захисту, визначається програмою спеціальної підготовки формувань ЦЗ до дій у надзвичайних ситуаціях.

Заняття проводяться керівниками груп - командирами (начальниками) формувань цивільної захисту під керівництвом штатних працівників з питань надзвичайних ситуацій та начальників служб цивільного захисту.

До проведення занять з надання домедичної допомоги залучаються медичні працівники об'єкта господарської діяльності.

Начальницький склад і фахівці формувань ЦЗ, які залучаються для проведення робіт з дегазації, дезактивації територій та організовують і проводять хіміко-дозиметричний контроль, додатково проходять навчання на територіальних курсах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Підготовка інженерно-технічних та інших працівників підприємств, установ і організацій із шкідливими та небезпечними умовами праці та підвищеним ризиком виникнення аварій у складі об'єктових аварійно-рятувальних служб здійснюється щорічно і складається із загальної, спеціальної підготовки та навчальних тренувань.

Загальна підготовка оперативного складу служби проводиться на територіальних курсах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності. До проведення занять залучаються фахівці протипожежної служби, державної служби медицини катастроф та працівники груп швидкого реагування центрів практичної психології і соціальної роботи.

Спеціальна підготовка проводиться на навчально-тренувальній базі державних чи комунальних аварійно-рятувальних служб, що обслуговують ці об'єкти господарської діяльності, або за угодою на навчально-матеріальній базі підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

Програми спеціальної підготовки розробляються на потенційно небезпечних об'єктах з урахуванням конкретних виробничих умов і відповідних їм чинних нормативно-правових актів у сфері охорони праці, цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання та оперативного реагування на них та затверджуються їх керівниками.

Протягом року на потенційно небезпечних об'єктах проводяться навчально-тренувальні заняття з усім працюючим персоналом з практичного відпрацювання дій за можливими аварійними ситуаціями, що передбачені планами локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки.

Графіки проведення навчально-тренувальних занять узгоджуються з місцевими органами управління з питань охорони праці та з питань надзвичайних

ситуацій. Підготовка в навчальних групах працівників підприємств, установ, організацій та закладів освіти, які не ввійшли до складу формувань цивільного захисту та аварійно-рятувальних служб, визначається програмою загальної підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, якою передбачається вивчення основних способів дій під час оповіщення та отримання інформації, укриття в захисних спорудах, проведення евакуації, медичного, біологічного, радіаційного та хімічного захисту, вжиття заходів щодо забезпечення безпеки об'єктів економіки і життєдіяльності населення з урахуванням ризику виникнення техногенних катастроф та стихійного лиха.

Заняття проводяться керівниками груп з числа інженерно-технічних робітників та інших підготовлених осіб. З окремих тем до проведення занять залучаються члени об'єктових комісій з евакуації та з питань надзвичайних ситуацій.

При проведенні занять повинен ураховуватись вид діяльності та відповідальність кожного працівника відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки.

Підвищення рівня знань та отримання практичних навичок щодо дій у надзвичайних ситуаціях здійснюються на практичних заняттях у ході проведення комплексних об'єктових навчань та тренувань.

Підготовка студентів, курсантів, учнів та вихованців закладів освіти.

При розробці державних стандартів освіти з кожного освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня обов'язково передбачається мінімум змісту питань з підготовки населення до дій при виникненні надзвичайних ситуацій.

Державні органи управління освітою організовують підготовку студентів та навчально-виховну роботу з дітьми й учнівською молоддю відповідно до функціональної освітньої підсистеми "Навчання з питань безпеки життєдіяльності" єдиної державної системи цивільного захисту.

Обсяги, зміст навчання та форми перевірки знань з основ цивільної оборони та безпеки життєдіяльності населення визначаються навчальними планами і програмами, які затверджуються Міністерством освіти і науки України за погодженням з МВС України (ДСНС).

Підготовка студентів вищих навчальних закладів освіти I-IV рівнів акредитації здійснюється згідно зі спеціальними програмами нормативних навчальних дисциплін «Цивільний захист» «Безпека життєдіяльності».

Кількість годин, передбачених для вивчення нормативних навчальних дисциплін "Безпека життєдіяльності", "Цивільний захист" не може зменшуватися при розробці та перегляді освітньо-професійних програм без погодження з МВС (ДСНС).

Дипломні проекти і роботи випускників вищих закладів освіти повинні містити розділи з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Підготовка учнів професійно-технічних та середніх закладів освіти до дій при виникненні надзвичайних ситуацій здійснюється за програмою основ безпеки життєдіяльності та, починаючи з передвипускного класу, за відповідним розділом

програми допризовної підготовки, що повинно передбачатися навчальними планами і програмами професійно-технічних та середніх закладів освіти.

Вивчення учнями професійно-технічних та середніх закладів освіти питань основ безпеки життєдіяльності та цивільного захисту щороку повинно завершуватися підготовкою та проведенням «Дня цивільного захисту».

Організаційним центром методичної роботи з педагогічними працівниками з основ безпеки життєдіяльності є методичні кабінети базових (опорних) середніх закладів освіти з цивільного захисту, на базі яких створюються міжшкільні методичні об'єднання.

Позашкільна освіта з формування здорового способу життя та вирішення проблем особистої і колективної безпеки, виховання в дітях та підлітках громадянської відповідальності, гуманістичних якостей, набуття ними навичок і досвіду із самозахисту і рятування, взаємодії з аварійно-рятувальними службами, а також задоволення потреб молодого покоління у професійному самовизначенні та підготовка її до служби в силах цивільного захисту (підрозділах ОРСЦЗ, аварійно-рятувальних службах, формуваннях та спеціалізованих службах ЦЗ, пожежно-рятувальних підрозділах) здійснюється в клубах юних рятівників, осередках громадських військово-патріотичних об'єднань, центрах туризму, палацах, будинках дітей та юнацтва, та в позашкільних закладах інших типів відповідно до їх статутів.

Навчально-виховна робота з дітьми дошкільного віку повинна забезпечити мінімально достатній та необхідний рівень компетенції дитини для безпечного перебування в навколишньому середовищі та установлення в них елементарних, доступних віку норм поведінки у надзвичайних ситуаціях.

Для поліпшення якості організаційної, практичної і навчально-виховної роботи з дітьми з питань особистої безпеки, захисту життя та норм поведінки у надзвичайних ситуаціях у дошкільних закладах щорічно проводиться Тиждень безпеки дитини.

Облік проведення навчання з питань особистої безпеки та норм поведінки у надзвичайних ситуаціях ведеться відповідно до вимог, установлених Міністерством освіти і науки.

Практична підготовка та відпрацювання дій за планами реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки під час підготовки та проведення спеціальних комплексних об'єктових навчань, тренувань.

Комплексні об'єктові навчання та тренування являють собою завершальний етап з підготовки працівників підприємств, установ і організацій до вирішення завдань з цивільного захисту, запобігання, реагування і ліквідації аварій на виробництві, захисту персоналу і населення від надзвичайних ситуацій, які визначають загальну виучку і готовність керівництва, органів управління, формувань та працівників підприємств, установ і організацій до дій у надзвичайних ситуаціях.

Комплексні об'єктові навчання проводяться один раз на три роки тривалістю до двох діб на всіх об'єктах господарювання, що мають категорійність з

цивільного захисту, виробляють або використовують у виробництві радіаційно-, пожежо- і вибухонебезпечні речовини та НХР, на підприємствах, в установах і організаціях, незалежно від форм власності та підпорядкування, з чисельністю робітників та службовців 300 і більше осіб, у медичних лікувально-профілактичних установах з чисельністю 600 ліжок і більше. Керівником навчання є керівник з питань цивільного захисту об'єкта.

Тактико-спеціальні навчання формувань ЦЗ проводяться один раз на три роки під час проведення комплексних об'єктових навчань, тренувань тривалістю від 4 до 8 годин. Керівником тренування є відповідний начальник служби цивільного захисту або командир (начальник) цього формування.

Комплексні об'єктові тренування проводяться один раз на три роки тривалістю до однієї доби на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності, з чисельністю працюючих до 300 осіб, на сільськогосподарських підприємствах незалежно від форм власності та від чисельності працюючих, у медичних лікувально-профілактичних установах з чисельністю до 600 ліжок, а також у закладах вищої освіти. У закладах професійно-технічної, середньої та дошкільної освіти тренування проводяться щороку під час «Дня цивільного захисту» та «Тижня безпеки дитини». Керівником тренування є керівник з питань цивільного захисту підприємства, установи, організації, навчального закладу. Тренування можуть проводитися у складі груп об'єктів за територіально-виробничим принципом під керівництвом керівника з питань цивільного захисту управління, об'єднання та інших організацій за єдиним планом.

Тренування персоналу підприємств, установ та організацій у діях на випадок пожежі (протипожежні тренування) проводяться двічі на рік на всіх підприємствах, в установах та організаціях.

У навчальних закладах, а також у лікувальних установах із стаціонаром, будинках для людей похилого віку та інвалідів, санаторіях і закладах відпочинку, культурно-просвітніх та видовищних закладах, критих спортивних будівлях і спорудах, готелях, торгових підприємствах (два поверхи й більше) та інших аналогічних за призначенням об'єктах з масовим перебуванням людей такі протипожежні тренування проводяться як тренування з евакуації людей з елементами пожежогасіння.

За заявою керівника комплексного об'єктового навчання для надання методичної допомоги з питань підготовки навчання та здійснення під час його проведення посередницьких функцій при групі управління (штабі керівництва) навчанням рішенням начальника територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності за підприємством, установою і організацією закріплюються працівники курсів.

Посадові особи, які плануються на призначення керівниками групи управління комплексним об'єктовим навчанням, тренуванням, проходять попередню підготовку на курсах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

На підприємствах, в установах, організаціях, у навчальних закладах для надання допомоги персоналу об'єктів в отриманні відомостей щодо конкретних

дій у надзвичайних ситуаціях щодо місцевих умов і особливостей виробничої діяльності обладнуються інформаційно-довідкові куточки. ДСНС, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень здійснюють підготовку населення до дій у надзвичайних ситуаціях шляхом:

- вироблення напрямів розвитку та вдосконалення відповідно до законодавчих актів нормативно-правової бази для забезпечення функціонування системи підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях;
- розробки та запровадження вимог щодо підготовки і навчання населення до дій у надзвичайних ситуаціях та оцінки якості навчально-методичного забезпечення щодо їх реалізації;
- підготовки та доведення до підлеглих ланок цивільного захисту щорічних організаційно-методичних вказівок щодо навчання населення з питань захисту і дій в умовах надзвичайних ситуацій;
- збереження та оптимізації мережі курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, зміцнення їх навчальної та матеріально-технічної бази;
- створення умов для безперервного вдосконалення функціональної та фахової підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності населення;
- створення дійової системи профорієнтаційної роботи та відбору здібної молоді для навчання і проходження служби в підрозділах ОРСЦЗ.

Підприємства, установи та організації несуть матеріальні та фінансові витрати, пов'язані з практичною підготовкою виробничого персоналу до дій при виникненні надзвичайних ситуацій, у порядку та обсягах, передбачених чинним законодавством.

Лекцію підготував:

Викладач кафедри управління та організації
діяльності у сфері цивільного захисту,
капітан служби цивільного захисту

Ю.Є. Харламова

Обговорена та схвалена на засіданні кафедри «__» серпня ____ р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 12

з навчальної дисципліни

«Організація заходів у сфері цивільного захисту»

Тема 1.1: **«Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях»**

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

визначити основні принципи навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність слухачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

План лекції:

Вступ	8 хв.
1. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях	40 хв.
2. Шляхи здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях	30 хв.
Закінчення	2 хв.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Методичні рекомендації з питань організації та реалізації заходів цивільного захисту в органах виконавчої влади на підприємствах, в установах і організаціях: методичний посібник. Київ: Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, 2015 – 372 с.
3. Постанова КМУ від 30 березня 1998 р. №391 «Положення про Державну систему моніторингу довкілля».
4. Наказ МНС України від 06.11.2003 р. №425 «Про затвердження Положення про моніторинг потенційно небезпечних об'єктів».
5. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрійшин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Додаткова:

6. ДСТУ 3891-99 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять.
7. Моніторинг надзвичайних ситуацій. Підручник / [Абрамов Ю.О., Грінченко Є.М., Кірючкін О.Ю. та ін.]. – Харків: АЦЗУ, 2005. – 530 с.

8. Основи управління в органах і підрозділах МНС України. Навчальний посібник. / За ред. канд. психол. наук, доцента В.П. Садкового. – Харків: УЦЗУ, 2009. – 367 с.
9. Обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: учебник в 3-х частях: часть 2 . Инженерное обеспечение мероприятий и действий сил ликвидации чрезвычайных ситуаций: в 3-х книгах: книга 2. Оперативное прогнозирование инженерной обстановки в чрезвычайных ситуациях. / Под общ. ред. С.К. Шойгу / [Г.П. Саков, М.П. Цивилев, И.С. Поляков и др.]. – М.: ЗАО «ПАПИРУС», 1998. – 166 с.
10. Цивільний захист: Конспект лекцій для студентів соціально-економічного і гуманітарного освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст», «магістр» / Уклад.: Д. В. Зеркалов – К.:НТУУ «КПІ», 2013. – 50 с.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

ВСТУП

Навчання населення здійснюється:

- за місцем роботи - працюючого населення;
- за місцем навчання - дітей дошкільного віку, учнів та студентів;
- за місцем проживання - непрацюючого населення.

Організація навчання населення покладається:

- працюючого та непрацюючого - на ДСНС, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування;
- дітей дошкільного віку, учнів та студентів - на МОН.

Навчання населення складається з:

- навчання безпосередньо на підприємствах, в установах та організаціях;
- навчання за межами підприємств, установ та організацій керівного складу і фахівців з питань цивільного захисту та пожежної безпеки;
- практичної підготовки під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту;
- навчання під час здобуття відповідного освітнього рівня у навчальних закладах системи освіти;
- самостійного вивчення інформації про дії в умовах надзвичайних ситуацій.

1. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях

Навчання працюючого населення здійснюється безпосередньо на підприємстві, в установі та організації згідно з програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях, а також під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту.

Програми підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях розробляються і затверджуються підприємствами, установами, організаціями на підставі програм та організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, що розробляються і затверджуються ДСНС, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування.

Програми навчання з питань пожежної безпеки погоджуються із ДСНС.

Програми підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях поділяються на:

- загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій;

- спеціальної підготовки працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту;
- додаткової підготовки з техногенної безпеки працівників об'єктів підвищеної небезпеки;
- пожежно-технічного мінімуму для працівників, зайнятих на роботах з підвищеною пожежною небезпекою;
- прискореної підготовки працівників до дій в особливий період.

Підготовка працівників до дій у надзвичайних ситуаціях передбачає:

- за програмою загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій - вивчення інформації, що міститься у планах реагування на надзвичайні ситуації, про дії в умовах загрози і виникнення надзвичайної ситуації, а також оволодіння навичками надання першої допомоги постраждалим, користування засобами індивідуального і колективного захисту;
- за програмою спеціальної підготовки працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, - ознайомлення з обов'язками, навичками користування та матеріальною частиною техніки, приладів і табельного майна таких служб і формувань, засобами захисту, вивчення порядку приведення їх у готовність, проведення рятувальних та інших невідкладних робіт;
- за програмою додаткової підготовки з техногенної безпеки працівників об'єктів підвищеної небезпеки - поглиблення знань з питань техногенної безпеки, джерел небезпеки, що за певних обставин можуть спричинити виникнення надзвичайної ситуації на об'єкті підвищеної небезпеки, та небезпечних речовин, що виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються на його території;
- за програмою пожежно-технічного мінімуму для працівників, зайнятих на роботах з підвищеною пожежною небезпекою, - підвищення рівня загальних пожежно-технічних знань, вивчення правил пожежної безпеки з урахуванням особливостей виробництва, ознайомлення з протипожежними
- заходами та діями у разі виникнення пожежі, оволодіння навичками використання наявних засобів пожежогасіння;
- за програмою прискореної підготовки працівників до дій в особливий період - навчання способам захисту від наслідків надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням засобів ураження в особливий період, що здійснюється підприємствами, установами та організаціями, які продовжують роботу у воєнний час, і розпочинається одночасно з введенням в дію планів цивільного захисту на особливий період.

2. Шляхи здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях

Навчання працівників на підприємстві, в установі та організації здійснюється шляхом:

- курсового навчання, що передбачає формування навчальних груп і здійснюється в навчальних класах або на об'єктах навчально-виробничої бази підприємства, установи та організації;
- індивідуального навчання, що передбачає вивчення теоретичного матеріалу самостійно та у формі консультацій з керівниками навчальних груп або іншими особами.

Навчальні групи комплектуються переважно з працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту. На підприємствах, в установах та організаціях із чисельністю працівників 50 і менше осіб навчання може здійснюватися шляхом проведення інструктажів за програмою загальної підготовки працівників, які проводяться особами з питань цивільного захисту, призначеними в межах штатної чисельності суб'єкта господарювання.

При прийнятті на роботу, особа за місцем роботи проходить інструктаж з питань цивільного захисту, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях.

Особи, при прийомі на роботу, що пов'язана з підвищеною пожежною небезпекою, повинні попередньо пройти спеціальне навчання (за програмою пожежно-технічного мінімуму). Працівники, зайняті на роботах з підвищеною пожежною небезпекою, проходять один раз на рік перевірку знань відповідних нормативних актів з пожежної безпеки, а посадові особи до початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на три роки) - навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки.

Інструктаж та перевірка знань проводяться у порядку, визначеному підприємством, установою та організацією на основі вимог нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту.

На підприємствах, в установах та організаціях розробляються і ведуться планувальні, облікові та звітні документи з питань організації навчального процесу.

На підприємстві, в установі та організації обладнується, з урахуванням особливостей виробничої діяльності, інформаційно-довідковий куточок з питань цивільного захисту.

Тематичне наповнення інформаційно-довідкового куточка визначається з урахуванням заходів, передбачених планом реагування на надзвичайні ситуації, та містить інформацію про наявні можливості та ресурси підприємства, установи, організації з протидії небезпечним факторам, що ймовірні для місця їх розташування.

Особи, що залучаються підприємствами, установами та організаціями (в тому числі на умовах договору) до проведення інструктажів, навчання і перевірки знань з питань цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, зобов'язані пройти спеціальну підготовку на територіальних курсах, у навчально-методичних

центрах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності відповідно до вимог типового положення про них.

Навчання керівного складу підприємств, установ та організацій і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, здійснюється в установленому законодавством порядку.

Навчання посадових осіб підприємств, установ та організацій, які до початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на три роки) зобов'язані проходити навчання з питань пожежної безпеки, здійснюється на територіальних курсах, у навчально-методичних центрах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності або на інших підприємствах, в установах та організаціях, що мають затверджені програми навчання з питань пожежної безпеки.

Спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань цивільного захисту проводяться у порядку, затвердженому МВС.

Графіки проведення таких навчань і тренувань затверджуються щороку керівниками підприємств, установ та організацій і узгоджуються з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та територіальними органами ДСНС.

Навчання працюючого населення здійснюється у робочий час за рахунок коштів підприємств, установ та організацій.

Організація навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів здійснюється МОН згідно із затвердженими ним і погодженими з ДСНС навчальними програмами з вивчення заходів безпеки, способів захисту від впливу небезпечних факторів, викликаних надзвичайними ситуаціями, надання домедичної допомоги.

Підготовка студентів вищих навчальних закладів до дій у надзвичайних ситуаціях здійснюється за нормативними навчальними дисциплінами "Безпека життєдіяльності" та "Цивільний захист", які відповідно передбачають:

- формування у студентів, що навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, знань, умінь та навичок щодо забезпечення необхідного рівня безпеки у надзвичайних ситуаціях відповідно до майбутнього профілю роботи, галузевих норм і правил;
- формування у студентів, що навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, умінь з превентивного і аварійного планування та управління заходами цивільного захисту.

У вищих навчальних закладах з метою відпрацювання дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій з учасниками навчально-виховного процесу проводяться щороку об'єктові тренування з питань цивільного захисту.

Підготовка учнів загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів до дій у надзвичайних ситуаціях, що передбачає здобуття знань і вмінь з питань особистої безпеки в умовах загрози та виникнення надзвичайної ситуації, користування засобами захисту від її наслідків, вивчення правил пожежної безпеки та основ цивільного захисту, здійснюється в рамках вивчення предметів

“Основи здоров’я” та “Захист Вітчизни”. Практичне закріплення теоретичного матеріалу здійснюється шляхом щорічного проведення Дня цивільного захисту.

Навчально-виховна робота з дітьми дошкільного віку проводиться згідно з вимогами базового компонента дошкільної освіти і спрямовується на формування достатнього та необхідного рівня знань і умінь дитини для безпечного перебування в навколишньому середовищі, елементарних норм поведінки у надзвичайних ситуаціях і запобігання пожежам від дитячих пустощів з вогнем. Для поліпшення якості навчально-виховної роботи з дітьми з питань особистої безпеки, захисту життя та норм поведінки у надзвичайних ситуаціях у дошкільних навчальних закладах проводиться щороку Тиждень безпеки дитини.

З метою координації науково-методичної діяльності, узагальнення і поширення ефективних форм і методів організації навчально-виховного процесу з питань безпеки життєдіяльності та цивільного захисту визначаються:

- МОН - базові за галуззю знань кафедри з безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах;
- місцевими органами управління освіти - територіальні базові (опорні) загальноосвітні та дошкільні навчальні заклади.

Позашкільна освітня робота з питань формування культури безпеки життєдіяльності серед дітей та молоді, формування здорового способу життя, оволодіння ними навичками самозахисту і рятування проводиться у позашкільних закладах, а також шляхом організації шкільних, районних (міських), обласних та всеукраїнських змагань з безпеки життєдіяльності.

МОН здійснює контроль і бере участь у моніторингу якості підготовки у навчальних закладах дітей дошкільного віку, учнів та студентів з питань навчання діям у надзвичайних ситуаціях.

Навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів здійснюється під час навчально-виховного процесу за рахунок коштів, передбачених для фінансування навчальних закладів.

Навчання непрацюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях здійснюється шляхом проведення інформаційно-просвітницької роботи за місцем проживання та самостійного вивчення загальної програми навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях та інших інформаційно-довідкових матеріалів з питань цивільного захисту, правил пожежної безпеки у побуті та громадських місцях.

Інформаційно-просвітницька робота з питань поведінки в умовах надзвичайних ситуацій організовується місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, в тому числі через утворені при них консультаційні пункти, та передбачає:

- інформування населення про методи реагування у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- створення в консультаційних пунктах умов для оволодіння громадянами навичками користування найбільш поширеними засобами захисту і надання першої само- та взаємодопомоги.

Для задоволення потреби у самостійному вивченні загальної програми навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування за методичного супроводження територіальних курсів, навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності видають навчальні, навчально-наочні посібники, брошури, розповсюджують інформаційні матеріали, буклети тощо.

Інформаційно-просвітницька робота з населенням щодо правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій проводиться шляхом запровадження постійних рубрик у засобах масової інформації, зокрема друкованих, а також за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, аудіовізуальних та інтерактивних засобів та соціальної реклами.

Непрацююче населення має право отримувати від органів державної влади та органів місцевого самоврядування відомості про надзвичайні ситуації, у зоні яких або у зоні можливого ураження від яких може опинитися місце проживання непрацюючих громадян, а також про способи захисту від впливу небезпечних факторів, викликаних такими ситуаціями.

Пропаганда знань серед населення щодо власної та колективної безпеки у разі виникнення надзвичайної ситуації здійснюється за сприяння громадських організацій.

Лекцію підготував:

Викладач кафедри управління та організації
діяльності у сфері цивільного захисту,
капітан служби цивільного захисту

Ю.Є. Харламова

Обговорена та схвалена на засіданні кафедри «__» серпня ____ р.